

Уолтър Скот

РОБ РОЙ

УОЛТЪР СКОТ РОБ РОЙ

Превод: Теодора Атанасова

chitanka.info

ОГНЯНА ИВАНОВА

ЗА „РОБ РОЙ“ И НЕГОВИЯ АВТОР

Уолтър Скот е роден 15 август 1771 г. в Шотландия, в семейството на единбургски адвокат. Поради крехко здраве той прекарва голяма част от детството си във фермата на своя дядо, където се заражда интересът му към местните народни предания и легенди. Тази любов към фолклора го съпътствува през целия му живот.

Макар че завършва право и започва адвокатска практика, бъдещият писател посвещава много от времето си на събирането и издаването на няколко тома древни балади, и още на млади години е търсен и ценен авторитет при тълкуването на стари документи и ръкописи, тъй като специално е изучавал културата на Шотландия и родословието на отделни кланове. Същевременно Уолтър Скот се занимава и с чисто литературна дейност и чете в превод и оригинал значителни поетични произведения на френски, италиански и немски писатели, което го подтиква към лично творчество и развива поетичния му усет. Едва по-късно, след като е вече утвърден и признат поет, през 1814 г. Уолтър Скот издава „Уейвърли“ — първият от поредица исторически романи. Едно от приемливите обяснения на факта, че писателят дълго пази в тайна от заинтригуваните читатели и критици своето авторство на тези нашумели вече произведения, е че Скот не е възприемал себе си като автор на проза, а само като поет. Парадоксално явление, като се има предвид, че неговите романи в едни или друг смисъл са повлияли на писатели като Пушкин, Достоевски, Ф. Купър, Балзак, Юго, Мериме, Дикенс. Силата на това въздействие се крие в различния тип литература, която предлага Уолтър Скот: нов вид исторически роман, построен върху задълбочени проучвания и достоверно пресъздаващ отминалата епоха. И още нещо — според един педантичен изследовател на творчеството му, в романите на Скот има обрисувани 2836 действащи лица, включително 37 коня и 33 кучета; според друг, подобна галерия на образи няма дори у Шекспир и Дикенс.

Цял век дели рождените дати на действително съществуващия Роб Рой — Робърт Макгрегър Камбел (1671–1734) и на писателя, но от смъртта на легендарния герой до раждането на писателя са изминали само тридесет и седем години. В предговора към първото издание на своя роман Уолтър Скот пише, че като дете е срещал хора, които лично са познавали Роб Рой, и е слушал техните разкази. Именно това време на очарование от шотландския пейзаж, наблюденията върху националния характер и запознаването с историческите събития през романтичната призма на преданията, е сложило най-ярък отпечатък върху Уолтър Скот, а оттам — и върху най-добрите му произведения.

До 1707 г. родината на писателя запазва своя парламент и самостоятелността си, но след множество войни тя е напълно завладяна и влиза в състава на английската държава. Най-старото местно население е племето пикти, както и по-късно преселилото се от Ирландия племе скота, което дава името на страната (Шотландия — „Земя на скоти“), утвърдило се от XI век насам. Разположена в северната част на острова, който попада под нашествията на келтски племена (наричани също брити или гали), на римляни, на германски племена, викинги и нормани, Шотландия като по-недостъпна част от този остров остава сравнително изолирана и се превръща в двуезична област: в планинския край (Горна Шотландия, обитавана от потомци на асимилираното от келтите местно население) се говори на гелски — келтски език, какъвто говорят и в Ирландия, а в равнините (Долна Шотландия, населена с потомци на скоти и на германското племе англи) — на възникналия от северноанглийския нортъмбрийски диалект шотландски език — език, на който е писал великият поет Робърт Бърнс.

Романът „Роб Рой“ е публикуван през 1818 г. В споменатото първо издание авторът подробно се спира на проучените от него легенди за произхода на Роб Рой. Според тях, Макгрегърови вероятно водят началото си от древен келтски род; негов представител, на име Алпайн, е бил шотландски крал през 787 г. От останалите документи писателят стига до заключението, че през XVIII век ролята на Роб Рой е била не по-малка, отколкото на Робин Худ през средните векове. Само на четиридесет мили от цивилизован Глазгоу, бунтарят Робърт Макгрегър с традиционното за клана си Непокорство е търсел да възвърне правата и да защити честта на древния си род, векове наред

преследван от властта. Още през 1563 г. кралица Мария Стюарт издава нареждане — за поредното неподчинение могъщият и свободолюбив клан да бъде преследван „с огън и меч“. Преминаващи през съдебни процеси и бесилки, макгрегъровци скъпо продават живота си. Тези жестоки гонения са истинската причина за бунтарството и неунищожимия дух на Червенокосия Роб, който вероятно би проявявал съвсем друг характер при мирни обстоятелства, защото Уолтър Скот казва в предговора, че според документи и разкази на очевидци, Робърт Макгрегър бил „добросърдечен и благовъзпитан разбойник; страшен за богатите, но великодушен към бедните; със своеобразен морал; Милосърден и хуманен.“

Присъствието на множество копия на документи в предговора отново показва, че Уолтър Скот се е стремил да постигне историческа достоверност, като същевременно разграничи литературния си вариант от действителността. В същата публикация е описано и преданието за последните часове на Роб Рой. Преди посещението на някогашен враг, Макгрегър моли близките си да му донесат плаща, меч и пистолетите, с думите: „Неприятелят никога не бива да вижда един Макгрегър безпомощен и невъоръжен.“ После, преди да прозвучи докрай мелодията „Не ще се върнем вече“, която пожелал да му изсвирят на гайда, Роб Рой умира. Независимо дали отговаря на истината или не, този вълнуващ разказ е съвсем в стила на литературния образ, описан от Уолтър Скот вече не с перото на фолклорист, а на писател.

Признат за един от най-големите британски новелисти, през 1820 г. У. Скот получава благородническа титла. Собственик на издателска къща, с амбициите на просветител, представил на съвременниците си книги на Драйдън, Дефо и Суифт, документи, биографии, фолклор и литературни анализи; създал в обществото вкус към историческия факт с романите си „Айвънхоу“, „Кенилуърт“, „Куентин Дъруърд“, „Единбургската тъмница“ и много други, през 1825 г. видният писател фалира и е принуден да работи усилено до самата си смърт, за да изплати дълговете си.

Уолтър Скот умира на 21 септември 1832 г.

*Защо? Защото според правилото старо
добра за тях е тази проста цел:
човек каквото може притежава,
а силният — каквото си е взел.*

Уърдсуърт, „Гробът на Роб Рой“

ГЛАВА I

*В какво е моят грях, та от такава мъка да
бъда споляян? Лишен от син единствен,
други нямам... Проклет да бъде този,
който
така успял е да те промени!
На път ли искаш да потеглиш? По-охотно
аз бих изпратил коня си на път!*

А. Л. Тома^[1]

Вие поискахте от мене, драги приятелю, да посветя част от свободното време, с което провидението благослови залеза на живота ми, на едно описание на опасностите и трудностите, които прекарах през младините си. Споменът на тези приключения, както благоволихте да ги наречете, наистина остави у мене едно смесено чувство на удоволствие и болка, както и не малка благодарност и страхопочитание към всевишния, който реди човешките съдбини и който още през ранните ми години ме изведе през много рисковани и трудни начинания, така щото, като си спомням за тях и ги сравнявам с настоящето, ми се струва още по-приятно спокойствието, с което е благословил дългия ми живот. Нито пък мога да се съмнявам — както и вие често твърдите, — че приключенията ми сред един народ с извънредно примитивно управление и обноски представляват известен интерес за онези, които обичат да слушат разказите на един старец за минали времена.

Обаче все пак вие не трябва да забравяте, че един разказ, разправен от един приятел на друг, губи половината от обаянието си, когато бъде написан черно на бяло; и че ако сте изслушвали с интерес разказите, разправяни лично от човека, преживял тези приключения, те

ще се видят по-недостойни за вниманието ви, ако ги четете, уединен в кабинета си. По-младата ви възраст и по-доброто ви здраве ви обещава по-дълъг живот, отколкото съдбата, както изглежда, е отредила на вашия приятел. Ето защо захвърлете тези страници в някое чекмедже на писалището си, докато едно събитие, което може да стане всеки момент и което непременно ще стане през следващите няколко — най-много една-две години, ни лиши от възможността да се виждаме. Когато се разделим в този свят, за да се срещнем отново, надявам се, в един по-добър свят, аз много добре съзнавам, че вие ще тачите паметта на починалия си приятел повече, отколкото той заслужава, и във всяка подробност, която сега записвам, ще намирате материал за тъжни, но не и неприятни размисли. Някои завещават на доверените си приятели лика си, външния си образ, а аз връчвам в ръцете ви верен препис на моите мисли и чувства, на моите качества и недостатъци с пълната надежда, че грешките и своеволната необузданост на моята младост ще намерят същото благосклонно разбиране и прошка, каквито тъй често са намирали недостатъците на зрялата ми възраст.

Едно от многото предимства човек да посвети мемоарите си, ако смея да дам такава гръмка име на тези страници, на един скъп и близък приятел е това, че бих могъл да съкратя някои подробности, съвсем излишни в случая, но с които щеше да се наложи да задържа непознатия ми читател, преди да стигна до по-интересните страници в разказа си. Трябва ли да ви отегчавам заради това, че сте мой приятел и че имам пред себе си мастило, хартия и време? Същевременно не смея да обещавам да не използвам случая, който така съблазнително ми се представя, да говоря за себе си и за делата си, макар и да се касае за неща, еднакво известни на двамата ни. Склонността да се увеличаваме в подробности, когато ние самите сме героите на събитията, за които разказваме, често ни кара да пренебрегнем грижите, които би трябвало да отдаваме на времето и търпението на читателя. Най-добрите и най-мъдрите не са устоявали на това изкушение. Нека ви припомня само забележителния случай с това рядко и оригинално издание на мемоарите на Сюли^[2], което вие със суетната любов на истински библиофил упорито твърдите, че предпочитате пред изданието, сведено до полезната и обикновена форма на мемоари, но което представлява за мене интерес единствено понеже илюстрира доколко

един толкова велик човек като автора им се е поддал на тази слабост — желанието да се самоизтъква. Ако си спомням добре, този достопочтен велможа и велик държавник беше избрал четирима благородници измежду приближените си, за да опишат събитията на живота му под заглавието „Хроника за мъдрите кралски дела — държавнически, домашни, политически и военни — на Хенри IV“ и т. н. След като събрали материали за произведението си, тези мъдри хроникьори превърнали мемоарите, съдържащи всички забележителни събития в живота на господаря им, в разказ *in propria persona*^[3]. И така, вместо да предаде собствения си разказ в трето лице като Юлий Цезар или в първо лице като онези, които било в салона, било в кабинета си правят себе си герои на собствения си разказ, Сюли се е наслаждавал на изтънченото и странно удоволствие да слуша събитията на живота си, разказани от секретарите му, съчетавайки по този начин в собствената си личност слушателя, героя и вероятно и автора на цялата книга. Трябва да е било забележителна гледка да види човек бившия министър, изправен като бастун, с бродирана мантия и къдрава колосана яка, как слуша, седнал тържествено под балдахин, разказа на своите хроникьори, които, застанали пред него, прави и гологлави, важно му съобщават: „Така рече херцогът, такова заключение направи херцогът, такова беше мнението на ваше превъзходителство по този важен въпрос, такива бяха тайните съвети, които вие дадохте на краля в това критично положение“ — все неща, които трябва да са били много по-добре известни на слушателя, отколкото на разказвачите и по-голямата част от които те са можели да научат само от него.

Аз не се намирам в такова смешно положение като великия Сюли, но все пак би било странно Франк Озбълдистън да прави официален доклад на Уил Трешъм за своето раждане, възпитание и положение в обществото. И затова ще се боря против изкушението да вляза в ролята на г. П. П., чиновник по гражданското състояние в нашата енория, и ще се постарая да не ви съобщавам нищо, което ви е вече известно. Все пак трябва да ви припомня някои неща, защото, макар и някога да са ви били добре известни, вие може да сте ги забравили с течение на времето, а именно те определиха съдбата ми.

Сигурно си спомняте добре баща ми, тъй като той беше съдружник с вашия баща и вие го познавахте още от детинство. Едва ли сте го виждали в най-добрата му възраст, преди старческите недъзи

да сломят пламенния му дух и предприемчивостта му в търговските сделки. Той наистина щеше да бъде много по-беден, но вероятно не по-малко щастлив, ако беше посветил на науката тази неизчерпаема енергия и остра наблюдателност, които вложи в търговските си сделки. Но в рисковете на търговията за авантюристичния дух има нещо завладяващо, независимо от надеждата за печалба. Този, който се впуска в това невярно море, трябва да притежава сръчността на кормчия и смелостта на мореплавател; и все пак може да претърпи корабокрушение и да пропадне, ако ветровете на щастието не са благоприятни за него. Тази смесица от постоянна бдителност и неизбежен риск, постоянната и страшна несигурност дали благоразумието ще надвие случайността или тя ще осуети благоразумните планове заангажира напълно както умствените способности, така и чувствата; така търговията има обаянието на комара, без да бъде морално осъдителна като него.

В началото на XVIII век, когато бях младеж на около двадесет години — един господ знае какъв младеж съм бил! — баща ми внезапно ме повика от Бордо по важна работа. Никога няма да забравя първата ни среща. Спомняте си как беше свикнал той да дава нареждания на околните си — кратко, отсечено и малко строго. Сякаш и сега го виждам — здравата му и изправена фигура, бързата и решителна походка, очите, които хвърляха остри и пронизателни погледи, чертите на лицето, което грижите бяха вече покрили с бръчки. Сякаш и сега го чувам да говори — а той не беше многословен и в гласа му понякога прозвучаваше една съвсем непреднамерена рязкост.

Когато слязох от коня си, побързах да се явя при баща си. Той крачеше из стаята толкова дълбоко замислен и съсредоточен, че дори пристигането на единствения му син, когото не бе виждал от четири години, не можа да го изтръгне от мислите му. Хвърлих се в прегръдките му. Той беше добър, ако и не любвеобилен баща и в тъмните му очи за миг блесна сълза.

— Дюбур ми писа, че е доволен от тебе, Франк.

— Щастлив съм, сър...

— Аз пък имам по-малко основание да бъда щастлив — добави той, като седна на писалището си.

— Съжалявам, сър.

— В повечето случаи, „щастлив съм“ и „съжалявам“ са думи почти без значение. Ето последното ти писмо.

Той го извади от куп други писма, завързани с червен ширит, класирани и надписани по много особен начин. Ето там на масата бе нещастното ми послание, писано по най-животрептуция за мене въпрос в момента, в стил, който смятах, ако не успее да го убеди, то поне ще възбуди у него съчувствие. Повтарям, ето там беше писмото ми, забутано между всевъзможни търговски писма, с които баща ми се занимаваше всеки ден. Не мога да не се усмихна мислено, когато си спомня с какво накърнено самолюбие и чувство на обида гледах своя протест, който, вярвайте ми, бях съчинил с немалко мъка — гледах как сега той го измъква измежду разните кредитни писма н всякаква друга безинтересна, както тогава я смятах, търговска кореспонденция. Нима едно толкова важно писмо (не посмях дори на себе си да кажа — едно толкова добре написано писмо) не заслужава да бъде отделено от другите и да му бъде оказано по-голямо внимание, отколкото на обикновената работа в една търговска къща?

Но баща ми не забеляза недоволството ми; а дори и да беше го забелязал, не би му обърнал внимание. Той продължи с писмото ми в ръка:

— Ето, Франк, писмото ти от двадесет и първи миналия месец, с което ми съобщаваш (той започна да чете от писмото ми), че в една толкова важна работа, каквато е изборът на път в живота и на професия, ти вярваш, че аз, като добър баща, ще ти дам поне право да възразиш на моето решение; че ти имаш непреодолими възражения — да, употребил си думата „непреодолими“ (и впрочем защо не пишеш по-четливо някои букви?), — непреодолими възражения срещу плановете, които ти предложих. Има още много в същия смисъл, което изпълва цели четири страници. Ако беше се изразявал малко по-сбито и ясно, всичко можеше да се събере в четири реда. Защото в края на краищата, Франк, всичките ти думи се свеждат до това, че ти не желаяш да постъпиш, както ти казвам.

— Не че не желая, сър, в настоящия случай просто не мога.

— За мен думите имат много малка стойност, младежо — каза баща ми, чиято непоколебимост винаги бе придружена с пълно спокойствие и самообладание. — „Не мога“ е може би по-учтив израз от „не желая“, ала двата израза са равнозначни, когато не се касае до

морална невъзможност. Но аз не обичам да действувам прибързано. Ще поговорим по въпроса след вечеря. Оуън!

Оуън се яви. Той нямаше още сребърните къдри, които вие уважавахте, тъй като по онова време беше малко над петдесет години, но носеше същия или почти същия светлокафяв костюм, същите светлосиви чорапи, същата яка със сребърни токички, същите батистени плисирани маншети, които му стигаха до пръстите, когато беше в гостната стая, но които грижливо подгъваше под ръкавите си, когато беше в кантората, за да не ги изцапа при всекидневния си досег с мастилото. С една дума, това бяха същите сериозни, тържествени, но добродушни черти на лицето му, които отличаваха старши чиновника на голямата фирма „Озбълдистън и Трешъм“ до самата му смърт.

— Оуън — каза баща ми, когато този добросърдечен човек ми стисна най-приятелски ръката, — ще останете днес на вечеря у дома, за да чуете новините, които Франк ни е донесъл от нашите приятели в Бордо.

Оуън се поклони вдървено в знак на почтителна благодарност. В онези дни, когато разстоянието между висшестоящи и низше-стоящи се спазваше по начин, непознат в наше време, подобна покана представляваше благоволение, което имаше известно значение.

Дълго ще си спомням за тази вечеря. Изпълнен с дълбока тревога, смесена с неудоволствие, аз не бях в състояние да взема в разговора такова участие, каквото, изглежда, баща ми Очакваше от мен; и доста често давах неудовлетворителни отговори на въпросите, с които той ме обсипваше. Оуън, раздвоен между уважението, което хранеше към баща ми, и обичта към младежа, когото беше друсал на коленете си като дете, се мъчеше при всяка моя грешка като страхлив, но предан съюзник при неприятелско нашествие да обясни моите безсмислици и да прикрие отстъплението ми. Неговите маневри обаче само увеличиха раздразнението на баща ми и вместо да ми помогне, той само си навлече гнева му. Докато бях в търговската къща на Дюбур, аз не бях живял съвсем като търговския служащ, за когото е казано:

*Глава, която ще си навлече беди:
наместо сметки, стихове реди!*

но да си кажа правото, не бях посещавал кантората повече, отколкото намирах за абсолютно необходимо, за да мога да си осигуря похвално писмо от този френски търговец, отдавнашен кореспондент на нашата фирма, комуто баща ми бе поръчал да ме посвети в тайните на търговията. Всъщност главното Ми внимание бе посветено на литературата и спорта. Баща ми не беше съвсем против този вид занимания, които развиват ума и тялото. Той беше достатъчно разумен, за да разбере, че те развиват ценни качества у всеки човек и обогатяват и облагородяват характера, към което той се надяваше, че се стремя. Но неговата главна амбиция бе не само да наследя състоянието му, а и да продължи изпълнението на намеренията и плановете, с които той смяташе, че ще може да умножи и увековечи богатото наследство, което щеше да ми остави.

Когато настояваше да се отдам на търговия, той изтъкваше на първо място, че много обича професията си, но той имал и други съображения, които ми станаха известни много по-късно. Импулсивен, ловък и смел в своите плановете, всяко успешно ново начинание веднага го подтикваше към нови сделки, като същевременно му даваше средствата да ги извърши. Изглежда, че му беше необходимо, както на славолюбивите завоеватели, да върви от успех към успех, без да се спре да си осигури придобивките и — още по-малко — да вкуси от плодовете им. Свикнал да вижда цялото си състояние поставено на блюдото на колебаещите се везни на случая, той умееше да намира начини да ги наклони в своя полза; вълнуващите рискове, на които залагаше цялото си богатство, сякаш укрепваха здравето и духа му и увеличаваха енергията му. Той приличаше на моряк, свикнал да не се плаши от вълните и врага, чиято увереност расте в навечерието на буря или битка. Той не забравяше обаче, че възрастта или неочаквана болест могат да отслабят способностите му и затова желаше овреме да си осигури в мое лице помощник, който да поеме кормилото, когато ръката му се умори, и да продължи пътя на кораба, следвайки неговите съвети и указания. Бащината обич, както и желанието за преуспяването на собствените му плановете го довеждаха до същото заключение. Баща ми, макар че богатството му бе вложено във фирмата, бе само командист^[4], както се казва на търговски език. А Оуън, извънредно честен и много вещ във воденето на сметките, беше незаменим като главен счетоводител, но той нямаше нито познанията, нито

способностите, необходими за ръководството на фирмата. Ако баща ми внезапно напуснеше този свят, какво щеше да стане с безбройните му планове, ако син му не е вече станал търговски Херкулес, годен да издържи тежестта, легнала на плещите му след падането на Атлас. И какво щеше да стане със сина му, ако той, непосветен в този вид работа, се озове изведнъж в лабиринта на търговските сделки, без да притежава нишката, която може да го изведе от него? По всички тези съображения, открито признати и премълчани, баща ми беше решил, че аз трябва да прегърна неговата професия; а когато вземеше решение, нямаше по-твърд човек от него. Но все пак той трябваше да чуе и моето мнение, а аз бях взел тъкмо обратното решение и бях готов да го поддържам с упоритост, подобна на неговата.

Известно извинение за упорития ми отказ да изпълня желанието на баща си може да се намери, надявам се, в обстоятелството, че не разбирах съображенията му и не си давах сметка колко дълбоко го засягаше този въпрос. Аз си въобразявах, че сигурно един ден ще получа голямо наследство, а дотогава ще имам щедра издръжка; и дори през ум не ми минаваше, че за да си осигуря тези блага, може да е необходимо да се трудя и да приема известни ограничения, които не са по вкуса и темперамента ми. В предложението на баща си да се заловя с търговия съзирах само желание и аз да прибавя нещо към огромното богатство, което той бе натрупал. Въобразявайки си, че сам най-добре мога да реша кой път води към щастието ми, аз не виждах защо трябва да увеличавам едно състояние, което смятах за достатъчно и предостатъчно да удовлетвори всичките ми нужди, да ми създаде всички удобства и изтънчени удоволствия.

И затова, ще повторя пак, аз не прекарах времето си в Бордо така, както баща ми предполагаше. Предпочитах всякакви други занимания пред тези, за които той ме бе пратил там; и ако не ме беше малко страх, въобще бих пренебрегнал целта на пребиваването си в Бордо. Дюбур, доверен кореспондент на нашата търговска къща, от която той извличаше доста печалби, беше твърде хитър, за да докладва на шефа на фирмата относно единствения му син по начин, който би предизвикал недоволството както на бащата, така и на сина. Освен това той може да е имал, както след малко ще чуете, и съображения от личен интерес, като ме е оставял да пренебрегвам целта, за която бях поверен на неговите грижи. Животът, който водех, оставаше в

границите на приличието и доброто държане и в това отношение той не можеше да съобщи нищо лошо дори и да би искал; но вероятно хитрият французин би бил също така снизходителен, ако си позволявах по-лоши неща, отколкото да проявявам леност и отвращение към търговията. При това положение, понеже отделях доста прилична част от времето си за търговските занимания, които той ми беше препоръчал, нему никак не се зловидеше, че посвещавам останалото си време на други, по-хуманитарни интереси, нито пък виждаше нещо лошо в това, че предпочитам Корней и Боало пред Посълтуейт (ако по това време неговият том беше публикуван и мосьо Дюбур можеше да произнесе името му) или Савари, или някой друг автор на съчинения по икономически въпроси. Той бе заимствувал отнякъде един удобен израз, с който завършваше всичките си писма до своя кореспондент: „Всеки баща би желал да има такъв син“.

Баща ми не се дразнеше, когато някоя фраза се повтаряше много често, стига тя да е ясна и изразителна. Самият Адисън^[5] не би могъл да намери изрази, които да му харесват повече от следния: „Получихме почитаемото Ви писмо и прилагаме менителниците, надлежно акцентирани, както е посочено по-долу“.

Тъй като господин Озбълдистън знаеше много добре за каква професия ме готви, честото повтаряне на любимата фраза на Дюбур го караше да мисли, че аз съм именно такъв, какъвто той желаше да бъде; докато един прекрасен ден той получи красноречивото ми писмо, с което надълго и широко се извинявах, че трябва да се откажа от предложеното ми във фирмата място и от бюрото и от стола в тъмната кантора в Крейн Али, по-висок от столовете на Оуън и на другите чиновници и по-нисък само от трикракия стол на баща ми. От този момент всичко тръгна наопаки. Писмата на Дюбур му се струваха толкова подозрителни, колкото ако бе престанал да плаща полиците си. Аз бях повикан да се върна веднага в къщи и бях приет по начина, който вече ви описах.

[1] Антоан–Леонард Тома (1732–1785) — френски писател от XVIII век, близък до просветителите. — Б. р. ↑

[2] Херцог Сюли (1560–1641) — известен френски държавник, пръв министър на крал Хенри IV. Оставил е мемоари, които не са

лишени от исторически интерес, макар и да не са съвсем достоверни
— Б. р. ↑

[3] Т.е. предназначен за самия него (лат.) — Б. пр. ↑

[4] Командист — член на търговско дружество, който влага капитал в предприятието, без да участва в управлението му. — Б. пр.
↑

[5] Джоузеф Адисън (1672–1719) — известен английски есеист.
— Б. пр. ↑

ГЛАВА II

*Вече заподозирам младия човек в един
страшен*

*порок — поезията; и ако той действително
е заразен от тази болест на безделието...
за него няма никаква надежда да се
прояви в обществения живот. Отдаде ли
се
той веднъж на стихоплетство, загубен е
за
обществото.*

Из „Вартоломеевския панаир“
от Бен Джонсън^[1].

Общо взето, баща ми умееше да се владее напълно и рядко проявяваше гнева си с думи. В момент на раздразнение той само започваше да се държи по-сухо и рязко спрямо тези, които го бяха предизвикали, но никога не заплашваше, нито изразяваше недоволството си на висок глас. Той във всичко действуваше методично и имаше обичай винаги да „върши необходимото“ без много приказки. Ето защо изслуша с горчива усмивка незадоволителните ми отговори относно състоянието на търговията във Франция и безжалостно ме остави да се оплета все повече и повече в обясненията си за ажио^[2], митнически тарифи, за отбивите, за тари, за авоари и т. н. Той се разсърди едва когато разбра, доколкото си спомням, че не съм в състояние да обясня точно как се е отразила девалвацията на луидора^[3] върху сконтовия процент при прехвърляне на ценни книжа:

— Това е най-забележителното събитие от национално значение, откак се помня — каза баща ми, който при това помнеше революцията^[4], — а той знае за него, колкото дирекът на пристанището!

— Господин Франсис не може да е забравил — обади се Оуън с боязлив и примирителен тон, — че с указ на френския крал от 1 май 1700 година бе наредено всеки porteur^[5] да направи искане в десетдневен срок.

— Господин Франсис ще си спомни може би — прекъсна го баща ми — всичко, което вие в добрината си ще му подскажете. Но, боже мой, как може Дюбур да допусне подобно нещо! Слушайте, Оуън, що за момче е черноокият Клеман Дюбур, племенникът на стария Дюбур, който работи в нашата кантора?

— Един от най-способните ни чиновници във фирмата. Изключителен младеж за възрастта си — отговори Оуън; младият французин бе спечелил сърцето му с веселостта си и добрите си обноски.

— Да, да, предполагам, че той е научил нещо от търговската практика. Дюбур настояваше да взема във фирмата поне едно момче, което разбира от търговия. Аз обаче схващам какви са намеренията му и той ще почувствува това, когато прегледа сметките си. Оуън, наредете да платят заплатата на Клеман до края на тримесечието и му кажете да замине за Бордо с кораба на баща си, който тръгва тия дни.

— Да уволним Клеман Дюбур, сър! — рече Оуън с разтреперан глас.

— Да, сър, и то веднага. Достатъчно е в кантората да имаме един глупав англичанин, който да прави грешки, и няма защо да държим и един хитър французин, който да се възползува от тях.

Бях живял достатъчно дълго на територията на Grand Monarque^[6], за да се създаде у мен дълбоко отвращение към всяко произволно упражняване на власт, дори ако то не ми беше насаждано още от най-ранните ми години. И не можех да се въздържа да не се намеся, защото не можех да допусна един невинен и достоен младеж да пострада заради това, че е придобил познания и опит, каквито баща ми се беше надявал да придобия и аз.

— Извинете, сър — казах аз, когато господин Озбълдистън завърши фразата си, — но мисля, че щом съм пренебрегнал

заниманията си, справедливо е аз сам да пострадам за това. Нямам никакви основания да обвинявам господин Дюбур, че не ми е дал възможност да се уча, колкото и малко аз да съм се възползвал от нея. Колкото до мосю Клеман Дюбур...

— Колкото до него и до тебе, аз ще взема мерките, които намеря за нужни — отвърна баща ми. — Но все пак честно е от твоя страна да поемеш върху си собствената си вина, много честно, не може да се отрече. Не мога да извиня стария Дюбур — каза той, като се обърна към Оуън, — че е дал възможност на Франк да придобие полезни знания, но нито се е погрижил да го накара да работи, нито ме е уведомил, че той нехае. Но виждате ли, Оуън, момчето има вродени понятия за справедливост като истински британски търговец.

— Господин Франсис — каза главният счетоводител, като се поклонил официално, както му бе обичаят и леко повдигна дясната си ръка — навик, който бе придобил, понеже винаги затыкваше писалката си зад ухото, преди да заговори, — господин Франсис, изглежда, разбира основния принцип на всяко нравствено счетоводство — великото просто тройно правило на етиката. Нека А да действува така спрямо Б, както той би желал Б да действува спрямо него; отговорът ще ни даде търсеното правило за поведение.

Баща ми се усмихна на този аритметичен израз на златното правило, но веднага продължи:

— Всичко това няма никакво значение, Франк. Ти си пропилял времето си като хлапак и в бъдеще ще трябва да се научиш да живееш като мъж. Ще те поверя на грижите на Оуън за няколко месеца, за да наваксаш загубеното време.

Тъкмо се готвех да отговоря и Оуън ми хвърли такъв умолителен и предупредителен поглед, че неволно замълчах.

— Тогава ще си поговорим пак — продължи баща ми — върху въпроса, за който ти писах на 1-во число миналия месец и на който ти ми изпрати необмислен и незадоволителен отговор. А сега напълни си чашата и подай шишето на Оуън.

Никога не ми е липсвало смелост или ако щете — дързост.

— Съжалявам, че писмото ми е било незадоволително — отговорих твърдо аз, — но то не беше необмислено. Аз обмислих веднага най-внимателно предложението, което вие така великодушно

ми направихте, и с голямо прискърбие констатирах, че трябва да го отклоня.

Баща ми впери за миг острите си очи в мен, но веднага погледна настрана. Тъй като той не каза нищо, аз се почувствувах задължен да продължа, макар и малко колебливо; той ме прекъсваше от време на време с кратки забележки.

— Не бих могъл да уважавам никоя професия повече от търговската, дори и вие, сър, да не бяхте търговец...

— Нима!

— Тя свързва един народ с друг, задоволява нуждите на хората и допринася за общото благоденствие. За всички народи от цивилизования свят тя има онова значение, което всекидневното общуване на хората има за обществото, или това, което въздухът и храната имат за тялото на човека.

— Е, и?

— И въпреки това, сър, аз се чувствувам принуден да поддържам отказа си, тъй като нямам качествата, необходими за тази професия.

— Аз ще се погрижа да придобиеш необходимите качества. Ти вече не си гост и ученик на Дюбур.

— Но аз не твърдя, че съм бил лошо обучаван, а че съм неспособен да извлека полза от обучението.

— Глупости. Води ли си дневник, както ти бях поръчал?

— Да, сър.

— Бъди така добър да го донесеш.

Дневникът, за който ставаше дума, беше тетрадка, където вписвах по препоръка на баща си разни сведения, събрани, докато се учех в Бордо. Предвиждайки, че той ще поиска да прегледа този бележник, аз се бях погрижил да запиша в него сведения, от които би останал доволен; но доста често перото ми бе писало без участието на главата ми. Освен това, тъй като тази тетрадка ми беше най-често под ръка, често бях драскал в нея неща, които имаха много малко общо с търговията. Подадох му я, като се надявах от душа, че той няма да попадне на нещо, което да усили недоволството му от мен. Лицето, на Оуън, на което се изписа смущение, когато баща ми ми зададе въпроса, се проясни при моята готовност да покажа дневника; а когато го донесох от стаята си и го сложих пред баща си, на лицето му цъфна обнадеждена усмивка. Това беше всъщност цял том с кожена

подвързия и месингови закопчалки, по-широк, отколкото дълъг и приличаше на търговска книга. Цялата работа изглеждаше сериозна и това окуражи моя доброжелател. Той дори се усмихна от удоволствие, когато баща ми започна да чете някои от бележките и от време на време измърморваше някои критични забележки:

— „Ракии — в бурета, бъчонки и бъчви (darils, barricants и tonneaux). В Нант — 29, velles в бъчонки, в Коняк и Рошел — 27. В Бордо — 32...“ „Много добре, Франк!“ „Мита на тон и такси за магазия виж таблиците на Саксби“. Това не е добре. Трябваше да препишеш целия пасаж. Така се запаметява по-хубаво „Статистики за износ и внос. — Връщане на вносни мита при реекспорт на зърнени храни. — Митнически свидетелства. — Платна: изингамски и гантски. — Сушена треска: титлинг, кроплинг, лъбфиш.“ Трябваше да отбележиш, че те понякога минават всички като титлинги. Колко инча средно е един титлинг?

Виждайки ме натясно, Оуън се осмели да ми подсказе и аз се възползувах от помощта му.

— Осемнадесет инча.

— А един лъбфиш е 24 инча. Така. Важно е да знаеш това заради сделките с Португалия. Но какво виждам тук? „Бордо е основан през... замъкът «Тромпет»... дворецът на Галиен.“ Е, и това не е лошо. Това е нещо като обща книга, Оуън, в която всички сделки, сключени през деня — поръчки, плащания, разписки, акцепти, полици, комисионни и пр., — се вписват безразборно.

— За да могат да бъдат надлежно преписани в главната книга и в касовата книга — отговори Оуън. — Радвам се, че господин Франсис работи така системно.

Схванах, че баща ми остана доволен и започнах да се страхувам, че той ще настоява още по-упорито да стана търговец. И тъй като не желаех това, съжалявах вече, че, както се изрази Оуън, съм записвал така системно. Но страховете ми бяха напразни, защото в следващия миг едно парче хартия изпадна от книгата. Баща ми го взе и без да обръща внимание на забележката на Оуън, че хвърчащи паметни бележки по търговски въпроси би трябвало да се залепват в книгата, възкликна учудено:

— В памет на Едуард, Черния принц!^[7] Какво е това? Стихове! Бога ми, Франк, ти си бил по-голям глупак, отколкото предполагам!

Трябва да имате пред вид, че баща ми, делови човек, гледаше с презрение на трудовете на поетите. От друга страна, като човек религиозен и при това убеден дисидент^[8], той считаше подобни занимания за празни и неугодни богу. Но преди да го осъдите, спомнете си как са живели и използвали таланта си толкова много поети от края на XVII век. Сектата, към която принадлежеше баща ми, изпитваше — или може би се преструваше, че изпитва — пуританско отвращение към по-леката литература. Виждате, че много причини допринесоха да направят още по-неприятна изненадата на баща ми, когато откри тъй не навреме това злополучно листче със стиховете. Колкото за нещастния Оуън, ако перуката, която носеше, може да се разкъдри и космите ѝ да се изправят от ужас, убеден съм, че трудът на фризьора щеше да отиде напразно — толкова бе смаян той от моята безобразна постъпка. Той едва ли би бил повече потресен, ако беше открил, че касата в кантората е разбита или нещо е изтрито в главната му книга, или е направена грешка в сметките на фирмата. Баща ми прочете стиховете, като ту се преструваше, че не може да разбере смисъла им, ту ги декламираше с подигравателен патос. Иронията му бе така горчива, че нервите на нещастния автор се опънаха до крайност.

*И сякаш чувам дивен рог да свири,
подет от ехото на Фонтарабия —
тъй нявга Карл Велики е дочул
рога, вестта донесъл как в Испания
сразили храбрия Ролан поганци.*

— Ехото на Фонтарабия! — извика баща ми, като прекъсна четенето. — Панаирът на Фонтарабия би било много по на място. Поганец? Какво е поганец? Не можеш ли да напишеш езичник и да пишеш поне на английски, щом трябва да пишеш всякакви глупости.

*Към Албион през бурното море
рогът понася песента печална:
британецът, опасен за врага,*

*надвил французите в Креси и Пойте,
от раните си във Бордо умира!*

— При това Поатие^[9] се пише с „ие“ накрая и не виждам защо заради римата трябва да се насилва правописът.

*Той моли се на своята дружина:
„Вдигнете ме отново да погледна
как залезът се спуска над земята,
за да запазя като вечен спомен
тоз огън, багрец в кървавочервено
водите неспокойни на Гарона...“*

— „Спомен“ и „Гарона“ не се римуват. О, Франк, тебе Дори не те бива за този просяшки занаят, който си избрал.

*Ах... Слънцето угасва като мене
сред капките роса на ранна вечер —
като сълзите на девойки млади,
които ще оплачат Едуард —
защитника си, Черния си принц...*

*Животът ми залязва като слънце...
Но зная, славата ми ще остане —
ще дойде време и на небосклона
звездата на Британия ще грейне
през облаци от пламъци и кръв!*

— Облак от пламък е нещо ново! „Добро утро, господа, и весела Коледа на всички ви“ — ама на, коледарите съчиняват по-хубави песни от тебе. — Тогава той захвърли листа с израз на върховно презрение и заключи: — Бога ми, Франк, ти си бил по-голям тъпак, отколкото те мислех.

Какво можех да отговоря, драги Трешъм? Стоях мълчаливо, кипящ от възмущение и дълбоко обиден, докато баща ми ме гледаше спокойно, но строго, с презрение и съжаление. Нещастният Оуън, вдигнал ръце и очи към тавана, бе истинско възмущение на ужас и човек би казал, че той току-що е прочел името на собственика на фирмата в списъка на фалиралите търговци. Най-после се осмелих да заговоря, като се мъчех да не издам чувствата си.

— Аз напълно съзнавам, сър, че нямам нужните качества за важната роля, която вие сте ми отредили да играя в обществото. За щастие нямам амбицията да печеля богатство. Господин Оуън би бил един много по-полезен ваш помощник.

Последната ми фраза бе казана малко злобно, защото ми се струваше, че Оуън много бързо изостави каузата ми.

— Оуън? — възкликна баща ми. — Това момче е щуро, просто е полудяло. Кажете ми, моля ви се, сър, ако смея да попитам, след като вие така студено ме отправяте към господин Оуън (макар че бих могъл да очаквам повече внимание от всеки друг, отколкото от сина си), какви са вашите мъдри проекти?

— Бих желал, сър — отговори аз, като събрах всичкия си кураж, — да пътувам две-три години, ако ви е угодно; в противен случай, макар че е малко късно за мене, на драго сърце бих прекарал тези две-три години в Оксфорд или Кеймбридж.

— За бога! Нямаш ли капка разум? Де се е чуло подобно нещо? Да влезеш в училище наред с разни доктринери и якобити^[10], когато можеш да спечелиш богатство! Защо не отидеш веднага в Уестминстър или Ййтън^[11], човече, и се заловиш за граматиката на Лили, пък и даже да опиташ пръчката, ако това ти доставя удоволствие?

— Тогава, сър, ако смятате, че е късно да разширя образованието си, аз съм готов да се върна на континента.

— Ти прекара доста дълго там, без да извлечеш голяма полза, господин Франсис.

— Тогава бих избрал армията, сър, бих предпочел армията пред каквато и да е друга професия.

— Ще избереш дявола! — Извика раздражено баща ми, но веднага се спря и продължи по-спокойно. — Трябва да призная, че ме смяташ за такъв глупак, какъвто си самият ти. Оуън, той може да подлуди човека.

Нещастният Оуън поклати глава и погледна надолу.

— Слушай, Франк — продължи баща ми, — аз няма да се церемоня много. Бях на твоята възраст, когато баща ми ме изпъди от къщи и завеща всичко на по-малкия ми брат. Напуснах Озбъл-дистън Хол, възседнал една стара кранта с десет лири в кесията. Никога оттогава не съм прекрачвал прага на бащиния ми дом и никога няма да го прекрача. Не зная и не ме е грижа дали е жив брат ми и дали още, гони лисици, или си е счупил главата някъде. Но той има деца, Франк, и някой от тях ще стане мой наследник, ако продължаваш да ми противоречиш.

— Ще постъпите, както желаете, със собствения си имот — отговорих аз по-скоро с мрачно безразличие, отколкото с уважение.

— Да, Франк, това, което притежавам, е моя собственост, ако трудът и грижата, с които съм събирал и увеличавал богатствата си, ми дават право на собственост. Няма да позволя търтеи да ядат моите медени пити. Помисли си добре. Каквото казах, съм обмислил, и каквото реша, ще го направя.

— Уважаеми сър, скъпи сър — възкликна Оуън със сълзи на очи, — вие нямате навик да решавате така бързо въпроси, когато уговаряте важни сделки в кантората. Нека господин Франсис да прегледа още веднаж баланса, преди да приключите сметката. Сигурен съм, че той ви обича и когато впише в баланса своята синовна покорност *reg contra*, няма съмнение, че всичките му възражения ще изчезнат.

— Да не мислите, че ще го моля повторно да бъде мой приятел, помощник и довереник — каза строго баща ми, — да сподели и грижите, и състоянието ми? Оуън, мислех, не ме познавате по-добре.

Той ме погледна, като че ли искаше да каже още нещо, но се обърна и рязко напусна стаята. Признавам, че неговият аргумент, за който не бях помислил, ми направи впечатление. Баща ми сигурно нямаше да има основание да бъде недоволен от мен, ако беше започнал спора по този начин. Но сега бе вече много късно. У мене имаше много от неговата упоритост и очевидно бе, че бог бе отредил да изкупя греха си, макар и по-тежко, отколкото заслужаваше моята простъпка. Когато останахме сами, Оуън продължи да ме гледа и от време на време сълзи навлажняваха очите му. Преди да пристъпи към задачата си на помирител, той като че ли търсеше да открие най-слабото място в

моите съображения и оттам да нападне упоритостта ми. Най-после той започна с отпаднал и смутен глас:

— О, господи, господин Франсис! Боже мой, сър! О, господин Озбълдистън, да доживея такъв ден...Вие, такъв млад джентълмен, сър! За бога, погледнете двете страни на сметката. Помислете какво ще изгубите, какво прекрасно състояние, една от най-добрите търговски къщи в града, дори по времето, когато фирмата носеше името „Трешъм и Трент“. А сега фирмата е „Озбълдистън и Трешъм“. Че вие ще плувате в злато, господин Франсис! Драги мой господин Франк, ако има нещо в работата на фирмата, което ви е неприятно — той сниши глас и започна да шепне, — аз ще го свършвам вместо вас в края на всяка седмица или всеки ден, както предпочитате. Драги господин Франсис, помислете, че вие трябва да уважавате баща си, за да имате дълъг живот на земята.

— Много ви благодаря, господин Оуън — казах аз, — много, много ви благодаря, обаче баща ми най-добре може сам да реши кому да остави парите си. Той спомена един от братовчедите ми; нека баща ми да разполага с богатството си, както си ще, аз никога няма да продам свободата си за злато.

— Злато, сър? Да можехте да видите последния баланс на печалбите! Петцифрени числа, петцифрени числа печалба на всеки съдружник, господин Франк. И всичко това да отиде на един папист, на един от тези простаци от север и при това бунтовник. Ще ми се скъса сърцето, господин Франсис, като си помисля как съм работил като вол за тази фирма, и то само от любов към фирмата. Помислете си само как ще звучи: „Озбълдистън, Трешъм и Озбълдистън“, а кой знае, може би — (той пак сниши гласа си), — може би „Озбълдистън, Озбълдистън и Трешъм“, защото баща ви може да изкупи дела на съдружника си.

— Но, господине Оуън, щом братовчед ми носи същото име Озбълдистън, името на фирмата ще ви звучи все така приятно.

— О, как не ви е срам, господин Франсис, като знаете колко ви обичам! Братовчед ви е католик и сигурно като баща си противник на протестантската династия. Не може да става и сравнение.

— Но има много добри хора между католиците, господин Оуън — възразих аз. Тъкмо когато Оуън се канеше да отговори с необикновено оживление, баща ми влезе в стаята.

— Вие имахте право, Оуън — каза той. Аз не бях прав и ще трябва по-спокойно да обмислим въпроса. Млади момко, ти ще ми дадеш отговора си по този важен въпрос на днешното число идния месец.

Аз се поклоних мълчаливо, доволен, че изпълнението на присъдата се отлага, и уверен, че междувременно ще мога да намеря начин да склоня баща си да промени решението си.

Определеният период от време течеше бавно, без да се случи нещо особено. Излизах, когато си искам, връщах се в къщи и изобщо разполагах напълно с времето си, без баща ми да ми задава каквито и да било въпроси или да ми прави забележки. Всъщност аз го виждах само на масата, но тогава той грижливо избягваше всеки спор; а можете да бъдете сигурни, че и аз не бързах да поставя въпроса на разискване. Нашият разговор се въртеше около новините на деня или около такива общи теми, за каквито съвсем чужди един на друг хора разговарят помежду си. От думите ни никой не — би могъл да отгатне, че един толкова важен неразрешен спор съществува между нас. Това положение обаче често ме гнетеше като кошмар. Възможно ли е той да изпълни думата си и да обезнаследи единствения си син в полза на някакъв племенник, за когото може би дори не знаеше, че съществува? Ако бях погледнал на работата разумно, щях да разбера, че поведението „на моя дядо при подобни обстоятелства не ми предвещава нищо добро. Но аз си бях съставил погрешна представа за характера на баща си, съдейки по обичта му към мене, когато живеехме заедно, преди да замина за Франция. Аз не знаех, че има хора, които гледат децата си, когато са малки, защото това ги забавлява, и че същите тези хора могат да бъдат твърде строги, когато същите деца измамат надеждите им по-късно. Успях да убедя себе си, че най-много го, което ме заплашва, е едно временно загубване на неговата обич. Може би, мислех си аз, той ще ме прати на село за няколко седмици и тази мисъл по-скоро ме радваше, тъй като тогава бих имал възможността да довърша моя *Orlando Furioso*“^[12], който превеждах на английски в стихове. Тази вяра така напълно завладя ума ми, че отново се залових за моите чернови. Един ден, когато задълбочено търсех често повтарящите се рими на Спенсъровите строфи^[13], чух, че някой почука тихо и предпазливо на вратата на стаята ми. „Влез“ — извиках аз и господин Оуън влезе. Навиците на този достоен човек бяха

толкова неизменни, че по всяка вероятност той за пръв път се качваше на втория етаж на нашата къща, колкото и добре да познаваше първия етаж. Аз още се чудя как откри моята врата.

— Господин Франсис — каза той, като прекъсна думите ми, с които изразих изненадата и удоволствието си от посещението му, — не зная дали постъпвам добре, като идвам да ви кажа нещо (защото не е добре да се разправя навън какво става в кантората) — нали се казва, че човек не бива да спомене дори и пред стълба в склада колко приходи вписва в търговската книга, — но младият Туайнол отсъствава от фирмата повече от две седмици и се завърна едва преди два дни.

— Добре, драги господине, та какво от това?

— Почакайте, господин Франсис. Баща ви му възложи да уреди една частна работа. Убеден съм, че той не е ходил до Фалмът по сделката с Пилчърд, а пък онази работа в Екзетър с „Блакуел и сие“ е уредена. Сигурен съм, че собствениците на мините в Корнуол, Треваниън и Трегилийм няма да платят повече, отколкото са платили досега. А всички други търговски сделки не може да не са минали през книгите ми. Накратко казано, дълбоко съм убеден, че Туайнол е бил някъде на север.

— Наистина ли така предполагате? — попитах аз, доста смутен.

— Откакто се е завърнал, сър, не говори за нищо освен за новите си ботуши, шпорите си от град Рипън и един бой с петли в Йорк. Това е вярно като таблиците за умножение. За бога, мое мило дете, вразумете се и се решете да угодите на баща си, като станете едновременно истински мъж и търговец.

В този момент бях съвсем склонен да се подчиня и да ощастливя Оуън, като го помоля да каже на баща ми, че оставам изцяло на негово разположение. Но гордостта ми попречи, онази гордост, която е източник и на добро, и на зло в живота ни. Готовността ми да се съглася заседна в гърлото ми; и докато се мъчех да преглътна своята гордост, чух гласа на баща си, който викаше Оуън. Той излезе набързо от стаята и аз пропуснах един изгоден случай.

Баща ми беше методичен човек във всичко, което вършеше. По същото време на деня, в същата стая и със същия тон и маниер, с който се бе обърнал към мене преди един месец, той повтори предложението си да стана негов съдружник и да поема един отдел в кантората, като

поиска да чуе окончателното ми решение. Тогава ми се стори, че в това има нещо жестоко; и досега смятам, че той не постъпи разумно спрямо мене. С малко отстъпчивост той навярно щеше да постигне целта си. Но при това положение аз държах на своето и доколкото можех почтително, отхвърлих предложението му. Може би — та кой от нас може напълно да прецени чувствата си! — ми се е видяло недостойно за един мъж да отстъпи изведнъж и може би очаквах да продължава да ме увещава, та да имам поне предлог да променя решението си. И да беше така, останах разочарован; защото баща ми най-спокойно се обърна към Оуън и му каза следното:

— Виждаш, че стана така, както ти казах. Е, Франк — додаде той, обръщайки се към мене, — ти си почти пълнолетен и едва ли някога ще си по-годен отсега да решиш къде ще си намериш щастието. Затова няма да ти говоря повече по този въпрос. Но тъй като не съм длъжен да се подчиня на твоите планове, както ти не си длъжен да се подчиниш на моите, смея ли да попитам дали в бъдещите ти планове разчиташ на помощ от мене?

Отвърнах не малко смутен, че по липса на специално образование, което да ми даде някаква професия, и по липса на собствени средства, аз явно не мога да живея без някаква помощ от баща си; че съм много скромнен в желанията си; и че се надявам отвращението, което изпитвам към предвидената от него за мене професия, да не стане причина той да ми отказва занапред всякаква бащина помощ и подкрепа.

— С други думи, ти искаш хем да се облягаш на ръката ми, хем да вървиш по собствения си път. Това няма да го бъде, Франк. Все пак предполагам, че възнамеряваш да се подчиниш на нарежданията ми, доколкото не противоречат на собствените ти желания.

Понечих да заговоря.

— Моля да мълчиш — продължи той. — Да предположим, че това е така. Ти незабавно ще заминеш за Северна Англия на гости у чичо си, за да видиш как е цялото му семейство. Измежду синовете му (а, струва ми се, той има шест сина) съм се спрял на един, който, по моите сведения, най-достойно ще заеме мястото в кантората, което бях отредил за теб. Но може да се наложи да се доуредят някои неща, за което твоето присъствие ще бъде необходимо. По-нататъшни указания ще получиш от мене в Озбълдистън Хол, където ще имаш добрината

да останеш, докато ти се обадя. Всичко ще е готово, за да тръгнеш утре заран.

С тези думи баща ми напусна стаята.

— Какво значи всичко това, господин Оуън? — рекох на изпълнения със съчувствие приятел, по чието лице бе изписано най-голямо отчаяние.

— Вие се опропастихте, господин Франк, това е. Когато баща ви говори така тихо и решително, това значи, че колкото би променил човек готовата окончателна сметка, толкова ще се промени и той.

Така и стана. Защото на следващата утрин, в 5 часа, бях вече на път за Йорк, възседнал един доста добър кон и с петдесет лири в джоба си, като целта на пътуването ми, доколкото схванах, бе да помогна в избора на човека, който щеше да заеме мястото ми в бащиния ми дом и който по всяка вероятност щеше да ме лиши от бащино наследство.

[1] Бен Джонсън (1572–1637) — известен английски поет и драматург, съвременник на Шекспир. — Б. пр. ↑

[2] Ажио (ит.) — разлика между номиналната и действителна стойност на монетите. — Б. пр. ↑

[3] Луидор — златна френска монета. — Б. пр. ↑

[4] Става дума за английския преврат от 1688 г., в резултат на който бил свален от престола Джеймс II от династията на Стюардите и на английския престол се качил Уилям III Орански. — Б. пр. ↑

[5] Porteur (фр.) — приносител. — Б. пр. ↑

[6] Великият монарх (фр.) — т. е. френският крал Луи XIV. — Б. пр. ↑

[7] Така наричали Едуард, принц Уейлски (1330–1370), син на английския крал Едуард III. Взел участие в Стогодишната война. Прославил се в битката при Креси. Обличал черни доспехи — Б. пр. ↑

[8] Дисидент — лице, което не приема догмите на господстващата църква. В дадения случай става дума за презвитерианците, към които принадлежи и господин Озбълдистън. Те били умерено буржоазно крило на англошотландските протестанти-пуритани, които искали очистването на господстващата английска църква от остатъците на католицизма и се отнасяли враждебно към пищността, разкоша и изящните изкуства. Презвитерианците отричали феодалната организация на църквата и властта на епископите,

смятайки, че с религиозните работи трябва да се занимават изборни старейшини. — Б. р. ↑

[9] Поатие — известен с битката (1356), при която Черния принц победил и пленил Френския крал. — Б. пр. ↑

[10] Якобити — привърженици на изгонения в 1688 година крал Яков II (на английски Джеймс). Към тях принадлежала значителна част от консервативното дворянство на Англия и Шотландия и почти цялото население на планинска Шотландия. — Б. р. ↑

[11] Уестминстър, Ийтън — стари аристократични училища, основани, първото в 1560 година от Елизабет I, а второто — в 1440 година от Хенри VI. Много от най-известните английски държавници, писатели, поети и др. са се учили в тези училища. — Б. пр. ↑

[12] Неистовият Орландо — поема за Ролан от италианския поет Лудовико Аристо (1474–1533), напечатана през 1532 г. — Б. пр. ↑

[13] Строфи, построени на основата на деветостишия. Наричат се така по името на английския поет Спенсър (XVIII. в.). — Б. пр. ↑

ГЛАВА III

*Останала е лодката без сила —
със скъсани платна и без кормило.
Заливат борда ѝ вълни високи
и вятърът я носи напосоки.*

Гей^[1], „Басни“

Към отделните раздели на тази важна повест съм прикачил римувани и бели стихове, за да примамвам постоянно вниманието ви с писателски талант, който по-силно да привлече читателя от моя. Горните редове се отнасят до един нещастен мореплавател, който отвързал от стълба една лодка, която не успял да направлява; така тя попаднала сред плавателна река точно когато прииждал приливът. Никой ученик, който в желанието си да извърши някоя лудория или да прояви явно неподчинение е правил такъв безразсъден опит, не би се почувствувал, носен стремглаво от силното течение, в положение по-неудобно от моето, когато се озовах, заплувал без компас, по океана на човешкия живот. Баща ми с такава неочаквана лекота бе разкъсал възела, който обикновено се приема за най-здравата връзка в обществото, и бе допуснал да тръгна като нежелан и отречен член на семейството, щото увереността в собствените ми способности — досегашната ми подкрепа — неочаквано по необясним начин отслабна. Принцът-красавец, днес княз, а на следния ден син на рибар, сигурно не е почувствувал по-болезнено падението си. Дотолкова сме погълнати от себелюбието си и склонни да смятаме за съвсем редно да притежаваме всичко онова, което ни заобикаля в охолстово ни, че като си дадем сметка колко сме незначителни, изоставени на собствените си сили, всичко става неизразимо по-тежко. Докато шумът на Лондон заглъхваше, неведнъж далечният звън на камбаните нашепваше в

ушите ми увещанието „Върни се!“, което някога бе чул бъдещият кмет на града^[2]. А когато при Хайгейт се обърнах да погледна великолепната гледка на Лондон в полумрака, почувствувах, че оставям зад себе си удобство, охолство, сладостите на светския живот и удоволствията на цивилизацията.

Но жребият беше хвърлен. Всъщност много малка беше вероятността да си възвърна загубеното положение в семейството, ако, макар и късно и неохотно, бих изпълнил волята на баща си. Напротив, какъвто беше твърд и упорит в преследването на поставената цел, той по-скоро би се отвратил, отколкото да се примири със закъснялото ми, принудително изпълнение на желанието му да стана търговец. Вродената ми упоритост ми се притече на помощ, а гордостта ми нашепваше колко жалък бих изглеждал, ако някакви четири мили езда навън от Лондон се окажат достатъчни да разсеят решението, което бях взел в течение на едномесечно сериозно обсъждане. Освен това и надеждата, която никога не изоставя младите и смелите, представяше в светли краски бъдещето ми. Струваше ми се невъзможно баща ми да изпълни присъдата си — лишаване от издръжка, — която бе произнесъл без всякакво колебание. Той навярно искаше само да ме постави на изпитание и съумея ли да го издържа с търпение и постоянство, сигурно бих израснал в очите му, което би довело до приятелско разрешение на спорния въпрос. Аз дори си реших какви отстъпки съм готов да направя и по кои точки на предполагаемия ни договор ще държа твърдо на своето, в резултат на което, по моите изчисления, отново ще придобия всичките си наследствени права срещу твърде лекото наказание да направя няколко привидни отстъпки, с които да изкупя непокорството си.

Междувременно бях господар на себе си и изпитвах чувството да си независим, което поражда у всяко младежко сърце приятна възбуда, примесена със страх. Кесията ми, макар и не пълна догоре, щеше напълно да задоволи всички нужди и желания на един пътник. Още в Бордо бях свикнал сам да си прислужвам; конят ми бе млад, пъргав и неизтощен от пътя и жизнерадостното ми настроение скоро надви тъжните размишления, с които тръгнах на път.

Бих се радвал, ако по пътя си срещам що-годе любопитни гледки или пък природата имаше с какво да заинтересува пътника. Но в това отношение северният път тогава беше — а може и сега да е такъв —

крайно незадоволителен. Струва ми се, че в никой край на Англия не може да пропътуваш толкова път почти без да попаднеш на нещо интересно, което да привлече вниманието ти. Размишленията ми, въпреки привидната ми самоувереност, не бяха винаги особено радостни. А и Музата — същата тази кокетка, която ме бе довела в тези пуси места, — като много други от нежния пол, ме бе изоставила в момент на най-голяма нужда. И рискувах да ме обхване досадна скука, ако не разменях от време на време по някоя дума със случайните непознати пътници в този край. Но хората, които срещах, бяха сякаш все едни и същи и много безинтересни. Селски свещеници, които се друсаха в бричките си на път за дома след някое посещение; фермери или овчари, които се връщаха от далечен пазар; чиновници от търговски кантори, тръгнали на път за да приберат заемите, давани от господарите им по провинциалните градове; изрядко някой офицер, изпратен в провинцията, за да събере новия набор. Ето такива хора по това време създаваха работа на кръчмарските помощници и на чиновниците по пътния налог. Ето защо приказвахме за десетъка и за различни вероизповедания, за говеда и житни храни, за течни и сухи стоки, за платежоспособността на дребните търговци, като от време на време разговорите ни се разнообразяваха с описанието на някоя обсада или битка във Фландрия, което събеседникът ми може да бе чул преди това от другото. А позамре ли разговорът, отваряхме дума за разбойници, неизчерпаема и страшна тема. Имената на Златния фермер, на Хвърчащия разбойник, Джек Нийдъм и на други герои от „Операта на бедняците“^[3] минаваха постоянно от уста на уста като най-обикновени думи. Както децата се сгушват по-близо едно до друго край огъня, когато страшният разказ за духове стига връхната си точка, така и сега, когато се разправяха такива разкази за разбойници, ездачите се струпваха по-близо един до друг, оглеждаха се наоколо, проверяваха затворите на пищовите си и се заклеваха да си окажат помощ в случай на опасност. Но както става при други отбранителни или нападателни съюзи, в моменти на истинска опасност тези поети задължения често се изпаряват от паметта.

От всички хора, които съм виждал да се плашат от такива истории, един нещастник, с когото пътувах ден и половина, най-много ме забавляваше. Зад седлото си той бе привързал един много малък, но очевидно много тежък куфар, който пазеше особено старателно, като

държеше винаги да му е пред очите и винаги отклоняваше любезните и усърдни слуги и коняри, които си предлагаха услугите да го пренесат в хана. Също така предпазливо той се стараеше да скрие не само целта на пътуването си и къде отива, но дори ежедневния си маршрут. Нищо не го смущаваше повече от това, да го попитат в каква посока пътува и къде смята да спре по пътя. Той най-внимателно и загрижено преглеждаше помещението, където щеше да пренощува, като отбягваше да остане сам или пък с човек, когото, по своите схващания, не одобряваше. В Грантъм, струва ми се, той не си легна цяла нощ, за да не заспи, защото в съседната стая имаше един кривоглед здравеняк с черна перука и жилетка с потъмнели златни ширити. Макар и погълнат от всички тези грижи, съдейки по яките му мускули, той беше човек, който не би се спрял пред никаква опасност и би се справил не по-зле от всеки мъж. Той беше силен и добре сложен. По златните ширити и кокардата на шапката му личеше, че трябва да е служил във войската или поне служебно да е свързан с военната професия. Освен това, когато за момент забравяше въображаемите ужаси, които изпълваха мислите му, той говореше като напълно разумен човек, макар езикът му винаги да беше порядъчно грубоват. Но за каквото и да станеше дума случайно, всичко му напомняше за вечните му опасения. И откритото поле, и някоя гъста горичка му вдъхнаха страх. А подсвирването на някое овчарче веднага се превръщаше в сигнал на разбойник. Дори когато видеше увиснал на бесилка разбойник, вместо това да го увери, че правосъдието благополучно бе ликвидирало едного от тях, неизменно му напомняше колко разбойници оставаха още необесени.

Компанията на този човек би ми дотегнала, ако собствените ми мисли не ме отегчаваха още повече. Все пак някои от чудноватите истории, които той разказваше, не бяха съвсем безинтересни и някои от неговите чудатости ми даваха от време на време възможността да се забавлявам за негова сметка. Той разказа между другото за няколко нещастни пътници, които станали жертва на крадци и си докарали тази беда, като се сдружили по пътя с един добре облечен и забавен непознат човек, в чието общество се надявали да намерят не само закрила, но и развлечение; той ги развеселявал по пътя с песни и истории и ги предпазвал, когато ханджията се опитвал да ги изиграе в цената или им представял погрешна сметка, докато най-последно, под

предлог да ги прекара по най-краткия път през едно пусто поле, отклонил нищо неподозиращите си жертви от главното шосе и ги закарал в тъмна горичка, където, с едно изсвирване със свирката си, събрал другарите си от скривалищата им и се представил в истинския си образ, а именно, главатар на банда разбойници, които отнели на непредпазливите му спътници кесиите, а може би, и живота. Към края на подобен разказ, когато спътникът ми под впечатлението на случките в собствения си разказ пълно трепереше от страх, забелязах, че той ме гледа подозрително и с известно съмнение, сякаш му бе хрумвало, че още докато говори, може пред него да стои човек, не по-малко опасен от този, описан в разказа. От време на време, когато такива мисли се натрапваха на този изобретателен самоизтезател, той се отдръпваше от мен към отсрещната страна на пътя, оглеждаше се във всички посоки, проверяваше пищовите си и очевидно се подготвяше било да бяга, било да се защитава, според обстоятелствата.

Подозрението, проявено към мен в такива случаи, траеше съвсем кратко и ми се виждаше твърде смешно, за да се засегна. Фактически, макар да ме взимаше за разбойник, това не можеше да се тълкува като критика на облеклото или речта ми. По онова време човек можеше по всичко да прилича на джентълмен и въпреки това да се окаже разбойник. Тъй като разпределението на труда по браншове тогава не бе толкова широко застъпено, както е сега, учтивият и обигран авантюрист, който ти обираше парите в комарджийския клуб на Уайт^[4] или ти ги взимаше, като играеше нечестно в крикет клуба „Марибън“^[5], и отявленият главорез, който в Багшот Хийт или Финчли Комон спираше колегата си, контето, с думите „Горе ръцете!“, принадлежаха на една и съща професия. Освен това в тогавашните обноси имаше една твърдост и грубоватост, която оттогава насам е значително смекчена. Струва ми се, като си спомня миналото, че отчаяни хора много по-охотно и лесно отсега прибегваха до най-крайни средства, за да си възвърнат богатството. Наистина минаха дните, когато Антъни-ъ-Ууд^[6] скърбеше за това, че двама хубави и безспорно смели и почтени младежи били безмилостно обесени в Оксфорд само заедно нуждата ги накарала да събират „данъци“ по пътищата. А дните на лудия принц Хал и Пойнс^[7] са още по-далеч от нас. Все пак и тогава, и по-късно от безбройните открити пусти полета в околността на столицата и от по-слабо населените области в

дълбоката провинция идваха онези възседнали конете си разбойници, които може би един ден ще изчезнат и които при изпълнение на занаята си проявяваха не малка учтивост. Като Джибит от комедията „Хитростите на контетата“^[8] те с гордост се смятали за най-възпитаните хора по пътищата, уверени, че проявяват подобаваща учтивост при изпълнение на призиванието си. Следователно един младеж в моето положение нямаше основание да се възмути прекомерно, ако по погрешка бъде взет за човек от тази достойна за уважение категория разбойници.

И аз съвсем не се обидих. Напротив, забавляваше ме ту да възбудям, ту да приспивам подозренията на плашливия си спътник и нарочно да се държа така, че да объркам още повече един природно слаб ум, който, под влиянието на страха, далеч не бе от най-проницателните. Когато непринуденият ми разговор разсейваше всички негови опасения, достатъчно бе случайно да го запитам къде отива и по каква работа пътува, за да се събудят отново всичките му подозрения. Например, когато сравнявахме достойнствата и издръжливостта на конете си, разговорът ни се разви, както следва:

— Да, господине — каза другарят ми, — колкото до галоп, признавам. Но позволете ми да кажа, че вашият кон (макар и да е много хубаво животно — което си е право) има твърде дребен кокал, за да издържа на дълъг път. Тръсът, сър — продължи той, като смушка своя Буцефал с шпорите си, — най-добрият ход за дълга езда си остава тръсът. Да бяхме по-близо до някой град, с удоволствие бих се басирал за едно кило вино в най-близкия хан, че вашият мързеливец, който едва си повдига краката, няма да издържи на равен път (като изключим лек галоп).

— Съгласен съм, господине — отвърнах аз. — А теренът тук е тъкмо за тази работа.

— Хм, а-хъ — отговори приятелят ми колебливо. — Моето правило, когато съм на път, е никога да не изтощавам коня си между два прехода. Знае ли човек, кога ще се наложи да постави коня си на изпитание? Освен това, господине, когато казах, че ще се състезавам с вас, имах пред вид да се състезаваме при равно тегло. Вие сте двадесет и четири килограма по-лек от мене.

— Добре, но аз съм съгласен да нося някаква тежест. Кажете, моля ви, колко ли тежи куфарът ви?

— Моят к-к-куфар ли? — отвърна той нерешително. — А, много малко — лек като перо, — няколко ризи и чорапи.

— На вид изглежда по-тежък. От мен имате кило то червено вино, ако този куфар не изравни разликата в теглото ни.

— Имате грешка, господине, уверявам ви, голяма грешка — отговори приятелят ми, измъквайки се по-настрана на пътя, както правеше винаги, когато беше подплашен.

— Е, готов съм да рискувам и да платя виното; или пък, базирам се с вас — десет жълтици срещу пет, че ще успея да нося куфара ви на задницата на коня и отгоре на това да ви надбягам.

Това предложение хвърли приятеля ми в най-голяма тревога. От естествения бакърен цвят, придобит от безбройни приятни чашки червено и бяло вино, носът му доби бледия оттенък на месинг и зъбите му тракаха от страх, като чу двусмисленото ми дръзко предложение, което сякаш изправяше пред него разбойника със свалена маска във всичката му свирепост. Докато се чудеше какво да отговори, аз донякъде го успокоих, като го запитах нещо за една черковна кула, която се открие пред нас, и му казах, че близостта на селото изключва опасността да ни спрат по пътя разбойници. Лицето му светна при тези думи, но ми беше напълно ясно, че той дълго ще помни крайно съмнителното ми предложение, което се бях осмелил да му направя. Аз ви отегчавам с толкова подробности за характера на този човек и за начина, по който го дразнех, защото, колкото и да са незначителни сами по себе си, тези подробности оказаха голямо влияние върху някои бъдещи събития в настоящата повест. Тогава поведението на този човек само ме изпълваше с презрение и потвърждаваше създалото се преди това у мене мнение, че от всички склонности, които карат хората да се самоизтезават, най-неприятна, главоболна, мъчителна и жалка е безпричинният страх.

[1] Джон Гей (1685–1732) — английски поет-сатирик, автор на либрета на опери. Най-известни са неговата „Опера на бедняците“ (1728) и басните му (1727 и 1738). — Б. пр. ↑

[2] Бъдещият кмет на града — Ричард Уйтингтън (умрял в 1423), три пъти кмет на Лондон. Дик бил слуга у един лондонски търговец. Когато последният предложил на всеки от слугите си да прати нещо по кораба му, за да го продаде, Дик дал котката си. Тя била купена за

извънредно голяма сума в едно далечно царство, за да изстреби плъховете, които нападнали страната. Междувременно Дик избягал от господарската къща, защото готвачката се отнасяла много лошо с него. Напускайки Лондон, по пътя му се сторило, че чува камбаните на градските черкви да го викат:

Върни се, Уйтингтън,
кмет на град Лондон.

Той се върнал, забогатял и действително три пъти бил кмет на града. — Б. пр. ↑

[3] „Опера на бедняците“ — комическа опера с либрето от Джон Гей по идея на Суифт, представена в 1728 г. с много голям успех. Един от главните герои е разбойник. Тя е смела сатира на политиката на господстващата класа в Англия. — Б. пр. ↑

[4] Уайт — известно кафене, открито в Лондон от Франсис Уайт през 1697 г. Впоследствие става комарджийски клуб. — Б. пр. ↑

[5] Марибън — (М. С. С.) клуб за играта крикет, основан през XVIII в. — Б. пр. ↑

[6] Английски историк от XVII век, написал биографии на знаменити хора от гр. Оксфорд. — Б. пр. ↑

[7] Принц Хал — престолонаследникът в Шекспировата историческа драма „Хенри IV“, част I, Пойнс — един от другарите на Фалстаф в същата драма. — Б. пр. ↑

[8] „Боу Стратъджем“ — комедия от Фаркуар, представена през 1707 година. — Б. пр. ↑

ГЛАВА IV

*Подхвърлят грубо в Англия:
„Шотландците са бедни!“*

*Това и сам шотландецът да отрече не
смее.*

*Защо тогава смятаме го за глупак
последен,*

ако дошъл е в Англия, за да забогатее?

Чърчил^[1]

В онези дни, които описвам, имаше по английските пътища един обичай, сега навярно вече изчезнал или пък спазван само от простия народ. Тъй като дълги пътешествия се предприемаха на кон, и то, разбира се, на кратки преходи, обичайно беше винаги в неделен ден пътниците да спират в някой град, за да могат да отидат на черква, а конете им да се порадват на едnodневна почивка — практика еднакво човечна към неуморните ни коне и полезна за самите нас. С този благоприличен обичай бе свързана една друга практика — останка от някогашното английско гостоприемство, — която се състоеше в това, на седмия ден стопанинът на по-голям хан да остави ролята си на кръчмар и да покани случайно събраните под покрива му гости на семейната си трапеза. Обикновено всички приемаха поканата, освен високопоставените хора, за които приемането на подобна покана би се сметнало за уронващо достойнството им. Единствената приемлива за домакина отплата бе след обета гостите да изпият на тяхна сметка по шише вино за негово здраве.

По природа бях гражданин на света и общителните ми наклонности ме водеха навсякъде, където можех да опозная по-добре хората. Освен това не претендирах да се уединявам поради знатния си

произход, затова много рядко отказвах неделната покана на ханджията в „Лъва“, в „Мечката“ или в „Жартиерата“. Много забавно бе да гледаш самия кръчмар, честен човечец, добил още по-важен вид затова, че заема почетно място сред гостите, на които обикновено прислужва. А в неговата общителна орбита се въртяха други помаловажни планети. Зевзеците и шегобийците и местните селски или градски големци, аптекарят, адвокатът, дори самият свещеник не считаха под своето достойнство да участвуват в това неделно празненство. Събраните тук гости от най-различни краища на страната, от най-различни професии, се отличаваха един от друг по речта, по обноските и по възгледите си, а това не беше безинтересно за човек, който желае да опознае хората в цялото им многообразие.

Именно на такъв ден и по такъв случай, когато плашливият ми познайник и аз се готвехме да удостоим трапезата на червендалестия съдържател на „Черната мечка“ в град Дарлингтън, Дъръмска епархия, ханджията ни осведоми с тона на човек, който се извинява, че ще обядваме с един шотландски джентълмен.

— Джентълмен ли? Какъв джентълмен? — побърза да каже моят другар, който навярно вече мислеше за „джентълмените на широкия друм“, както наричаха разбойниците по това време.

— Ами един такъв шотландски джентълмен, както вече споменах — отговори ханджията. — Сега всички са джентълмени, ако и да нямат риза на гърба си. Но този е доста приличен хитрец. По-хитър северняк-британец не знам да е минавал Берикския мост. Мисля, че е търговец на добитък.

— Непременно го доведи при нас — отвърна моят другар, след което, обръщайки се към мен, разкри мислите си. — Аз, господине, уважавам шотландците. Обичам и почитам този народ заради здравото му нравствено чувство. Наричат ги мръсни и бедни, но аз съм за безкористната честност, ако ще да е парцалива, както казва поетът. Убеждавали са ме най-красноречиво, сър, хора, на които мога да вярвам, че в Шотландия не знаят какво е обир по пътищата.

— Няма, защото няма какво да се краде — рече ханджията, засмивайки се като човек, който е доволен от собствената си духовитост.

— Не, не е така, стопанино — отвърна един силен и нисък глас зад него. — По-скоро, защото вашите акцизни агенти и ревизори-

англичани^[2], които пратихте на север, оттатък река Туйд, са се заловили за занаята на крадците и са взели хляба на местните си учители.

— Добре го каза, господин Камбел — поде ханджията. — Не знаех, че си бил толкова наблизко бе, човек. Но ти си ме знаеш какъв съм — прям, недодялан, йоркшърски простак. Ами как е пазарът на юг?

— Всичко по старому — отговори господин Камбел. — Умните хора купуват и продават, а глупците се продават и се купуват.

Но и умните, и глупците обядват — бе отговорът на нашия забавен домакин. — А ето че носят месото — никой гладник не е забивал вилицата си в по-хубав говежди бут от този!

С тези думи той усърдно заточи ножа си, зае почетното място на масата и започна да пълни чиниите на събраните си откъде ли не гости с вкусни гозби.

Тогава за пръв път чух шотландския говор и всъщност за пръв път видях отблизо човек, който говори езика на този стар народ. Въпреки това шотландците от най-ранна възраст ме интересуваха и занимаваха въображението ми. Баща ми, както ви е известно, произхожда от старо нортъмбърландско семейство, чието родно имение се намиреше само на няколко мили разстояние. Но той така се бе скарал с роднините си, че почти никога не споменаваше дума за рода си и считаше за извънредно жалък вид суетност тази слабост, която обикновено се нарича семейна гордост. Главната му амбиция бе да бъде известен само като Уилям Озбълдистън, първият или поне един от първите търговци на Борсата. И ако някой би го изкарал пряк наследник на Уилям Завоевателя^[3], това далеч не би го поласкало толкова, колкото раздвижването и глъчката, която обикновено предизвикваше появяването му сред „биковете“, „мечките“^[4] и агентите в Борсовата улица. Той несъмнено държеше аз да не се запозная с роднините си, за да може да съществува пълно съответствие между неговите и моите чувства по отношение на нашия род. Но както често се случва с най-умните хора, сметките му излязоха криви. Едно същество, което той, в гордостта си, винаги бе считал за толкова незначително, щото бе изключено то да ми окаже каквото и да е въздействие, обърка плановете му. Бавачката му, стара нортъмбърийка, много привързана към него още от най-ранно детство, беше

единственият човек от родния му край, на когото той въобще държеше. И когато щастието му се усмихна, първото нещо, което направи, бе да повика в своя дом Мейбъл Рикетс. След смъртта на майка ми на старата Мейбъл се падна да ме гледа, докато изкарах всички детски болести, и да ме обкръжи с всички нежни женски грижи, от които се нуждаят децата. Тъй като господарят ѝ бе забранил да ми говори за полето, горските поляни и долините на любимата ѝ родна Земя, Нортъмбърланд, тя пълнеше детската ми глава с описания на младините си и с дълги разкази за събития, които според преданието са станали там. А нея слушах много по-внимателно, отколкото разказите на по-сериозни, но не толкова увлекателни учители. Сякаш още виждам пред себе си старата Мейбъл, с леко треперещата ѝ от напреднала възраст глава, покрита с опънато боне, бяло като сняг, с набръчканото ѝ лице, което все още имаше здравия цвят, придобит от работата на къра. Сякаш я виждам да оглежда тухлените стени и тясната улица, която се открояваше от прозореца ни, допявайки с въздишка любимата песенчица, която тогава, а — защо да крия — и сега предпочитам пред всички оперни арии, рожба на капризния ум на някой италианец — доктор по музика.

*О, стройният ясен и старият бук
са кичести само на север оттук!*

Винаги свежи в паметта на старата Мейбъл оставаха легендите за шотландския народ, които тя декламираше с огорчение и патос, доколкото ѝ бе по силите. В разказите ѝ обитателите оттатък границата изпълняваха ролите, които човекоядците и великаните с бързоходните ботуши изпълняват в обикновените детски приказки. И как иначе? Черният Дъгълс не уби ли със собствената си ръка наследника на семейството Юзбълдистън на другия ден, след като влязъл във владение на имението, изненадвайки и него, и васалите му на пиршество по този случай? Уот Дявола не откара ли от склоновете на Ланторн Сайд всички едногодишни свине, и то не много отдавна, по времето на моя праядо? А нямахме ли безброй трофеи (макар и придобити, според Мейбълловото тълкование на историята, по много по-честен начин), които свидетелствуваха за това, че ние сме си

отмъстили за тези неправди? Сър Хенри Озбълдистън, петият поред барон, не отвлече ли хубавата девойка от Фернингтън, както Ахил е отвлякъл своите Хризеида и Бризеида, и не я ли затвори в крепостта си, отблъсквайки обединените сили на приятелите ѝ, които имали поддръжката на най-силните и прославени за бойните си подвизи шотландски вождове? А нашите саби не проблясваха ли в челните редици в повечето бойни полета, когато Англия побеждаваше съперника си? Семейството ни се прослави във войните със Севера: и всички нещастия, които го постигнаха, бяха причинени от тях.

Разпален от подобни разкази, през детинството си аз гледах на шотландците като на едно племе, вражески настроени към населението на южните области на царството. А не си поправих много мнението по тези въпроси, като слушах какво говори понякога баща ми за тях. Той се бе впуснал в някакви големи спекулации с едни дъбови гори, собственост на земевладелци от Горна Шотландия, и твърдеше, че те се оказали много по-усърдни в пазарлъците и измъкването на капаро, отколкото в изпълнението на поетите от тях задължения по договора. Шотландските търговци, към чието посредничество той бе принуден до прибягва в такива случаи, баща ми също подозираше, че по един или друг начин вземат по-голям дял от печалбата, отколкото им се полага. Накратко казано, ако Мейбъл се оплакваше от шотландското оръжие в миналото, господин Озбълдистън не по-малко ругаеше хитростите на тези съвременни Синоновци^[5]; и така те двамата, без да са имали за цел да постигнат това, успяха да ме надъхат още съвсем млад с искрено отвращение към северните обитатели на Британия и да ме накарат да ги считам за кръвожадни по време на война, вероломни по време на примирие, интересчии, егоисти, алчни и не дотам почтени в мирния живот, надарени с твърде малко положителни качества, освен ако би следвало да приемем за такива тяхната свирепост, която във военните работи прилича на кураж, и в търговията — някаква лукава хитрост, която замества ума в обикновените сношения между хората. За оправдание на онези, които имаха такива предразсъдъци, трябва да отбележа, че и шотландците от онова време имаха същото несправедливо отношение към англичаните, като винаги и навсякъде ги наричаха нахални, възгордели се поради богатството си епикурейци. Такива семена на национална вражда още се срещаха между двете страни — естествена последица на съществуването им като отделни

враждуващи държави. Напоследък бяхме свидетели как дъхът на демагога^[6] раздуха тези искри във временен пожар, който, надявам се сега е загаснал в собствената си пепел^[7].

Ето защо не гледах дружелюбно на първия шотландец, когото срещнах случайно. По много свои черти той отговаряше на предварителната ми представа за шотландците. Имаше характерната за шотландците атлетическа фигура и груби черти; наред с това имаше шотландска интонация и говореше бавно и педантично, стараейки се да избегне трудни идиоматични и диалектични особености. В много от забележките и отговорите му долових свойствената за страната му предпазливост и прозорливост. Но не очаквах това непринудено самообладание и чувство на превъзходство в държането му, които той налагаше в компанията, в която случайно бе попаднал. Той беше облечен в съвсем груби, но все още прилични дрехи. Имайки пред вид, че по онова време се харчеха луди пари за дрехи дори от най-скромните хора, които се смятаха за джентълмени, това говореше за доста оскъдни средства, ако не за немотия. От разговора му се подразбираше, че е търговец на добитък, една не особено почитана професия. И въпреки това, при тези неизгодни обстоятелства, той сякаш смяташе за съвсем естествено да се отнася към присъстващите със студена и снизходителна учтивост, която предполага истинско или въображаемо превъзходство над хората. Когато изказваше мнението си по даден въпрос, в тона му се долавяше спокойната увереност на човек, превъзхождащ другите по обществено положение и по знания, сякаш казаното от него бе неоспоримо и вън от всякакво съмнение. Ханджията и неделните му гости, след няколко опита да си дадат важност с шумни възгласи и смели твърдения, постепенно се преклониха през авторитета на господин Камбел, който, може да се каже, поведе разговора. Доця ми се от любопитство да си премеря силите с него, разчитайки на житейския си опит, разширен от пребиваването ми в чужбина, и на познанията, придобити от едно сравнително добро образование. По последната точка той не можеше да ми съперничи, защото беше съвсем очевидно, че вродените му способности не бяха доразвити от системно образование. Но се оказа, че той е много по-добре запознат от мене с настоящото положение на Франция, с характера на Орлеанския херцог, който наскоро бе станал регент, и на обкръжаващите го държавници. И по проникателните,

язвителни и доста сатирични забележки личеше, че той отблизо бе следил събитията в тази страна.

На вътрешно политически теми Камбел мълчеше и проявяваше сдържаност, продиктувана може би от предпазливост. Разногласията между вигите и торите^[8] по това време разтърсваха Англия из основи и една силна партия, която застъпваше интересите на Стюартите, застрашаваше току-що възкачилата се на престола ханOVERска династия. Кавгите на спореци политикани огласяваха всяка пивница. Но тъй като ханджията бе твърде либерален в политическите си схващания и никога не влизаше в спор с някой добър клиент, неделните му гости често се разделяха на два непримирими лагера, сякаш той даваше угощение за Градския съвет на Лондонското Сити. Свещеникът, аптекарят и един дребен човечец, който не си каза професията, но който, съдейки по жестовете и движенията на пръстите му, трябва да беше бръснар, горещо поддържаха каузата на Високата църква^[9] и на Стюартите. Акцизният чиновник, по задължение, адвокатът, който се надяваше да получи някоя дребна държавна служба, и моят съпътник, който най-разпалено участвуваше в спора, твърдо отстояваха каузата на крал Джордж I^[10] и правото на престолонаследие на протестантската династия. Как се надвикваха само и какви страшни проклетия се разменяха! Всеки лагер се обръщаше към г-н Камбел с явното желание да получи одобрението му.

— Вие сте шотландец, сър. Един джентълмен от страната ви трябва да защитава правата на законното престолонаследие — викаха едните.

— Вие сте презвитерианец — заявяваха поддържащите на другия лагер, — вие не може да гледате с добро око на самовластието.

— Господа — каза шотландският ни оракул, след като не без затруднение успя да наложи за малко тишина. — Не се съмнявам, че крал Джордж напълно заслужава привързаността на приятелите си. И ако може да задържи положението, до което се е добрал, той без съмнение ще превърне тук присъстващия акцизен агент в данъчен инспектор и ще издигне нашия приятел г-н Куитъм до поста главен прокурор. Също така може да отпусне земя, като надлежно оформи това с документ, или да даде друга някаква награда на този честен джентлемен, който предпочита да седи на куфара си вместо на стол.

Крал Джеймс^[11] несъмнено също не е лишен от чувство на благодарност и твърде е вероятно, когато успее да се наложи и ако си науми подобно нещо, да назначи този многоуважаван господин за Кентърбърийски архиепископ, а д-р Мискит — за главен дворцов лекар, и също така да предостави кралската си брада на грижите на моя приятел Латеръм. Но тъй като много се съмнявам дали единият или другият от враждуващите крале биха дали на Роб Камбел една ракийка, ако му дотрябва, аз гласувам за Джонатан Браун, нашия домакин, да бъде крал и княз на пиячите при условие, че ни донесе още едно шише вино толкова хубаво, колкото предишното.

Този духовит и неочакван отговор бе посрещнат с общо одобрение, в което ханджията взе най-живо участие. И след като даде нарежданията си да се изпълни условието, от което зависеше издигането му на високия пост, той не изпусна случая да ни съобщи, че „колкото и миролюбив човек да е господин Камбел, това съвсем не му пречи да бъде смел като лъв — сам без чужда помощ надвил седем разбойници, които го нападнали по пътя, когато отивал от Уитсън за Трист“.

— Лъжеш се, приятелю мой, Джонатан — каза Камбел, прекъсвайки го. — Бяха само двама, и то най-страхливите простаци, които може да срещне човек.

— Наистина ли вие, господине, сам надвихте двама разбойници? — попита моят съпътник, примъквайки стола си (би трябвало по-скоро да кажа куфара си) по-близо до господин Камбел.

— Да, надвих ги — отговори Камбел — и не го смятам за кой знае какво чудо, че да се вдига толкова шум.

— Честна дума, господине — отвърна моят познайник, — бих бил много щастлив да ми направите удоволствието да пътувам с вас — аз пътувам на север, сър.

Тези съвсем ненужни сведения относно начертания от него път, които за пръв път го чух да съобщава някому, не успяха да предизвикат съответното доверие у шотландеца.

— Едва ли ще може да пътуваме заедно, господине — му отговори той сухо. — Вие навярно имате добър кон, а аз засега пътувам пеш или на едно шотландско пони, което не ускорява особено много пътя ми.

След това той поиска сметката за виното и хвърляйки парите за допълнителната бутилка, която сам бе поискал, стана като че ли да си ходи. Моят другар отиде при него, хвана го за копчето на дрехата му и го дръпна настрана към единия прозорец. Без да искам, дочух как го увещаваше за нещо — навярно да се съгласи да пътуват заедно, но господин Камбел явно му отказа.

— Ще ви платя разноските, господине — каза пътникът и в тона му пролича убеждението, че този аргумент ще срази всички възможни възражения.

— Изключено е — каза Камбел доста презрително. — Имам работа в Ротбъри.

— Но аз съвсем не бързам. Мога спокойно да се отклоня от пътя си един-два дена заради приятната ви компания.

— Честна дума, сър — рече Камбел, — не мога да ви направя услугата, която искате от мене. Аз пътувам по моя частна работа — добави той, като се изпъчи надменно. — И бих ви посъветвал да не тръгвате с непознати хора, които срещате из пътя, и да не казвате накъде отивате на хора, които не са ви запитали.

След това той доста безцеремонно освободи копчето от ръката на човека, който го държаше за дрехата, и приближавайки се към мен, докато останалите сътрапезници се разотиваха, каза:

— Приятелят ви, господине, е прекалено Приказлив, като се има пред вид даденото му поръчение.

— Този господин — отвърнах аз, поглеждайки към пътника — не е мой приятел, а познайник, когото случайно срещнах по пътя. Не знам нито как се казва, нито по каква работа е тръгнал и той изглежда, че доверява повече на вас, отколкото на мен.

— Исках само да кажа — отвърна Камбел бързо, — че той действа малко прибързано, като иска да натрапва компанията си на тези, които не я желаят.

— Този господин — рекох аз — сам най-добре може да съди за собствените си работи и аз не бих искал, от която и да е гледна точка, да вляза в ролята на съдия.

Господин Камбел не каза нищо повече, само ми пожела добър път, след което всички се разотидоха.

На другия ден се разделих със страхливия си другар, когато се отбих от голямото северно шосе, за да тръгна в по-западна посока към

замъка Озбълдистън, където живееше чичо ми. Не знам дали спътникът ми почувствува облекчение или тревога, когато си тръгнах, имайки пред вид, че той сякаш докрай ме гледаше с известно подозрение. Колкото до мен, страховете му отдавна бяха престанали да ме забавляват и да си кажа правичката, бях предоволен да се отърва от него.

[1] Чарлз Чърчил (1731 — 1764) — английски поет-сатирик. — Б. р. ↑

[2] Изпращането на акцизни агенти, ревизори и оценители в Шотландия предизвикало голямо негодувание сред населението, макар да било естествена последица на съединението на двете държави. — Б. а. ↑

[3] Уилям Завоевателя (1027–1082) херцог на Нормандия, който победил англичаните в известната битка при Хейстингз в 1066 година и станал крал на Англия. — Б. пр. ↑

[4] „Бикове“ — борсови спекуланти, които купуват акции на ниски цени в очакване да се покачат; „мечки“ — борсови спекуланти, които купуват на по-ниска цена акции, продавани преди това на по-висока цена. — Б. пр. ↑

[5] Синоновци — Синон, син на Езим и на Сизиф, родственик на Одисей, когото придружил в Троя. Той се оставил да бъде пленен от троянците, след което ги убедил да приемат в града дървения кон, пълен с въоръжени гръцки войници. Тогава, през нощта, Синон пуснал гърците от коня и така те завзели Троя. — Б. пр. ↑

[6] Джон Уилкс (1727–1797) — много духовит, способен и упорит политик и публицист. Няколкократно изключван от парламента като депутат и изпращан в изгнание. На него Англия дължи спечелването на някои от най-важните си политически права. Затварян е, задето посмял да се подиграе с тронното слово на Джордж III (1763). Той става център на буржоазната опозиция против правителството на Джордж III, като издига лозунга: „Уилкс и свобода!“ Карл Маркс го нарича „знаменития демагог“. — Б. пр. ↑

[7] Това, изглежда, е било писано наскоро след дните на Уилкс и Свободата. — Б. а. ↑

[8] Виги и тори — наименования на двете политически партии, възникнали в Англия през втората половина на XVII в. във връзка с

политическите и религиозни борби. Вигите били за ограничаване на кралската власт, за засилването на властта на парламента и бидейки протестанти, за по-голяма религиозна свобода, а торите (от 1689 г.) защищавали интересите на аристокрацията и били против протестантската ханOVERска династия и за англиканската църква. — Б. пр. ↑

[9] Високата църква — направление в англиканската църква, което допускало пищна обредност и се отнасяло по-малко враждебно към католицизма, отколкото Ниската църква, към която принадлежали дисидентите. — Б. р. ↑

[10] След смъртта на кралица Ана през 1714 година английският престол се заема от протестантската ханOVERска династия. Джордж I (1714–1727), Джордж II (1727–1760), Джордж III (1760–1820) и т. н. до 1910, когато се преименува на уиндзорска династия през царуването на Джордж V. Тази династия е способствувала за засилването на вигите. — Б. пр. ↑

[11] Джеймс Стюарт, син на сваления от престола Джеймс II-Яков II, който с помощта на Франция направил несполучлив опит да завземе английския престол в 1708 г. — Б. пр. ↑

ГЛАВА V

*В гърдите ми сърцето лудо бие,
съзря ли отдалеч прекрасна нимфа —
единствена във моята страна,
понесла се на бързия си кон
през хълмове, поля и долини!*

„Ловът“

Приближавах към родния север (аз наистина го смятах за свой роден край) с онзи ентусиазъм, който романтичният и див пейзаж вдъхва на любителите на природата. Необезпокояван вече от брътвежа на спътника си, можех сега да забележа разликата между тази местност и онази, през която досега бях пътувал. Потоците тук повече отговаряха на името си, тъй като, вместо да дремят застояли сред тръстики и върбалак, те шумяха под сянката на естествени горички; ту се спускаха по склонове, ту бълболеха по-бавни, но все още подвижни, през самотни долчинки, които тук-там пресичаха пътя и сякаш канеха пътника да поскита из дебрите им. Чевиртските планини^[1] се издигаха пред мен намръщени и величествени. Наистина те нямаха великолепното разнообразие на скали и чукари, тъй характерно за повисоките планини, но все пак бяха огромни, със заоблени върхове, обвити с тъмен червеникав плащ, и с големите си размери и пустия си вид действуваха на въображението като някаква своеобразна пустинна област.

Домът на моите прадеди, към който сега се приближавах, беше разположен в една клисура или тясна долина между тези хълмове. Големите земи, които някога принадлежаха на рода на Озбълдистънови, отдавна бяха пропилены поради несполуките или грешките на моите прадеди; но старата фамилна резиденция все още

имаше наоколо си достатъчно земя, за да се счита чичо ми за имотен човек. Както разбрах от отговорите на някои запитвания, които направих по пътя, той използваше състоянието си, за да поддържа пищното гостоприемство на северен благородник от тази епоха, нещо, което смяташе съществено за семейната чест.

От върха на едно възвишение вече бях видял Озбълдистън Хол — голяма старинна сграда, която надничаше из горичка от огромни стари дъбове; тъкмо се бях насочил там, колкото може по-напряко и по-бързо (доколкото позволяваха лъкатушките на доста лошия път), когато конят ми, макар и уморен, наостри уши, като долови оживения лай на възбудени хрътки, насърчавани от време на време от звука на ловджийски рог, който по него време беше неизменен спътник на ловците. Не се съмнявах, че хрътките са на чичо ми, и спрях коня си с намерение да оставя ловците да отминат, без да ме забележат, тъй като знаех, че не е твърде уместно да се представя на един такъв запален ловджия като чичо ми в момент, когато е на лов; затова имах намерение, след като отминат, да продължа към замъка с обикновения си ход и там да дочакам връщането на собственика му. Ето защо се спрях на едно възвишение и не съвсем безразличен към интереса, който този вид горски спорт вдъхва (макар че в момента съзнанието ми не беше твърде податливо на този род впечатления), зачаках с известно нетърпение появяването на ловците.

Лисицата, ожесточено подгонена и почти изтощена, се появи от горичката, която покриваше десния склон на долината. Увисналата ѝ опашка, измърсеният ѝ вид и уморената походка говореха за съдбата, която я чакаше; а враната, която се виеше над нея, вече смяташе бедната Лисана за своя плячка. Лисицата прекоси потока, който дели долчинката, и се повлече нагоре по едно дърво на другата страна на пустия склон, когато първите хрътки, последвани със силен лай от останалите, се втурнаха от горичката и след тях ловците и трима-четирима ездачи. Кучетата следваха дирите на лисицата с непогрешим инстинкт; а ловците препускаха лудо подире им, без да обръщат внимание на пресечения и мъчен терен. Те бяха високи, едри мъже, яхнали хубави коне, облечени в зелено и червено — униформата на едно ловно дружество, създадено под покровителството на сър Хилдебранд Озбълдистън. „Братовчедите ми!“ — помислих си аз, когато те профучаха край мен. Следващата ми мисъл беше: „Как ли ще

бъда приет между тези достойни наследници на Нимрод^[2]? И колко малко вероятно е аз, който не зная почти нищо за забавленията сред природата, да се почувствувам у дома си и щастлив сред семейството на чичо ми“. Едно видение, което мина край мен, прекъсна тези мисли.

Беше млада жена, красотата на чиито забележителни черти бе увеличена от възбудата на лова и ездата: яздеше прекрасен кон, чер като смола, с петна от снежнобяла пяна около юздата. Тя носеше, нещо необикновено за онова време, жакет, жилетка и шапка като на мъж — облекло, което днешната мода нарича костюм за лов. Тази мода е била въведена, докато аз бях във Франция, и ми беше съвсем непозната. Дългите ѝ черни коси се вееха на вятъра, изплъзнали се във възбудата на лова изпод панделката, която ги придържаше. Лошият терен, през който тя прекара коня си с възхитителна сръчност и присъствие на духа, я забави малко и я доведе по-близо до мен, отколкото бяха минали другите ездачи. Така аз можах да видя цялото ѝ прекрасно лице и фигура, с неизразимия чар, който им придаваше буйната веселост на сцената и романтичността на нейното необикновено облекло и на неочакваното ѝ появяване. Когато мина край мен, конят ѝ в своя устрем направи едно погрешно движение в момента, когато излизаше пак на открито, и тя го пришпорваше към обикновената му бързина. Това ми послужи като предлог да се приближа по-близо до нея, сякаш да ѝ помогна. Нямахме обаче причина за тревога; конят не се препъна, а даже и да се беше препънал, хубавата амазонка имаше твърде много самообладание, за да се смути от това. Все пак тя ми благодари за добрите намерения с усмивка и това ме насърчи да подкарам и аз коня си по-бързо и да остана непосредствено до нея. Виковете: „Уху-у! Мъртва е!“ и придружаващият ги зов на рог скоро ни дадоха да разберем, че няма вече защо да се бърза, тъй като ловът беше свършил. Един от младежите, които бяхме видели, се приближи, размахвайки победоносно опашката на лисицата, сякаш да упрекне хубавата ми спътница.

— Виждам — каза тя. — Виждам. Но не дигай толкова шум около това; ако Фиби — тя поглади шията на хубавото животно, което яздеше — не беше попаднала между чукарите, ти не би имал причина да се хвалиш.

Те се срещнаха, докато тя говореше, и аз забелязах, че и двамата ме погледнаха и тихо си казаха нещо; младата жена като че ли

настояваше ловецът да направи нещо, което той смутено и с някаква тъпа намусеност отказваше да стори. Тя веднага изви главата на коня си към мен и каза:

— Е добре, Торни, щом ти не щеш, тогава трябва аз сама да направя това. Господине — продължи тя, обръщайщи се към мен, — помъчих се да убедя този благовъзпитан младеж да ви запита дали, пътувайки насам, не сте чули нещо за един наш приятел, господин Франсис Озбълдистън, когото от няколко дни очакваме в Озбълдистън Хол.

Бях твърде щастлив да съобщя, че аз съм лицето, за което питат, и да изкажа на младата дама благодарността си за любезността ѝ.

— В такъв случай, господине — отвърна тя, — тъй като учтивостта на моя роднина още като че ли не се е пробудила, позволете ми (макар че това може да изглежда съвсем нередно) да поема ролята на церемониалмайстор и да ви представя младия скуайър Торнклиф Озбълдистън, ваш братовчед, и Дай Върнън, която също има чест да бъде бедна роднина на вашия изискан братовчед.

В начина, по който госпожица Върнън каза тези думи, имаше смесица от дързост, насмешка и простота. Жизненият ми опит беше достатъчно голям да ми подсказва да приема съответен тон и да ѝ изкажа благодарността си за благоволенieto ѝ и голямата си радост от срещата с тях. Да си призная, комплиментът беше изразен така, че дамата можеше лесно да си присвои по-голямата му част, защото Торни имаше вид на типичен провинциален дръвник, тромав, свит и нацупен. Все пак той се ръкува с мен и после изрази намерението си да ме остави, за да помогне на ловците и на братята си да приберат хрътките, нещо, което съобщи на госпожица Върнън, без да се обърне към мен да ми се извини.

— Вижте го — каза младата жена, следейки го с поглед, в който прекрасно личеше презрението ѝ. — Цар на конярите, ловците и любителите на борби с петли. Но те са всичките от един дол дренки. Чели ли сте Маркъм?

— Кого, госпожице? Дори не си спомням името на такъв автор.

— Господи! Къде сте попаднали! Беден, самотен, невеж чужденец, непосветен в самия коран на дивото племе, сред което сте дошли да живеете! Никога не сте чували за Маркъм, най-прочутия

автор по въпросите на ветеринарната медицина? Боя се тогава, че ви са също така непознати и по-новите имена на Гибсън и Бартлет?

— Наистина така е, госпожице Върнън.

— И не се ли червите, като признавате това? — каза госпожица Върнън. — Та в такъв случай ние трябва да се откажем от дружба с вас. Предполагам, че не умеете да дадете на кон ни ярма, ни хапове, ако е болен?

— Признавам, че предоставям тази работа на коняра или на слугата си.

— Невероятна небрежност! И сигурно не можете да подковете кон или да му подрежете гривата или опашката; нито да лекувате куче от глисти и да му подрежете ушите и ноктите; нито да дресирате ястреб или да му дадете очистително и да му контролирате храната, когато е запечен?

— За да ви кажа — с една дума — колко съм невеж — отговорих аз, — ще призная, че съм напълно неосведомен по всички тези селски изкуства.

— Тогава, за бога, господин Франсис Озбълдистън, какво умеете да правите?

— Твърде малко полезни неща, госпожице Върнън; нещо все пак може би мога да претендирам, че... Когато слугата ми приготви коня, мога да го яздя и когато ястребът ми е дресиран, мога да го пусна да лети.

— А това можете ли да правите? — запита младата жена, подкарвайки коня си в галоп.

Една груба обрасла ограда пресичаше пътеката пред нас с врата от неодялани дървета; тъкмо щях да се приближа да я отворя, когато госпожица Върнън полетя с коня си и прескочи тази пречка. Беше въпрос на чест да я последвам и след миг бях отново до нея.

— Все още има някаква надежда за вас — каза тя. — Страхувах се да не сте съвсем изроден Озбълдистън. Но какво, за бога, ви води в Замъка на мечките — така са кръстили съседите тази наша ловджийска резиденция. Предполагам, че сте могли да не идвате тук, ако искате?

Чувствувах, че съм вече доста близък с моето хубаво видение и затова отвърнах с тих поверителен шепот:

— Наистина, скъпа госпожице Върнън, може би бих сметнал, че правя жертва, като ставам временен обитател на Озбълдистън Хол,

щом тези, които живеят там, са такива, каквито ги описвате; но убеден съм, че има между тях едно изключение, което ще компенсира всичко, което липсва.

— О, имате пред вид Рашли, нали?

— Съвсем не; имах пред вид — простете ми — едно лице много по-близо до мен.

— Предполагам, че е прилично да се направя, че не разбирам комплимента ви. Но аз не съм такава — и не правя поклон заради него, защото седя на кон. Но, сериозно, аз заслужавам изключението, което споменахте, защото съм единственият човек, с когото може да се разговаря в замъка освен стария свещеник и Рашли.

— Но кой, за бога, е Рашли?

— Рашли е човек, който би искал всички да приличат на него за собственото им добро. Той е най-младият син на сър Хилдебранд — горе-долу на вашата възраст, ала не така... с една дума, не е красив. Но природата му е дала известна доза здрав разум, а свещеникът е прибавил голяма доза знания — и той е станал това, което ние наричаме много умен човек в нашия край, където умните хора са рядкост. Подготвен е за служба на черквата, но не бърза да се ръкоположи.

— За католическата черква ли?

— Разбира се, за католическата черква! Та каква друга черква би могло да бъде? — каза младата жена. — Но аз забравих, казаха ми, че сте еретик. Вярно ли е, господин Озбълдистън?

— Не мога да отхвърля обвинението.

— И все пак сте били в чужбина, и то в католически страни?

— Близо четири години.

— И сте виждали манастири?

— Често. Но не съм видял много нещо в тях, което да препоръчва католическата религия.

— Не са ли щастливи обитателите им?

— Някои без съмнение са щастливи — тези, които дълбокото чувство на набожност или преживените преследвания и нещастия в живота, или вродената апатия са накарали да се оттеглят от света. Но тези, които са приели отшелничеството в изблик на внезапно или пресилено вдъхновение, или от прибързано огорчение от някакво разочарование или обида, са много нещастни. У тях скоро се възвръща

живостта на чувствата и като диви животни в клетка те са неспокойни в затвора си, докато някои други се отдават на съзерцание или тлъстят в клетки не по-големи от техните.

— А какво става — продължи госпожица Върнън — с тези жертви, които са обречени на манастира по волята на други? На какво напомнят те? Особено ако са родени да се радват на живота и да чувствуват неговите блага?

— Те са като затворени пойни птици — отговорих аз, — осъдени да влачат живота си в самота, като се мъчат да го разнообразят, упражнявайки дарбата си, която щеше да бъде украса за обществото, ако бяха оставени на свобода.

— Аз ще бъда... — заяви госпожица Върнън — искам да кажа — поправи се тя — аз бих била по-скоро като див ястреб, който, ако му попречат да лети свободно в небето, би разбил главата си в железата на клетката си. Но да се върнем към Рашли — каза тя по-весело. — Ще го считате за най-приятния човек, когото сте виждали в живота си, господин Озбълдистън — поне една седмица. Ако той може да си намери сляпа любовница, никой не може да бъде по-сигурен от него, че ще я спечели. Но окото нарушава чара, който пленява ухото. Ала ето че стигнахме в двора на стария замък, който има също такъв див и старомоден вид, както и обитателите му. Трябва да знаете, че в Озбълдистън Хол не се държи много на облеклото; но аз трябва да сваля тези дрехи, които са тъй неприятно топли, а и шапката ми пречи на главата — продължи весело момичето, като свали шапката и разтърси обилните си черни къдрици, които то, полуусмихнато, полузачервено, раздели с тънките си бели пръсти, за да ги отмахне от красивото си лице и проницателните си бадемови очи. Ако имаше някакво кокетство в този жест, то беше добре прикрито от небрежното безразличие на държането му. Не можах да се въздържа да не кажа, че „ако се съди за семейството от това, което виждам, предполагам, че грижата за облеклото е съвсем излишна“.

— Много любезно; макар че може би не би трябвало да разбере в какъв смисъл го казвате — отговори госпожица Върнън. — Но вие ще видите още по-добро оправдание за известна небрежност, когато се срещнете с Орсоните^[3], между които ще живеете и чиито фигури никакъв тоалет не може да оправи. Но както казах преди, старият звънец за вечеря ще избие или по-скоро ще издрънчи — защото той се

спукал в деня на пристигането на крал Уили^[4] и чичо ми, от уважение към пророческия му дар, не позволил да го поправят. Затова, моля ви се, дръжте ми коня като покорен рицар, докато изпратя някой по-скромнен слуга да ви отмени.

Тя ми подхвърли поводите, сякаш се познавахме от детинство, скочи от седлото, изтича през двора и влезе в една странична врата, като ме остави изпълнен с възхищение от красотата ѝ и удивен от прекомерната ѝ откровеност, още по-необикновена в едно време, когато законите на вежливостта, които идваха от двора на великия монарх Луи XIV, налагаха на нежния пол необикновено строго приличие. Аз останах в твърде неудобно положение сред двора на стария замък, яхнал един кон и държейки друг с ръка.

Сградата представляваше малък интерес, дори и да бях в настроение да я разглеждам внимателно; страните на четириъгълния двор бяха застроени с постройки в различен архитектурен стил и със своите решетъчни прозорци с каменни прегради в средата, с издадените си кулички и масивни корнизи напомняше вътрешния двор на манастир или някой от по-старите и по-скромни колежи в Оксфорд. Опитах се да извикам някой слуга, но известно време никой не ми се обади; това беше още по-неприятно, тъй като виждах, че съм предмет на любопитство на няколко слуги, мъже и жени, в различни части на сградата, които подаваха навън глави и пак ги дръпваха навътре като зайци в зайчарник, преди да успея да привлека вниманието им. Връщането на ловците и хрътките ме избави от неудобното положение; макар и с известна трудност, успях да накарам един слуга да ме освободи от грижата за конете и друг един глупав дръвник да ме заведе при сър Хилдебранд. Той ми направи тази услуга със същата охота и готовност, която би проявил някой селянин, принуден да стане водач на вражески патрул; трябваше да внимавам да не ме изостави някъде из лабиринта от ниски сводести коридори, които водеха в „Стън Хол“, както го наричаше той, където трябваше да бъда въведен при благородната особа на чичо ми.

Все пак най-после стигнахме в една дълга сводеста стая, постлана с плочи, където редица дъбови маси, твърде масивни по тежест и размер, за да бъдат някога размествани, бяха вече сложени за вечеря. Тази старинна стая, която е била свидетелка на пиршествата на няколко поколения Озбълдистъновци, носеше следи и от успехите им в

лова и други подобни забавления. Огромни еленови рога, може би трофеи от лова в Чеви Чейс^[5], бяха наредени край стените, а помежду тях имаше препарирани язовци, видри, белки и друг дивеч. Между останки от стари брони, служили навярно в борбите срещу шотландците, висяха по-ценените оръдия на „горската война“^[6] — лъкове, различни пушки, мрежи, въдици, копия за видри, ловджийски колове и много други необикновени оръдия и инструмент за улавяне или убиване на дивеч. Няколко стари картини, потъмнели от пушек и изцапани с бира, висяха по стените; те изобразяваха рицари и дами, без съмнение почитани и славени на времето си; рицарите гледаха страшно намръщени изпод огромната растителност от перуки и бради; а дамите бяха устремили с все сила възторжения си поглед към розите, които размахваха в ръце.

Едва бях имал време да погледна тези неща, когато дванадесетина слуги, облечени в синьо, се втурнаха в стаята с голям шум и врява; всеки се занимаваше повече с това да дава нареждания на другите, отколкото да си гледа своята работа. Едни от тях носеха пънове и цепеници за огъня, който пращеше, пламтеше и се издигаше нагоре по един огромен комин, с отвор достатъчно голям, за да се намести каменна пейка в обширния му свод; над него имаше огромен тежък корниз, на който се хилеха и подскачаха хералдически чудовища, изваяни от червен камък от изкусната ръка на някой нортъмбрийски скулптор, но сега покрити като с черен лак от пушека на вековете. Други от тези старовремски слуги носеха огромни димящи блюда с богати ястия; трети пък донесоха чаши, шишетата, бутилки, дори бурета с питие. Всички тропаха тежко, ритяха се, бутяха се, блъскаха се и с невъобразим шум успяваха да свършат невъобразимо малко работа. Най-последно, когато след всевъзможни усилия вечерята беше наредена на масата, „глъч на хора и кучета“, плющени на бичове, за да се сплашат последните, силни и високи гласове, стъпки от тежко подковани ботуши, каквито се носеха по него време и звучаха като стъпките на статуята от пиесата „Festin de pierre“^[7], известиха за пристигането на тези, за които се правеха приготовленията. Глъчката между слугите по-скоро се увеличи, отколкото да стихне, когато наближи критичният момент — едни викаха на други да бързат, други пък — да не се притесняват, едни подканяха другите да се дръпнат настрана и да сторят път на сър

Хилдебранд и младите господари, други пък — да застанат около масата точно на пътя им; едни викаха да се отвори, други да се затвори една голяма двукрила врата, която отделяше залата от нещо като галерия или както разбрах после, приемна, украсена с черна ламперия. Най-после вратите се отвориха и в залата се втурнаха кучетата и хората — осем кучета, семейният свещеник, селският лекар, шестимата ми братовчеди и чичо ми.

[1] Планинска верига на границата между Англия и Шотландия. — Б. пр. ↑

[2] Нимрод — библейски ловец. — Б. пр. ↑

[3] Орсоните — Орсон (от фр. ourson — мече) е герой на повест от неизвестен автор от края на 15 в., който останал от малък сирак и бил отгледан от една мечка в гората, докато брат му Валентин израсъл в двореца. — Б. пр. ↑

[4] Крал Уили — Уилям Орански (1689–1694 г.) — Б. пр. ↑

[5] Т. е. „Ловът в Чевийотските планини“ — стара англошотландска балада. — Б. пр. ↑

[6] Лова. — Б. пр. ↑

[7] Сега се нарича „Дон Жуан“. — Б. а. ↑

ГЛАВА VI

*Виж, идат те! Стените потреперват
на гласове от силата безмерна.
Във всеки ъгъл и във всеки кът
дрънчат доспехи, шлемове блестят —
потеглят славни рицари на път.*

Пенроуз^[1]

Ако сър Хилдебранд не бе побързал много да поздрави племенника си, за чието пристигане трябва от доста време да е бил уведомен, той имаше сериозни извинения за това.

— Щях по-рано да дойда да те видя, младежо — извика той, като ми разтърси грубо ръката и сърдечно ми пожела добре дошъл в Озбълдистън Хол, — но по-напред трябваше да се погрижа да се приберат кучетата. Добре дошъл в замъка, момчето ми. Ето братовчед ти Пърси, братовчед ти Торни и братовчед ти Джон, братовчедите ти Дик и Уилфред и — чакай, къде е Рашли? А, ето го Рашли — дръпни се настрана, дългучо Торни, да видим малко брат ти. Значи, баща ти най-последно си спомни за стария замък и за стария сър Хилдебранд — по-добре късно, отколкото никога. Бъди добре дошъл и това е. Къде е моята малка Дай? Ето я, идва — това е племенницата ми Дай Върнън, дъщеря на брата на жена ми — най-хубавото момиче из нашите долини, колкото и да са красиви другите. А сега хайде на масата.

За да добиете известна идея за човека, който говореше така, драги Трешъм, трябва да си представите мъж на около шестдесет години, облечен в ловджийски костюм, някога богато украсен с ширити, чийто блясък беше вече потъмнял от много ноемврийски и декемврийски бури. Сър Хилдебранд, въпреки сегашното си рязко и безцеремонно държане, в известен период от живота си бе познавал

дворцовия и военния живот; беше служил като офицер в армията, разположена на Хаунслоу Хийт, преди Революцията и може би заради религията си бе получил титлата „сър“ от злочестия и неразумен крал Джеймс II. Но мечтите му за по-нататъшни повишения и почести, ако някога бе имал такива, бяха умрели в критичния период, когато неговият покровител бе изгонен от трона, и оттогава насам той живееше уединен в семейните си имения. Въпреки провинциалния си вид обаче сър Хилдебранд все още приличаше на благородник и между синовете си напомняше на останки от коринтска колона, потъмняла и обраснала с мъх и лишей, сред тежките неодялани побити камъни в Стоунхендж^[2] или в някой друг храм на друидите. Човек едва ли би могъл да види по-тромави и неодялани колоси от петте му големи сина. Те бяха високи, едри и хубави, но им липсваше както прометеевият огън на интелекта, така и външната изисканост на държането, която в светското общество понякога компенсира умствената слабост. Най-ценното им морално качество като че ли беше доброто им настроение и доволството, изписано на грубите им черти, а образованието им се свеждаше до сръчност в лова, който беше единствената цел в живота им. Здравеняците Пърсивал, Торнклиф, Джон, Ричард и Уилфред тъй малко се различаваха по външен вид, както здравеняците Гиас и Клоант в песните на поета.

Но сякаш да обезщети сама себе си за това тъй необикновено за нейните творения еднообразие, майката-природа беше създала Рашли Озбълдистън в рязък контраст по вид и държане и както разбрах покъсно, по темперамент и дарби, и то не само с братята му, но и с повечето хора, които бях срещал дотогава. След като Пърси, Торни и сие един по един ми кимнаха, усмихнаха се и ми подадоха по-скоро рамото, отколкото ръката си, докато баща им ги представяше на новия им роднина, Рашли излезе напред и ми каза „добре дошъл в Озбълдистън Хол“ с маниер на светски човек. Видът му сам по себе си не беше привлекателен. Той беше нисък на ръст, докато братята му приличаха на потомци на Анак^[3]. Докато те бяха добре сложени, Рашли, макар и здрав, беше крив и с дебел врат и поради някакво нараняване като дете имаше дефект в походката, който толкова напомняше истинско куцане, че мнозина смятаха, че именно това му пречи да се ръкоположи; както е известно, католическата черква не допуска до свещенически сан лица с телесни недостатъци. Други

обаче смятаха, че този грозен недостатък се дължи само на някакъв навик и твърдяха, че не представлява пречка за ръкополагането му.

Чертите на Рашли бяха такива, че като ги види човек, напразно би се мъчил да ги забрави — те се връзваха в паметта, пробуждайки болезнено любопитството, макар че предизвикваха у нас неприязън, дори отвращение. Не грозотата на лицето му, а неговият израз правеше такава силно впечатление. Чертите му наистина бяха неправилни, но съвсем не просташки; а проницателните му тъмни очи и рунтавите вежди не позволяваха да се нарече лицето му направо грозно. Но в тези очи имаше израз на хитрост и коварство, а когато беше предизвикан — и на предпазливо въздържана жестокост. Природата бе направила този израз очевиден дори за най-обикновения физиономист, може би със същата цел, с която беше дала на отровната змия гръмливия шум. Може би като компенсация за тези външни недостатъци Рашли Озбълдистън притежаваше най-мекия, сладък и богат на нюанси глас, който съм чувал някога, и на него никога не му липсваха изразни средства, подходящи за такъв прекрасен орган. Едва беше свършил първото изречение, с което ме приветствува, когато вътрешно се съгласих с госпожица Върнън, че новият ми роднина веднага би спечелил сърцето на една жена, ако тя може да го прецени само с ушите си. Той се канеше да седне до мен на вечеря, но госпожица Върнън, която като единствена жена в цялото семейство уреждаше тези неща, както и бе угодно, нагласи аз да седна между нея и Торнклиф; и едва ли може да се съмнявате, че бях доволен от това приятно съседство.

— Искан да поговоря с вас — каза тя — и нарочно сложих добрия Торнклиф между Рашли и вас. Той ще бъде като

*дюшек от пух между стените крепостни
и изстрела от вражеския топ —*

докато аз, като първата ви позната в това интелектуално семейство, ви разпитвам как ви се виждаме.

— Твърде голям въпрос, госпожице Върнън, като се има пред вид колко малко време съм бил в Озбълдистън Хол.

— О, характерът на нашето семейство е твърде очевиден. Има някои малки нюанси, които отличават отделните индивиди и за които е нужно окоето на интелигентен наблюдател; но видът, както се изразяват биолозите, може да бъде определен и характеризирани веднага.

— Значи, петимата ми по-големи братовчеди имат горе-долу един и същ характер?

— Да, те представляват една щастлива смесица от пияница, ловджия, грубиян и глупец; но както на едно дърво не могат да се намерят две еднакви листа, така и във всеки индивид тези съставни части са размесени в различни съотношения и създават приятно разнообразие за тези, които обичат да изучават характери.

— Опишете ми ги накратко, госпожице Върнън.

— Услугата, която искате, е твърде малка, за да ви откажа. Ще ви нарисувам всичките в пълен ръст в едно фамилно платно. Пърси, първородният син и наследник, е повече пияница, отколкото ловджия, грубиян, ездач и глупец. Скъпият ми Торни е повече грубиян, отколкото пияница, ловджия, ездач или глупец; Джон, който преспива цели седмици сред планините, е главно ловджия; ездачът е силно подчертан у Дикън, който язди двеста мили денем и нощем, за да залагат на него на конни състезания. А глупецът така доминира над всички други качества на Уилфред, че можем да го наречем олицетворение на глупостта.

— Прекрасна сбирка, госпожице Върнън, и отделните индивиди принадлежат към твърде интересен вид. Но няма ли място на платното за сър Хилдебранд?

— Аз обичам вуйчо си — беше отговорът ѝ. — Дълга му благодарност за добрината му (или поне за добрите му намерения) и ще ви оставя сам да нарисувате портрета му, когато го опознаете по-добре.

„Добре — помислих си аз, — радвам се, че в нея има поне малко толерантност и въздържаност. Наистина, кой би очаквал такава горчива насмешка от едно така младо и изящно красиво същество?“

— За мен ли мислите? — каза тя, втренчвайки тъмните си очи в моите, сякаш искаше да проникне в самата ми душа.

— Вярно е — отговорих аз, малко смутен от решителния и неочакван въпрос; после се опитах да придам на признанието си

характер на комплимент. — Как бих могъл да мисля за нещо друго, когато имам щастието да седя до вас?

Тя се усмихна с израз на такова дълбоко високомерие, каквото само тя можеше да придаде на лицето си.

— Трябва да ви уведомя, господин Озбълдистън, че комплиментите нямат никакво значение за мен. Затова не си хабете на вятъра красивите изрази — те служат на изисканите господа, когато пътуват из провинцията, като играчките, мънистата и гривните, които пътешествениците носят със себе си, за да омилостивят дивите обитатели на новооткритите земи. Не изчерпвайте запаса си — ще намерите жители на Нортъмбърланд, които вашите изящни изрази ще разположат във ваша полза, — а отправени към мен, те са хвърлени на вятъра, защото аз знам истинската им стойност.

Замълчах смутен.

— В този момент — каза младата жена с първоначалния си жив и безразличен тон — вие ми напомняте за приказката, в която един човек изведнъж открива, че всичките пари, с които е тръгнал на пазар, са се превърнали на камъчета. Аз обезценен и унищожих целия ви запас от комплименти с една неудачна забележка. Но, хайде, нищо... Вие не ще оправдаете очакванията ми, господин Озбълдистън, ако нямате по добър материал за разговор от тези fadeurs^[4], които всеки господин с перука се счита задължен да разправя на всяко нещастно момиче само защото е облечено в коприна и тюл, а той носи дрехи от най-фин плат с бродерия. Обикновеният ви ход, както биха се изразили петимата ми братовчеди, е за предпочитане пред равана на комплиментите ви. Помъчете се да забравите злополучния ми пол; наричайте ме Том Върнън, ако искате, но ми говорете като приятел и другар. Не можете да си представите колко ще ви обикна тогава.

— Това наистина бе ме изкушило — казах аз.

— Ето пак! — отговори госпожица Върнън, заканвайки ми се с пръст. — Казах ви, че не понасям никакви комплименти. А сега когато се чукнете с вуйчо ми, който вдига пълна чаша, ще ви кажа какво мислите за мен.

След като приех и изпих пълната чаша като послушен племенник и след кратък общ разговор на масата, неспирният и делови шум на вилици и ножове и погълнатостта на братовчедата Торнклиф от дясната ми страна и на братовчедата Дикън от лявата страна на госпожица

Върнън от огромните количества месо, натрупани в чиниите им, послужали като две прегради, които ни отделяха от останалата компания, бяхме оставени да разговаряме *tete a tete*^[5].

— А сега — казах аз — позволете да ви запитам откровенно, госпожице Върнън, какво предполагате, че мисля за вас. Бих могъл да ви кажа какво наистина мисля, но вие ми забранихте всякакви хвалби.

— Не се нуждая от помощта ви. Аз съм достатъчно проникателна, за да отгатна сама мислите ви. Няма защо да отваряте вратата на сърцето си — аз виждам и през нея. Вие ме смятате за странно дръзко момиче, полукокетка, полугрубиянка, което желае да привлече вниманието на хората чрез свобода в държането и гръмкост на говора, тъй като не познава това, което „Наблюдателят“^[6] нарича по-нежните прелести на женския пол. И може би си мислите, че имам някакъв специален план да превзема с щурм възхищението ви. Неприятно ми е да накърня самолюбието ви, но никога не сте правили по-голяма грешка. Доверието, което проявих към вас, бих проявила със същата готовност към баща ви, стига да считам, че той ще ме разбере. В тази менажерия аз съм така откъсната от интелигентни слушатели, както Санчо в Сиера Морена, и когато ми се удаде случай, трябва да говоря или ще умра. Уверявам ви, че съвсем бих премълчала странните неща, които ви казах, ако не ми беше напълно безразлично кому говоря.

— Много жестоко е от ваша страна, госпожице Върнън, да отнемете на това, което ми казахте, всяко качество на особено благоволение. Но аз съм длъжен да приема вашите думи така, както вие желаете. Вие не включихте господин Рашли Озбълдистън във вашите фамилни скици.

Стори ми се, че тя потрепна при тази забележка и отговори бързо и много по-тихо:

— Ни дума за Рашли! Слухът му е толкова остър, когато се засяга самолюбието му, че звукът би стигнал до него дори през тялото на Торнклиф, колкото и да е натъпкано с говеждо, дивеч и пудинг.

— Добре — отговорих аз и преди да задам въпроса си, погледнах зад живия параван, който ни разделяше от него, и се уверих, че столът на господин Рашли е празен — той бе напуснал масата.

— Не бъдете толкова сигурен в това — отговори госпожица Върнън. — Послушайте съвета ми и когато говорите за Рашли, качете

се на хълма Отърскоуп, откъдето се вижда на двадесет мили разстояние във всички посоки, застанете на самия връх и говорете шепнешком; и даже и тогава не бъдете твърде уверен, че птичките няма да му занесат какво сте казали. Рашли ми е бил учител четири години. Ние взаимно сме си омръзнали и двамата много се радваме на близката си раздяла.

— Нима господин Рашли напуска Озбълдистън Хол?

— Да, след няколко дни. Не знаехте ли? Изглежда, че баща ви много по-добре крие решенията си, отколкото сър Хилдебранд. Когато съобщиха на вуйчо ми, че ще ни бъдете известно време гост и че баща ви би желал някой от надеждните му синове да заеме доходното място в неговата кантора, което останало свободно поради вашата упоритост, господин Франсис, почтеният рицар направи пленарно заседание на цялата фамилия включително иконома, домакинята и пазача на дивеча. Това достопочтено събрание на перовете и домашните чиновници на Озбълдистън Хол не бе свикано, както бихте предположили, да избере вашия заместник — тъй като Рашли единствен знае повече аритметика, отколкото е нужна, за да се пресметне колко е заложено на един петел, то никой друг не би могъл да се счита подходящ за тази служба. Беше необходимо обаче едно тържествено одобрение на решението да се промени бъдещата съдба на Рашли, за да стане той не гладуващ католически свещеник, а преуспяващ богат banker; и съгласието на събранието за такъв акт на принизяване бе постигнато не без известна съпротива.

— Представям си какви са били възраженията им. Но как бяха преодолените те?

— Струва ми се, поради общото желание да се махне Рашли от тази къща — отговори госпожица Върнън. — Макар и най-млад в семейството, той по един или друг начин е съумял да добие пълна власт над всички други. Те чувствуват това подтисничество, без да могат да се отърсят от него. Ако някой му се противопостави, непременно ще съжалява за това до края на годината; ако пък му направите някоя много важна услуга, може би ще съжалявате още повече.

— Във всеки случай — усмихнах се аз — трябва да внимавам; защото аз съм причината, макар и неволно, за промяната в неговото положение.

— Да! И независимо от това дали гледа на тази промяна като на преимущество или загуба, той ще ви има зъб за това. Но ето че поднасят сирене и репички и се вдига наздравица за църквата и краля — което е намек, че свещениците и дамите трябва да си отидат; и аз, единствената представителка на женския пол в Озбълдистън Хол, се оттеглям, както ми повелява дългът.

Като каза това, тя изчезна, оставяйки ме изненадан от смесицата от проникателност, дързост и откровеност, която имаше в изказванията ѝ. Не се надявам, че съм успял да ви дам и най-слаба представа за държането и, макар че, доколкото си спомням, предадох вярно думите ѝ. В него наистина имаше непосредствена простота, природна проникателност и високомерна дързост, но изразът на най-прекрасното лице, което някога съм виждал, правеше всички тези качества някак си по-други и по-приятни. Колкото и чудни и необикновени да ми се струваха нейните невъздържани мнения, не трябва да се мисли, че един млад човек на двадесет и две години би могъл да бъде твърде строг критик на едно хубаво осемнадесетгодишно момиче, затова че то не спазва подобаващо разстояние в отношенията си с него. Напротив, доверието на госпожица Върнън ме забавляваше и ласкаеше, и то въпреки нейното твърдение, че ми го оказва само защото съм първият срещнат, който е достатъчно интелигентен, за да я разбере. Със самонадеяността на годините си, която престоят ми във Франция съвсем не бе намалил, аз си въобразявах, че добре оформените черти и хубавата фигура (мислех си, че притежавам и двете) са подходящи качества за довереника на една млада красавица. Тъй като суетността ми беше на страната на госпожица Върнън, далеч бях от мисълта да я съдя строго само заради една откровеност, която, мислех си аз, беше до известна степен оправдана от моите лични качества. Пристрастието, което нейната красота и необикновеното ѝ положение сами по себе си будеха, още повече се усилваше от мнението ми, че тя проявява особена проникателност и здрава преценка в избора си на приятел.

След като госпожица Върнън излезе от стаята, бутилката непрекъснато обикаляше или по-скоро летеше около масата. Възпитанието в чужбина ми беше вдъхнало отвращение към невъздържанието, един порок твърде разпространен тогава, пък и сега, между сънародниците ми. Разговорите, които придружаваха такива оргии, също не бяха по вкуса ми и ако имаше нещо, което би могло да

направи всичко това още по-отвратително, то бяха отношенията в тази компания. Ето защо използвах удобен момент и се измъкнах през една странична врата, която не знаех къде води, за да не гледам повече как баща и синове се отдаваха на унизително пиянство и допускаха груб и отвратителен език. Разбира се, както и очаквах, тръгнаха подире ми, за да ме върнат насила в храма на Бакхус, от който бях дезертирал. Когато чух викането, дюдюкането и тропота на тежките ботуши на преследвачите си по извитата стълба, по която се изкачвах, ми стана ясно, че ще ме настигнат, ако не успея да изляза на открито. Отворих един прозорец на стълбището, който гледаше към старата градина, и тъй като височината не беше повече от шест стъпки, скочих без колебание и скоро чух обърканите си преследвачи да викат: „Хей, ху-у, избяга, избяга!“ Изтичах по една алея, сетне тръгнах бързо по друга. Като видях, че няма вече опасност от преследване, забавих хода си и се заразхождах спокойно, наслаждавайки се на прохладния въздух, двойно по-приятен след сгорещяването ми от виното, което бях принуден да изпия, и от бързото тичане.

Докато се разхождах, видях градинаря, който работеше в градината, и се спрях да го погледам.

— Добър вечер, приятелю!

— Добър вечер, добър вечер и на вас — отвърна човекът, без да вдигне глава, с глас, който веднага издаваше северняка.

— Чудесно време за работа, приятелю.

— Няма от що да се оплаквам — отговори той с въздържания тон, с който градинарите и земеделците обикновено говорят дори за най-хубавото време. После, вдигайки глава, за да види кой му говори, той докосна почтително шотландското си кепе и забеляза:

— Ей богу, драго му става на човек да види джейстикор^[7], обшит със злато, в градината на замъка тъй късно вечер.

— Какво да види?

— Джейстикор де — палто като вашето. Онези оттатък си имат друга работа — разкопчават си палтата, за да сторят място на говеждото и пудингите и на червеното вино. Това е обикновено нещо отсам Границата^[8].

— Във вашата страна, добри ми приятелю, няма такова хубаво ядене, та да се изкушавате да стоите до късно на масата — отговорих аз.

— Не, сър, не познавате вие Шотландия. Не че няма хубаво ядене. Имаме си хубава риба, и месо, и птици, и лук, и салати и всякакъв зеленчук. Но имаме мярка и разум и сме по-въздържани. А пък тук — от кухнята до господарските зали — само тичай, пълни и носи от сутрин до вечер. Даже и когато постят — наричат го пости, когато ядат най-хубавата риба, донесена специално от Хартълпул и Съндърланд, пъстърва, и лакса, и разни други, — обръщат самия пост на отвратителен разкош. А на туй отгоре и разните там литургии и утринни молитви на бедните заблудени души... Но аз не бива да говоря за тези работи, защото ваша милост сигурно сте католик като другите.

— Не, приятелю, аз съм израсъл като английски презвитерианец.

— Тогава дайте да ви стисна ръката за дружба, ваша милост — каза градинарят. После, сякаш да покаже, че доброжелателството му не беше само на думи, измъкна една огромна рогова кутия за емфие и с най-братска усмивка ми предложи да си взема една щипка.

След като приех любезната му покана, аз го запитах дали е отдавна на служба в Озбълдистън Хол.

— Боря се с дивите зверове на Ефес^[9] — каза той, като погледна към сградата — вече почти двадесет и четири години или името ми да не е Андрю Феъсървис^[10].

— Но, отлични приятелю Андрю Феъсървис, ако твоята религия и въздържание тъй много негодуват срещу католическите обреди и гостоприемството на южняците, струва ми се, че без нужда си се измъчвал толкова години. Сигурно би могъл да си намериш работа някъде, където ядат по-малко и са по-правоверни. Вярвам, че не липсата на опитност в работата ти е попречила да си намериш място, което е повече по вкуса ти.

— Не ми подобава да говоря за собствените си качества — каза Андрю, оглеждайки се самодоволно наоколо. — Сигурно разбирам от градинарство, щом съм отрасъл в енорията на Дрийпдейл, където отглеждат зеле в парници и ранна коприва за пролетна чорба. Да си кажа правичката, аз все се каня да си вървя тези двадесет и четири години. Но когато дойде времето, все има нещо да се сее, което искам да посея, и нещо да се коси, което искам да окося, или нещо да зрее, което искам да видя узряло, и все си оставам тук от година на година. Бих казал със сигурност, че ще си вървя по Канълмъс^[11], ама и преди

двадесет години бях сигурен, че ще си ида, а ето че и сега разравям тук къртичини. Пък и да ви кажа чистата истина, по-добро място не е предлагано на Андрю. Ако ваша милост може да ми посочи служба, където да слушам чистата вяра, да си имам трева за една кравичка и къщичка, и дворче, и повече от десет лири годишна заплата, и където няма да има господарка от града да ми брои всяка ябълка, ще ви бъда много благодарен.

— Браво, Андрю, виждам, че търсиш покровителство и че няма да пропуснеш случай да се наредиш по-добре.

— Защо пък да го пропусна? — каза Андрю. — Защо да чака човек хората сами да открият достойнствата му?

— Струва ми се, че не си голям приятел на жените.

— Така е, аз поддържам враждата с тях, която води началото си от първия градинар^[12]. Те са много претенциозни особи — все, пискат за зарзали, круши, сливи и ябълки, зиме и лете, безразлично какъв е сезонът. Но, слава богу, тук нямаме от ребрата Адамови^[13] освен старата Марта, и тя се задоволява с малини за децата на сестра си, когато дойдат в празник да пият чай в стаята на икономката, и с няколко дребни ябълки за собствената си вечеря.

— Забравяш младата си господарка.

— Каква господарка?

— Младата ти господарка, госпожица Върнън.

— Какво! Малката Върнън ли? Никаква господарка не ми е тя. Де да си беше сама на себе си господарка и дано скоро да не стане „господарка“ на някой друг... Тя ли? Тя е буйно момиче.

— Така ли? — каза аз, заинтересуван по-силно, отколкото исках да призная пред себе си и да покажа пред този човек. — Гледай ти, Андрю, ти знаеш всички тайна на семейството.

— Ако ги знам, мога и да ги пазя — каза той. — От мене те няма да излязат навън като кипнал квас от буре. Госпожица Дай е... но това не е моя работа.

И той започна да копае с престорено усърдие.

— Каква е госпожица Върнън, Андрю? Аз съм приятел на семейството и бих искал да знам.

— Боя се, че не е както трябва — каза Андрю, като затвори плътно едното си око и поклати глава със сериозен и тайнствен вид. — Малко нещо е... Ваша милост ме разбира, нали?

— Не съвсем, Андрю — казах аз. — Бих искал да чуя обяснението ти. — И аз пъгнах една корона в мазолестата му ръка. Като пипна среброто, той се ухили грозно и кимна бавно, докато пускаше монетата в джоба си. После, като човек, който добре разбира, че трябва да отвърне с нещо също така ценно, той се изправи и подпря ръце на лопатата си, а чертите му добиха изражение на най-голяма важност, сякаш се готви да съобщи нещо много сериозно.

— Трябва да знаете тогава, млади господине, щом държите да знаете, че госпожица Върнън е...

Той се спря и всмука навътре бузите си, така че издадените му челюсти и дългата му брада заприличаха на орехотрошачка. Смигна ми още веднъж, намръщи се, поклати глава и като че ли сметна, че физиономията му допълва сведенията, които езикът му не беше доизказал.

— Боже господи! — извиках аз. — Тъй млада, тъй хубава и тъй рано загубена!

— Вярно, може да се каже, че е така — тя е донякъде загубена, телом и духом. Не стига, че е папистка, но бих могъл да я посоча и като... — Неговата предпазливост на северняк пак взе връх и той отново замълча.

— Като каква? — казах аз строго. — Настоявам да ми кажеш просто и ясно какво значи всичко това.

— Е, като най-върлата якобитка в цялото графство.

— Ха, якобитка! Че това ли е всичко?

Андрю ме погледна малко изненадано, като чу, че гледам така леко на това, което ми бе казал. После, като измърмори „Е добре, това е най-лошото, което знам за момичето“, той се зае пак за лопатата си като краля на вандалите в последния роман на Мармонтел^[14].

[1] Пенроуз — английски поет от XVIII в. — Б. р. ↑

[2] Стоунхендж — предисторически храм в равнината Солзбъри. — Б. пр. ↑

[3] Анак — библейски родоначалник на исполинско племе. — Б. пр. ↑

[4] Плоски приказки (фр.). — Б. пр. ↑

[5] Насаме (фр.). — Б. пр. ↑

[6] „Наблюдателят“ — известно английско сатирично списание, издавано от писателите Адисън и Стил в началото на 1 в. — Б. пр. ↑

[7] Джейстикор — вероятно от френското *Juste-au-corps*. — Б. а.

↑

[8] Границата между Англия и Шотландия. — Б. пр. ↑

[9] Ефес — древен град в Мала Азия. — Б. пр. ↑

[10] *Fairservice* — честна служба (англ.). — Б. р. ↑

[11] Канълмъс — втори февруари. — Б. пр. ↑

[12] Първият градинар — Адам. — Б. пр. ↑

[13] Т.е. жени — намек за библейското сказание за сътворяването на Ева от Адамово ребро. — Б. р. ↑

[14] Жан-Франсоа Мармонтел — френски писател (1723–1799 г.). Тук става дума за историческия му роман „Велизарий“. — Б. пр. ↑

ГЛАВА VII

*Бардолф: О, милорд, милорд!
Шерифът с огромна стража е пред входа!*

[1]

„Хенри IV“, част I

Доста трудно намерих стаята, определена за мен; и след като си осигурих необходимото благоволение и внимание от страна на слугите на чичо ми със средството, което те най-добре разбираха, аз се уединих за останалата част на вечерта, тъй като, ако съдех по хубавото състояние, в което бях оставил новите, си роднини, и от далечния шум, който все още ехтеше от каменната зала (както наричаха банкетния салон), можех да предполагам, че не е твърде вероятно те да са подходяща компания за един трезвен човек.

Какви бяха намеренията на баща ми, като ме изпращаше да съжителствувам с това странно семейство — това беше първата ми и най-естествена мисъл. Ясно е, че чичо ми ме бе приел като гост, който ще остане доста време у тях, и неговото непринудено гостоприемство го правеше, също като крал Хал^[2], безразличен към броя на онези, които се хранят за негова сметка. Но ясно беше също така, че моето присъствие или отсъствие има толкова малко значение за него, колкото присъствието или отсъствието на един от неговите облечени в сини ливреи слуги. Братовчедите ми бяха просто мечки, в чиято компания бих могъл, ако искам, да забравя всички изискани обноски и културни придобивки, които имах, но не бих могъл да науча нищо друго, освен как да лекувам кучета от глисти, да пробивам циреи на коне и да гоня лисици. Можех да си представя само една причина за поведението на баща ми, и тя вероятно беше истинската. Той сигурно считаше живота, който водеха в Озбълдистън Хол, естествен и неизбежен за всеки

провинциален благородник и искаше, като ми даде възможност да го опозная и да се отвратя, да ме накара да се примиря с необходимостта да участвам активно в неговата собствена търговия. Междувременно той щеше да вземе в кантората Рашли Озбълдистън. Когато обаче би пожелал да се отърве от него, той можеше лесно да намери стотици начини да осигури бъдещето му. Така че, макар и да чувствавах известни угризения, че съм станал причина да въведа Рашли — такъв, какъвто ми го описа госпожица Върнън — в работата на баща ми, а може би и да го направя негово доверено лице, една мисъл донякъде ме успокояваше. Знаех, че баща ми е пълен господар на себе си, човек, на когото никой не може да повлияе, а всичко лошо, което знаех за Рашли, ми беше казано от едно странно и лекомислено момиче, и то с една небмислена откровеност, която може би ми даваше право да предположа, че заключенията ѝ са неточни и прибързани. И сега мислите ми естествено се насочиха към госпожица Върнън. Мислех си за необикновената ѝ красота, за странното ѝ положение в света без никакъв друг покровител и водач освен собствените ѝ разсъждения и нрав; за онова богатство и живост на характера ѝ, което неволно дразни любопитството и привлича вниманието. Бях достатъчно умен, за да разбере, че близостта с тази необикновена девойка, макар и да би разнообразила скучния ми живот в Озбълдистън Хол, увеличаваше и опасностите на престоя ми тук. И все пак, колкото и да се мъчех да бъда благоразумен, не можех особено много да съжалявам за тази нова и странна опасност, на която щях да бъда изложен. Аз разреших този въпрос на съвест, както младите хора обикновено разрешават подобни въпроси — реших, че ще бъда много внимателен и ще приемам госпожица Върнън по-скоро като другар, отколкото като по-близко същество; и така всичко щеше да бъде наред. Заспах с тези разсъждения и, разбира се, последната ми мисъл беше за госпожица Върнън.

Не мога да ви кажа дали я сънувах, или не, защото бях уморен и спях дълбоко. Но тя беше първият човек, за когото помислих на другата сутрин, когато призори ме събуди бодрият зов на ловджийския рог. Веднага станах, за да наредя да ми оседлаят коня, и след няколко минути бях на двора, където ловците, кучетата и конете бяха напълно готови за лова. Чичо ми, който сигурно не очакваше, че възпитаният му в чужбина племенник е твърде запален ловджия, изглеждаше малко

изненадан, като ме видя. Стори ми се, че тази сутрин в поздрава му нямаше сърдечния и гостоприемен тон, с който ме бе посрещнал предишната вечер.

— Значи и ти си тука, момко? Е да, младите хора са винаги пъргави. Но пази се, не забравяй старата песен:

*Не преминавай на галоп Блэкстоун —
тук не един храбрец от коня пада!*

Предполагам, че всеки млад човек, освен, най-строгият моралист, предпочита да бъде обвинен в някое провинение спрямо морала, отколкото в липса на умение да язди. Тъй като не ми липсваше нито ловкост, нито смелост, намеът на чичо ми ми беше неприятен. Казах му, че ще се увери, че съм добър ловец.

— Не се съмнявам, момко — рече той, — сигурен съм, че си добър ловец. Но все пак внимавай. Баща ти те прати тук да ти постегна юздата и по-добре е аз да те държа здраво, отколкото друг да ти метне оглавник на шията.

Тези думи ми бяха съвсем непонятни; те бяха казани някак си не на мен, а настрана, сякаш уважаемият ми чичо гласно изказваше някаква мисъл, която му е хрумнала; ето защо реших или че той си мисли за това как заряхах пиенето предишната вечер, или пък че е в лошо настроение в ранните утринни часове след снощните пиршества. Помислих си мимоходом, че ако той се окаже нелюбезен домакин, ще остана по-кратко време негов гост, и побързах да поздравя госпожица Върнън, която приятелски се приближи към мен. Братовчедите ми и аз също разменихме нещо като поздрав; но понеже забелязах, че злобно критикуваха облеклото и екипировката ми, от шапката до стремето, и се присмиваха на всичко, което им се виждаше ново или чуждестранно, реших, че мога да се освободя от задължението да им обръщам много внимание. В отговор на подигравателните им усмивки и шушукания аз си дадох вид на пълно безразличие и презрение и тръгнах с госпожица Върнън — единственото лице в групата, което считах за достоен компаньон. И така, ние потеглихме един до друг към определеното място за лов — една горичка край обширна поляна. Докато яздехме нататък, споменах на Даяна, че не виждам братовчед

си Рашли между групата ловци, и тя отговори: „О, той е голям ловец, но прилича на Нимрод — неговият дивеч са хората.“

Кучетата вече се спуснаха към горичката, насърчавани, както му е редът, от ловците — и всичко се превърна в шумна суетня. Скоро братовчедите ми се увлякоха твърде много в лова, за Да ми обръщат внимание. Дочух само Дикън, запаления ездач, да казва на Уилфред, глупеца:

— Ще видиш, че французкият ни братовчед ще офейка при първия изстрел.

На което Уилфред отговори:

— Сигурно, не току-тъй се е наконтил с тая чуждестранна лента на шапката си.

Торнклиф обаче, който макар и грубоват, като че ли не беше съвсем безразличен към красотата на своята роднина, изглеждаше твърдо решен да остане по-близо до нас, било за да наблюдава какво става между госпожица Върнън и мен, било за да се посмее на несполуките ми в лова. В последното той беше разочарован. След като до късно сутринта кучетата напразно претърсваха горичката, най-после се показа една лисица, която ни принуди да я гоним два часа; през това време, въпреки злополучната френска лента на шапката ми, аз утвърдих репутацията си като ездач за възхищение на чичо ми и на госпожица Върнън и за тайното разочарование на тези, които очакваха да се посрамя. Обаче Лисана се показа по-хитра от преследвачите си и кучетата изгубиха дирята. Забелязах по държането на госпожица Върнън, че постоянното присъствие на Торнклиф Озбълдистън я дразни; и тъй като тази подвижна млада жена никога не се поколебаваше да избере най-бързото средство да постигне целта си, тя му каза укорително:

— Чудя се, Торни, защо тази сутрин все се моташ около опашката на коня ми, като знаеш, че леговищата над мелницата в Уулвъртън не са запушени.

— Не знам такова нещо, госпожице Дай. Та нали мелничарят се кле и в бога, и в дявола, че ги е запушил в дванадесет часа посред нощ?

— Засрами се, Торни! Как можеш да вярваш на думите на един воденичар! В същите тез дупки този сезон вече три пъти загубихме

лисицата. А пък ти яздиш сивата си кобила, с която можеш за десет минути да отидеш дотам и да се върнеш.

— Е, хубаво, госпожице Дай, ще ида тогаз в Уулвъртън и ако дупките не са запушени, ще му строша костите на Дик воденичаря.

— Върви, скъпи Торни. Здравата напердаши разбойника — хайде, бягай. — Торнклиф тръгна в галоп. — Или пък нека някой теб да те напердаши, което няма да е лошо. Трябва да ги науча на дисциплина и подчинение на заповедите ми. Знаете ли — аз подготвям собствен полк. Торни ще ми бъде сержант, Дикън — инструктор по ездата, а Уилфред, с басовия си глас, с който не може да каже повече от три срички — ще бие тъпана.

— Ами Рашли?

— Рашли ще бъде командир по разузнаването.

— А за мен няма ли да намерите някаква работа, прекрасни господин полковник?

— Вие може да си изберете службата на ковчезник или на разпределител на плячката. Но вижте как се лутат там кучетата. Елате господин Франк, следата е загубена. Доста време няма да я открият. Вървете след мен, искам да ви покажа една хубава гледка.

И тя се изкачи бързо на върха на един не много стръмен хълм, откъдето се откриваше широк изглед. Като се огледа наоколо да види дали наблизко няма някой, тя спря коня си под няколко брези, които ни прикриваха от останалите ловци.

— Виждате ли онзи остър, кафяв, обрасъл с изтравниче хълм, с нещо като бяло петно на склона?

— Накрая на една верига от начупени възвишения, нали? Виждам го добре.

— Това бяло петно е Хоксмор Краг, а Хоксмор Краг е в Шотландия.

— Нима? Не знаех, че сме толкова близо до Шотландия.

— Уверявам ви, че е така и че вашият кон може да ви закара там за два часа.

— Едва ли бих му създал такъв труд — та разстоянието трябва да е осемнадесет мили по права линия!

— Можете да вземете моята кобила, ако мислите, че не е толкова уморена. Казвам ви, че за два часа сте в Шотландия.

— А пък аз ви казвам, че имам толкова малко желание да отида там, че ако главата на коня ми е отгътък границата, не бих си дал труд да го накарам да закара и опашката си там. Какво бих могъл да правя в Шотландия?

— Да се погрижите за безопасността си, щом трябва да говоря направо. Сега разбирате ли ме, господин Франк?

— Съвсем не; вие ставате все по-загадъчна.

— Тогава, бога ми, вие или ми оказвате най-несправедливо недоверие и умеете да се преструвате по-добре дори от Рашли Озбълдистън, или не знаете нищо за това, което ви приписват. И ако е така, нищо чудно, че ме гледате с такова сериозно изражение, което ме кара да се разсмея.

— Честна дума, госпожице Върнън — казах аз, раздразнен от детинската ѝ склонност към шеги, — нямам ни най-малка представа какво искате да кажете. Приятно ми е, че ви създавам повод за веселие, но съвсем не знам какво значи всичко това.

— Да, вярно е, че няма истинска причина за шеги — каза девойката, придавайки си сериозен вид. — Само че човек изглежда толкова смешен, когато е объркан. Обаче работата е твърде сериозна. Познавате ли някой си Мори или Морис, или нещо подобно?

— В момента не мога да си спомня.

— Помислете си малко. Не сте ли пътували напоследък с човек с подобно име?

— Единственият човек, с когото съм пътувал по-продължително напоследък, беше един пътник, който сякаш пазеше душата си в куфара си.

— Значи, тя е била като душата на учения Педро Гарсиас, която била скрита между дукатите в кожената му кесия. Този човек е бил ограбен и посочил вас като виновник за насилието, извършено спрямо него.

— Вие се шегувате, госпожице Върнън.

— Уверявам ви, че не се шегувам — това е чистата истина.

— А вие — казах аз, изпълнен с възмущение, което не се опитам да скрия, — вие предполагате ли, че може наистина да съм заслужил подобно обвинение?

— Ако имах щастието да бъда мъж, вие сигурно щяхте да ме извикате на дуел за това. Можете и сега да го направите — умея да

стрелям така добре, както и да прескачам високи огради.

— И освен това сте полковник на конен полк — отвърнах аз, като разбрах колко е безсмислено да й се сърдя. — Но, моля ви се, обяснете ми тази шега.

— Тук няма никаква шега — каза Даяна. — Обвиняват ви, че сте ограбили този човек и чичо ми вярва това, както го повярвах и аз.

— Наистина, много съм благодарен на приятелите си за доброто мнение, което имат за мен.

— Сега, моля ви се, ако ви е възможно, недейте пръхтя и вири нос, ококорен като подплашен кон. Не е така обидно, както предполагате. Не ви обвиняват в дребна кражба или вулгарно престъпление — съвсем не. Този човек носел правителствени пари, монети и банкноти, за заплата на войските в Шотландия; казват освен това, че му били откраднати някои много важни депеши.

— Значи, аз съм обвинен в държавна измяна, а не в обикновена кражба?

— Точно така; а това, както знаете, във всички векове се е считало престъпление, достойно за благородник. Ще намерите много хора по нас, и един от тях е до вас, които смятат, че е заслуга да се пречи на хановерското правителство с всички възможни средства.

— Нито политическите, нито моралните ми убеждения, госпожице Върнън, са от този род.

— Аз наистина започвам да вярвам, че сте убеден презвитерианец и хановеранец. Но какво смятате да правите?

— Веднага да отхвърля тази отвратителна клевета. Пред кого е направено това чудно обвинение?

— Пред стария скуайър Ингълуд, който го приел твърде неохотно. Той уведомил вуйчо ми, за да може, предполагам, да ви изпрати тайно в Шотландия, където не може да ви стигне заповедта за арестуване. Но вуйчо ми знае, че религиозните му убеждения и някогашните му политически тежнения го правят неприятен на правителството и че ако го хванат да укрива политически престъпник, ще му отнемат оръжието, а може би и конете (което би било още по-голямо зло), като го обявят за якобит, папист и подозрително лице^[3].

— Представям си, че би предпочел да предаде племенника си, отколкото да изгуби конете си.

— Не само племенника си, а и племенничките си, синовете си, дъщерите си — ако имаше дъщери — и цялото си поколение — каза Даяна. — Затова не му се доверявайте нито за момент, а бързайте, докато не сте получили още заповед за арестуване.

— Непременно ще побързам; но ще побързам към къщата на този скуайър Ингълуд. Накъде се намира тя?

— На около пет мили — в ниското зад онази горичка. Вижда се кулата на часовника.

— Ще стигна там за няколко минути — казах аз, подкарвайки коня си.

— И аз ще дойда с вас да ви посоча пътя — каза Даяна, като също подкара коня си.

— И дума да не става, госпожице Върнън — отговорих аз. — Позволете ми да ви кажа като приятел, че не е удобно, не е дори прилично да дойдете с мен по такъв повод.

— Разбирам ви — каза Даяна и гордото ѝ чело леко почервения. — Вие се изразихте ясно... — И след малка пауза добави: — и вярвам, не с лошо чувство.

— Имате право, госпожице Върнън. Нима можете да мислите, че съм безразличен към интереса, който проявявате към мен, и че не съм ви благодарен за него? — казах аз с повече вълнение, отколкото исках да издам. — Вие проявявате истинска добрина, тъй ценна в момент на беда. Но аз не бива, заради самата вас, тъй като може зле да се изтълкува, да ви позволя да следвате повелята на вашето великодушие; случаят е от такъв обществен интерес, че е все едно да влезете направо в съда.

— А ако не беше „все едно“, ами се касаеше за истинско влизане в съда, мислите ли, че не бих отишла, ако смятам, че е право и искам да защитя един приятел? Вие нямате никой, който да ви подкрепи, вие сте чужд човек тук; а по нас в далечните краища на кралството местните съдии вършат странни неща. Вуйчо ми няма желание да се замесва във вашите работи. Рашли го няма, а и да беше тук, кой знае коя страна щеше да вземе; останалите са един от друг по-глупави и груби. Ще дойда с вас и не се страхувам да ви помагам. Не съм някоя фина дама, която би се изплашила от правни книги, тежки думи и важни особи.

— Но, скъпа госпожице Върнън...

— Но, скъпи господин Франсис, бъдете търпелив и мълчете и ме оставете да правя, каквото си искам; защото, когато си намисля нещо, нищо не е в състояние да ме спре.

Бях поласкан от интереса, който това прекрасно създание проявяваше към съдбата ми, но и раздразнен от мисълта, че ще изглеждам смешен, ако вода със себе си за адвокат едно осемнадесетгодишно момиче: същевременно сериозно ме безпокоеше мисълта за погрешните тълкувания, на които щяха да бъдат подхвърлени подбудите ѝ, и затова се опитах да се противопоставя на решението ѝ да ме придружи при скуайър Ингълууд. Своеволното момиче ми каза направо, че всичките ми усилия да я разубедя са напразни; че тя била истинска Върнън и никакви съображения, дори и това, че може да не успее да направи много нещо, не могат да я накарат да изостави приятел в нужда; и че всичко, което ѝ разправам, може да важи за хубавичките, образовани и благовъзпитани госпожици от някой пансион в града, но съвсем не важи за нея, тъй като била свикнала да се ръководи само от собствените си мнения.

Докато говореше така, ние бързо напредвахме към Ингълууд и за да не ми даде възможност да продължа да я разубеждавам, тя започна да ми описва твърде смешно образа на съдията и секретаря му. Според нейното описание Ингълууд бил пребоядисан привърженик на Стюартите, т.е. както повечето други благородници в страната, доскоро не бил дал клетва за вярност на правителството, но напоследък успял да стане съдия, като положил клетвата.

— Той направил това — каза тя, — поради настойчивите молби на другите скуайъри в околността, които с прискърбие виждали, че Законът за защита на дивеча, най-сигурната опора на този спорт, престава да се прилага, тъй като няма съдия, който да го наложи. Най-близкият съдия бил кметът на Нюкасъл, който предпочитал да консумира дивеча сготвен, отколкото да го пази, докато е жив, и следователно бил по-благосклонен към каузата на браконьерите, отколкото на ловджиите. Затова нортъмбрийските благородници решили, че е необходимо за общото благо един от тях да се откаже от верността си към каузата на Стюартите и наложили това задължение на Ингълууд, който бил твърде апатичен и можел според тях да прегърне всякакви политически убеждения без особено неудоволствие. След като по този начин се снабдили с външната форма на

правосъдието — продължи госпожица Върнън, — те се постарали да й вложат и съдържание, като намерят секретар на съдията. И така намерили един хитър юрист от Нюкасъл, на име Джобсън, който с удоволствие раздава правосъдие на дребно по нареждане на скуайър Ингълууд. Но тъй като собственото му възнаграждение зависи от обема на работата, която извършва, той създава на почтения скуайър много повече труд, отколкото последният някога е имал намерение да си дава. И затуй сега нито една продавачка на ябълки в един район от десет мили не може да си уреди сметките с някой количкар, без да се яви пред неохотно довлечения съдия и неговия буден секретар, господин Джоузеф Джобсън. Но най-смешните сцени се разиграват, когато му се донася за случаи, които имат нещо общо с политиката, като нашия днес. Господин Джоузеф Джобсън е необикновено запален поддръжник на протестантската вяра и на сегашното правителство и официалната черква и затова той сигурно си има собствени сериозни съображения. Шефът му обаче, който все още инстинктивно държи на убежденията, които открито застъпвал, преди да се откаже от тях с високо патриотичната цел да може да наложи закона срещу унищожаването на глухари, яребици, зайци и пр., се чувства особено неловко, когато усърдието на помощника му го заплете в някой процес, свързан с някогашното му политическо верую. Тогава, вместо да насърчава усърдието му, той рядко пропуска случай да му пречи с двойна доза леност и безразличие. И тази апатия съвсем не се дължи на истинска тъпота. Напротив, за човек, чието главно удоволствие в живота е яденето и пиенето, той е жив, весел и пъргав старец, което прави престорената му тъпота особено забавна. В такива случаи Джобсън прилича на уморено расово конче, осъдено, да влачи претоварена кола, което се мъчи, пухти и се пени, за да подкара съдията, и макар че колелетата скърцат, скриптят и се завъртат бавно, огромната тежест на колата осуетява усилията на усърдното добиче и тя не се помества напред. Нещо повече, чувала съм, че нещастното конче се оплаквало, че същата тази колесница на правосъдието, която с такава мъка подкарва в някои случаи, в други сама полита напред, като го влачи със себе си, колкото и да се опъва. Това са случаите, когато може да се послужи на бившите другари на скуайър Ингълууд. И тогава господин Джобсън се перчи, че би направил донесение срещу шефа си

пред министъра на вътрешните работи, ако не го свързвало особено уважение и приятелство с г-н Ингълуд и неговото семейство.

Когато госпожа Върнън завърши това хумористично описание, бяхме стигнали вече пред Ингълуд Плейс, голяма, макар и старомодна сграда, която свидетелствуваше за високото обществено положение на семейството.

[1] Превод на Валери Петров ↑

[2] Прякор на Хенри V. Б. пр. ↑

[3] В началото на осемнадесетия век в случай на тревога често реквизирали конете на католиците, тъй като правителството ги смятало винаги готови да вдигнат бунт. — Б. а. ↑

ГЛАВА VIII

*И каза адвокатът: „Без съмнение,
това е справедливо обвинение.
Дори на гордия напълно подобава
да се яви в съда с молба такава.“*

Бътлър^[1]

В двора видяхме един слуга, облечен в ливреята на сър Хилдебранд. Той пое конете ни и ние влязохме в къщата. В преддверието аз бях изненадан, а хубавата ми спътница още повече, да видя Рашли Озбълдистън, който също не можа да скрие учудването си от тази среща.

— Рашли — каза госпожица Върнън, без да му даде възможност да запита нещо, — ти сигурно си чул за обвинението срещу господин Франсис Озбълдистън и вече си говорил на съдията за него, нали?

— Разбира се — каза Рашли спокойно. — Затова съм тук. Постарах се — продължи той, като ми се поклони — да помогна на братовчедата си, доколкото мога. И все пак съжалявам, че го виждам тук.

— Като мой приятел и роднина, господин Озбълдистън, би трябвало да съжалявате, ако ме срещнете някъде другаде, когато тази клевета срещу доброто ми име налага да дойда тук колкото може по-скоро.

— Вярно е. Но съдейки по това, което каза баща ми, считам, че едно временно оттегляне в Шотландия — само докато работата се потули без много шум...

Аз отвърнах разпалено, че нямам намерение да вземам никакви благоразумни мерки и не желая да се потулва нищо; напротив, дошъл съм да разбера каква е тази мръсна клевета и да не оставя нищо неразкрито.

— Господин Франсис Озбълдистън е невинен, Рашли — каза госпожица Върнън, — и иска да се проучи обвинението срещу него, а аз възнамерявам да го подкрепя в това отношение.

— Така ли, хубава братовчедке? Аз пък мисля, че господин Франсис Озбълдистън би имал по-добра и доста по-подходяща подкрепа в мое лице, отколкото в твое.

— О, разбира се, но все пак две глави мислят по-добре от една, нали?

— Особено такава глава като твоята, прелестна Дай — каза той, като хвана ръката ѝ с приятелска нежност, която ме накара да го смятам сто пъти по-грозен, отколкото природата го беше направила. Даяна обаче го отведе малко настрана и те заговориха полугласно; тя като че ли искаше от него нещо, което той не желаше или не можеше да направи. Никога не съм виждал такъв контраст между израженията на две лица. Изражението на госпожица Върнън отначало беше сериозно, а после стана гневно. Очите ѝ се оживиха, бузите ѝ пламнаха, тя сви юмрук и тропайки с краче, слушаше с презрение и възмущение извиненията, които заключих, че той ѝ поднася, съдейки по неговото изражение на вежливо уважение, спокойната му и почтителна усмивка, изправеното му тяло и от други признаци. Най-после тя се дръпна рязко настрана и каза: „Така искам да стане“.

— Не ми е по силите — няма никаква възможност. Представете си, господин Озбълдистън... — каза той, обръщайки се към мен.

— Да не си луд? — прекъсна го тя.

— Представете си — продължи той, без да ѝ обръща внимание. — Госпожица Върнън не само настоява, че знам, че сте невинен (нещо, в което никой друг не би могъл да бъде по-дълбоко убеден), но и че сигурно знам кои са истинските виновници за насилието, извършено спрямо този човек — ако наистина е извършено някакво насилие. Нима това е разумно, господин Озбълдистън?

— Няма да позволя да се обръщате към господин Озбълдистън, Рашли — каза младата жена, — тъй като той не знае, както знам аз, колко невероятно обширни и точни са твоите сведения по всички въпроси.

— Ще кажа като джентълмен, правиш ми по-голяма чест отколкото заслужавам.

— Справедливост, Рашли, справедливост, само това искам от тебе.

— Ти си тиранин, Даяна — отговори той с нещо като въздишка, — капризен тиранин, който командува приятелите си с желязна ръка. Все пак, да бъде, както ти искаш. Но ти нямаш работа тук — много добре знаеш това. Трябва да се върнеш с мен.

После отделяйки се от Даяна, която сякаш се колебаеше, той се приближи най-приятелски към мен и каза:

— Не се съмнявайте, че се интересувам от това, което ви засяга, г-н Озбълдистън. Ако ви оставям сега, то е, за да действам във ваша полза. Но вие трябва да повлияете на братовчедка си да се върне. Нейното присъствие тук не може да ви помогне, а само ще увреди на нея.

— Уверявам ви, сър — отговорих аз, — че аз съм още по-дълбоко убеден в това, отколкото вие самият. Аз се мъчих да я убедя да се върне с всичката енергия, която тя ми позволи да проявя.

— Обмислих вече — каза госпожица Върнън след кратка пауза — и няма да си отида, докато не ви видя избавен от ръцете на неприятеля. Вярвам, че братовчедът Рашли има най-добри намерения; но той и аз се познаваме добре. Рашли, аз няма да си отида. Знам — прибави тя с по-мек тон, — че присъствието ми тук ще те накара да действуваш по-бързо и енергично.

— Остани тогава, неразумно, упорито момиче — каза Рашли. — Ти знаеш твърде добре кому се доверяваш. — Той излезе бързо от преддверието и скоро чухме бързия тропот на коня му.

— Слава богу, отиде си — каза Даяна. — А сега да потърсим съдията.

— Не е ли добре, да повикаме някой слуга?

— О, по никакъв начин. Знам къде е бърлогата му — ние трябва да го изненадаме. Следвайте ме.

Аз я последвах послушно. Тя пъргаво се изкачи по няколко тъмни стъпала, премина през един полумрачен коридор и влезе в нещо като трем, с накачени по стените стари карти, архитектурни чертежи и изображения на родословното дърво на семейството. Една двукрила врата водеше към стаята на г-н Ингълуд, откъдето се чуваше рефренът на една стара песен, „изпълнявана“ от глас, който на времето си е бил тъкмо за весели гуляйджийски мелодии:

*О, Скиптън-ин-Крейвън
не е пристан тих —
там пълно е с погледи дръзки.
С девойче лукаво
щом ти не се справяш,
купи си конопена връзка.*

— Гледай ти! — каза госпожица Върнън. — Любезният съдия 4 трябва вече да е обядвал. Не знаех, че е толкова късно.

Наистина беше така. Служебните обязанности бяха изострили апетита на господин Ингълуд и той беше подранил с яденето си, като беше обядвал в дванадесет вместо в един часа, общоприетия час за обед по онова време в Англия. Всичко, което се беше случило тази сутрин, Ни беше довело малко след този час — най-важният от денонощието за съдията — и той се беше възползувал от почивката.

— Почакайте тук — каза Даяна. — Аз познавам къщата и ще повикам някой слуга. Вашето внезапно появяване може така да стресне стареца, че да се задави.

Тя се отдалечи, а аз останах там, не знаейки дали да си отида, или да продължа напред. Не можех да не чуя част от разговора в трапезарията и особено един унил прегракнал глас, който се извиняваше, че не може да пее, и който не ми беше съвсем непознат.

— Не щете да пеете, господине! Света Богородице! Ама вие трябва да пеете. Как! Изпихте ми цяла обкована със сребро чаша от кокосов орех, пълна с бяло вино, и после разправяте, че не можете да пеете! Бялото вино, драги, може да накара и котка да запее, даже и да проговори. Затова давайте някоя весела песен, или се измитайте от къщата ми. Да не мислите, че можете да ми отнемате ценното време с вашите проклети изложения и после да ми казвате, че не знаете да пеете?

— Ваше благородие има пълно право — каза друг един глас, чийто превзет, надменен тон ме накара да мисля, че е на секретаря. — И господинът трябва да се подчини. На лицето му е ясно изписано, от ръката на съдбата: „Cantet“^[2].

— Хайде тогава — каза съдията. — Ако ли не, в името на св. Христофор, ще ви накарам да изгълтате пълна чаша със солена вода,

както предвижда законът в такива случаи.

След тези увещания и заплахи моят доскорошен спътник (защото вече не се съмнявах, че той е човекът, който се опъваше) запя следната тъжна песен с глас като на престъпник, който пее последната си молитва пред бесилото:

*О, хора добри! Сега ще научите
какво може всекиму днес да се случи.
Живее разбойник, свиреп и проклет
и грабел безжалостно всички наред.
Тра-ла-ла, тра-ла-ла, тра-ла-ла, хей!*

*Измъквал от пояса два пистолета
и виквал на пътника: „Горе ръцете!“
В горите на Кенсингтън спрял той шестима
съблякъл ги голи сред лютата зима.
Тра-ла-ла, тра-ла-ла, тра-ла-ла, хей!*

*Нещастните хора във Брентфърд се спрели,
а после обратно към къщи поели.
Но пак ги причаквали два пистолета
и викнал разбойника: „Горе ръцете!“
Тра-ла-ла, тра-ла-ла, тра-ла-ла, хей!*

Съмнявам се дали почтените хора, чието нещастие се възпява в тази трогателна песенчица, са били по-стреснати от появяването на дръзкия разбойник, отколкото беше певецът от моето появяване, понеже, като ми омръзна да чакам да дойде някой и да съобщи за присъствието ми тук, и чувствавайки се неудобно в положение на подслушвач, аз влязох и се представих на компанията тъкмо в момента, когато моят приятел господин Морис, както изглежда се наричаше той, извиваше глас да започне четвъртата строфа на тъжната си балада. Високата нота, с която започваше мелодията, замря със смяян трепет, когато той се видя тъй близо до човека, когото смяташе не по-малко съмнителен от героя на своя мадригал, и устата му остана зяпнала, като че ли бях влязъл с главата на Горгоната^[3] в ръка.

Съдията, чийто очи се бяха склопили под приспивното въздействие на песента, подскочи на стола си, когато тя секна внезапно, и загледа учудено неочаквания нов член на компанията, който се беше появил, докато зрителните му органи временно бяха в бездействие. Секретарят, както можех да съдя от вида му, също беше смутен, тъй като, седнал срещу господин Морис, ужасът на този почтен господин се бе предал и на него, без да знае защо.

Наруших учуденото мълчание, което бях предизвикал с внезапното си появяване.#1

— Името ми, господин Ингълуд, е Франсис Озбълдистън. Чух, че някакъв негодник подал жалба пред вас, в която ме обвинява, че съм бил замесен в някаква загуба, която твърди, че претърпял.

— Господине — каза съдията малко раздражено, — никога не се занимавам с такива работи след обед. За всяко нещо си има време; един мирови съдия трябва да яде както всички други хора.

Благодарбието на господин Ингълуд, между другото, съвсем нямаше вид да е пострадало от каквито и да са пости — били те в служба на дълга или на вярата.

— Прося извинение за ненавременното си посещение, сър. Но тъй като е засегнато доброто ми име, а и обедът като че ли е свършил...

— Не е свършил, сър — отговори съдията. — Човек се нуждае не само от храна, но и от време за храносмилане. И аз твърдя, че нямам никаква полза от яденето, ако не ми се оставят два часа спокойствие, разнообразени с невинна веселба и по някоя чашка от време на време.

— Ако ми разреши ваша милост — каза господин Джобсън, който беше извадил и приготвил писмените си принадлежности, докато траеше краткият ни разговор, — тъй като се касае за престъпно деяние и господинът изглежда, че бърза, а обвинението е *contra rasem domini regis*^[4]...

— По дяволите *domini regis*! — каза нетърпеливо съдията. — Надявам се, че не върша измяна с тези думи. Но човек може да побеснее, като го безпокоят вечно с такива работи. Имам ли една спокойна минута в живота си от тези призовки, заповеди, инструкции, закони, гаранции, договори и прочие? Заявявам ви, господин Джобсън, че скоро ще пратя по дяволите и вас, и съдийството.

— Ваша милост трябва да има пред вид колко почетна е тази служба, служба на един от *quorum*^[5] и *custos rotulorum*^[6], за която сър Едуард Коук тъй мъдро каза: „В целия християнски свят няма равна на нея, затова да се изпълнява, както подобава“.

— Добре — каза съдията, отчасти омилолюбив от възхвалата на неговата почетна служба, като удави остатък от недоволството си в една огромна чаша червено вино. — Хайде да разгледаме тази работа и по-скоро да я махнем от главата си. Вие там, Морис, рицарю на печалния образ, този господин Франсис Озбълдистън ли е лицето, което обвинявате като участник в престъплението?

— Аз, сър — отвърна Морис, който едва беше събрал мислите си, — аз в нищо не обвинявам... аз не казвам нищо срещу господина.

— Тогава ликвидираме с вашата жалба, сър. Край, и толкоз по-добре. Подайте бутилката. Господин Озбълдистън, заповядайте.

Джобсън обаче беше твърдо решен, че Морис не бива да се измъкне така лесно от тази каша.

— Какво искате да кажете, господин Морис? Ето собствената ви декларация — мастилото едва е изсъхнало и вие искате да я оттеглите така възмутително!

— Отде да знам — измънка другият с разтреперан глас — колко други разбойници може да има в тази къща да му помагат? Чел съм такива работи в Джонсъновите „Биографии на разбойници“. И ето на, вратата се отваря...

Вратата наистина се отвори и влезе Даяна Върнън.

— Хубав ред има във вашата къща, господин съдия, ни се вижда, ни се чува никакъв слуга.

— А-а! — каза съдията, ставайки с една пъргавост, която показваше, че не е толкова погълнат от заниманията си с Темида и Комос^[7], за да забрави какво дължим на красотата. — А-ха! Дай Върнън, цветето на Чевиотските планини и шотландската граница, дошла да види как си води домакинството старият ерген! Добре дошла, като цветята през май!

— Къщата ви е отворена и гостоприемна, господин съдия, туй трябва да се признае. Няма жив човек да се обади, когато дойде гост.

— Ах, разбойниците! Те са сметнали, че могат да бъдат сигурни, че два часа няма да ги безпокоя. Но защо не дойде по-рано? Братовчед ти Рашли обядва тук, ала избяга като страхливец след първата бутилка.

Но ти не си обядвала. Ей сега ще ти приготвим нещо хубавичко като за дама, нещо сладко и хубавичко като теб.

— Може и да хапна нещичко в трема, преди да си тръгна — отговори госпожица Върнън. — Доста дълго яздих тази сутрин. Но не мога да се бавя, господин съдия, аз дойдох с братовчед си Франк Озбълдистън и трябва да му покажа пътя към замъка, иначе може да се изгуби.

— Аха! Такава ли била работата? — запита съдията.

*Проводи го тя и посочи му пътя —
пътя към своето сърце.*

Така ли! Значи, нямат късмет старците, мое нежно диво цвете?

— Нямат, скуайър Ингълуд; но ако се покажете добър, любезен съдия и свършите с работата на Франк, за да можем да се върнем в къщи, ще ви доведе вуйчо си на обед другата неделя и тогаз ще очакваме веселие.

— И ще го намериш, мой бисер от Тайн^[8]. По дяволите, девойко, никога не завиждам на тези младежи, освен когато те срещна. Но сега, изглежда, не бива да ви задържам. Аз съм напълно доволен от обясненията на господин Франк Озбълдистън, тук е станала някаква грешка, която може да се изясни, когато имаме повече време.

— Извинете, сър — казах аз, — но аз не съм чул още в какво се състои обвинението.

— Да, сър — каза секретарят, който се беше отчаял при появяването на госпожица Върнън, но се окуражи да настоява за понататъшно разследване, когато намери подкрепа оттам, откъдето сигурно съвсем не я очакваше. — Да, сър, и Долтън казва: „Този, който е задържан като престъпник, не може да бъде освободен по усмотрение на никого, а трябва да представи гаранции или да плати гаранция на секретаря на мировия съдия според установената такса.“

След като съдията беше притиснат по този начин, той най-после ми даде някои обяснения.

Изглежда, че шегите, които си бях позволил с този Морис, бяха направили силно впечатление върху въображението му, понеже видях, че ги е изброил в показанията си срещу мен с всички преувеличения,

които можеше да роди една страхлива и възбудена фантазия. Излезе също така, че в деня, когато се беше разделил с мен, той бил спрял на едно усамотено място и му бил отнет любимият спътник — куфарът — от две маскирани лица, които яздели добри коне и били силно въоръжени. Той си въобразил, че единият от тях много приличал по вид и фигура на мен и в тихия разговор, който се водил между разбойниците, чул другия да се обръща към него с името Озбълдистън. По-нататък в изложението се казваше, че като се осведомил за споменатото семейство, узнал, че било от най-лошите, тъй като всичките му членове още от времето на Уилям Завоевателя били паписти и яcobити, както му казал протестантският свещеник, в чиято къща отседнал след срещата си с разбойниците.

Въз основа на всички тези сериозни доводи, той ме обвиняваше в съучастие в извършеното спрямо него престъпление; изложението завършваше с това, че долуподписаният пътувал по специално поръчение на правителството и му били поверени някои важни документи, както и голяма сума в монети, която трябвало да бъде изплатена по негово нареждане на някакви важни длъжностни лица в Шотландия.

След като изслушах това необикновено обвинение, аз отговорих, че обстоятелствата, на които се основава то, не дават право на никой съдия да посегне на личната ми свобода. Признах, че съм се пошегувал малко със страхливостта на господин Морис, докато пътувахме заедно, но това са били дреболии, които не биха изплашили Никой, който е поне мъничко по-малко страхлив и мнителен от него. Прибавих, че не съм го виждал, откак се разделихме и че, ако наистина му се е случило това, от което се боеше, аз нямам абсолютно нищо общо с едно деяние, недостойно за името ми и общественото ми положение. Това че един от разбойниците се наричал Озбълдистън или че това име е било споменато в разговора между тях, беше незначителна подробност, на която не може да се отдава значение. А що се отнася до приписваните ми изменнически настроения, аз заявих, че съм готов да докажа на съдията, на секретаря, пък дори и на самия свидетел, че имам същите религиозни убеждения както неговия приятел протестантския свещеник и че съм възпитан, като верен поданик, в принципите на Революцията и сега искам лична защита от законите, гарантирани от нея.

Съдията започна да нервничи, смръкна емфие и изглеждаше твърде затруднен, докато законоведът, мистър Джобсън, с всичката словоохотливост на професията си цитира 34-ия статут на Едуард III^[9], по силата на който мировите съдии имат право да арестуват всекиго въз основа на подозрение или обвинение и да го хвърлят в затвора. Този мошеник обърна дори собствените ми признания срещу мен, като твърдеше, че „тъй като сам съм признал, че съм се правил на разбойник и злодей, аз доброволно съм се изложил на подозренията, срещу които се оплаквам, и сам съм се подвел под обсега на закона, понеже по собствена воля съм придал на държането си външния вид на виновност“.

Възразих на доводите и на жаргона му с възмущение и презрение и забелязах, че ако е необходимо, мога да посоча за гаранти роднините си, които, предполагам, не могат да бъдат отхвърлени, без да се изложи съдията на обвинение в неправилно процедиране.

— Извинете, уважаеми господине, извинете — каза непреклонният секретар, — това е случай, при който не се допускат гаранции, и престъпникът, намиращ се под тежко обвинение по статута на крал Едуард III, няма право на гаранция, тъй като в този статут е специално споменато, че се прави изключение от правото на гаранция за тези, които подстрекават, извършват или подпомагат извършването на тежки престъпления. — И той намекна, че негово благородие ще направи добре да помни, че такива хора не могат да се пускат под гаранция с писмена заповед или без заповед.

В този момент влезе един слуга и предаде някакво писмо на г-н Джобсън. Едва-що го беше прочел и той извика, давайки си вид на човек раздразнен, че е прекъснат в работата си, и същевременно изпълнен със самодоволство, че има толкова разнообразни ангажименти.

— Велики боже! Както е тръгнало, човек няма да има време да си гледа нито обществената, нито частната работа. Ни почивка, ни спокойствие! Защо няма още един юрист тука!

— Боже опази! — каза съдията полугласно. — На повечето от нас ни стига един от тази пасмина.

— Тук се касае за живот и смърт, ваше благородие.

— Боже мой, надявам се, че не е пак съдебна работа — каза уплашеният съдия.

— Не, не — отговори годподин Джобсън важно. — Дядо Рътлидж от Граймз Хил получил призовка за оня свят и вика доктор Уморичовека за гарант и мен, за да му уредя земните работи.

— Вървете тогава — каза съдията бързо. — Неговият случай също може да не подлежи на гаранция според закона, или пък господин съдията Смърт да не одобри доктора като гарант.

— Все пак — каза Джобсън, бавейки се на път за вратата, — ако присъствието ми тук е необходимо, бих могъл веднага да напиша заповедта за арестуване, а стражарят е долу. И вие чухте — прибави той, снишавайки гласа си — мнението на господин Рашли...

Останалото бе казано шепнешком и не можах да го разбера.

Съдията отговори високо:

— Казвам ти, човече, не и не — нищо няма да направя, докато не се върнеш. Дотам има само четири мили. Хайде, подайте шишето, господин Морис. Не унивайте, господин Озбълдистън. А ти, роза на пустинята, ето ти чаша вино, за да се върне червенината на бузите ти.

Даяна се стресна от някакъв унес, в който сякаш бе изпаднала, докато ние спорехме.

— Не, господин съдия, страхувам се червенината да не отиде в друга част на лицето ми, където няма особено да ме разкраси. Но аз ще пия за ваше здраве по-разхладително питие. — И като напълни чаша с вода, тя бързо я изпи с една припряност, която беше в противоречие с привидната ѝ веселост.

Нямах много време да обърна внимание на държането ѝ, тъй като бях много раздразнен от новите обстоятелства, които попречиха за незабавното разглеждане на позорното и нагло обвинение срещу мен. Но нищо не можеше да накара съдията да се занимае с тази работа в отсъствието на секретаря му, което очевидно му доставяше такава радост, каквато доставя един празник на ученик. Той не се отказваше от усилията си да внесе весело настроение в компанията, чиито членове, поради отношенията си един към друг и поради положението си, съвсем не бяха склонни към веселба.

— Хайде, господин Морис, вие не сте първият ограбен човек, и с плач загубеното не се връща. А вие, господин Франк Озбълдистън, не сте първият юначага, който е казал „Горе ръцете“ на някого. Когато бях млад, имаше един Джек Уинтърфийлд, движеше се в най-доброто общество по конни състезания и борби на петли, който... Аз бях много

близък с Джек Уинтърфийлд. Подайте бутилката, господин Морис, не може да се говори със сухо гърло. Много чашки съм изпил с бедния Джек и много пъти съм залагал с него на петли. Беше от добро семейство, остроумен, наблюдателен, честен човек — като не се смята това, за което умря... Да пием в негова памет, господа — бедният Джек Уинтърфийлд! И понеже думата ни е за него и други такива работи, и моят проклет секретар отиде другаде да дрънка, и сме си тук самички, господин Озбълдистън, послушайте съвета ми. Законът е суров, много суров — обесиха бедния Джек Уинтърфийлд в Йорк, въпреки семейните връзки и застъпничества, само защото взел на един дебел говедар някъде от запад пари колкото за няколко добичета. Ето на, добрият господин Морис много се е уплашил и така нататък. По дяволите, върнете на човечеца куфара му и край на шегата.

Очите на Морис светнаха при това предложение и той започна колебливо да ни уверява, че не иска кръвта на никого, когато аз рязко го прекъснах, като заявих, че считам предложението на съдията за обидно, понеже показва, че ме счита за виновен в същото това престъпление, което бях дошъл тук нарочно да опровергая. Намирахме се в това неудобно и безизходно положение, когато един слуга отвори вратата и съобщи:

— Някакъв непознат господин иска да говори с ваша милост.

И споменатото лице влезе в стаята без по-нататъшни церемонии.

[1] Самуел Бътлър (1612–1680) — английски поет-сатирик, автор на поемата „Сър Худибрас“, насочена срещу пуританите. — Б.р. ↑

[2] „Нека пее“ (лат.) — Б.р. ↑

[3] Горгони — в древногръцката митология име на три сестри-чудовища. Главата на една от сестрите (Медуза) превръщала в камък всеки, който я погледне — Б. р. ↑

[4] *Contra rasem domini regis* — против спокойствието на царстващия господар — т.е. държавна измяна. — Б.пр. ↑

[5] Буквално: тези които... (лат.) тук: представител на висшето общество — Б.р. ↑

[6] Страж на закона (лат.) — Б.р. ↑

[7] Темида — в античната митология богиня на правосъдието; Комос — бог на пиршествата. Б.р. ↑

[8] Тайн — река в Нортъмбърлнд. — Б. р. ↑

[9] Статутите на Едуард III (1327–1377) се отнасят предимно до държавната измяна. — Б. р. ↑

ГЛАВА ІХ

*Един крадец се връща. Що да сторя?
До къщата по-близо ще отида —
там той не би посмял да ме нападне.
Да викам рано е. Не е откраднал още...*

„Вдовицата“

— Непознат човек! — повтори съдията. — Надявам се, че не идва по работа, или ще...

Протестите му бяха прекъснати от отговора на влезлия.

— Моята работа е от малко неприятен и особен характер — каза моят познайник господин Камбел — защото това беше той, шотландецът, когото бях видял в Норталъртън. — И аз трябва да помоля ваше благородие да се занимае веднага с нея. Предполагам, господин Морис — прибави той, устремявайки погледа си към моя обвинител с особена твърдост, почти свирепост, — предполагам, че добре разбирате кой съм аз — сигурно не сте забравили какво се случи при последната ни среща на пътя?

Морис зяпна, лицето му стана бледо като восък, зъбите му затракаха — изобщо издаваше всички външни белези на пълно смайване.

— Успокойте се бе, човече, и недейте трака със зъби като с кастанети! Мисля, че лесно можете да кажете на г-н съдията, че сте ме виждали по-рано и ме познавате като състоятелен и почтен човек. Добре знаете, че ще живеете известно време в нашия край, където аз може би ще имам възможност, ако имам желание, да ви направя също такава услуга.

— Господине... господине... вярвам, че сте честен и, както казвате, състоятелен човек... Да, господин Ингълуд — прибави той,

окашляйки се, — наистина смятам този господин за такъв.

— А какво общо имам аз с този господин? — запита съдията раздразнен. — Идвам тук и единият въвежда другия като римите в „Къщата, която построил Джек“^[1], и аз си имам компания, но нямам нито спокойствие, нито приятни разговори!

— Скоро ще имате и двете, сър — отговори Камбел. — Аз идвам да ви освободя от едно неприятно задължение, а не да го отежнявам.

— Кълна се в главата си! — Тогава вие ще бъдете така добре дошъл тук, както изобщо шотландец може да бъде в Англия, а ние знаем какво значи това. Но думайте, да чуем какво имате да казвате.

— Предполагам, че този господин ви е казал — продължи шотландецът, — че когато имаше нещастieto да си загуби куфара, с него имаше едно лице на име Камбел.

— Ни веднъж не е споменавал такова име — каза съдията.

— А! Виждам — отговори Камбел, — виждам, че господин Морис е бил така любезен да не иска да замесва един чужденец в нещо, което може да го доведе до сблъскване със законите на страната, но понеже знам, че моите показания са необходими, за да се оправдае този почтен господин Франсис Озбълдистън, аз се отказвам от тази предпазливост. Затова — той се обърна към Морис със същия твърд поглед и глас — моля кажете на г-н съдията Ингълууд дали не сме пътували заедно няколко мили по ваша настойчива молба и предложение, отправено към мен вечерта, когато бяхме в Норталъртън. Тогава аз отказах, но после, когато ви настигнах по пътя близо до Клобъри Алърс, приех и даже се отказах от собствените си намерения да продължа към Ротбъри и за свое нещастие ви придружих нататък по вашия път, нали?

— Това е цялата тъжна истина — каза Морис с наведена глава, отговаряйки утвърдително на дългия и подвеждащ въпрос на Камбел и изразявайки съгласието се с неговото твърдение с печална покорност.

— Предполагам също така, че вие можете да уверите негово благородие, че никой няма по-голямо право да дава показания по този случай, отколкото аз, тъй като бях непрестанно с вас, когато се случи цялата работа?

— Разбира се, никой друг не би могъл да стори това по-добре от вас — каза Морис, като въздъхна дълбоко и смутено.

— А дявол да го вземе, защо не му помогнахте? — каза съдията.
— Според разказа на господин Морис разбойниците са били двама и вие сте били двама, и то двама силни здрави мъже.

— Моля ви се, ваше благородие — каза Камбел, — аз цял живот съм бил мирен и тих човек и не обичам кавги и побоища. Господин Морис, който е или е бил офицер от армията на негово величество, можеше, ако му е угодно, да се съпротивява, тъй като пътуваше, както разбирам, натоварен с голяма сума пари. Що се отнася до мен, който имах само дребните си лични вещи и при това съм мирен гражданин, аз нямах желание да се излагам на рискове в този случай.

Погледнах Камбел, когато казваше тези думи, и не знам дали някога съм виждал по-странно противоречие както между смелата строгост на силните му остри черти и спокойната кротост и простота на езика му. Около ъгълчетата на устата му играеше дори една лека усмивка, която като че ли неволно изразяваше презрението му към мирния и тих човек, за какъвто считаше за удобно да се представи; тя породила у мен странни подозрения, че участието му в насието, извършено спрямо Морис, е било твърде различно от това на състрадаващ или прост наблюдател.

Може би подобно подозрение се породило и в главата на съдията в този момент, защото той възкликна:

— Гледай ти! Странна история!

Шотландецът сякаш се досети какво си мислеше съдията и продължи с променен тон и маниер, като отстрани от лицето си част от престорената смиреност, която го беше изложила на подозрения, и каза по-откровено:

— Да си кажа правичката, аз съм от онези предпазливи хора, които не обичат да се бият освен когато има за какво, а случаят, когато попаднах на онези идиоти, не беше такъв. Но за да види ваше благородие, че съм човек с добро име, моля ви, прегледайте този документ.

Господин Ингълуд взе листа от ръката му и прочете полугласно:

— „С настоящото се удостоверява, че приносителят Роберт Камбел от... отнякъде, ама не мога да го произнеса — вмъкна съдията, — е от добро потекло и е благонадежден и пътува за Англия по своя работа и т.н., и т.н. Подписано собственоръчно в нашия дворец в Инвъ... Инвъра... в Инвърара... Аргайл.“

— Едно малко удостоверение, сър, което сметох за-нужно да измоля от този достоен благородник Маккалъм Мор. — И той вдигна ръка към главата си като за поздрав.

— Маккалъм кой? — запита съдията.

— Този, когото на юг наричат Аргайлски херцог.

— Познавам добре Аргайлския херцог като достоен и знатен благородник и истински патриот. Аз бях един от тези, които му помогнаха в 1714 година^[2], когато свали от командуването херцог Марлбъро. Де да имахме повече благородници като него! Той беше верен дори по онова време и много близък с Ормънд. Присъединил се е към сегашното правителство, също както и аз, заради мира и спокойствието на страната си; защото не мога да допусна, че този голям човек е направил това, както разправят някои, от страх да не си изгуби именията и войските. Неговото удостоверение, както го наричат, господин Камбел, ме задоволява напълно. А сега, какво ще кажете за този обир?

— Накратко следното, ваше благородие — господин Морис има толкова право да обвинява за него едно неродено бебе или дори мене самия, колкото този млад господин Озбълдистън; защото аз не само мога да свидетелствувам, че човекът, за когото, той го взема, беше много по-нисък и пълен, но и че чертите и тенът му бяха съвсем различни от тези на господин Озбълдистън, защото успях да видя лицето му, когато маската му се смъкна малко. И аз мисля — прибави той, като се обърна съвсем непринудено и все пак доста строго към господин Морис, — че господинът ще признае, че аз имах по-добра възможност да разглеждам хората тогава, отколкото той, тъй като бях много по-спокоен от него.

— Съгласен съм, господине, напълно съм съгласен — каза Морис, дръпвайки се назад, когато Камбел притегли стола си по-близо до него, за да подсили ефекта на думите си. — И аз съм склонен, сър, — прибави той, като се обърна към господин Ингълууд, — да си оттегля изложението относно г-н Озбълдистън; и да ви помоля, сър, да му разрешите да си отиде, а също и на мене; ваше благородие може би има да урежда някои работи с господин Камбел, а пък аз бързам да си ходя.

— Тогава ето къде е мястото на изложението ви — каза съдията, като го хвърли в огъня. — Сега сте напълно свободен, господин

Озбълдистън. А вие, господин Морис, можете да бъдете съвсем спокоен.

— Да, да — каза Камбел, поглеждайки Морис, който с тъжна усмивка изразяваше съгласието си с думите на съдията. — Толкова спокоен, колкото може да бъде една жаба под зъбците на брана. Не бойте се, господин Морис, вие и аз ще излезем заедно оттук. Ще ви придружа, за да стигнете невредим до най-близкото шосе (надявам се, че мй вярвате, като ви казвам това), и после ще се разделим. И ако не се срещнем като приятели в Шотландия, само вие ще си бъдете виновен.

Морис стана с ужасения поглед на осъден на смърт, когато му кажат, че колата е дошла да го откара на ешафода; но като се изправи на крака, като че ли пак се поколеба.

— Не бой се бе, човече, казвам ти — повтори Камбел. — Отде знаеш бе, пъзльо, че няма да намерим някаква следа от куфара ти, ако послушаш добрите ми съвети. Конете ни са готови. Сбогувай се със съдията и покажи южното си възпитание.

След като беше подканен и насърчен по този начин, Морис се сбогува и — излезе, придружен от господин Камбел; но преди да напусне къщата, очевидно пак го беше обзел страх и ужас, защото, още не излезли от трема, чух няколко пъти господин Камбел да го уверява, че ще го пази и закриля.

— Кълна се в живота си бе, човече, че с мене си така сигурен като в градината на баща си. По дяволите, я какъв брадат мъж, а сърцето му като на яребица! Върви де, отпусни си сърцето един път завинаги.

Гласовете заглъхнаха и тропотът на конете скоро ни извести, че са напуснали дома на съдията Ингълуд.

Радостта на достопочтения съдия, че така лесно се е отървал от една работа, която застрашаваше да му създаде не малко неприятности в битността му на представител на закона, малко намаля, като си спомни какво може да каже секретарят му за направеното, когато се върне.

— Джобсън ще ми трие сол на главата за тези дяволски документи — може би все пак не биваше да ги унищожавам. Поврага! Като му платя възнаграждението, всичко ще се оправи. А сега, госпожице Дай Върнън, макар че освободих другите, имам намерение

да подпиша заповед за задържането ти под грижите на старата ми икономка баба Блейкс тази вечер; ще изпратим да повикат съседката госпожа Мъзгрейв, госпожица Докинс, братовчедите ти и цигуларя Кобз и славно ще се позабавляваме; а Франк Озбълдистън и аз ще си пийнем така, че след половин час ще бъдем достойна компания за вас.

— Благодаря ви, ваше благородие — отговори госпожица Върнън. — Но ние трябва да се върнем незабавно в Озбълдистън Хол, където не знаят какво е станало с нас, и да освободим вуйчо ми от безпокойството за братовчед ми, за когото той сигурно е загрижен като за собствен син.

— Сигурно — каза съдията. — Защото, когато най-големият му син Арчи свърши така лошо в оная злополучна афера със сър Джон Фенуик^[3], старият Хилдебранд продължаваше да го вика по име наред с останалите шестима и после се оплакваше, че не може да си спомни кой от синовете му е бил обесен. Затова вървете си бързо в къщи, за да облекчите бащинската му грижа. Но слушай, полско цвете — каза той с добродушен наставнически тон, като я притегли към себе си, — друг път остави съда сам да си гледа работата, без да навираш хубавото си носле в неговите мухлясали дела, пълни с глупав юридически жаргон на френски и на лош латински. И Дай, красавице моя, остави младите господа Сами да си търсят пътя през полето, да не би случайно ти да се заблудиш, докато ги оправяш, хубавице.

С този съвет той се сбогува с госпожица Върнън и със същата любезност се обърна към мен.

— Ти ми изглеждаш добро момче, Франк. Помня баща ти, бяхме другари в игрите в училище. Слушай, момчето ми, прибирай се рано вечер и недей се перчи пред случайни пътници по царския път. Да знаеш, че всички верноподаници на краля не са длъжни да разбират от шегги и не е хубаво да се шегува човек с престъпни работи. Ето и бедната Дай — сама и изоставена в света да язди, тича и лудува, както й скимне. Трябва да пазиш Дай или, бога ми, ще се подмладя и ще се бия с тебе, макар че, признавам си, доста ще се озоря. А сега вървете си и двамата и ме оставете сам с лулата и мислите ми; защото песента казва:

Тъй както пламъкът в лулата гасне,

*напускат ни младежките ни страсти.
Слабее тялото и станеш ли ти стар,
на пепел се превръща твоята жар.
Пуши, но не забравяй за това.*

Много ми се понравиха проблясъците на здрав разум и чувство, които понякога пронизваха мъглата на неговия мързел и склонност към угаждане. Аз го уверих, че уважавам съветите му, и се разделих приятелски с добрия съдия и неговия гостоприемен дом.

В трема намерихме пригответено ядене и похапнахме набързо. Намерихме и слугата на, сър Хилдебранд, който беше отвел конете ни при пристигането и комуто, както каза той на госпожица Върнън, Рашли бе наредил да ни чака и да ни придружи до къщи. Известно време яздихме мълчаливо, защото, да си призная, бях твърде объркан от станалото тази сутрин, за да мога пръв да заговоря. Най-после госпожица Върнън възкликна, сякаш за да даде израз на мислите си.

— Наистина Рашли е човек, от когото можеш да се страхуваш и да му се учудваш, но не и да го обичаш; той прави каквото си иска, и всички са пионки а ръцете му; има си актьор за всяка роля, която измисли, и е тъй изобретателен и находчив, че намира изход от всяко затруднение.

— Значи, вие смятате — казах аз, отговаряйки по-скоро на мисълта ѝ, отколкото на самите ѝ думи, — че този господин Камбел, който се появи така навреме и грабна и отнесе моя обвинител, както сокол отнася яребица, беше агент на господин Рашли?

— Така предполагам — отговори Даяна. — Подозирам освен това, че той едва ли щеше да се яви така навреме, ако случайно не бях срещнала Рашли в преддверието на съдията.

— В такъв случай дължа благодарност главно на вас, хубава спасителко.

— Разбира се — отвърна Даяна, — и моля ви се, считайте, че сте я изразили вече и че съм приела благодарността ви с усмивка, защото не обичам да ме безпокоят с такива неща и е по-вероятно да се прозявам, когато ми ги разправяте, отколкото да се държа, както подобава. С една дума, господин Франк, исках да ви помогна и за щастие можах да го сторя; в замяна на това искам само едно — да не

говорите вече по този въпрос. Но кой иде насреща ни „забил във коня шпори, зачервен от бързане“? Това е покорният служител на закона, струва ми се — господин Джоузеф Джобсън, цял-целеничък.

Наистина това беше госпожин Джоузеф Джобсън, разбързан и както се оказа, страшно ядосан. Той се приближи до нас и спря коня си тъкмо когато се канехме да отминем с бърз поздрав.

— Значи така, господине, така, госпожице Върнън... хм. Виждам каква е работата — в мое отсъствие е приета гаранция. Бих искал да знам само кой е направил заповедта. Ако негово благородие често процедира така, ще го посъветвам да си намери друг секретар. Толкоз — защото аз непременно ще напусна.

— Ами да вземе да си зашие сегашния секретар за ръкава, господин Джобсън? Няма ли и това да бъде добре? — каза Даяна. — Но кажете, моля ви се, как е дядо Рътлидж? Надявам се, че сте го сварили достатъчно добре да подпише и подпечати завещанието си.

Този въпрос още повече усили гнева на служителя на закона. Той погледна госпожица Върнън с такава злоба и ненавист, че изпитах силно изкушение да го поваля от коня с камшика си, но се въздържах при мисълта за неговото нищожество.

— Дядо Рътлидж ли, мадам? — каза секретарят, щом като възмущението му развърза езика. — Дядо Рътлидж се радва на също такава добро здраве както вие самата — цялата тази работа с болестта му е лъжа, измама и шмекерия. И ако не сте знаели това по-рано, сега да го знаете, мадам.

— Гледай ти! — отговори госпожица Върнън, преструвайки се на крайно изненадана. — Какво говорите, господин Джобсън?

— Ей това говоря, на! — продължи кипналият писар. — И на всичко отгоре този стар стиснат копач ме нарече адвокат-шарлатанин — шарлатанин, мадам — и каза, че съм бил отишъл при него да си търся работа, мадам. Никой няма право да ми говори такива работи, мадам, нито на мене, нито на кой да е мой събрат по професия, особено като се има пред вид, че аз съм секретар на мировия съдия и заемам тази служба въз основа на *Trigesimo Septimo Henrici Octavi et Primo Gulielmi*^[4] и по първия статут на крал Уилям, мадам, да бъде вечна и славна паметта му — нашия безсмъртен избавител от папистите и узурпаторите, от дървените обувки и грейките, госпожице Върнън^[5].

— Тъжни работи са тези дървени обувки и грейки — отвърна младата жена, на която сякаш правеше удоволствие да разпалва гнева му. — Добре, че в момента нямате нужда от грейка, господин Джобсън. Боя се, че дядо Рътлидж не се е задоволил само с не-любезен език. Сигурен ли сте, че не ви напердаши?

— Да ме напердаши, мадам? Мен? — каза той рязко. — Мен никой няма да ме напердаши, уверявам ви, мадам.

— Зависи дали ще го заслужите, господине — казах аз, — защото начинът, по който говорите на тази млада дама, е толкова неприличен, че ако не промените тона си, ще сметна, че си струва трудът да ви набия.

— Да ме набиете, господине? Мене да набиете? Знаете ли на кого говорите, господине?

— Да, господине — отговорих аз. — Вие сам казвате, че сте секретар на мировия съдия, а дядо Рътлидж казва, че сте адвокат-шарлатанин. Нито в едното, нито в другото качество, нямате право да се държите нахално към една млада дама от доброто общество.

Госпожица Върнън сложи ръка на моята и извика:

— Не, господин Озбълдистън, не разрешавам никакъв побой над господин Джобсън. Не съм достатъчно благосклонно настроена към него, за да позволя дори да го докоснете с камшика си. Та той би изкарал хляба си от това поне три месеца! Освен това вие вече достатъчно го обидихте — нарекохте го нахален.

— Изразите му нямат стойност за мен — каза секретарят малко клюмнал — пък и „нахален“ не е дума, за която можеш да дадеш някого под съд. Но „шарлатанин“ е клевета в най-висша степен и аз ще накарам Рътлидж скъпо да плати за нея, него и всички, които бяха я повторили, за да нарушават общественния ред и да ми отнемат доброто име.

— Това няма значение, господин Джобсън — каза госпожица Върнън. — Както знаете, там, където няма нищо, и кралят няма никакви права. Колкото за отнемането на доброто ви име, жал ми е за бедния човечец, който би ви го отнел, и ви честитя загубата от все сърце.

— Добре, мадам... довиждане, мадам — нямам повече какво да кажа, освен че има закони срещу католиците и страната би спечелила, ако се прилагат по-добре. Например 3-ият и 4-ият закон на Едуард VI

за католическите песни и молитви, требници, жития на светии и за тези, които притежават такива книги, госпожице Върнън. Католиците могат и да бъдат призовани да полагат клетва за вярност; а има и католици, отказали да се присъединят към официалната църква, които са осъдени въз основа на 1-ия закон на негово величество сегашния ни крал; да, има и наказания за слушане на литургия. Справете се с 23-ия закон на кралица Елизабет и 3-ия на Джеймс I член 25. А има и наследства, които трябва да се регистрират, и завещания и двойни такси, според постановленията на съответните закони за всеки отделен случай.

— Справете се с новото издание на всички закони, грижливо преработено от господин Джоузеф Джобсън, секретар на мировия съдия — каза госпожица Върнън.

— Освен това предупреждавам ви — продължи Джобсън, че вие, Даяна Върнън, мома, тъй като не сте *femme couverte*^[6] и сте католичка, неприобщена към официалната църква, сте длъжна да се прибирате в собствения си дом, и то по най-краткия път под страх да бъдете считана за престъпник спрямо короната. И при преминаване на река добросъвестно да търсите обществените салове и да не се бавите там повече от един отлив и прилив; и ако не можете да намерите на такова място сал, всеки ден да газите вода до колене и да се мъчите да преминете.

— Нещо като протестантско изкупление за католическите ми грехове — каза госпожица Върнън със смях. — Е добре, благодаря ви за сведенията, господин Джобсън. Ще се прибера в къщи колкото може по-скоро и отсега нататък ще си седя повече у дома. Лека нощ, драги господин Джобсън, образец на секретарска учтивост.

— Лека нощ, мадам, и помнете, че със закона шега не бива.

И ние се разделихме.

— Махна се този досаден и пакостен човек — каза госпожица Върнън, като хвърли поглед след него. — Много е тежко за човек от добро и знатно потекло да бъде изложен на узаконеното нахалство на такъв мизерен блюдолизец като тоя, само защото вярва в това, в което целият свят вярваше преди не повече от сто години. Защото нашата католическа вяра има поне това преимущество, че е по-стара.

— Много ми се щеше да извия шията на този мошеник — отвърнах аз.

— И бихте постъпили като твърде неразумен младеж — каза госпожица Върнън. — И все пак, ако моята собствена ръка беше поне малко по-тежичка, мисля, че щях да го накарам да я почувствува. Е, няма смисъл да се оплаква човек. Но има три неща, за които заслужавам съжаление, ако някой смята, че си струва да си хаби състраданието за мен.

— Мога ли да запитам кои са тези три неща, госпожице Върнън?

— Ще ми обещаете ли най-дълбокото си съчувствие, ако ви кажа?

— Разбира се, нима можете да се съмнявате? — отговорих аз, като приближих коня си до нейния с израз на заинтересованост, който не се опитах да прикрия.

— Е добре, все пак много е приятно да ти съчувствуват. И така, ето трите неща, от които се оплаквам — първо, че съм момиче, а не момък, и сигурно биха ме затворили в лудницата, ако върша дори половината от това, което намисля; а знам, че ако имах вашата щастлива привилегия да мога да си правя, каквото ща, целият свят щеше да ми се възхищава и да полудее от желание да ми подражава.

— Не мога да ви дам съчувствието, което очаквате по тази точка — казах аз. — Тази беда е толкова обща, че се споделя от половината човешки род; а другата половина...

— Другата половина е толкова по-добре поставена, че ревниво пази правата си — прекъсна ме госпожица Върнън. — Забравих, че вие не сте безпристрастен. Не — каза тя, когато се канех да заговоря, — тази мила усмивка е въведение към един много красив комплимент относно особените преимущества, на които се радват роднините и приятелите на Дай Върнън, поради това, че тя се е родила като една от представителките на техните илоти^[7]. Но спестете ми този комплимент, добри приятелю, и нека видим дали няма да постигнем повече съгласие по втория пункт от моя обвинителен акт срещу съдбата, както би се изразило онова пале писарушката. Аз принадлежа към една преследвана секта и остаряла религия и вместо да ме похвалят за предаността ми към нея, както е редно да се похвалят всяко добро момиче, моят добър приятел, съдията Ингълуд, може да ме изпрати в изправителен дом само защото се моля на бога като прадедите си. Той може да ми каже, както старият Пемброук казал на

игуменката на Уилтън, когато ѝ отнел манастира: „Върви да предеш, стара кранто, върви да предеш^[8]“.

— Това зло не е непоправимо — казах аз сериозно. — Прочетете книгите на някои наши учени теолози или запитайте собствения си отличен ум, госпожице Върнън, и уверявам ви, че подробностите, по които нашата вяра се различава от тази, в която сте възпитана...

— Мълчете! — каза Даяна, като сложи пръст на устните си. — Мълчете! Да изоставя вярата на храбрите си прадеди! Все едно, ако съм мъж, да изоставя знамето им, когато устремът на боя ги притиска най-тежко, и да се обърна, като някой продажен изменник, за да отида при армията на победителя!

— Уважавам смелостта ви, госпожице Върнън, а колкото за неудобствата, на които тя ви излага, мога само да кажа, че раните, които ни се нанасят заради съвестта ни, носят сами в себе си лечителен балсам.

— Да, но въпреки това са мъчителни и досадни. Но виждам, че какъвто сте коравосърдечен, изгледите да чукам коноп или да преда лен толкова малко ви трогват, колкото и това, че съм обречена да нося дълга коса и престилка вместо шлем и кокарда. Затова ще си спестя излишния труд да ви казвам коя е третата причина за недоволството ми.

— Не, мила госпожице Върнън, не ми отнемайте доверието си; аз ви обещавам, че тройното съчувствие, което дължа на тъй необикновените ви причини за отчаяние, ще ви бъде дадено в пълна мяра заради третата — стига да можете да ме уверите, че не се касае за нещастие, което споделяте с всички жени или дори с всички католици в Англия, които, да ви благослови господ, са все още много помногобройни, отколкото ние, протестантите, в своята ревност за църква и държава бихме искали да бъдат.

— Това нещастие — каза Даяна и тонът ѝ се измени и стана по-сериозен от всякога — наистина заслужава съчувствие. Както лесно можете да видите, аз съм по природа откровена и невъздържана — просто, чистосърдечно момиче, което с удоволствие би се отнасяло открито и честно към всички; съдбата обаче ме е уплела в такава мрежа от затруднения и усложнени отношения, че почти не смея да кажа ни дума от страх да няма лоши последствия — не за мен, а за други.

— Това е наистина нещастие, Госпожице Върнън, за което най-искрено ви съчувствувам, но което едва ли бих могъл да очаквам.

— О, господин Озбълдистън, само ако знаехте... ако някой знаеше колко ми е трудно понякога да крия болното си сърце зад спокойно чело, вие наистина бихте ме съжалили. Може би греша, като ви казвам макар и толкова за собственото си положение; но вие сте умен и проницателен млад човек — вие не може да не желаете да ми зададете стотици въпроси за това, което се случи днес, за участието на Рашли в избавлението ви от тази дребна неприятност, за много други неща, които не могат да не ви интригуват; а пък аз не мога да се насиля да ви отговоря с необходимата хитрост и фалш; бих го направила неумело и бих изгубила както вашето уважение, доколкото го имам, така и собственото си самоуважение. Най-добре е да ви кажа веднага — не ми задавайте никакви въпроси, защото не е в моя власт да ви отговоря.

Госпожица Върнън изрече тези думи с развълнуван глас, който не можеше да не ми направи впечатление. Уверих я, че не бива да се страхува нито от това, че ще настоявам с неуместни въпроси, нито пък, че мога зле да изтълкувам отказа ѝ да отговори на тези, които сами по себе си са логични или поне естествени.

Казах ѝ, че съм ѝ прекалено задължен за интереса, който беше проявила към моите работи, за да злоупотребя с възможността, която ми даваше нейната добрина, и да се ровя в нейните. Но се надявах и я молех, ако някога мога да ѝ бъда полезен, да потърси помощта ми без съмнение и колебание.

— Благодаря ви, благодаря ви — отговори тя. — Гласът ви не звучи като празното ехо на комплиментите. Той е глас на човек, който разбира какво задължение поема. Ако — но това е невъзможно — и все пак ако някога се удаде случай, аз ще ви помоля да си спомните това обещание; и уверявам ви, че няма да ви се разсърдя, ако видя, че сте го забравили. Достатъчно е, че сте искрен в намеренията си сега — могат да се случат много неща, които да променят намеренията ви, преди да се обърна към вас (ако някога дойде такъв момент), за да помогнете на Дай Върнън като брат.

— Ако бях брат на Дай Върнън — казах аз, — не би имало по-малка вероятност да ви откажа подкрепата си. А сега предполагам, че

не бива да ви питам дали Рашли по собствено желание помогна за освобождаването ми.

— Мене не бива да питате, но него можете да запитате и бъдете сигурен, че той ще каже „да“. Защото, за да не остане някое добро дело без човек, на когото да се припише, като прилагателно, което не може да си намери място в лошо построено изречение, той е винаги готов да изиграе ролята на съществителното, към което то да се прикачи.

— И не бива да ви запитам дали самият този Камбел не е човекът, който е откраднал куфара на господин Морис, и дали писмото, което нашият приятел секретарят получи, не беше една хитрост, за да бъде той отстранен от полесражението, та да не би да попречи на щастливото ми избавление? И не бива да запитам...

— Не бива да ме питате нищо — каза госпожица Върнън, — затова излишно е да правите разни предположения. Можете да си мислите за мен всички хубави неща, които бихте мислили, ако бях отговорила на тези въпроси и на двадесет други със същата лекота, както би отговорил Рашли. И запомнете, когато докосна брадата си ей така, това е знак, че не мога да говоря на темата, която ви занимава. Трябва да уговоря с вас някои сигнали, защото вие ще ми бъдете довереник и съветник, само че не бива да знаете нищо за моите работи.

— Нищо по-логично от това — казах аз със смях. — Уверявам ви, че мъдростта на съветите ми ще отговаря на дълбочината на вашето доверие.

С такива разговори стигнахме, много доволни един от друг, в Озбълдистън Хол, където заварихме семейството, отдавна седнало на вечерния пир.

— Донесете вечеря за господин Озбълдистън и за мен в библиотеката — каза госпожица Върнън на един слуга. — Трябва да проявя милост към вас — прибави тя, като се обърна към мен — и да се погрижа да не гладувате в този дом на просташко изобилие; иначе не знам дали бих ви посветила в тайните си скривалища. Тази библиотека е моята бърлога — единственото кътче, където съм в безопасност от орангутаните, моите братовчеди. Те никога не смеят да идват там, тъй като, предполагам, се боят да не би големите токове да паднат и да им счупят главите — друго въздействие върху главите им те никога не биха могли да имат. Затова последвайте ме!

И аз я последвах през преддверия и стаи, през сводести коридори и извити стълби, докато стигнахме стаята, където беше наредила да ни донесат вечерята.

[1] Английска детска песен. — Б.р. ↑

[2] Анахронизъм или чисто и просто грешка на перото — Джон Аргайл (един от членовете на шотландския род Камбел) е заел поста главнокомандуващ шотландската армия в 1712, а не в 1714 година. Грешката става още по-явна, като се знае, че действието на настоящия роман се развива през 1714–1715 година — Б.р. ↑

[3] Сър Джон Фенуик в 1697 година е бил екзекутиран за участие в заговор срещу крал Уилям III. — Б. р. ↑

[4] Тридесет и седмия статут на Хенри VIII и първия на Уилям III (лат.) — Б. р. ↑

[5] Дървени обувки — подигравателен прякор на ирландците сред англичаните; грейка — намек за разпространените от протестантите слухове, че претендентът за престола, принц Джеймс, не бил истински син на Джеймс II, тъй като жената на краля, Мария Моденска, била уж неспособна да има деца, а раждането било инсценирано, при което внесли младенеца в спалнята на кралицата в грейка. — Б.р. ↑

[6] Жена, която се намира под опеката на мъжа си (фр.) — Б. р. ↑

[7] Буквално: крепостни селяни в древна Спарта; тук — човек с положението на роб, зависим и експлоатиран. — Б.р. ↑

[8] Женският манастир в Уилтън след разтурването му бил даден на граф Пемброук по височайшата воля на Хенри VIII или на сина му Едуард VI. Когато дошла на престола католичката кралица Мери, графът бил принуден да върне манастира на игуменката и хубавите ѝ монахини, което и направил с многобройни изрази на разкаяние, като коленичил смирено пред весталките и ги въвел пак във владение на манастира, от който ги бил изгонил. При възшествието на кралица Елизабет винаги готовият да се приспособи граф отново приел протестантската вяра и втори път изгонил монахините от светилището им. Единственият отговор, който игуменката получила от него, когато с укор му припомнила някогашното му разкаяние, били думите, дадени по-горе: „Върви да предеш, стара кранто, върви да предеш.“ — Б.а. ↑

ГЛАВА X

*Тя имаше си място за уединение
и там духът и търсеше спасение —
далеч от хорските очи, сред книги стари,
които бяха ѝ утеха и другари.*

От неизвестен автор

Библиотеката на Озбълдистън Хол беше мрачна стая, чиито старинни дъбови полици се огъваха под тежестта на огромните томове, тъй популярни през седемнадесетия век; от тях, нека ми бъде позволено да кажа, ние сме извлекли материал за нашите издания среден и малък формат и ако още веднъж те бъдат подхвърлени на подобна дестилация, в случай че синовете ни се окажат още по-повърхностни от нас, може би ще бъдат сведени до книжки с джобен формат или до памфлети. В сбирката бяха представени главно класиците, древната и съвременна история и преди всичко богословието. Цареше страшен безпорядък. Дълги години домашните свещеници на замъка били единствените, които влизали тук; но жаждата на Рашли за знания го накарала да разбути старите паяци, обвили гърбовете на томове със своята изящна тъкан. Тъй като той бил определен за църквата, тази постъпка не се видяла толкова глупава на баща му, колкото би му се сторила подобна склонност у някой от другите му потомци, и сър Хилдебранд се съгласил да се ремонтира малко библиотеката, за да може да служи и за всекидневна стая. Въпреки това огромното помещение имаше разнебитен и неприветлив вид, който свидетелствуваше, че науките, които криеше в четирите си стени, не бяха успели да го запазят от разруха. Скъсаните тапети, прогризаните от червеи полици, огромните и тежки, но вече разклатени маси, писалища и столове, ръждясалата скара на камината,

където рядко пламваше весел огън от въглища или съчки, показваха презрението на господарите на Озбълдистън Хол към науката и към томовете, които криеха нейните съкровища.

— Тази стая ви се вижда мрачна, нали? — каза Даяна, когато аз се огледах наоколо в запустялата библиотека. — На мен обаче тя ми се струва един малък рай, защото мога да я нарека своя и тук не се боя, че ще бъда обезпокоена от някого. Докато бяхме приятели с Рашли, тя принадлежеше на двама ни.

Беше съвсем естествено да запитам:

— Не сте ли вече приятели?

Тя веднага докосна трапчинката на брадата си с дяволит и предупредителен поглед.

— Все още сме съюзници — продължи тя, — свързани помежду си като други съюзени сили с общи интереси. Но боя се, че договорът за съюз продължи да съществува, след като вече бе изчезнало дружеското отношение, което го породило — нещо твърде обикновено и в други подобни случаи. Както и да е, сега по-рядко сме заедно; когато той влезе през тази врата, аз изчезвам през онази; и така, като разбра, че един от двамата ни е излишен в тази стая, колкото и голяма да изглежда тя, Рашли, който често има работа другаде, великодушно ми преотстъпи правата си. И сега аз се мъча сама да продължавам учението си, което той някога ръководеше.

— А мога ли да си позволя да запитам какво изучавате?

— Разбира се, можете, без да се опасявате ни най-малко, че ще вдигна пръст към брадата си. Положителните науки и историята са любимите ми предмети, но изучавам също поезията и класиците.

— В оригинал ли четете класиците?

— Естествено. Рашли, чието образование съвсем не е за пренебрегване, ме научи гръцки и латински и повечето съвременни европейски езици. Уверявам ви, че за образованието ми са положени доста грижи, макар че не умея нито да ушая пластрон, нито да бродирам на кръст, нито да правя пудинг или както правдиво, изискано, доброжелателно и вежливо се изрази за мен дебелият жена на викария, не умея да върша нищо полезно на този свят.

— Рашли ли подбра тези предмети или вие самата, госпожице Върнън?

— Хм! — каза тя, сякаш се колебаеше дали да отговори на въпроса ми. — Все пак не си струва трудът да си вдигам пръста заради това. Е добре, отчасти Рашли, отчасти аз. Както се научих да яздя кон, да му слагам юзда и седло в случай на нужда, да прескачам висока ограда, да стрелям с пушка, без да ми мигне окото, и всички други мъжки изкуства, по които лудеят дивите ми братовчеди, исках също така, като интелигентния си братовчед, да чета гръцки и латински и да се доближа до дървото на познанието, което вие, учените мъже, искате напълно да си присвоите, сигурно за да си отмъстите за участието на нашата обща родителка във великия първи грях.

— А Рашли с готовност насърчи ученолюбивостта ви, нали?

— Разбира се, той искаше да му бъда ученичка и можеше да ме научи само това, което сам знаеше — едва ли би могъл да ме въведе в тайните на изкуството да се перат дантелени яки и да се поръбват батистени кърпички.

— Разбирам какво изкушение е да имаш такава ученичка и не се съмнявам, че то е било важно съображение на учителя.

— О, ако започнете да разпитвате за подбудите на Рашли, пръстът ми пак ще се допре до брадата. Мога да бъда откровена само когато се касае за моите собствени. Но да продължа — той се отказа от библиотеката в моя полза и никога не влиза тук, без да поиска и получи разрешение; и така аз си присвоих библиотеката и я направих хранилище на някои собствени вещи, както можете да се уверите, ако се огледате.

— Извинете, госпожице Върнън, но аз наистина не виждам нищо между тези стени, което бих могъл да различа като ваша собственост.

— Сигурно защото не виждате овчар или овчарка, бродирани с вълнена прежда и сложени в красива абаносова рамка, препариран папагал, клетка, пълна с канарчета, несесер за шев, бродиран с потъмнели сребърни конци, тоалетна масичка, лакирани кутийки, които влизат една в друга с многобройни тгълчета като коледни сладкиши, разнебитен клавесин, лютня с три струни, някакво ръкоделие, нито пък куче със слепите си малки. Не притежавам такива съкровища — продължи тя, след като се поспря малко, за да си поеме дъх подир изброяването. — Но ето меча на моя прадядо Ричърд Върнън, убит при Шрузбър и грозно очернен от един жалък човек, наречен Уил Шекспир^[1], чиито предпочитания към династията на

Ланкастър и известно умение да ги изрази обърнаха историята с главата надолу; а до това страшно оръжие виси бронята на още по-стария Върнън, оръженосец на Черния принц, чиято съдба е тъкмо противна на потомъка му, тъй като той е възпят от поета, който си е дал труд да направи това по-скоро заради добрите му намерения, отколкото заради дарбите му:

*Най-храбро Върнън в боеве полита —
познава се по гайдите на щита.
Коси врага на родното огнище,
докато други само грабят хищно.*

— Ето и модел за нов юлар, който сама измислих — много по-хубав от този на херцог Нюкасъл; а ето и качулката и звънчетата на моя сокол Чевийт, който се наби на човката на една чапла в Хорсли Мое; бедният Чевийт, няма птица като него в клетките долу, другите нищо не са в сравнение с него; ето и пушката ми за стрелба по птици с усъвършенствуван затвор; и десетки други съкровища, едно от друго по-ценни. Ето и това — то говори само за себе си.

Тя посочи украсената с резба дъбова рамка на един портрет в естествен ръст от Ван Дайк, на която бяха гравирани с готически шрифт думите „Vernon semper viret“^[2]. Погледнах я с недоумение.

— Не знаете ли нашето мото — каза тя малко учудена, — мотото на фамилията Върнън, в което

*ний като във нравоучителна пиеса имаме
една и съща дума за неща различни?*

И не познавате ли нашия фамилен герб — гайдите? — И тя посочи емблемата, гавирана на дъбовия герб, около който личеше надписът.

— Гайди! Приличат ми повече на панаирджийски свирки... Но моля ви се, не ми се сърдете за невежеството — продължих аз като

забелязах, че бузите ѝ пламнаха. — Нямах желание да оскърбя фамилията ви герб; та аз дори не знам какъв е моят собствен!

— Наричате се Озбълдистън и не ви е срам да признаете това! — възкликна тя. — Че дори Пърси, Торни, Джон. Дикън, даже Уилфред могат да ви кажат. Те са такива простаци, а ето че знаят повече от вас.

— Признавам със срам, мила госпожице Върнън, че тайните, скрити под мрачните йероглифи на хералдиката, са ми тъй непонятни, както тези на египетските пирамиди.

— Нима е възможно! Та дори чичо ми чете понякога Гуилим^[3] през зимните вечери. Да не познавате значенията на хералдическите изображения! Че за какво се е грижил баща ви?

— За изображенията на цифрите в аритметиката — отговорих аз, — най-малката от които той цени повече, отколкото всички рицарски гербове. Все пак, макар че съм така неизказано невеж, имам достатъчно познания и вкус да се възхитя от този великолепен портрет, в който, струва ми се, откривам фамилията прилика с вас. Каква непринуденост и достойнство има в позата, какво богатство на цветовете, каква плътност на тоновете!

— Наистина ли е хубав портретът? — запита тя.

— Виждал съм доста творби на този прочут художник — отговорих аз, — но никоя друга не ми е харесвала така много.

— Аз разбирам от картини толкова малко, колкото вие от хералдика — каза госпожица Върнън, — и все пак имам преимущество пред вас, защото винаги съм се възхищавала от тази картина, без да разбирам цената ѝ.

— Макар че не съм се интересуval от гайди и барабани, и всички други причудливи емблеми на рицарството, все пак знам, че те са се развявали над славните древни бойни полета. Ала вие ще признаете, че техният външен вид не е толкова интересен за непосветения зрител, както една прекрасна картина. Но кой е изобразен на портрета?

— Дядо ми. Той споделил бедите на Чарлз I и за съжаление водел крайно разгулен живот, също като сина му. Наследствените ни имения много намалели поради разсипничеството му и по-късно неговият син, нещастният ми баща, напълно ги изгубил. Но мир на тези, които ги притежават сега: нашето семейство е изгубило своето богатство в името на каузата на верността.

— Предполагам, че баща ви е пострадал по политическите раздори по него време.

— Да, той изгубил всичко, което имал. И затова дъщеря му е зависимо сираче, яде чужд хляб, подчинява се на чужди капризи и е принудена да следва чужди наклонности. И все пак повече се гордея, че съм имала такъв баща, отколкото ако той ми бе оставил всички хубави баронски имения, които някога е притежавало семейството ни, но бе играл не така честна, макар и по-разумна роля.

В този момент влязоха слугите с вечерята и нашият разговор премина на най-общи теми.

Когато свършихме набързо вечерята и слугата сложи на масата виното, той ни съобщи, че господин Рашли пожелал да му доложат, щом свършим.

— Кажете му — отговори госпожица Върнън, — че ще ни бъде приятно да го видим, ако дойде тук. Сложете още една чаша и стол на масата и напуснете стаята. И вие трябва да си отидете заедно с него — продължи тя, обръщайки се към мен. — Дори моята щедрост не може да отдели на един мъж повече от осем часа на ден, а струва ми се, че сме заедно поне от толкова време.

— Старият косач^[4] се движеше така бързо — отговорих аз, — че не успях да броя крачките му.

— Тихо! — каза госпожица Върнън. — Ето Рашли. — И тя дръпна настрана стола си, до който бях приближил своя, за да има по-малко разстояние по-между ни.

Скромното почукване на вратата, тихото отваряне, когато бе поканен да влезе, заучената лекота и смиреност на походката и държането, показваха, че възпитанието, което Рашли Озбълдистън бе получил в колежа „Сент Омърс“, отговаря на представата ми за държането на един свършен йезуит. Излишно е да прибавям, че тъй като бях убеден протестант, тази представа не беше твърде благоприятна.

— Защо беше необходимо да чукаш — каза госпожица Върнън, — когато знаеш, че не съм сама?

Това бе казано в изблик на раздражение, сякаш тя беше почувствувала, че предпазливият и въздържан вид на Рашли крие някакъв намек за нахално подозрение.

— Ти така добре си ме приучила да чукам на тази врата, хубава братовчедко — отговори Рашли, без да промени тона и държането си, — че навикът ми е станал втора природа.

— Повече ценя искреността, отколкото вежливостта, и ти добре знаеш това — отговори госпожица Върнън.

— Вежливостта е весел галантен кавалер, дворянин по име и професия — отвърна Рашли, — и затова най-добре подхожда за покоите на една дама.

— Но искреността е верен рицар — отговори госпожица Върнън — затова е много по-добре дошла, братовчедо. Но да сложим край на този спор, който не е твърде забавен за твоя нов роднина, Рашли. Седни и изпий чаша вино с господин Франсис Озбълдистън. Аз играх ролята на домакиня на вечерята за чест на Озбълдистън Хол.

Рашли седна и си напълни чашата, като премести погледа си от Даяна върху мен със смущение, което въпреки всичките си усилия не можа да скрие напълно. Помислих си, че вероятно не е сигурен доколкото Даяна ми се е доверила, и побързах да насоча разговора по такъв начин, та да разсея съмненията му, че Даяна може би е издала пред мен някои техни общи тайни.

— Господин Рашли — казах аз, — госпожица Върнън ми препоръча да ви благодаря за бързото си освобождаване от нелепото обвинение на господин Морис; и страхувайки се да не би чувството ми на признателност да не е достатъчно силно, за да ми напомни този дълг, тя събуди и любопитството ми, като ме насочи към вас да ми разкажете или по-скоро да ми обясните днешните събития.

— Нима? — отговори Рашли, като погледна изпитателно госпожица Върнън. — Бих рекъл, че младата дама би могла сама да ги обясни. — И погледът му се насочи от нейното лице към моето, сякаш да прочете по изражението му дали сведенията на Даяна наистина са били така ограничени, както загатваха думите ми: Госпожица Върнън отговори на изпитателния му поглед с израз на подчертано презрение; докато аз, колебаейки се дали да пренебрегна очевидното му подозрение, или да се оскърбя от него, отговорих:

— Ако на вас, както и на госпожица Върнън, е угодно да ме оставите в неведение, ще бъда принуден да се подчиня, но моля ви, недейте отказва да ме осведомите, въобразявайки си, че вече съм осведомен от друго по този въпрос. Защото уверявам ви като честен

човек, че съм толкова малко посветен в събитията, на които бях свидетел днес, колкото тази картина, освен дето разбрах от госпожица Върнън, че сте били така добър да действувате в моя полза.

— Госпожица Върнън е надценила скромните ми усилия — каза Рашли, — но приемам, че за усърдието си заслужавам похвала. Истината е, че докато препусках да извикам някой от нашето семейство да гарантира заедно с мен за вас, което в глупостта си смятах за най-естествения — дори мога да кажа, — единствения начин да ви помогна, срещнах този Комил — или Кловил — или Камбел — не знам как го казват. От Морис бях разбрал, че той присъствувал, когато станал обирът, и успях да го убедя (признавам — не много лесно) да даде показания във ваша полза, което, както изглежда, е станало причина да бъдете избавен от едно неприятно положение.

— Нима? Много съм ви задължен, че намерихте такъв навременен свидетел в моя полза. Но не разбирам (щом като той, както сам казва, е пострадал заедно с Морис) защо са били нужни особени усилия да го убедите да се яви и даде показания било за да посочи истинския крадец, било да освободи от отговорност един невинен.

— Вие не познавате националния гений на родината на този човек — отговори Рашли. — Предпазливостта, благоразумието и предвидливостта са техните главни качества. Тези качества се видоизменят малко само от един тесногръд, но пламенен патриотизъм, който представлява нещо като външната стена на една концентрична система от укрепления, с която шотландецът се пази от попълзновенията на един великодушен човеколюбив принцип. Ако превъзмогнете тази първа пречка, вие се натъквате на втора и още по-ценна за него преграда — любовта му към неговата провинция, селото му и вероятно към клана му; щурмувате ли тази втора пречка, ще намерите трета — привързаността към собственото му семейство — баща, майка, синове, дъщери, чичовци, лели, братовчеди и братовчедки — до девета рода. В тези именно граници са простираат обществените чувства на шотландеца; те никога не стигат до най-външния кръг, докато не са изчерпани всички начини да се проявят по отношение на вътрешните кръгове. В тези именно граници тупти сърцето му и пулсът става все по-слаб и по-слаб, докато, въвн от последната граница, той едва се чувствува. И което е най-лошото, даже и да можете да превъзмогнете всички тези концентрично разположени прегради, има

една вътрешна крепост, по-дълбока, по-висока, и по-здрава от всички други — любовта на шотландеца към самия себе си.

— Всичко това е много красноречиво и образно — каза госпожица Върнън, която слушаше с невъздържано нетърпение. — Има обаче две възражения — първо, това не е вярно, и второ, дори и да е вярно, няма нищо общо с въпроса.

— Вярно, е прекрасна Даяна — отвърна Рашли. — И освен това има съвсем пряка връзка с въпроса. Вярно е, защото не можете да отречете, че познавам отблизо страната и народа и характеристиката ми почива на дълбоки и верни наблюдения; а има пряка връзка с въпроса, понеже дава отговор на господин Франсис Озбълдистън и обяснява защо този предпазлив шотландец, като е имал пред вид, че нашият роднина не му е нито съотечественик, нито от рода Камбел, нито негов братовчед по коя и да е сложна линия на родство, и преди всичко, като не е виждал никаква възможност за собствена изгода, а, напротив, опасност да изгуби време и да си забави работата...

— И може би други още по-страшни неудобства — прекъсна го госпожица Върнън.

— Каквито без съмнение има безброй... — продължи Рашли със същия тон. — Накратко, моята теория показва защо за такъв човек, който не очаква никаква полза и се страхува от известни неудобства, са били нужни доста увещания, за да се съгласи да свидетелствува в полза на господин Озбълдистън.

— Вижда ми се странно — забелязах аз, че в своето заявление, или не знам как там го наричат, доколкото мога да съдя от беглия преглед, господин Морис не споменава никъде, че Камбел е бил с него, когато срещнали разбойниците.

— Разбрах от Камбел, че той изтръгнал от него тържествено обещание да не споменава това обстоятелство — отговори Рашли. — Можете да отгатнете причините от това, за което вече намекнах — той е искал да се върне в родината си, без да бъде забавен и затруднен от съдебните следствия, на които по необходимост трябваше да присъствува, ако се разчуеше, докато е отсам границата, че е бил прибира. Но стигне ли той веднъж реката Форт, гарантирам ви, че Морис ще разкаже всичко, което знае за него, и може би много повече. Освен това Камбел е едър търговец на говеда и често има случай да изпраща големи стада в Нортъмбърланд; щом се занимава с такава търговия, би

бил голям глупак да си разваля отношенията с нортъмбрийските разбойници, които са най-отмъстителните хора на света.

— Не се съмнявам, че това е вярно — каза госпожица Върнън с тон, в който се криеше нещо повече от обикновено съгласие.

— Все пак — продължих аз, връщайки се на същия въпрос, — дори и да приемем за сериозни причинете, които Камбел е имал, за да иска Морис да мълчи, когато е била извършена кражбата, не мога да разбера как е могъл да упражни такова влияние над него, че да го накара да укрие тази подробност с явния риск да не повярват на разказа му.

Рашли се съгласи с мен, че това е наистина странно и си даде вид, че съжالياва, дето не е разпитал шотландеца по-подробно по този въпрос, който както той призна, изглеждал твърде загадъчен.

— Но — каза той веднага след като изрази съгласието си с мен — напълно сигурен ли сте, че обстоятелството, че Морис е бил придружаван от Камбел, наистина не се споменава в изложението му?

— Прочетох документа бегло — казах аз, — но имам дълбоко впечатление, че нищо подобно не се споменава; ако е споменато, то е било съвсем леко, щом е убягнало от вниманието ми.

— Така, така — отговори Рашли, изказвайки собственото си заключение, макар че прие моите думи. — Склонен съм да мисля като вас, че сигурно това обстоятелство е било споменато, но така леко, че е убягнало от вниманието ви. Що се отнася до влиянието на Камбел върху Морис, склонен съм да вярвам, че той го е спечелил, като се е възползувал от страхливостта му. Този пъзъл Морис, доколкото разбирам, пътува за Шотландия, където ще заеме някаква малка държавна служба; и тъй като куражът му е колкото на разгневен гълъб или на великодушна мишка, може би Се е страхувал да не си навлече лошото разположение на такъв юначага като Камбел, чийто вид само стига, за да му изкара ума. Забелязахте ли, че понякога движенията на господин Камбел са резки и отсечени и че има нещо войнствено в гласа и маниерите му?

— Признавам — казах аз, — че изражението му в някои моменти ми се видя свирепо и злоещо и не Твърде подходящо за миролюбивите му изявления. Служил ли е в армията?

— Да... тоест, строго погледнато, не е служил; но като повечето си сънародници има военна подготовка. Всъщност там по планините

носят оръжие от детинство до гроб. Така че, щом познавате своя спътник, лесно ще прецените, че като отива в такава страна, той ще гледа да избегне всякаква кавга с кой да е от жителите ѝ. Но виждам, че вие отказвате да пиете повече — аз също съм от изродените Озбълдистъновци, що се отнася до бутилката. Ако искате да дойдете в моята стая, ще ви предлага една партия пикет.

Станахме да се сбогуваме с госпожица Върнън, която от време на време очевидно с мъка подтискаше силното изкушение да прекъсне на тая или оная дума Рашли. Тъкмо когато се канехме да излезем от стаята, дълго сдържаният огън избухна.

— Господин Озбълдистън — каза тя, — вашите собствени наблюдения ще ви дадат възможност да проверите доколко са справедливи мненията на Рашли за отделни личности като господин Камбел и господин Морис. Но като оклевети Шотландия, той лъжесвидетелствува срещу цяла една страна и аз ви моля да не придавате тежест на неговите показания.

— Може би — отговорих аз — ще ми бъде трудно да се подчиня на вашето искане, госпожице Върнън, тъй като трябва да призная, че съм възпитан с не особено благоприятна представа за нашите северни съседи.

— Не се доверявайте в това отношение на възпитателите си, сър — отговори тя, — и позволете на дъщерята на една шотландка да ви помоли да уважавате родината на нейните прадеди, докато вашите собствени наблюдения не ви покажат, че тя не заслужава уважението ви. Запазете омразата и презрението си за неискреността, подлостта и лъжата, където и да се срещат те. Ще намерите достатъчно и от трите, без да напускате Англия. Довиждане, господа, пожелавам ви лека нощ.

И тя посочи вратата с жест на принцеса, която освобождава свитата си.

Оттеглихме се в стаята на Рашли, където един слуга ни донесе кафе и карти. Бях решил да не настоявам повече пред Рашли за обяснения на днешните събития. Струваше ми се, че имаше нещо загадъчно и не твърде привлекателно в поведението му; но за да се уверя, че подозренията ми са оправдани, необходимо беше да го хвана, когато не е нащрек. Ние сякохме картите и скоро сериозно се задълбочихме в играта. Стори ми се, че зад това негово забавление на дребно (защото Рашли предложи да играем на съвсем нищожна сума)

се крие един жесток и амбициозен темперамент. Той, изглежда, познаваше отлично хубавата игра, но сякаш по принцип предпочиташе смели и опасни ходове пред обикновените правила; и пренебрегвайки дребните и по-сигурни изгледи за успех, рискуваше всичко, за да отнеме картите на противника си. Ала след като една-две игри успяха да прекъснат по-раншния ход на беседата ни, подобно на музиката в антракта на една драма, на Рашли сякаш му омръзна играта и картите бяха заменени с разговор, който той поведе.

Макар че беше по-скоро учен, отколкото умен, по-добре запознат с интелекта на хората, отколкото с моралните принципи, които трябва да го ръководят, рядко съм срещал човек, който така добре да умее да разговаря както него, и никой, който да го превъзхожда. Държането му подсказваше, че той чувства превъзходството си; стори ми се, че беше полагал усилия да култивира дадения му от природата мелодичен глас, уменията да се изказва гладко и с подходящи изрази и живото си въображение. Никога не говореше високо, не беше надменен, никога не се увличаше дотам от собствените си мисли, че да надхвърли границите на търпението или на разбирането на събеседниците си. Мислите му течаха една подир друга леко и непрекъснато като богат и обилен поток; а слушал съм други, които се стремят да блеснат с умение да разговарят, да се втурват бързо като буйната струя на воденичен улей и да се изчерпват също така бързо. Едва късно през нощта можах да се отскубна от този тъй интересен събеседник; и когато стигнах в стаята си, трябваша ми не малко усилия, за да си възстановя образа на Рашли такъв, какъвто си го бях представял преди този интимен разговор.

Нашата способност да разбираме и преценяваме правилно хората, драги Трешъм, така лесно се притъпява от чувството на удоволствие и забавление, което ни създават някои от тях, че мога да го сравня само с вкуса на някои плодове, който е тъй приятен и същевременно тъй остър, че прави небцето ни съвсем неспособно да почувствува и различи вкуса на всяка друга храна.

[1] Сър Ричард Върнън е обрисован от Шекспир в трагедията „Крал Хенри IV“, част I, като нерешителен, променчив човек. Б. пр. ↑

[2] „Vernon semper viret“ — „Върнън винаги процъфтява“, но ако се раздели думата Vernon — Ver non semper viret, — мотото значи:

„Пролетта не винаги цъфти“. — Б. пр. ↑

[3] Автор на най-старата английска книга за гербовете (с изображения и описания) — Б. пр. ↑

[4] Старият косач — времето с косата на смъртта. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XI

*Храбреци, защо сте тъй унили?
И печални тръгвате на път?
Може би във замък Балуйъри
секнал е завинаги смехът?*

Стара шотландска балада

Следващия ден се случи неделя, а този ден от седмицата минаваше особено тежко в Озбълдистън Хол, защото след тържествената утринна служба, на която винаги присъствуваше цялото семейство, трудно можеше да се каже кого, като изключим Рашли и госпожица Върнън, налягаше най-тежко суката — този дявол същи. Сър Хилдебранд се позабавлява няколко минути с приказки за вчерашните ми неприятности. Той ме поздрави за избавлението ми от морпетския или хексъмския затвор по същия начин, както би ме поздравил, ако бях паднал при опит да прескоча една висока ограда и бях останал здрав и читав.

— Имал си късмет, момче. Но друг път не рискувай. Че какво! Царският път е свободен за всички, и за виги, и за тори.

— Честна дума, сър, никога не съм пречил някому да минава по него. И най-много се ядосвам, дето всички вярват, че съм съучастник в едно престъпление, което ненавиждам и презирам и което, при това заслужено, би ми струвало живота по законите на страната ми.

— Добре, добре, така да бъде. Аз не те разпитвам. Никой не е длъжен да свидетелствува срещу себе си — това е по правилата на играта, освен ако дяволът не забърка някоя каша.

Тогава Рашли ми се притече на помощ; но все ми се струваше, че с доводите си той по-скоро цели да подсети баща си привидно да приеме, че съм невинен, отколкото сам да докаже това.

— Нима ще продължавате да обиждате собствения си племенник, сър, и то в собствения си дом, като давате вид, че не вярвате това, което той гледа на всяка цена да докаже. Не ще и дума, вие напълно заслужавате доверието му и аз съм убеден, че ако можехте по някакъв начин да му помогнете в тази необикновена история, той би се възползувал от добрината ви. Но братовчед ми Франк бе освободен като невинен и никой няма право да не го смята за такъв. Колкото за мене, аз ни най-малко не се съмнявам в неговата невинност. И по моите разбирания въпрос на семейна чест е ние да я поддържаме в цялата страна както с думи, така и с мечи си.

— Рашли — каза баща му, като впери поглед в него, — ти си хитрец. Винаги си бил по-хитър от мене и от повечето други хора. Гледай някой път да не пострадаш от собствената си хитрост. Две лица под една качулка — това не съществува в истинската хералдика. Но като става дума за хералдика, ще отида да почета малко Гуилим.

Това негово решение бе съпроводено от прозявка, заразителна като прозявката на богинята в „Дънсиадата“^[1]. Тя бе подета от грамадните му синове, които тъкмо се разотиваха, за да си намерят развлечение, всеки според желанията си: Пърси отиде да изпие една чаша бира с управителя в склада за провизии; Торнклиф — да изреже няколко сопи и да ги нагласи в плетените им дръжки; Джон — да приготви мушички за риболов; Дикън — да играе на хвърляне на пара, като дясната му ръка играеше срещу лявата; а Уилфред — да си върти палците и да си тананика, докато заспи, та да изкара така до обеду, ако е възможно. Госпожица Върнън се бе оттеглила в библиотеката.

Ние с Рашли останахме сами в стария хол, където слугите, както винаги шумни и непохватни, след дълго бавене раздигнаха останките от солидната ни закуска. Възползувах се от случая да го укоря за начина, по който бе говорил на баща си за моята работа. Казах му съвсем откровенно, че в него имаше нещо много обидно за мен, защото с думите си той сякаш се мъчеше по-скоро да накара сър Хилдебранд да прикрие подозренията, вместо, да ги премахне.

— Че какво мога да направя, драги приятелю? — отвърна Рашли. — Характерът на баща ми е такъв, че веднаж загнездят ли се у него каквито и да било подозрения (а което си е право, той не се поддава лесно), от опит вече знам, че е по-добре да го накараш да не говори на тези теми, отколкото да спориш с него. Така надвивам на плевелите,

които не мога да изкореня; отрязвам ги, щом поникнат, докато те най-после изчезнат от само себе си. Съвсем неразумно и безполезно е да спориш с човек като сър Хилдебранд, който не се поддава на убеждаване и който държи на своето така твърдо, както ние, добрите католици, вярваме на светия отец в Рим.

— Но ще се съгласите, че е крайно неприятно за мен да живея в къщата на човек — и то близък роднина, — който упорито вярва, че съм обрал Пътници като пладнешки разбойник.

— Глупавото мнение на баща ми, ако е позволено човек да назове мнението на един баща с такъв епитет, с нищо не изменя вашата невинност. А колкото до това, че този факт ви позори, бъдете уверен, че както и да го погледнете от политическа или морална гледна точка, за сър Хилдебранд това е похвална постъпка — отслабване на врага, обиране на амалекитите^[2]. Вие ще се издигнете в очите му за предполагаемото ви участие в него.

— Не желая да спечеля ничие уважение, господин Рашли, по начин, който би ме унизил в собствените ми очи. Смятам, че тези обидни подозрения ще ми дадат сериозно основание да напусна, Озбълдистън Хол, щом успея да се свържа с баща си и да чуя мнението му по този въпрос.

По мургавото лице на Рашли, колкото и рядко то да издаваше чувствата му, се изписа усмивка, която той веднага прикри и пропъди с въздишка.

— Вие сте щастливец, Франк — идвате и си отивате, както волният вятър духа, където си ще. С вашата обиграност, изтънчен вкус и дарби скоро ще намерите среда, където те ще бъдат оценени по-добре, отколкото сред скучните обитатели на този дом. Докато аз...

Той не се доизказа.

— А какво в съдбата ви би накарало вас или когото и да било да завиди на моята — да завиди на мен, изгнаника, бих казал, лишен от бащин дом и благоволение?

— Да — отвърна Рашли, — но помислете си какво задоволство се крие в това чувство на независимост, която навярно сте постигнали с цената на една съвсем временна жертва — каквато, убеден съм, ще се окаже жертвата ви. Помислете си, каква сила има в това да действувате свободно, да развивате собствените си дарби, следвайки склонностите си, което ви дава пълна възможност да се отличите. Един сравнително

кратък престой на север е много ниска цена за слава и свобода дори когато сте изгнаник в Озбълдистън Хол. Вие, втор Овидий^[3] в Тракия^[4], нямате неговите основания да пишете „Тъги“.

— Не разбирам откъде сте толкова добре осведомен за моите нескопосни ученически занимания — рекох, изчервявайки се, както подобава на млад, начинаещ писател.

— Преди известно време тук идва един пратеник на баща ви, млад глупак, на име Туайнол, който ми разправи, че тайно служите на музите и че някои от стиховете ви предизвикали възхищението на най-добрите познавачи.

Трещъм, уверен съм, че никой не може да ви обвини в опити за стихоплетство. Но на младини сигурно сте познавали много чираци и други събратя по занаят, ако не и някои от майсторите зидари в храма на Аполон^[5]. Суетността е обща слабост на всички, от светилото на сенчестия Туикънхъм^[6] до най-лошия драскач, когото той бичува в своята „Дънсиада“. И аз не бях лишен от тази обща слабост и без да размисля колко невероятно беше един младеж с вкусовете и навиците на Туайнол да бъде запознат с някое и друго мое стихотворение, което от време на време успях да прочета в Бътъновото кафене, или пък да повтори мнението на критиците — редовни посетители на това средище на духовитостта и литературата, аз почти мигновено лапнах въдицата. Щом Рашли забеляза това, той реши да се възползува от случая, като ме помоли някак плахо, но явно съвсем настойчиво, да му бъде разрешено да види някои от ръкописите ми.

— Ще ми посветите една вечер в моята стая — продължи той, — тъй като скоро ще бъда принуден да изоставя едно приятно литературно общество, за да го заменя със скуката на търговията и с грубите всекидневни светски грижи. Повтарям, като се подчиних на бащината си воля за доброто на семейството ни, аз направих истинска жертва, особено като се има пред вид спокойната и тиха професия, за която се готвех.

Аз бях суетен, но не и глупав, и такова лицемерие не можех да преглътна.

— Да не искате да ме убедите, че действително съжелявате, като заменят положението на някакъв неизвестен католически свещеник и всичките му лишения с богатство, обществено положение и светски удоволствия?

Рашли видя, че бе попрекалил в престорената си скромност и след съвсем кратко мълчание, през което навярно си пресмяташе доколко да бъде откровен с мен (а откровеността бе качество, което той винаги използваше много пестеливо), отговори усмихнат:

— За човек на моята възраст действително не изглежда толкова страшно, колкото може би би трябвало да изглежда да бъдеш осъден, както казвате, на богатство и светски живот. Но нека ми бъде простено, ако ви кажа, че имате погрешна представа за предназначаното ми поприще. Че щях да стана католически свещеник — да, в това сте прав, — но не какъв да е неизвестен свещеник. Не, драги, Рашли Озбълдистън дори да стане най-богатият лондонски гражданин, ще бъде по-незначителен и никому неизвестен, отколкото като член на една църква, чийто служители, както някой се бе изразил, „стъпват с обувки в сандали крака върху принцове“. Семейството ми е добре поставено в един кралски двор, сега в изгнание, а влиянието, което този двор би трябвало да има, и наистина има в Рим, е още по-голямо. Умствените ми способности не са общо взето по-ниски от доброто образование, което съм получил. Погледнато съвсем трезво, имах основание да очаквам високо положение в църквата — крилатите мечти на въображението ми очертаваха и най-високото. А защо — добави той, като се засмя (верен на навика си да държи разговора на ръба между сериозния и шеговития тон), — защо кардинал Озбълдистън от знатен произход и със силни връзки да не би могъл да решава съдбините на цели империи, не по-малко от плебейския Мазарини или от Алберони^[7], син на италиански градинар?

— Нямам никакви доводи, с които да ви убедя в обратното; но на ваше място не бих особено съжалявал, че съм изпуснал случая да се издигна на една толкова несигурна и свързана с много неприятности висота.

— И аз не бих съжалявал — отвърна той, — ако бях уверен, че сегашното ми положение е по-сигурно. Но това ще зависи от редица обстоятелства, които мога да науча само от личен опит — например характера на баща ви.

— Признайте си истината и не хитрувайте — нали искате да ви кажа що за човек е баща ми?

— Щом вие, както и Дай Върнън, държите да следвате знамето на добрия Рицар на искреността, ще ви отговоря направо: разбира се.

— Тогава слушайте. Баща ми е човек, който е следвал пътя на благополучието по-скоро за възможностите, които той му е предлагал да развие способностите си, отколкото заради златото, с което той е осеян. Живият му ум би се радвал на всяка работа, която му предоставя поле за дейност, дори когато тази дейност е единствената му награда. Той е натрупал богатство, защото, като умерен и пестелив човек, не са се откривали нови разходи, които да погълнат увеличаващия му се доход. Той мрази преструвката у хората; сам той никога не се преструва; и има особена дарба да съзира мотивите в различни отсенки на езика. По природа мълчалив, той лесно се отвращава от бърливците, още повече, че по въпросите, които го интересуват, не може да се завърже особено голям разговор. Той най-строго съблюдава религиозните си обязанности, но няма защо да се боите от намесата му във вашата религия, защото за него веротърпимостта е свещен принцип на политическата икономия. Но ако съчувствувате на Стюартите, което е близко до ума, добре ще направите в негово присъствие да не издавате това, както и най-малката склонност към крайните принципи на торите, защото той ненавижда и едните, и другите. Освен това баща ми държи абсолютно на думата си, която трябва да бъде закон за подчинените му. Към всекиго винаги изпълнява дълга си и не позволява никому да не постъпва така към него. За да спечелите благоволенieto му, трябва да изпълнявате неговите заповеди, вместо да повтаряте мненията му. Най-големите му недостатъци се дължат на предубеждения, свързани със собствената му професия или по-скоро на всеотдайната му преданост на тази професия, поради което нищо не му се вижда интересно или достойно за похвала, освен ако по някакъв начин е свързано с търговията.

— Ах, как майсторски го обрисовахте! — възкликна Рашли, когато свърших. — Ван Дайк е нескопосан художник в сравнение с вас, Франк. Виждам високоуважавания ви баща като жив пред себе си, с всичките му качества и недостатъци; човек, който обича и почита краля като един вид лорд-мер на империята или шеф на Министерството на търговията; който благоговее пред Камарата на общините заради законите, които уреждат външната търговия, и който уважава Камарата на лордовете за това, че председателят ѝ седи на чувал с вълна.^[8]

— В моя портрет имаше прилика, Рашли; вашият е карикатура. Но в замяна на тази *carte du pays*^[9], която разгънах пред вас, осветлете ме върху разположението на непознатите земи...

— Където сте претърпял корабкрушение — каза Рашли. — Не си струва трудът. Това не е никакъв остров на Калипсо^[10] с гъстите си сенки и подобни на лабиринт горски пътеки, а едно голо пусто нортъмбрийско поле, което едва има с какво да възбуди любопитството или да зарадва окото. Една половинчасова обиколка е достатъчна, за да го видите във всичката му голота, все едно, че съм разстлал пред вас чертежа му, направен с линия и пергел.

— Да, но все пак има нещо, което заслужава да бъде по-внимателно проучено... Какво ще кажете за госпожица Върнън? Тя не придава ли интерес на пейзажа, та ако ще всичко наоколо да е голо и диво като исландския бряг?

За мен бе очевидно, че новата тема за разговор, която подех, не се понрави на Рашли. Но откровените ми думи ме бяха поставили в изгодното положение да разпитвам на свой ред. Рашли съзнаваше това и се видя принуден да последва примера ми, колкото и да му бе трудно да води с успех играта.

— Напоследък — каза той — виждам госпожица Върнън много по-рядко, отколкото по-рано. Като малка аз ѝ бях учител. Но откакто стана девойка, различните задължения, сериозността на професията, за която се готвех, особеното естество на нейните занимания — с две думи и нейното, и моето положение — правеха една голяма и постоянна близост между нас опасна и неподоба-ваща. Госпожица Върнън може би гледа на моята резервираност като на лоша проява у мен, но това бе мой дълг. И мен ми беше мъчно, както изглежда и на нея, когато се наложи да отстъпя пред гласа на благоразумието. Но безопасно ли бе да поддържам близки връзки с едно хубаво и чувствително момиче, чието сърце, не може да не знаете, трябва да принадлежи или на манастирската килия, или на определения ѝ вече съпруг?

— Манастир или определен вече съпруг?! Нима госпожица Върнън няма друг изход?

— Не, няма — каза Рашли с въздишка. — Предполагам, че е излишно да ви предупреждавам срещу опасността да се сближавате прекомерно с госпожица Върнън. Вие сте светски човек и сам знаете

доколко можете да си позволите удоволствието да общувате с нея, без да има опасност за вас и без да се накърни честта на девойката. Но ви предупреждавам, че пред вид на буйния ѝ нрав, ще трябва житейският ви опит да бди както над вас, така и над нея; вчера тя ви даде пример колко е лекомислена и доколко не спазва приличието.

Аз чувствувах, че думите му не бяха лишени от правдивост и от здрав разум. Той ме предупреждаваше съвсем приятелски и нямах никакво основание да се засегна, но въпреки това през цялото време, докато говореше, ми идеше да забия сабята си в тялото на Рашли Озбълдистън.

„Да го вземат дяволите, нахалника! — мислех си аз. Да не иска да ми даде да разбере, че госпожица Върнън се е влюбила в слабата му мутра с дългия нос и щръкналата челюст и че се е унизила дотам, щото е станало нужда неговата въздържаност да я изцери от една неразумна страст?“

„Ще го накарам да си каже всичко без недомлъвки — реших аз, — ако ще с клеци да му измъквам думите.“

Ето защо постарях се да си наложа пълно самообладание и казах, че „като се имат пред вид здравият разум и познанията ѝ, не може човек да не съжалява, че в държанието ѝ има нещо прямо до грубост и провинциално“.

— Поне крайно откровено и нерезервирано — отвърна Рашли, — но, вярвайте ми, тя има златно сърце. Да си кажа правичката, ако тя все още не ще да чуе за манастира и за избрания ѝ съпруг и ако с труда си в мината на Плутос^[11] успея да си осигуря приличен доход, за да бъда независим, ще се реша да възобновя нашата дружба, за да съединя нейната съдба с моята.

„Колкото и да му е хубав гласът — си помислих — и колкото и да е сладкодумен, никога не съм срещал по-грозен и по-самонадеян глупак от този Рашли Озбълдистън.“

— Обаче — продължи Рашли, сякаш мислеше на глас — не бих искал да изместя Торнклиф.

— Да изместите Торнклиф! Та брат ви Торнклиф ли е определен за съпруг на Даяна Върнън? — попитах аз крайно изненадан.

— Ами че да. Желанието на баща ѝ и един договор между двете семейства я предопределят да се омъжи за един от синовете на сър Хилдебранд. От Рим се получи специално разрешение Даяна Върнън

да се омъжи за — празно място — Озбълдистън, син на стария сър Хилдебранд Озбълдистън, живущ в Озбълдистън Хол, баронет^[12] и пр. И остана само да се избере щастливецът, чието име ще попълни празното място в документа. Тъй като Пърси рядко изтрезнява, баща ми избра Торнклиф, като втората опора на семейството и следователно най-подходящ да продължи рода на Озбълдистънговци.

— А госпожицата — казах аз, налагайки си да говоря с шеговит тон, който, струва ми се, никак не ми прилягаше, — госпожицата би била по-склонна може би да погледне по-ниските клони на семейното дърво, докато намери клона, за който би желала да се хване.

— Не знам — отговори той. — В нашето семейство няма голям избор: Дик е комарджия, Джон е грубиян, а Уилфред — глупак. Все пак, струва ми се, че в края на краищата баща ми не можеше да направи по-добър избор за Дай.

— Като изключим тук присъстващия — казах аз.

— Свещеническият сан, за който се готвех, изключваше такава възможност. Иначе, не скривам, че както съм подготвен с моето образование да уча и ръководя госпожица Върнън, може би щях да съм по-достоеен избор от кой да е от по-големите ми братя.

— И госпожицата навярно бе на същото мнение?

— Няма защо да смятате, че е така — отговори Рашли, като с това привидно отричане гледаше да потвърди по най-категоричен начин обратното. — Нас ни свързваше приятелство — само приятелство и нежната обич на един разцъфващ ум към единствения му учител. Любовта не се докосна до нас. Казах ви вече, овреме проявих благоразумие.

Не ми се искаше вече да продължа този разговор и като успях да се откопча от Рашли, си отидох в стаята. Спомням си как крачех из нея силно развълнуван и на глас повтарях изразите му, които най-много ме бяха засегнали: „Чувствителна — темпераментна — нежна обич — любов!...“ Даяна Върнън, най-хубавото същество, което някога бях виждал, да е влюбена в него, в този кривокрак, куц мошеник с дебел врат! Същински Ричард III без гърбица! От друга страна, какви възможности е имал по време на проклетите им уроци; и лекотата, с която се изразяваше, негодникът; и пълната ѝ изолираност, липсата на каквото и да е контакт с други разумни хора; да, и това, че тя явно се чувствуваше засегната от него, че се възхищаваше на дарбите му, а то

можеше спокойно да се изтълкува като резултат на несподелени чувства... Е, та какво ме засяга мене, че съм се разфучал така? Даяна Върнън да не би да е първата хубавица, която се е влюбила и омъжвала за грозник? И дори да бе свободна да се ожени за кой да е от Озбълдистъновците, какво ме засяга? Католичка, привърженица на Стюартите и отгоре на това свадлива — трябва да съм луд да проявя интерес към нея.

Потушавайки с подобни мисли пламъка на негодуванието си, успях да го уталожя дотам, че се превърна в тлееща болка. Когато слязох на обед, бях в най-лошото настроение, което можете да си представите.

[1] „Дънсиада“ — сатирическа поема от Поуп (1688–1744), напечатана анонимно през 1728 г. В тази поема — сатира на глупостта — Поуп осмива всички писатели, като ги критикува не само на лична почва, но и от литературна гледна точка. — Б. пр. ↑

[2] Амалекити — номадско племе в южна Палестина, враждуващо с евреите. В преносен смисъл — иноверци. — Б. пр. ↑

[3] Овидий (43 г. пр.н.е. — 18 г. сл. н. е) — римски поет. Живял дълги години в Рим, като се радвал на благоволенieto на император Август: неочаквано бива изпратен от него на заточение в гр. Томи, на черноморския бряг, близо до устието на Дунава. Освен любовната му поезия, най-известни негови творби са „Метаморфози“, „Празници“ и „Тъги“, елегия, написана по време на изгнанието му. — Б. пр. ↑

[4] Грешка на У. Скот. Мястото на заточение е Дакия. — Б. пр. ↑

[5] Аполон — споменат тук като предводител на музите. — Б. пр.

↑

[6] Светилото на сенчестия Туикънхъм — Александър Поуп, един от най-големите английски поети от XVIII век и голям майстор на стиха, през 1715 г. издава превода си на „Илиадата“. Със спечелените пари от този превод в 1719 год. купува къща в гр. Туикънхъм, където живял до края на живота си. — Б. пр. ↑

[7] Мазарини (1602–1661) — френски кардинал от италиански произход и много влиятелен държавник през царуването на Людовик XIII. Същата роля играл кардинал Алберони (1664–1752) в двора на испанския крал Филип V. — Б. пр. ↑

[8] Чувал с вълна — седалище без облегалки за гърба и ръцете на председателя на Камарата на лордовете, направено от голям четвъртит чувал, натъпкан с вълна и покрит с платно. Тази практика била въведена през царуването на Едуард III (1327–1377), за да напомня на перовете голямото значение за Англия на търговията с вълна. — Б. пр. ↑

[9] План на местността (фр.). — Б. пр. ↑

[10] Калипсо — нимфа, която обитавала о. Огигия, където Одисей претърпял корабкрушение. — Б. пр. ↑

[11] Плутос — бог на богатството, когото Зевс ослепил, за да раздава даровете си случайно, а не по заслуги. — Б. пр. ↑

[12] Баронет — най-малката английска титла за благородство. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XII

*Пиян! И да говоря глупости! Да се перча,
да налитам на бой, да дрънкам врели-
некипели
на сянката си!*

„Отело“^[1]

Аз вече ви казах, драги ми Трешъм — а вие вероятно го знаехте, че моят главен недостатък бе гордостта ми, която не можех да превъзможна и която ми причиняваше не малко огорчения. Дори още не бях признал пред себе си, че обичам Даяна Върнън. А щом чух Рашли да говори за нея като за някаква награда, която би благоволил да вземе или да пренебрегне, както му хрумне, аз схванах като най-обидно кокетиране всичко, което бедното момиче в своята невинност и откровеност бе направило, за да се сприятели с мен. „По дяволите! Сигурно ѝ се ще да ме държи като дълбока резерва, в случай че господин Рашли Озбълдистън не се смили над нея! Но ще ѝ дам недвусмислено да разбере, че не съм човек, когото може да върти по този начин, че ясно схващам и презирам всичките ѝ хитрости.“

За момент не ми мина през ума, че това мое възмущение, което бе лишено от всякакво оправдание, само доказваше, че съвсем не бях безразличен към чара на госпожица Върнън. Седнах на масата озлобен срещу нея и всички Евини дъщери.

Госпожица Върнън се изненада, като чу неучтивите ми отговори на няколко нейни закачливи и насмешливи забележки, които тя направи с обичайната си откровеност. Но не подозирайки намерението ми да я обидя, тя само отговаряше на невежливите ми нападки с шеги, приблизително от същия вид, смекчени обаче от доброто ѝ настроение, макар и заострени от духовитостта ѝ. Най-накрая тя разбра, че

действително съм в много лошо настроение и отвърна на моята нелюбезност.

— Казват, господин Франк, че човек може да се поучи на ум и разум и от глупак. Оня ден чух братовчед ми Уилфред да отказва вече да играе с братовчедата Торни на борба със сопи, защото Торни се ядосал и удрял по-силно, отколкото позволявали правилата на едно приятелско съревнование. „Да речех наистина да ти счупя главата — каза честният Уилфред, — ще ми е все едно колко си ядосан, защото много по-лесно бих свършил тая работа; но не е право ти да ми нанасяш удари по главата, пък аз да ти отвръщам на ужким.“ Ясна ли ви е поуката от тези думи, Франк?

— Никога не съм се чувствувал задължен, мадам, да се мъча да извличам от разговора на това семейство зрънцата разум, с които го изпъстрят.

— Задължен! И „мадам“! Учудвате ме, господин Озбълдистън.

— Мога само да съжалявам за това.

— Как да схвана капризния ви тон, сериозно ли? Или си служите с него само за да ви ценят повече, когато сте в добро настроение?

— Вие се ползвате от правото да ви оказват внимание толкова много господа в това семейство, госпожице Върнън, че не си струва трудът да търсите причините на моята глупост и на лошото ми настроение.

— Какво! Значи ли това, че сте дезертирали от моята партия и сте преминали към враждебния лагер?

Тогава, поглеждайки през масата и забелязвайки, че седналият отсреща Рашли ни наблюдава с израз на особено голям интерес, изписан по острите му черти, тя продължи:

— Каква страшна мисъл! Да, сега вече виждам, че не се лъжа, защото Рашли с мрачния си лик ми се усмихва и сочи към теб! Е, нека благодаря на бога и на беззащитното си положение, което ме е научило да бъда търпелива, така че не съм от обидчивите. И за да не бъда принудена, против волята си, да се скарам с вас, имам честта да ви пожелаая по-рано от обикновено приятно смилане на вечерята и, на лошото ви настроение.

И тя стана от масата.

Като си излезе госпожица Върнън, бях много недоволен от държането си. Бях отблъснал дружелюбието ѝ, за честната искреност

на което говореха съвсем скорошни събития, и за малко не оскърбих прекрасното и както тя самата бе подчертала, беззащитно създание, което го предлагаше. Поведението ми бе брутално в собствените ми очи. За да се боря с тези болезнени размишления или да ги удавя, аз си пълнех чашата много по-често от обикновено, когато шишето с вино обикаляше масата.

Силното ми вълнение, съчетано с обичайното ми въздържание спомогнаха виното много бързо да ми подействува. Истинските пияници, доколкото знам, придобиват способността да се наливат с големи количества алкохол, като само малко се помътва умът им, който и в трезво състояние не е от най-бистрите. Но на мъже, които не познават порока пиянство, опиващите спиртни питиета действуват много по-силно. Възбуден от виното, аз загубих самообладание. Започнах много да говоря, спорих върху въпроси, от които нищо не разбирах, разказвах разни истории, чиято развръзка забравях, после се заливах от смях на собствената си разсеяност; улових се на бас няколко пъти, без да знам на какво; предизвиках на борба грамадния Джон, макар че той цяла година бе неоспорван победител на ринга в Хексъм, а аз нито веднъж не бях се борил.

Чичо ми беше така добър да се намеси и да ни попречи да изпълним тази пиянска лудост, която навярно в противен случай би завършила за мен със счупен врат.

Зложелатели дори разправяха, че под влиянието на алкохола съм изпял една песен. Но тъй като нищо не си спомням за това и тъй като нито по-рано, нито оттогава насам съм се опитвал да запея, ще ми се да вярвам, че тази клевета е съвсем лишена от основание. И без тези преувеличения достатъчно се бях изложил. Без да съм се простил напълно с разума си, станах съвсем необуздан и развихрените ми страсти ме тласкаха накъдето си щат. Бях седнал на масата кисел и начумерен и не особено словоохотлив, но виното ми развърза устата и ме направи свадлив, готов да споря за всичко. Възразявах на всяко твърдение и без да зачитам гостоприемството на чичо си, нападах политическите и религиозните му убеждения. Престорената въздържаност на Рашли, която той много умело изпъстряше с дразнещи думи, ме ядосваше дори още повече от шумния грубиянски език на буйните му братя. Чичо ми, трябва да му се признае, се опита да въдвори ред, но не можа да се наложи на развихрените от виното

страсти. Най-накрая, вбесен от някакъв действителен или въображаем обиден намек, ударих Рашли с юмрук. Никой философ-стоик, надвил собствените си и чужди страсти, не би могъл да приеме една обида с по-голямо презрение. Торнклиф се засегна вместо него от тази обида, която Рашли явно сметна за толкова маловажна, щото не си струва трудът да се засяга човек. Извадихме сабите си и разменихме няколко удара. Тогава другите братя ни разтърваха насила. И никога не ще забравя сатанинската насмешка, която изкриви лицето на Рашли против волята му, когато двама от тези млади титани насила ме измъкнаха от стаята. За да не мога да избягам, те заключиха вратата и аз се вбесих съвсем, като ги чух да се заливат от смях, докато слизаха по стълбите. Както бях разярен, се помъчих да изляза от стаята. Но решетките по прозорците и здравата, залостена с желязо врата, устояха на усилията ми. Най-после се тръшнах на леглото и заспах, заклинайки се на следния ден люто да си отмъстя.

Но утринната хладина доведе със себе си разкаянието. Напълно съзнавах колко бях буйствувал и колко глупаво се бях държал и бях принуден да си призная, че виното и този изблик на гняв ме бяха принизили умствено дори под нивото на Уилфред Озбълдистън, когото толкова презирах. Тези неприятни разсъждения съвсем не се облекчиха от мисълта, че ще трябва да се извиня за непристойното си държане, още повече, като ми дойде наум, че госпожица Върнън не може да не е свидетелка на моето покаяние. Това, че се бях отнесъл много некрасиво и грубо към нея лично, правеше размишленията ми още помъчителни, а в нейния случай не можех дори да се извиня с пияното си състояние, колкото и жалко извинение да бе то.

Потиснат от всички тези чувства на срам и унижение, аз слязох в трапезарията като престъпник, който чака присъдата си. Поради силния мраз се оказа невъзможно да се изведат кучетата на лов, затова ми се падна да бъда унижен още повече, като срещна цялото семейство освен Рашли и госпожица Върнън. Всички бяха насядали около масата и ядяха студена баница с дивеч и говеждо печено. Те бяха много развеселени, когато влязох, и беше съвсем близко до ума, че шегите им са били за моя сметка. И действително за чичо ми и за повечето от братовчедите ми това, което аз преживях толкова болезнено, беше чудесна шега. Макар и да се пошегува с мен за снощните ми подвизи, сър Хилдебранд се кълнеше, че според него било по-добре един

младеж да се напива три пъти на ден, отколкото да се измъква и да си ляга трезвен като презвитерианец, оставяйки цяла компания честни момчета и кварта червено вино. И за да потвърди тази си успокоителна реч, той ми наля една голяма чаша с ракия, като ме увещаваше да глътна „косъм от кучето, което ме бе ухапало“^[2].

— Ти не гледай, че се смеят момчетата, племеннико — продължи той. — Те всички щяха да са такива мамини синчета като тебе, ако не бях ги отгледал с чашата и с наздравици.

Общо взето, братовчедите ми не бяха лоши по природа. Те видяха, че съм разстроен от спомена за предишната вечер, и се опитаха, макар и с нескопосно изразена загриженост, да заличат твърде неприятното впечатление, което ми бяха направили. Само Торнклиф изглеждаше мрачен и явно нямаше желание да се одобрим. Този младеж от самото начало не ме хареса; и в редките случаи, когато братята му се стараеха, колкото и несръчно, да ми окажат внимание, само той се държеше настрана. Ако беше вярно — нещо, в което обаче започнах да се съмнявам, — че семейството го счита или че той самият се счита за определения бъдещ съпруг на госпожица Върнън, може да се бе породила у него ревност заради явното предпочитание, което девойката благоволи да покаже към младежа, който в неговите очи можеше да стане опасен съперник.

Най-после влезе и Рашли с погребален израз на лицето си, защото — без съмнение той мислеше за непростителната и срамна обида, която му бях нанесъл. Аз предварително си бях наумил как да се държа при този случай и бях стигнал до убеждението, че истинската чест се състои в това, човек да не се оправдава, а да иска прошка за една обида, която е толкова несъразмерна с предизвикателството, с което бих могъл да се извиня.

Ето защо побързах да отида при Рашли и да му кажа колко дълбоко съжалявам за снощното си необуздано държане.

— Никакви обстоятелства — казах аз — не биха били в състояние да изтръгнат от мен нито едно извинение, ако сам не съзнавах колко неприлично съм се държал.

Изразих надеждата, че братовчед ми ще приеме моите съвсем искрени съжаления и ще вземе пред вид доколко непристойното ми поведение се дължи на извънредно щедрото гостоприемство на Озбълдистън Хол.

— Той ще се сдобри с тебе, момче — каза много сърдечно добрият баронет, — или, ще го вземат дяволите, да не ми е син. Рашли, какво стоиш там като истукан? Ако един джентълмен случайно направи нещо нередно, особено когато е на чашка, той може да ти се извини — повече не може да направи. Служих в Хаунзлоу и се полага да съм по-вещ по тези въпроси на честта. Нито дума повече по този въпрос и ще отидем всички наедно да подгоним язовеца в Бъркьнууд-банк.

Вече споменах, че никога не съм виждал човек с лице като това на Рашли. То се отличаваше не само по чертите си, но и по начина, по който се променяше изразът му. По други лица при прехода от скръб към радост или от гняв към задоволство ясно личи един момент преди изразът на надделялото чувство напълно да измести израза на предшествуващото. Настъпва някакво просветляване, както при разсейването на мрака и изгряването на слънцето, когато опънатите мускули се отпускат, помраченият поглед се избистря, челото се изглажда и цялото лице постепенно загубва строгия си вид, става спокойно и светло. По лицето на Рашли не личеше този постепенен преход и то се променяше мигновено, като изразът на едно чувство се заменяше от точно противоположното. С нищо друго не мога да го сравня освен с внезапното сменяне на театрален декор, където при подсвирването на суфльора изчезва една пещера и се появява гора.

При днешния случай тази негова особеност ми направи силно впечатление. Още с влизането си Рашли бе застанал „мрачен като нощ“. Със същото вкаменено лице той изслуша моето извинение и увещанията на баща си. И едва когато сър Хилдебранд престана да говори, изведнъж се разсея облакът и той най-мило и любезно изказа задоволството си от хубавия начин, по който му бях поискал извинение.

— Наистина — каза той — мен самия много лесно ме хваща виното, щом претоваря главата си с повече от обичайните три чаши, затова като честния Касио^[3] имам съвсем смътна представа за снощната бъркотия — спомням си много неща, но съвсем неясно — някаква разправия, без да знам за какво стана. Й така, драги братовчедо — продължи той, като ми стисна дружелюбно ръката, — можете да си представите с какво облекчение се научавам, че мен ми се пада да приемам, а не да искам извинение — нито дума повече по този въпрос.

Много глупаво би било от моя страна да почна да разследвам един случай, когато равносметката, която очаквах да бъде в моя вреда, по толкова неочакван и приятен начин се оказва в моя полза. Вие виждате, господин Озбълдистън, че се упражнявам в употребата на търговския език на Ломбард стрийт^[4] и че се подготвям за новото си призвание.

Тъкмо се канех да му отговоря и за тази цел вдигнах очи, когато срещнах погледа на госпожица Върнън, която бе влязла в стаята по време на разговора ни, без да я забележи някой, и която го слушаше с най-голям интерес. Смутен и объркан, аз сведох очи и избягах към масата, където се присъединих към отдалите се на закуската си братовчеди.

За да не би да забрави събитията от предния ден, без да извлече от тях практическата поука, чичо ми се възползува от случая да даде на Рашли и на мен най-сериозен съвет да изоставим „бабеш-ките“ си навици, както ги нарече той, и постепенно да привикнем да издържаме на пиене като джентълмени без разпри и чупене на глави. Препоръча ни да си попийваме ежедневно по един литър червено вино, което с помощта на малко мартенска бира и ракия представляваше прилична доза за начинаещ в пияческото изкуство. И като насърчение той ни увери, че познавал много мъже, които били стигнали до нашата възраст, без да изпият и половин литър наведнъж, но които въпреки това, като попаднали в добра компания и следвали добрия ѝ пример, в последствие се числели между най-добрите пиячи-веселяци на времето си и съвсем спокойно, без никакви затруднения, гаврътвали шестте бутилки без побоища, излишни приказки и без да повръщат или да се каят на другия ден.

Колкото и да беше мъдър този съвет и колкото и приятни перспективи да ми обещаваше, аз почти никак не се вслушвах в увещанията на чичо си. Отчасти може би поради това, че колкото пъти вдигах очи от масата, забелязвах вперения в мен поглед на госпожица Върнън, в който, поне така ми се струваше, четях дълбоко съчувствие, примесено със съжаление и недоволство. Започнах да обмислям начин и повод да ѝ дам обяснение и да искам извинение от нея, когато разбрах, че е решена да ми спести труда да искам среща.

— Братовчедо Франсис — каза тя, обръщайки се към мен, както обикновено се обръщаше към другите Озбълдистъновци, макар че аз всъщност нямах основание да бъда наречен неин роднина, — тази

сутрин попаднах на един труден пасаж в „La Divina Commedia“^[5] на Данте. Бихте ли били така добър да минете в библиотеката и да ми помогнете? А когато ми разкриете какво е искал да каже мъглявият флорентинец, ще отидем при другите в Бъркънууд-банк, за да видим дали ще им се отдаде да открият язовеца.

Аз, разбира се, изявих готовността си да я придружа. Рашли предложи да дойде с нас.

— По ме бива — каза той — да проследявам смисъла на Данте през метафорите и сбитите изрази на тази бурна и мрачна поема, отколкото да гоня нещастния, безобиден отшелник от леговището му.

— Прощавай, Рашли — отвърна госпожица Върнън, — но тъй като ти ще заемеш мястото на господин Франсис в кантората, трябва да му отстъпиш грижите за образованието на твоята ученичка в Озбълдистън Хол. Ние обаче ще те повикаме, ако стане нужда, така че не се намръщвай толкова. Освен това срамота е да не разбираш от лов. Какво би направил, ако чичо ни в Крейн Али те попита как се проследява язовец.

— Вярно, Дай, така е — каза сър Хилдебранд с въздишка.

— Съмнявам се дали Рашли ще успее да издържи изпита, когато дойде времето да се проверят знанията му. Тук, където е отгледан, не са му липсвали възможности да научи много полезни неща като братята си, бас държа. Но френските преструвки, книгите, какви ли не нови порадки, ренегатите, пък и хановерианците така са преобразили света, че не мога да позная добрата стара Англия. Я тръгвай с нас, Рашли, да ми носиш ловджийската тояга. Братовчедката ти днес не се нуждае от твоята компания, а не желая да ѝ противоречим. Няма да допусна да се казва, че в Озбълдистън, Хол е имало само една жена и че тя е умряла, защото не сме ѝ угаждали.

Рашли последва баща си, както му бе заповядано, но преди това обаче успя да прошепне на Даяна:

— Предполагам, че от дискретност трябва да доведе със себе си царедворката Етикеция и да почукам, когато се приближа до вратата на библиотеката?

— Съвсем не, Рашли — каза госпожица Върнън, — изпъди от обществото си фалшивото Лицемерие и това много по-добре ще ти осигури свободен достъп до консултациите ни върху класическите книги.

С тези думи тя тръгна към библиотеката и аз я последвах — едва ли не бих казал като престъпник, който отива на закование. Но струва ми се, че вече съм използвал това сравнение веднъж, ако не два. И така, без да правя каквото и да е сравнение, аз я последвах, изпълнен с чувство на неприятно стеснение, от което много ми се искаше да се отърся. Струваше ми се недостойно и унижително да изпитвам такова чувство при такъв случай, тъй като бях дишал европейски въздух достатъчно дълго, за да мисля, че един господин, когото една красива дама избира за свой другар в интимно събеседване, би трябвало да се отличава с лекота в обноските, с галантност и със самоувереността на добре възпитан човек.

Чувствата ми на англичанин обаче надделяха над френското ми възпитание и трябва да съм имал много жалък вид, когато госпожица Върнън, седнала царствено в едно грамадно кресло като съдия, който се готви да чуе важно дело, ми направи знак да седна в един стол срещу нея (което направих съвсем като някой нещастник, когото ще съдят) и започна разговора с тон на горчива ирония.

[1] Превод на Валери Петров. ↑

[2] Т. е. да се лекувам с това, което ми е причинило болестта. — Б. пр. ↑

[3] Вж. „Отело“ от Шекспир, действие II, сцена 2; оттам е взет и епиграфът към тази глава (думите на Касио). — Б. пр. ↑

[4] Улица в Лондон, където се намира борсата и много банки и търговски кантори. — Б. пр. ↑

[5] „Божествена комедия“ (ит.). — Б. пр. ↑

ГЛАВА XIII

*Проклет е човекът, обхванат от мисъл
безчестна,*

*готов своята шпага за бой да намаже с
отрова.*

*Но дважд по-проклет е човекът, решил най-
коварно*

отровата тайно да сипе във твоята чаша

—

*кръвта на живота със подлата смърт да
замести.*

Неизвестен автор

— Честна дума, господин Франсис Озбълдистън — каза госпожица Върнън с вида на човек, който се смята в пълното си право да ми отправя иронични упреци, право, което тя използваше с удоволствие, — вие израствате в очите ни. Не очаквах да открия такива способности у вас. Вчера беше пробно изпитание, тъй да се каже, за да се покажете достоен член на обществото на Озбълдистън Хол. Вие се проявихте като истински майстор.

— Напълно съзнавам, че се държах много невъзпитано, госпожице Върнън, и мога само да кажа за свое оправдание, че бях научил някои неща, които особено много ме развълнуваха. Давам си сметка, че бях нахален и смешен.

— Вие не сте справедлив към себе си — каза безпощадната наставница. — Съдейки по това, което видях, и по неща, които научих впоследствие, е ясно че вие в течение на една само вечер успяхте по най-удачен начин да покажете, че притежавате всички прекрасни качества, с които се отличават братовчедите ви: мекия и щедър нрав на

добродушния Рашли, въздържаността на Пърси, несмутимата смелост на Торнклиф, умението на Джон да дресираща кучета, склонността на Дикън към басовете — всички тези достойнства, съчетани у единствен човек, господин Франсис, и то при избор на подходящия момент, на подходящото място и при подобаващи обстоятелства, достойни за вкуса и мъдростта на умния Уилфред.

— Имайте малко милост, госпожице Върнън — отвърнах аз, защото, да си призная, мъмренето беше толкова строго, колкото заслужавах, особено като се вземе пред вид кой го прави, — моля да ми простите, ако изтъкна обичаите на този дом и на страната като извинение за едно безразсъдство, в което много рядко се провинявам. Аз съвсем не одобрявам това, но самият Шекспир ни уверява, че хубавото вино е добър приятел и че всекиму може да се случи да изпадне под негово влияние.

— Така е, господин Франсис, но той поставя тази възхвала в устата на най-големия негодник, когото перото му е обрисувало. Аз обаче няма да се възползувам от изгодното за мен положение, в което ме поставяте с този цитат, като ви оборя с опровержението, с което жертвата Касио отговаря на изкушителя Яго. Искам само да ви уведомя, че поне един човек със съжаление гледаше как един талантлив и многообещаващ младеж затъва в блатото, в което ежедневно се въргалат обитателите на този дом.

— Аз само си намокрих обувките, уверявам ви, госпожице Върнън, и добих твърде ясна представа за зловонната тиня, за да имам каквото и да е желание да навлизам по-дълбоко в нея.

— Ако сте взели такова решение — отвърна тя, — постъпвате много разумно. Но аз толкова се разтревожих от това, което чух, че вашите грижи изместиха моите собствени. По време на вечерята снощи вие се държахте с мен, като че ли ви е казано нещо, което е развалило мнението ви за мен. Разрешете ми да попитам, какво ви е казано?

Останах втрещен, защото въпросът ми бе зададен с рязката прямота, с която е прието един джентълмен да се обръща към друг, когато незлобливо, но решително иска обяснение по някоя точка от поведението му, без всякакви заобикалки, без отсенките и без описателните изрази, които обикновено съпровождат обяснения между лица от различен пол във висшето общество.

Бях страшно смутен, защото си спомних, че ако бях приел за вярно това, което ми бе казал Рашли, би следвало да съчувствувам на госпожица Върнън, а не да тая към нея такава дребнава неприязън. Пък дори сведенията на Рашли да ми бяха дали и най-доброто извинение за поведението ми, аз пак бих бил крайно затруднен, ако трябваше да ѝ изложа подробно неща, които неизбежно и напълно биха засегнали госпожица Върнън. Тя видя, че се колебая и продължи с малко по-категоричен, но все още умерен и учтив тон:

— Надявам се, господин Озбълдистън не оспорва правото ми да настоявам за това обяснение. Нямам роднина, който да ме защитава. Следователно е съвсем справедливо да ми се даде правото сама да се защитавам.

Опитах се доста неубедително да хвърля вината за грубото си държане върху неразположението си, върху писма от Лондон, пълни с неприятни новини. Тя ме остави да изчерпя докрай извиненията си, докато се оплетох съвсем, и през цялото време ме слушаше с усмивка, която показваше, че съвсем не ми вярваше.

— А сега, господин Франсис, след като изкарахте докрай този пълен с извинения пролог така нескопосно, както се рецитират всички пролози, моля ви, бъдете така добър да вдигнете завесата и да ми представите това, което искам да видя. Накратко казано, кажете ми какво ви разправи Рашли за мен; защото той е главният двигател на събитията в Озбълдистън Хол.

— Но дори да предположим, че има какво да ви разказвам, госпожице Върнън, какво заслужава онзи, който издава тайните на единия съюзник на другия? Самата вие ми казахте, че Рашли остава ваш съюзник, макар вече да не сте приятели.

— По този въпрос нито имам търпение за уклончиви отговори, нито ми е до шеги. Рашли не може — и не би трябвало — да смее да разправя за мен, Даяна Върнън, неща, които да не мога да узная, ако настоявам за това. Ние положително имаме тайни и сме си казвали съвсем поверителни неща. Но това, което ви е разправил, не може да има нищо общо с тях и те нямат никакво отношение към моята личност.

Вече се бях окопитил и бързо реших да не ѝ разкрия това, което Рашли ми бе казал все пак поверително. Имаше нещо недостойно в това да разказвам другиму поверителен разговор: от това добро няма

да излезе, си помислих аз, а непременно ще причини болка на госпожица Върнън. За това отговорих много сериозно, че с Рашли Озбълдистън сме имали само един лек несъществен разговор върху положението на семейството в Озбълдистън Хол. Уверих я, че не сме казали нищо, което и най-малко би могло да накърни достойнството ѝ. Като джентълмен, казах, не мога да влизам в повече подробности около един частен разговор.

Тя скочи от стола, възбудена като Камила^[1] пред сражение:

— Няма да се отървете с тези думи, сър. От вас трябва да чуя по-друг разговор.

Лицето ѝ се разпали, челото ѝ се зачерви, очите ѝ стрелкаха огън, когато тя продължи:

— Аз искам такова обяснение, каквото една оклеветена жена има право да иска от всеки мъж, който се нарича джентълмен, каквото всяко сиротно създание, без приятели, само в света, без настойник и без закрилник има право да иска от всички хора с по-щастлива съдба, в името на онзи бог, който ги е изпратил на света, за да се радват, а мен — за да страдам. Вие няма да ми откажете или — каза тя, поглеждайки тържествено нагоре — горко ще съжелявате за отказа си, ако има правда на земята или на небето.

Бях просто изумен от нейната разпаленост, но се почувствувах задължен, когато тя ме закле тъй тържествено, да изоставя прекомерната деликатност. Разказах ѝ накратко, но ясно сведенията, които Рашли ми беше дал.

Щом почнах да говоря за това, тя седна и се успокои и колкото пъти се спирах, за да намеря по-смекчен израз, тя все ме прекъсваше с думите:

— Моля, продължавайте, продължавайте. Първата дума, която ви дойде на ума, е най-простата и не може да не е най-добрата. Не се мъчете да щадите чувствата ми, а говорете, както бихте говорили на някое незаинтересовано трето лице.

При такива настойчиви поощрения ѝ казах, не без известно запъване, всичко, което Рашли ми бе разправил за отдавна сключения договор тя да се ожени за един от Озбълдистънците и за колебанията и трудностите, свързани с нейния избор. Тук на драго сърце бих спрял. Но тя беше достатъчно проникателна, за да долови, че има още нещо неизказано и дори се сети за какво се касае.

— Е, некрасиво е от страна на Рашли да клюкарствува така за мен. Аз съм като момичето от приказката, което още от люлката сгодили за Черната мечка на Норвегия, но което се оплаквало главно за това, че другарките ѝ в училище я наричали булката на Мечока. А освен всичко това Рашли ви е казал нещо за личните си отношения с мен, нали?

— Той действително загатна, че ако да не била мисълта, че измества брат си, сега, като си променя професията, би желал името Рашли да попълни празното място в брачното разрешително наместо името Торнклиф.

— Нима? — отвърна тя. — Значи, прояви такава снизходителност към мен? Това е твърде голяма чест за неговата скромна прислужница Даяна Върнън. А навярно е очаквал тя да примира от радост, ако можеше да стане такава размяна?

— Да си кажа право, той намекна нещо в този дух, дори даде да се разбере нещо повече...

— Какво? Искам да чуя всичко! — възкликна тя бързо.

— Че бил прекъснал интимната ви дружба да не би тя да породи обич, на която свещеническото му звание не би позволило да отвърне.

— Много съм му задължена за неговата загриженост — отговори госпожица Върнън, като всички черти на хубавото ѝ лице издаваха крайното ѝ презрение. Тя се поспря, после продължи с обичайното си спокойствие:

— Много малко чух от вас, което не очаквах да чуя и което не е трябвало да очаквам. Защото, като изключим едно обстоятелство, всичкото отговаря на истината. Но подобно на някои отрови, които са толкова силни, че, както разправят, няколко капки били достатъчни да заразят цял извор, така и в сведенията на Рашли има една лъжа достатъчно силна, за да зарази целия кладенец, в който, казват, живеела истината. Главната и долнопробна лъжа е, че познавайки Рашли, както имам твърде големи основания да го познавам, бих помислила при каквито и да е обстоятелства да споделя съдбата му. Не — продължи тя със скрито вътрешно потръпване, което изразяваше неволен ужас, — всякаква съдба предпочитам пред тази: пияницата, комарджията, грубиянина, ездача, глупака хиляди пъти бих предпочела пред Рашли! На драго сърце бих предпочела манастира, затвора или гроба пред всичките.

Гласът ѝ прозвуча тъжно и напевно, което напълно съвпаднаше с необикновената и интересна романтика на положението ѝ. Толкова млада, толкова красива, толкова неопитна, изоставена на себе си и напълно лишена от подкрепата, която жените намират в закрилата на приятелки и дори от нищожната защита, която произтича от възприетото в едно културно общество държание към нежния пол... Едва ли бих си послужил с метафора, ако кажех, че сърцето ми се обливаше в кръв за нея. При това в пренебрежението ѝ към общоприетите светски условности имаше толкова достойнство, в презрението ѝ към лъжата — толкова честност, в начина, по който посрещаше окръжаващите я опасности — толкова твърда решителност, че съжалението ми се примеси с най-искрено възхищение. Тя сякаш беше принцеса, изоставена от поданиците си и лишена от власт, която въпреки това презира обществените норми, създадени за по-нископоставени хора; всред всичките си затруднения тя смело и уверено разчиташе на божията справедливост и на непоколебимата твърдост на собствения си дух.

Понечих да изразя съчувствието и възхищението, които тежкото ѝ положение и високият ѝ дух бяха възбудили у мен, но тя веднага ме накара да млъкна.

— Казах ви на шега — каза тя, — че не обичам комплиментите. Сега ви казвам съвсем сериозно, че не търся съчувствие и че презирам утехата. Каквото ми е минало през главата, съм го изтърпявала. Ще изтърпя и това, което тепърва има да изстрадам, доколкото ми е по силите. Никакви утешителни думи не могат да облекчат товара на роба, който трябва да го носи. Само един човек може да ми помогне, и това е този, който по-скоро реши да ме затрудни още повече — Рашли Озбълдистън. Да! Бе време, когато може би щях да обикна този човек — но велики боже! Защо се мъчеше той да спечели доверието на едно и без това толкова окаяно същество? Защо с такова неуклонно и постоянно усърдие преследваше целта си от година на година, без за миг да почувствува угризение на съвестта или състрадание? Защо целеше той да превърне в отрова храната, с която хранеше ума ми? Милосърдно провидение! Какво бих представлявала аз на този свят и отвъд на небето, духом и телом, ако бих се поддавала на хитростите и коварството на такъв обигран мошеник!

Толкова бях поразен от тази картина на вероломно предателство, което ми разкриха думите ѝ, че скочих от стола си и без да съзнавам какво върша, сложих ръката си на дръжката на сабята, готов да напусна стаята, за да издира човека, върху когото да излея справедливото си възмущение. Задъхана и обръщайки към мен очи, в които най-голямата тревога бе изместила презрението и възмущението, госпожица Върнън се хвърли между мен и вратата на стаята.

— Стойте! — извика тя. — Стойте! Колкото и да е справедливо възмущението ви, вие не знаете и половината от тайните на този страшен затвор.

След това тя огледа тревожно стаята и заговори почти шепнешком:

— Животът му сякаш е омагьосан. Не може да го нападнете, без да изложите на опасност и живота на други хора и без да им навлечете много беди. Да не беше така, в някой момент на висша справедливост животът му би бил застрашен дори от тази слаба ръка. Казах ви — рече тя, като ми направи знак да седна отново, — че не се нуждая от утешител. Сега ви казвам — не се нуждая и от отмъстител.

Механически заех мястото си, размишлявайки върху това, което ми бе казала, припомняйки си също така нещо, което ми бе убягнало в първия изблик на злоба, а именно, че аз нямах никакво право да се обявявам за защитник на госпожица Върнън. Тя помълча, докато се уталожат и нейните, и моите чувства, после се обърна към мен вече спокойно:

— Вече ви казах, че Рашли знае една тайна и опасна, и съдбоносна. Макар и да е мошеник, макар и да знае, че го смятам за такъв, не мога открито да скъсам всякакви връзки с него, нито да го предизвикам. Вие, господин Озбълдистън, също така трябва да го понасяте търпеливо, да пресечете хитростите му, като ги посрещнете с благоразумие, а не с насилие, и преди всичко, трябва да отбягвате да стигате до такива спречквания като снощното, което само може да му даде опасно предимство пред вас. Аз реших да ви предупредя и с тази цел поисках от вас тази среща. Но ви доверих повече неща, отколкото бях намислила.

Уверих я, че може да има пълна вяра в мен.

— Не се съмнявам в това — отвърна тя. — В лицето и в държанието ви има нещо, което вдъхва доверие. Нека и занапред бъдем

приятели. Няма защо да се опасявате — каза тя засмяна и като леко се изчерви, но говорейки все пак със съвсем непринуден глас, — че в нашия случай приятелството ще се окаже само фиктивно име за едно друго чувство, както казва поетът. По държанието си и по начина на мислене аз по-скоро принадлежа към вашия пол, защото съм отрасла главно между мъже. Освен това още от люлката си съм обречена на монашеско було, затова лесно може да си представите, че не ми е минавало през ума да изпълня омразното условие, което би ми позволило да го махна. Още не е дошло времето, когато трябва да взема окончателното си решение, и много ми се ще, докато мога, да се порадвам на откритото поле и на широкото небе наред с другите създания божи. А сега, когато вече изяснихме пасажа от Данте, моля ви се, идете и вижте какво стана с ловците на язовци... Аз имам такова главоболие, че не мога да дойда с вас.

Напуснах библиотеката, но не отидох при ловците. Чувствувах, че трябва да се разходя сам, да се поуспокоя, преди да се срещна отново с Рашли, чиято безкрайна — пресметливост и мошеничество ми бяха разкрити по такъв очебиен начин. У семейство Дюбур (тъй като той бе протестант по вероизповедание) бях чул да се разправя за католически свещеници, които злоупотребявали с приятелство и с гостоприемство и с най-светите обществени връзки, за да задоволят онези страсти, на които техният сан им забранява да се отдават. Но обмислено да се заловиш с възпитанието на едно самотно сираче от благороден произход, и то толкова близко свързано със собственото ти семейство, с подлото намерение в края на краищата да го прелъстиш, както ми разправи самата бъдеща жертва с пламъка на искрено и чисто възмущение, ми се виждаше още по-гнусно от най-грозните истории, които бях чувал в Бордо, и чувствувах, че ще ми е извънредно трудно да се срещна с Рашли и да скрия отвращението, което ми вдъхваше той. А това се налагаше на всяка цена, не само поради загадъчното предупреждение на Даяна, но и защото всъщност няха никакъв открит повод да се карам с него.

Ето защо реших, доколкото ми е възможно, да отговоря на лицемерието му с еднаква мяра предпазливост, докато живеем заедно в същата къща. А когато дойде времето той да замине за Лондон, реших да предупредя Оуън поне бегло за характера на Рашли, за да бъде нащрек и да може да пази интересите на баща ми. Алчността или

амбицията, си мислех аз, може да имат по-голямо обаяние за един ум като този на Рашли, отколкото незаконните удоволствия; енергията му и способността му да се прави, че притежава всички най-добри качества вероятно щяха да му осигурят голямо доверие и нямаше основание да се надява човек, че почтеността и благодарността биха му попречили да злоупотреби с това доверие. Задачата беше доста трудна, особено в моето положение, защото отправените от мен предупреждения биха могли да се изтълкуват като завист към съперника ми или по-скоро към този, който щеше да се радва вместо мен на благоволенieto на баща ми. Все пак реших, че трябва непременно да съчиня подобно писмо, като оставя на Оуън, по нрав предпазлив и благоразумен човек, да използва сведенията, които му дам за истинския характер на Рашли, както и когато намери за добре. Следователно написах писмо в този дух и го пратих в пощата при първия удобен случай.

Когато срещнах Рашли, стана ясно, че както той, така и аз се държахме на известно разстояние, като и двамата гледахме да избегнем всякакъв повод за стълкновение. Той навярно съзнаваше, че госпожица Върнън ми е дала неблагоприятни сведения за него, макар че не можеше да предположи, че тя е отишла дотам да ми разкрие злодейските му замисли спрямо нея. Ето защо и двамата бяхме много съдържани в разговорите си, които засягаха маловажни безинтересни теми. Впрочем той остана в Озбълдистън Хол само няколко дни, през което време забелязах само две обстоятелства. Първото бе бързият и почти интуитивен начин, по който силният му деен ум схвана и систематизира елементарните принципи, които щяха да му трябват в новата професия, която сега изучаваше най-усилено, като от време на време парадираше с напредъка си, сякаш да ми покаже с каква лекота щеше да поеме бремето, което бях захвърлил поради умора и неспособност да го нося. Другото интересно обстоятелство бе това, че въпреки обидите, които по собствените ѝ обвинения Рашли бе нанесъл на госпожица Върнън, те имаха няколко много дълги частни разговора, макар държането им пред останалите членове на семейството да не беше по-сърдечно от обикновено.

Когато дойде денят на неговото заминаване, баща му се сбогува с него равнодушно, а братята ме с едва съдържана радост на ученици, които се разделят с мъчителя си за известно време и изпитват щастие,

което не смеят да покажат. Аз се разделих с него с хладна учтивост. Когато той отиде при госпожица Върнън и се обърна към нея с прощално приветствие, тя се отдръпна с надменно презрителен поглед, но подавайки ръката си, промълви:

— Сбогом, Рашли. Господ да те възнагради за доброто, което си направил, и да ти прости злото, което си замислял.

— Амин, прекрасна моя братовчедке — отговори той с тон на смирена светост, който подходеше според мен на питомеца от семинарията „Св. Омерс“, — щастлив е онзи, чиито добри намерения са дали плод в добри дела и чиито зли мисли са загинали още в зародиш.

Това бяха прощалните му думи.

— Какъв ненадминат лицемер! — каза госпожица Върнън, обръщайки се към мен, когато вратата се затвори след него. Колко много си прилича, наглед това, което най-много презираме и ненавиждаме, и онова, което най-уважаваме.

Освен поверителното писмо, което счетох за по-благоразумно да пратя по друг начин, по Рашли бях пратил писмо до баща си, както и няколко реда на Оуън. Би било естествено в тези писма да изтъкна на баща си и на приятеля си, че в сегашното си положение не можех да се усъвършенствувам в нищо освен в ловното изкуство; и че има голяма вероятност в обществото на недодялани коняри да забравя всички полезни и изтънчени светски обноски, които съм придобил досега. Също така би било естествено да изразя отвращението и скуката, които можеше да се очаква да изпитвам между хора, отдадени всецяло на лова и на по-унизителни забавления; да се оплача от постоянното пиянство на семейството, у което гостувах, и от това как чичо ми, сър Хилдебранд, едва ли не се обиждаше и много трудно приемаше извиненията ми, когато отказвах да пия. И наистина по този въпрос баща ми, самият краен въздържател, навярно би изпаднал в голяма тревога. Само да бях загатнал за това, той положително щеше да отключи вратите на моя затвор. По този начин той или би съкратил изгнанието ми, или поне би променил местожителството ми.

Да, драги ми Трешъм, имайки пред вид колко неприятен можеше да бъде един продължителен престой в Озбълдистън Хол за младеж на моята възраст и с моите склонности, би било съвсем естествено да изтъкна всички тези несгоди на баща си, за да получа от него

разрешение да напусна дома на чичо си. Нищо обаче не мога да твърдя с по-голяма сигурност от това, че в писмата до баща си и до Оуън не споменах нито една дума в този смисъл. Ако Озбълдистън Хол бе Атина в зараждащата се слава на научния ѝ разцвет, обитавана от мъдреци, герои и поети, нямаше да изразя по-малка склонност да го напусна.

Ако у вас е останала капчица младежки жар, Трешъм, вие без всякакво затруднение ще си обясните мълчанието ми върху един толкова очебиен въпрос. Необикновената красота на госпожица Върнън, която тя сякаш едва съзнаваше, романтичното ѝ загадъчно положение, бедите, които я грозяха, мъжеството, с което ги посрещаше, държанието ѝ, по-непристорено, отколкото подобаваше на пола ѝ, с една безкрайна прямота, която, струва ми се, произтичаше от едно безстрашно съзнание за невинността ѝ, и, главно, явното и твърде приятно предпочитание, което тя проявяваше към мен пред всички останали, всичко това способствуваше да събуди най-добрите ми чувства, да възбуди любопитството ми, за раздвижи въображението ми и да задоволи тщеславието ми. Действително, аз не смеех да си призная сам на себе си до каква степен ме поглъщаше интересът ми към госпожица Върнън, нито какво голямо място заемаше тя в мислите ми. Ние четяхме заедно, разхождахме се, яздехме заедно. Заниманията, които бе прекъснала след скарването си с Рашли, тя сега продължи под ръководството на един много по-искрен, макар и далеч не толкова способен учител.

Право да си кажа, аз съвсем не бях подготвен да ѝ помагам в някои много сериозни занимания, които бе започнала с Рашли и които ми се струваха по-подходящи за един богослов, отколкото за една красива жена. Нито пък можех да си представя с каква цел той бе повел Даяна в този мрачен лабиринт на казуистиката, наречена от учените философия, или в също така мъглявите, макар и по-положителни науки, като математиката и астрономията. Освен да го е направил, за а премахне и да обърка в съзнанието ѝ разликата и разграничението между двата пола и да я приучи към тънкостите в логическото мислене, така че да може, когато той намери за добре, да представи погрешното с краските на истината. В този именно дух, макар че при последния случай злите му намерения да бяха още по-очевидни, уроците на Рашли бяха поощрили госпожица Върнън да

омаловажава и презира онези условности и общоприети норми на поведение, които ограничават жената в съвременното общество. Вярно е, че тя бе напълно лишена от женско общество и нямаше възможност да научи обикновените правила на благоприлични обноски било от личен пример, било по наставления. Но вродената ѝ скромност и безпогрешното ѝ чувство за това, какво е прието и какво не, бяха толкова силни, че тя, оставена на себе си, не би възприела онази смелост и непреклонност в обноските си, които толкова ме поразиха, когато се запознахме, ако не ѝ беше втълпено, че пренебрегването на приетите в обществото условности е признак едновременно на умствено превъзходство и на увереност в собствената ѝ невинност. Коварният учител навярно бе преследвал собствени цели, когато бе сривал наравно със земята онези укрепления, които сдържаността и предпазливостта издигат около добродетелта. Но тези свои злодеяния и другите си престъпления той отдавна вече е изкупил пред един повисш съд.

Госпожица Върнън, която с живия си схватлив ум много лесно възприемаше всякакви знания, бе напреднала не само в по-отвлечените науки, но и проявяваше значителни езикови дарби и беше добре запозната с древната и съвременната литература. Да не беше установено, че големите дарования често се развиват най-цялостно без почти никаква чужда помощ, бързината, с която госпожица Върнън напредваше в науката, би изглеждала съвсем невероятна. А това постижение бе още по-необикновено, като се сравни нейната начетеност с пълната ѝ липса на житейски опит. Тя сякаш виждаше и знаеше всичко освен онова, което ставаше около нея. Струва ми се, че именно тази липса на опит и нейната наивност в разсъжденията ѝ върху най-обикновените неща, които представляваха толкова рязка противоположност с общите ѝ познания и голямата ѝ начетеност, придаваха на разговора ѝ неотразимо очарование и приковаваха вниманието към всяка нейна дума или постъпка: изключено бе да предугади човек дали следващата и дума или делата ѝ ще разкрият най-тънка проникателност или безкрайна наивност. Всички, които не са забравили собствените си младежки чувства, могат лесно да преценят каква голяма опасност неизбежно грозеше един впечатлителен младеж на моята възраст при едно близко и постоянно общуване с толкова очарователно и особено интересно същество.

[1] Камила — девойка-воин, действащо лице от „Енеидата“ на Вергилий. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XIV

*Лъч треперлива светлина струи
от нейния висок прозорец още...
Защо ли лампата на моята красавица гори
в час тъй самотен и среднощен?*

Старинна балада

Животът в Озбълдистън Хол протичаше толкова еднообразно, че едва ли може да се опише. Даяна Върнън и аз прекарвахме голяма част от времето си заедно, отдадени на общите ни занимания; останалите членове на семейството убиваха времето си в спорт и други подходящи за сезона развлечения, в които и ние участвахме. Чичо ми беше човек на навика и по силата на навика толкова свикна с присъствието ми и начина ми на живот, че общо взето, може да се каже, че по-скоро ме обикна, отколкото ме намрази. Навярно можех още повече да се радвам на неговото благоволение, ако за тази цел бях прибягнал до същите хитрости, които Рашли, използвайки нежеланието на баща си да се занимава със сметки и тям подобни работи, беше успял постепенно да поеме изцяло управлението на имота му. Но макар че с готовност услужвах на чичо си, когато трябваше да се напише нещо или да се направи някоя сметка, колкото пъти изявяваше желание да напише писмо до някой съсед или да уреди сметките си с някой арендатор и въпреки че в такъв смисъл бях по-полезен член на семейството от който да е от синовете му, все пак, не бях готов да услужа на сър Хилдебранд дотам, че да поема изцяло ръководството на неговите работи. Макар добрият баронет да признаваше, че племенникът Франк е сериозен делови момък, той почти винаги добавяше, че Рашли му липсвал много повече, отколкото очаквал.

Тъй като е особено неприятно да живееш в едно семейство и да не бъдеш в добри отношения с някои от членовете му, направих известни усилия да премахна неблагоприятното на някои от братовчедите към мен. Вместо шапката ми със златните ширити започнах да нося жокейско кепе, с което се издигнах в очите им; обзидих едно жребче по начин, който ги накара да гледат по-благоклонно на мен. Един-два баса, уместно загубени в полза на Дикън, и някоя и друга наздравница за Пърси ми осигуриха непринудени и другарски отношения с всички млади господа освен с Торнклиф.

Вече споменах за неприязненото чувство, което този младеж хранеше към мен, а тъй като беше доста по-умен, той имаше и много по-лош характер от братята си. Мрачен, упорит и сприхав, той гледаше на мен като на натрапник в Озбълдистън Хол и следеше със завист и ревност дружбата ми с Даяна Върнън, която по силата на известен семеен договор бе определена за негова съпруга. Едва ли можеше да се каже, че той я обича, без риск да се изопачи значението на думата „любов“; но той гледаше на нея като на нещо, отредено за него, и с прикрито озлобление приемаше една намеса, която не знаеше как да предотврати или да отстрани. На няколко пъти се опитах да се сдобря с Торнклиф, но той отблъскваше тези ми опити с недружелюбието на сърдито голямо куче, което се дърпа и не приема опитите на някой непознат човек да го погали. Ето защо го оставих да се справи, както си знае, с лошото си настроение и повече не се занимавах с него.

Такива бяха отношенията ми със семейството в Озбълдистън Хол. Но трябва да спомена още един от обитателите на този дом, с когото понякога разговарях. Това беше Андрю Феъсървис, градинарят, който (откакто откри, че съм протестант) рядко ме оставяше да мина, без да извади шотландската си кутия с емфие и да ми предложи да си взема една щипка. Този учтив жест бе много изгоден за него по няколко причини. На първо място, това не му струваше нищо, защото аз никога не вземах емфие; и на второ място, това даваше добър повод на Андрю, който не беше от най-работливите, да остави лопатата си за няколко минути. Но най-важното бе, че тези кратки срещи даваха на Андрю възможност да разкаже каквито новини бе насъбрал, или пък да направи някоя сатирична забележка, която му подсказваше северняшкият му хумор.

— Та да ви кажа, сър — ми рече той една вечер, като се постара да придаде на лицето си дълбокомислен израз, — аз ходих в Тринлиноу.

— Е, Андрю, трябва да си научил някоя и друга новина в кръчмата?

— Не, господине. Аз никога не ходя в кръчмата, тоест освен ако някой съсед не ме почерпи по една халба или нещо друго; но да ида там на моя сметка, та това е да си губиш времето и да си пилееш спечелените с труд пари. Но бях слязъл до Тринлиноу, както ви рекох, по една дребна моя работа с Мати Симсън, дето ми бе поискала няколко килограма круши, а в къщи каквото с тях, такова и без тях, и тъкмо сме се разгорещили и се пазарим — когато гледам, кой влиза? Не друг, Пейт Макреди, пътуващият търговец.

— Искаш да кажеш, амбулантният.

— Същият, както ваша милост благоволи да го назове. Но това е много почтен занаят и при това много доходен. Между нашите хора отдавна имаме такива търговци. Пейт ми се пада далечен роднина и много се зарадвах, като се срещнахме.

— И навярно си пийнахте по една бира, нали, Андрю? За бога, говори по-накратко.

— Почакайте малко, почакайте. Вие южняците все бързате, а това е нещо, дето ви засяга и вас, и ще имате търпението да ме изслушате. Бира ли, каква ти бира! Никаква бира не ме почерпи Пейт, ами Мати ни даде на двама ни по една глътка бито мляко и по едно дебело парче овесен сладкиш, кораво и жилаво като парче торф. Къде нашите северняшки палачинки! Та си седнахме и почнахме да си разменяме новини.

— Да щеш още сега да ги разкажеш! Ха, кажи какви ти са новините, ако наистина са интересни, че не мога да стоя тук цяла нощ.

— Е тогава, ако държите да знаете, на лондончаните им е хвъркнала чивията по тая историйка тук на север.

— Хвъркнала чивията? Какво искаш да кажеш?

— Ей на, пощурели са, не са с всичкия си, такава врява се е вдигнала, та няма накъде повече.

— Но какво значи всичко това? Пък какво общо имам аз с тая врява?

— Хм — каза Андрю с вид на добре осведомен човек, — това е, че цялата връва е заради куфара на онзи човек.

— Чий куфар? Какво искаш да кажеш?

— Е онзи там Морис, дето вика, че го загубил татъка. Но ако тая работа не засяга ваша милост, и мен какво ме засяга... Аз не мога тука да си пропилявам хубавата вечер.

И сякаш обхванат от някакъв пристъп на работливост, Андрю се залови най-усърдно за работа.

Както хитрецът правилно бе предвидил, любопитството ми бе вече раздражено, а същевременно, понеже не исках да дам вид, че съм особено заинтересован в тази работа, като го разпитвам направо, застанах край него и зачаках, докато му текне пак да подемем разказа си. Андрю продължаваше да копае все тъй усърдно, заговаряше от време на време, но нито дума не обели за новините на г-н Макреди; и аз стоях и го слушах, проклинайки го вътрешно, — но същевременно любопитен да видя докога неговият дух но противоречие ще има надмощие над желанието му да говори по въпроса, който явно бе изцяло завладял ума му.

— Изкопавам тези аспержи и ще засея фасул; не ги щат със свинското им месо, бас държа — много им здраве. А какъв тор ми е дал надзирателят! Би трябвало да бъде пшеничена слама или в най-лош случай овесена, а то — дава ми грахови шлюпки; от тях полза никаква, все едно, че ми дава чакъл. Но ловджията се разпорежда, както си ще, в конюшната и бас държа, че е продал най-хубавата оборска слама. Както и да е, не бива да пропиляваме тази хубава съботна вечер, защото времето е на разваляне, а ако през седмицата има един хубав ден, в неделя обезателно ще вали. Аз обаче не отричам, че ако е рекъл господ, може и да се оправи до понеделник заранта, тогава защо да се трепа толкоз. Ще взема да си отида дома, че ей сега ще забие камбаната за прибиране, по техния си обичай.

И хващайки лопатата с двете си ръце, той съответно я изправи в рова, който копаеше, погледна ме с важния вид на човек, който ще съобщи или прикрие нещо, според както намери за добре, смъкна ръкавите на ризата си и бавно закрачи към дрехата си, която лежеше внимателно сгъната на една пейка наблизо.

„Няма как, ще трябва да изкупя вината си, че прекъснах досадния негодник — си казах аз, — и да отида дори дотам да

задоволя господин. Феъсървис, като получа сведенията му при условия, каквито той си избере.“

Тогава се обърнах към него, повишавайки глас:

— Е, Андрю, какви новини ти донесе от Лондон твоят сродник, пътуващият търговец?

— Амбулантният ли искате да кажете, ваша милост? — отвърна Андрю. — Както щете ги наричайте, те са голямо удобство за един край като Нортъмбърланд с толкова малко градчета. Виж, в Шотландия не е така. Вземете например кралството Файф от Бороустоунс до Ийст-нук, цялото е като един град — толкова градчета наредени едно до друго, като плитка лук, с главните си улици, магазинчетата си, не ще и дума, и с пазарите си, със зиданите си каменни къщи и с предни стълби. Че Кърколд е по-дълъг град от който и да е в Англия.

— Не се съмнявам, че това са чудесни градчета — ала ти одеде заговори за лондонските новини, Андрю.

— Да — отвърна той, — но рекох, че ваша милост не държи да ги чуе. Както и да е — продължи той със зловеща усмивка.

— Пейт Макреди разправя, че в Лондон много силно се развълнували в техния парламент, загдето обрали господин Морис — така ли го викаха?

— В Парламента ли, Андрю? Отгдето накъде да говорят за това там?

— Тъкмо това попитах и аз — ако ваша милост иска, ще ви предам точните му думи. Не си струва тук да измисля човек някоя лъжа. „Пейт — му думам аз, — какъв е тоя шум, дето са вдигнали лордовете, земевладелците и благородниците в Лондон около този простак и неговия куфар? Когато си имахме шотландски парламент (да ги обеси дяволът, дето ни лишиха от него), хората си седяха чинно и мирно в него и правеха закони за цялата страна и за цялото кралство и съвсем не си пъхаха гагата в неща, дето са за един обикновен мирови съдия. Но аз мисля — казвам му; — че ако някоя градинарка задигне лепеното боне на съседката си, веднага биха ги призовали и двете в Парламента в Лондон. Това е почти толкова глупаво — думам му аз, — колкото това, що върши нашият стар глупак, земевладелецът и тъпашките му синове, дето с ловджията си и хайката кучета, и с ловджийските си добичета и роговете по цял ден гонят едно животинче, което, кога го уловят, няма да тежи и три кила.“

— Много право си казал, Андрю — подхвърлих аз в желанието си да го поощря по-скоро да дойде до същината на въпроса. — А какво ти каза Пейт?

— О — рече той, — какво може да се очаква от тия глупаци англичаните със сипаничавите им лица? Но що се отнася до обира, те са си такива, когато почнат да се заяждат витите и торите и да си нанасят побоища като най-долни нехранимайковци. Та станал един човек, па като си развързал езика, казал, че в Северна Англия имало отявлени привърженици на Стюардите (и между нас казано, дип си е така), че едва ли не са се вдигнали на открита борба и че един кралски пратеник бил спрян и обран от разбойници насред пътя, че най-добрите семейства в Нортъмбърланд били зад тая работа, че му взели много злато и много важни книжа; казал, че не можело да се разчита на помощ от правосъдието, защото ограбеният заварил първия мирови съдия, към когото се обърнал, да яде и пие на собствената си трапеза не с други, а с двамата мошеници, които извършили обира; и съдията приел показанията на единия в полза на другия негодник, та даже го пуснал на свобода, а честният човек, дето си изгубил парите, бил принуден да се махне от страната, за да не му се случи нещо по-лошо.

— Възможно ли е такова нещо? — попитах аз.

— Пейт се кълне, че е самата истина, колкото е вярно това, че мярката му е дълга един ярд (а то си е така, като махнеш един инч, за да се изравни с английската мярка). Когато човекът разправил и най-лошото, надигнали се страшни викове да се кажат имената и той веднага съобщил имената на Морис и на чичо ви, и на скуайър Ингълуд, и на други (тук той ме изгледа лукаво). Тогава като змей се надигнал друг един мъжага, който защитил другата страна и попитал дали биха обвинили най-добрите джентълмени в страната само въз основа на клетвата на един отявлен подлец, защото Морис най-скандално бил изхвърлен от армията именно защото дезертирал във Фландрия^[1]. Казал, че е твърде вероятно тази история да е измислена между него и министъра още преди Морис да тръгне от Лондон и че ако биха издали заповед за извършване на обиск, смятал, че ще открият парите не далече от двореца Свети Джеймс^[2]. Е, после домъкнали Морис в парламента, за да чуят какво ще каже той по тая работа, но противниците му така го погнали за неговото бягство и за всичките му предишни безобразия, че според думите на Пейт той бил

ни жив, ни умрял; и не успели да изтръгнат от него една смислена дума, толкова се уплашил от разярените им викове. Той ще е някой мекушав, с глава като на замръзнала гулия — ще ги видя аз доколко биха успели да сплашат Андрю Феъсървис да не си каже приказката.

— И как завършила цялата история, Андрю? Приятелят ти успял ли е да научи?

— Ба, научил я! Защото той обикаля нашия край и като знаел, че клиентите му ще поллюбопитствуват да чуят тези новини, отложил пътуването си с около една седмица. Всичко тръгнало накриво, като лунна светлина по вода. Онзи, дето подхванал цялата работа, си прибрал рогата и казал, че макар да вярва, че човекът е бил ограбен, признал какво може и да греша в подробностите. Тогава станал другият смелчага, та казал, че му е все едно дали Морис е бил ограбен, или не, стига да не се опетни честта и доброто има на някой джентълмен, особено от Северна Англия. Защото, рекъл той пред всички, аз самият съм северняк. По тяхному това значело — да се обяснят: единият поотстъпил малко, и другият поотстъпил и, току-виж, помирили се. Е, след като Камарата на общините бесняла и се пенявила върху обирането на Морис, докато Им омръзнало, Камарата на лордовете решила да не остане по-назад, и лордовете да си кажат думата. В стария шотландски парламент заседавали заедно, един до друг, и така не ставало нужда да приказват два пъти по една и съща работа. Но лордовете се заловили здравата за нея, гаче за пръв път ставало дума за това. Между впрочем споменали нещо за някой си Камбел, който бил замесен в обира, и че уж Аргайлският херцог му бил дал свидетелство за благонадеждност. Това с право разярило Маккалъм Мор и той станал и треснал с юмрук, и ги загледал всички най-свирепо, и закрещял, за да им се набие хубаво в ушите, че Камбеловци винаги са били мъдри, воинствени и благородни като стария сър Джон Грейм^[3]. Сега, ако ваша милост сте положителен, че нямате никакви роднински връзки с някой Камбел, както и аз самият, доколкото си знам рода или доколкото са ми разправяли, ще ви кажа мнението си по въпроса.

— Мога да те уверя, че между роднините ми няма човек от този род.

— А, тогава можем да си говорим откровенно. За Камбеловци може да се каже и добро, и лошо, като за всеки род. Но този Маккалъм

Мор точно сега има най-силно влияние между големците в Лондон, затова не може с положителност да се твърди, че държи за едната или за другата страна и никой не иска да се кара с него. И така те гласували, че историята на Морис е лъжлива и долна клевета, както я нарекли, и ако не бил избягал, щели да го изложат на позорния стълб, загдето измисля лъжи.

С тези думи Андрю събра лопатите, мотиките и другите си сечива и ги хвърли в ръчната си количка, и то без особено да бърза, за да мога да му задам и други въпроси, които биха ми дошли на ум, преди да ги закара в бараката, където щяха да останат до следващия ден. Намерих за най-благоуразумно да заговоря веднага, за да не би този любопитен хитрец да предположи, че мълчанието ми се дължи на много по-важни причини, отколкото имах в действителност.

— Бих искал да видя сънародника ти, Андрю, и да чуя тези новини направо от него. Навярно си се научил, че нахалството и глупостта на този Морис ми създадоха доста неприятности — (тук Андрю се ухили многозначително) — и ми се ще да видя твоя братовчед, търговеца, за да ми разкаже най-подробно всичко, което е чул в Лондон, ако това не ти създава много труд.

— Най-лесната работа — каза Андрю, — стига само да намекна на братовчедата си, че ви трябва някой и друг чифт чорапи, и той веднага ще довтаса.

— Разбира се, можеш да му кажеш, че искам да си купя нещо и тъй като, както казваш, времето тази вечер е хубаво, ще се поразходя из градината, докато дойде. Луната скоро ще се издигне над планината. Може да го доведеш при малката задна порта. Дотогава ще се полюбувам на храстите в градината в тази мразовита лунна нощ.

— Точно така, точно така, и аз винаги съм твърдял, че листата на зелките или на карфиола изглеждат много красиви на лунно осветление, също като обкичена с диаманти жена.

С тези думи Андрю Феъсървис си тръгна много доволен. Той трябваше да ходи около две мили, но се нагърби с този труд на драго сърце, за да даде възможност на своя роднина да продаде нещо, макар че вероятно не би похарчил и шест пенса, за да го почерпи литър бира. Един англичанин би изразил доброжелателството си съвсем различно от Андрю, си мислех аз, докато крачех по меките като кадифе

тревясали алеи, обградени от двете страни с тисови дървета и с див чимшир, които кръстосваха старата градина на Озбълдистън Хол.

Като свърнах към къщата, аз естествено погледнах нагоре към прозорците на старата библиотека, която се намираше на втория етаж. Макар и не особено голяма, тя имаше много прозорци, които гледаха към тази част на парка, където се разхождах. 1 Те бяха осветени. Това не ме учуди, защото знаех, че госпожица Върнън често седи там вечер, но от деликатност аз се въздържах и никога не се опитвах да стоя при нея по това време, тъй като знаех, че щяхме да сме сами двамата, понеже останалите членове на семейството си имаха други занимания. Сутрин обикновено четяхме заедно в тази стая. Но тогава често се случваше един или друг от братовчедите да влезе и да си вземе някоя голяма книга с пергаментови страници, която, въпреки позлатата и цветните рисунки, използваше за тапи на въдиците си, или да ни разкаже някоя ловна история, или просто защото не знаеше къде другаде да се дене. Накратко казано, сутрин библиотеката беше едва ли не обществено място, достъпно за всички, където един мъж и една жена можеха да се срещат като на неутрална територия. Вечер съвсем не беше така. Тъй като бях възпитан в една страна, където отдават голямо значение или поне тогава отдаваха голямо значение на bienséance^[4], аз държах да го спазвам вместо нея, когато по липса на опит тя не се сещаше да стори това. Ето защо по възможно най-деликатен начин ѝ дадох да разбере, че когато се занимаваме вечерно време, подобава да има трето лица при нас.

Госпожица Върнън първо се изсмя, после се изчерви, готова вече да се разсърди. Тогава внезапно се въздържа и каза:

— Струва ми се, че имате право и когато ми дойде настроение за сериозни занимания вечер, ще подкупя старата Марта с чашка чай да седи при мен и да ми служи за параван.

Марта, старата домакиня, имаше същите вкусове като обитателите на Озбълдистън Хол. Филия печен хляб и една халба бира биха я зарадвали много повече от всичкия чай на Китай. Но тъй като по онова време само хора от по-висшите кръгове пиеха чай, Марта се почувствува не малко поласкана от поканата. И с помощта на големи количества захар и много приказки, не по-малко сладки, както и на големи количества препечен хляб с масло, понякога успяхме да я убедим да седи при нас. Обикновено почти всички слуги отбягваха

библиотеката, като се стъмни, защото в глупостта си си бяха втълпили, че в онази част на замъка бродят духове. По-плашливите измежду тях твърдяха, че били виждали и чували там нещо, когато в цялата къща било съвсем тихо; и дори младите скуайери съвсем нямаха желание да посещават тези страшни селения нощно време, без да е наложително.

Това, че библиотеката някога била любимо свърталище на Рашли, че в единия ѝ край имало тайна врата, която водела към уединената стая, която си бил избрал, по-скоро увеличаваше, отколкото разсейваше ужаса, вдъхван у всички обитатели на замъка от страшната библиотека на Озбълдистън Хол. Голямата му осведоменост за всичко, което ставаше по света, извънредно задълбочените му познания във всички области на науката, няколкото опита по физика, с които понякога се хвалеше, бяха достатъчни поводи в един дом, дето цареше невежеството и фанатизмът, за да го смятат всевластен в царството на духовете. Той знаеше гръцки, латински и староеврейски и следователно, според схващанията на брат му Уилфред, както се изразяваше той, Рашли нямало какво да се опасява от никакви духове и дяволи. Нещо повече, слугите упорито твърдяха, че го били чували да разговаря с някого в библиотеката, когато всички членове на семейството си били вече легнали; и че бдял цяла нощ, за да види някои привидения, а сутрин спял, когато трябвало, като истински Озбълдистън, да извежда кучетата на лов.

Бях чул тези слухове, казани с недомлъвки, от които трябваше да си вадя заключенията. И както лесно можете да предположите, аз им се надсмивах. Но това, че никой не отиваше в тази стая с толкова лоша слава след мръкване, беше още една причина да не се натрапвам на госпожица Върнън, когато тя решаваше да прекара там вечерта.

Но да се върна пак на мисълта си — не се изненадах да видя мъждукаща светлина в прозорците на библиотеката. Все пак ми направи особено впечатление, когато ясно видях сенките на двама души да минават пред първите два прозореца и да преграждат за миг светлината. Трябва да е старата Марта, си помислих аз, която Даяна е помолила да ѝ прави компания тази вечер, или пък съм видял погрешно и съм взел сянката на Даяна за още един човек. Но не, боже мили! Ето на втория прозорец ясно се очертаха две фигури; изчезнаха, но ето на третия, после на четвъртия, ясно се очертаха фигурите на двама души, които ходеха из стаята и минаваха край прозорците. Кой

ли бе с Даяна? Два пъти подред сенките минаха пред прозорците, сякаш за да се убедя, че не бях се излъгал. След това светлината изгасна и естествено вече не се виждаха никакви сенки.

Колкото и да беше незначително това обстоятелство, то дълго време ме занимаваше. Не можех да допусна, че дружбата ми с госпожица Върнън имаше някаква пряка користна цел. И все пак невероятно много се ядосах при мисълта, тя толкова късно да приема в библиотеката на частен разговор някого, когато, за нейно добро, бях положил не малко усилия да ѝ покажа, че не подобава да се среща с мен.

„Глупава, непоправима лудетина! — си казах аз. — Напразно ѝ давам добри съвети, напразно проявявам към нея толкова деликатност. Излъгал съм се от простотата на държанието ѝ, което тя навярно може да си нахлузва като сламена шапка, стига да е на мода, само за да направи впечатление на хората. Колкото и да е умна, навярно обществото на пет, шест палячовци с техните фокуси би ѝ доставило по-голямо удоволствие, отколкото ако самият Ариосто възкръснеше от мъртвите.“

Тези размишления ми се натрапиха още по-настойчиво, защото, след като бях събрал достатъчно смелост да покажа на Даяна превода си на първите книги на Ариосто, я бях помолил да покани Марта на чай в библиотеката тази вечер, на което госпожица Върнън не се бе съгласила под някакъв предлог, който ми се видя твърде несериозен. Не бях разсъждавал на тази неприятна тема много дълго, когато задната порта се отвори и Андрю и неговият съотечественик, приведен под тежестта на стоката си, преминаха осветената от лунна светлина алея и привлякоха другаде вниманието ми.

Господин Макреди се оказа, както и очаквах, корав, предвидлив, хитър шотландец, с продълговата глава, който събира новини и по професия, и по наклонност. Той можа да ми даде съвсем ясна представа за това, което бе станало както в Камарата на общините, така и в Камарата на лордовете по историята с Морис, която, изглежда, бе използвана от двете враждуващи партии като пробен камък, за да установят накъде духа вятърът в Парламента. Също така разбрах, както и Андрю ми го беше предал, че правителството се бе оказало твърде слабо, за да поддържа една история, в която са замесени много знатни и влиятелни хора и основана само на показанията на човек, с

толкова съмнителна слава като Морис, който при това, докато разправял, постоянно се обърквал и си противоречил. Макреди дори можа да ми даде броя на един вестник, който рядко се намирал извън столицата и където бе отпечатано резюме на тези дебати; както и речта на Аргайлския херцог, излязла в отделен отпечатък, от който той купил доста екземпляри, защото, според думите му, тази реч щяла да се харчи добре на север от река Туид^[5]. Резюмето във вестника се оказа много незадоволително, пълно с пропуски и многоточия. От него не научих почти нищо, което шотландецът да не ми бе вече разправил. А речта на херцога, макар и вдъхновена и красноречива, съдържаше главно възхвала на страната му, на семейството му и на неговия клан наред с няколко комплимента, може би не по-малко искрени, макар и не толкова пламенни, които той, използвайки случая, правеше сам на себе си. Не можах да разбера дали името ми е замесено в тази история, макар че честта на семейството на чичо ми бе подложена на съмнение. Узнах, че този Камбел — според Морис най-активният от двамата разбойници, които го нападнали — се явил в защита на някой си господин Озбълдистън и благодарение на нехайството на съдията успял да го освободи. В тази подробност разказът на Морис напълно съвпадаше с моите подозрения относно Камбел, които се породиха у мен от момента, когато той се появи у съдията Ингълуд. Ядосан и не малко озадачен от тази удивителна история, след като купих някои неща от господин Макреди и направих някакъв малък комплимент на господин Феъсървис, аз изпратих двамата шотландци да си вървят и се прибрах в стаята си, за да обмисля какво би следвало да направя в защита на доброто си име, което бе очернено пред всички.

[1] Англия водела военни действия във Фландрия срещу Франция (тъй наречената „Война за испанското наследство“, 1702–1713 година). — Б. р. ↑

[2] По това време постоянна резиденция на английските крале. — Б. р. ↑

[3] Джон Грейм (1642–1689) — привърженик на Джеймс II; след свалянето на краля събрал войска и вдигнал въстание в Горна Шотландия, по време на което бива убит. — Б. пр. ↑

[4] Благоприличие (фр.) — Б. пр. ↑

[\[5\]](#) Туид — река в Шотландия, близо до южната ѝ граница. — Б.
пр. ↑

ГЛАВА XV

Отгде идеш, и какъв си?

Милтън

След като прекарах една безсънна нощ, потънал в разсъждения върху новините, които бях научил, отначало бях склонен да мисля, че би трябвало, колкото се може по-скоро да се върна в Лондон и открито пред всички да опровергая разпространената срещу мен клевета. Но като си спомних характера на баща ми, който бе съвсем категоричен във всички решения, свързани със семейството ни, се разколебах. Неговият опит положително щеше да му подсказе как би трябвало да постъпя, а връзките му с повечето видни хора от вигите, които тогава бяха на власт, му осигуряваха пълна възможност моят случай да бъде разгледан от високопоставени хора. Затова реших, че, общо взето, ще бъде най-добре да напиша до баща си едно писмо, в което да му разкажа цялата тази история. И тъй като пощата между Озбълдистън Хол и най-близкия град, който беше на около десет мили разстояние, не беше много редовна, реших да отида дотам на кон и лично да предам писмото в пощата.

Аз действително започнах вече да се чудя защо няколко седмици след заминаването ми от дома не бях получил никакво писмо нито от баща си, нито от Оуън, докато Рашли беше писал на сър Хилдебранд за благополучното си пристигане в Лондон и за радушния прием, който му оказал чичо му. Дори да приемем, че се бях провинил, не заслужавах, поне така ми се струваше, да бъда така напълно пренебрегнат от баща си. Мислех си, че в резултат на моето отиване до града ще получа писмо от него по-скоро, отколкото ако чакам в замъка. Но преди да довърша писмото относно историята с Морис, не пропуснах да изразя голямата си надежда и горещото си желание баща

ми да ми направи честта да ми драсне няколко реда, па макар и само за да ми съобщи желанията и нарежданията си във връзка с една доста трудна работа, за уреждането на която малкият ми житейски опит щеше да се окаже недостатъчен. Не можах да си наложа да настоявам да се върна в Лондон окончателно и прикрих нежеланието си да сторя това под претекст, че се подчинявам на бащината си воля. И не се съмнявах, че както аз си бях наложил да приема неговата воля като достатъчна причина да не настоявам за окончателното завръщане в Лондон, така и баща ми ще повярва, че това е истинската причина. Но го помолих да ми разреши да отида в Лондон поне за кратко време, за да опровергая долните клевети, които се разпространяваха по мой адрес.

Като запечатах писмото си, в което истинското ми желание да защитя честта си по особен начин се примесваше с нежеланието да напусна сегашното си местожителство, отидох до града и предадох писмото в пощата. Отиването ми там стана причина да получа по-скоро, отколкото можеше да се очаква иначе, следното писмо от господин Оуън:

„Драги г-н Франсис,

Получих писмото Ви, пратено чрез г-н Р. Озбълдистън, и си взех бележка за съдържанието му. Ще гледам да услужа на г-н Р. О., доколкото ми е възможно. Заведох го да разгледа банката и митницата. Той прави впечатление на много здравомислещ, сериозен млад човек и бързо се справя с работата и затова ще бъде полезен на фирмата. За мен бе по-желателно друг да се бе заловил с тая работа, но да бъде волята божия. Тъй като може да нямате много пари там, надявам се, че ще ме извините, ако приложа тук менителница за 100 лири, платима в шестдневен срок от представянето ѝ, на името на фирмата «Хупър и Гърдър» в Нюкасъл.

Оставам, чувствувайки това свой дълг, драги г-н Франк, Ваш почтителен и покорен слуга

Джоузеф Оуън

Post scriptum: Надявам се, че надлежно ще ни осведомите за получаването на настоящето писмо. Съжالياвам, че получаваме толкова малко писма от Вас. Баща Ви твърди, че си е все така добре, както по-рано, но не изглежда добре.“

Немалко се изненадах, че в това си писмо, написано в доста официален стил, свойствен на стария Оуън, той не споменава нищо, че е получил поверителното писмо, което му бях пратил, за да го осведомя за истинския характер на Рашли, макар че, съдейки по това кога го бях пратил, би следвало той да го е получил. Бях го пратил по обикновения начин от замъка и нямах основания да мисля, че може да се е загубило по пътя. Тъй като то засягаше много важни въпроси както за баща ми, така и за мен, седнах в пощата и написах друго писмо на Оуън, в което повторих различните точки от предишното си писмо, като го помолих да ми съобщи, щом го получи. Казах му, че съм получил менителницата и обещах да си послужа с нея, щом ми потрябват пари. Наистина видя ми се малко странно баща ми да предостави на чиновника си грижата да ме снабдява с необходимите средства, но сметнах, че те са се споразумели по този въпрос. Във всеки случай Оуън беше ерген, доста състоятелен и безкрайно привързан към мен, така че без никакво колебание приех да му бъда задължен за една малка сума, която реших да сметна като заем и да му я върна при първа възможност, в случай че баща ми не се заплати с него предварително. Всичко това му писах в писмото си. Един търговец в градчето, към когото ме отправи пощенският началник, с готовност ми изплати в злато стойността на менителницата за фирмата „Хупър и Гърдър“, така че се върнах в Озбълдистън Хол значително по-богат, отколкото бях тръгнал. Това, че бях поза-богатял, съвсем не ми беше безразлично, тъй като в Озбълдистън Хол аз имах известни разноски и с досада и не без известна тревога виждах как сумата, която бе останала след пътуването при пристигането ми тук, неусетно намалява. Засега този източник на тревога бе отстранен. Като пристигнах в Озбълдистън Хол, се научих, че сър Хилдебранд и синовете му отишли до селцето Тринли-ноу, „за да гледат“, както се

изрази Андрю Феъсървис, „как два разярени петела си изкълват един на друг мозъка“.

— Това е действително много брутално забавление, Андрю. Навярно в Шотландия няма борби с петли?

— Няма, няма — отговори Андрю смело, след което се постара да посмекчи категоричния си отрицателен отговор, като добави: — Освен може би пред сирна неделя и на тям подобни празници. Но всъщност няма значение какво правят хората с тези проклети птици, защото те вдигат такава врява и така разравят двора, че човек от тях не може да види ни боб, ни шушка грах. Но чудна работа, кой ли оставя онази вратичка на кулата отворена? Сега, като го няма господин Рашли, не ще да е той, бас държа.

Вратичката, за която спомена Андрю, се отваряше към градината в края на една извита стълба, която водеше към стаята на Рашли. Тази стая, както вече споменах, се намираше в една усамотена част на замъка и имаше таен вход към библиотеката, а посредством друг потаен и сводест тъмен коридор се свързваше с останалата част на замъка. Една дълга и тясна пътечка между висок жив плет от див чимшир водеше от вратичката на кулата към една задна вратичка в градинската стена. При наличието на такива изходи Рашли, който живееше съвсем самостоятелно от другите членове на семейството, можеше да влиза и излиза от Озбълдистън Хол, когато си ще, незабелязан от никого. Но откакто го нямаше, никой не използваше стълбата или вратичката и затова забележката на градинаря заслужаваше внимание.

— Често ли си забелязвал да е отворена тази врата? — го запитах аз.

— Не особено често, но един-два пъти, да речем. Мисля си, че трябва да е идвал свещеникът, отец Воън, както го наричат. Никого от прислугата не можеш накара да се качи по тези стълби, каквито са нещастни изплашени езичници — толкова ги е страх от духове, привидения и джуджета, и какви ли не плашила от оня свят. Но отец Воън се смята за привилегирована личност — не го е страх и от дявола! Най-загубеният свещеник, който мънка проповедите си от амвона отгатък река Туйд, би прогонил привидения два пъти по-скоро от него със светената си вода и с езическите си дрънкулки. Па чини ми

се, че и не умее да говори добре на латински; поне не ме разбира, като му казвам учените названия на разните растения.

Досега не съм споменавал нито дума за отец Воън, който разделяше времето и духовните си задължения между Озбълдистън Хол и пет-шест къщи на католици в околността, защото почти не бях го виждал. Той беше около шестдесетгодишен и доколкото разбрах, от добро северняшко семейство. Имаше величествена осанка, сериозен вид и бе много уважаван сред католиците в Нортъмбърланд като достоен и честен човек. Все пак отец Воън не беше лишен от особеностите, с които се отличаваше неговият орден. У него имаше нещо потайно, което за протестантски очи напомняше твърде много на йезуитщина. У туземците (както бихме могли да ги наречем) на Озбълдистън Хол той вдъхваше много повече страх или, да речем, страхопочитание, отколкото обич. Той явно ги порицаваше за пиянството им, защото гуляите значително намаляваха, когато свещеникът гостуваше в замъка. Тогава дори самият сър Хилдебранд се държеше много по-въздържано, което може би правеше присъствието на отец Воън по-скоро отекчително, отколкото желано. Когато говореше, в думите му се долавяше благовъзпитанието, угодничеството, граничецо с ласкателство, характерно за духовенството от неговото вероизповедание, особено в Англия, където миряните-католици, сковани от наказателните закони и ограниченията, които самата им секта и препоръките на свещеника им налагаха, в протестантско общество се държат въздържано, почти боязливо — докато католическият свещеник, който се ползува с даденото му от ордена право да общува с хора от всякакви вероизповедания, се държи непринудено живо и в разговорите си с тях дори се показва свободомислещ, тъй като се стреми да стане популярен и обикновено много ловко постига целта си.

Отец Воън беше особено близък с Рашли, иначе, по всяка вероятност, едва ли би успял да поддържа положението си в Озбълдистън Хол. Ето защо нямах никакво желание да се сближавам с него, нито пък той правеше опити в тази насока. И така, когато от време на време се срещяхме, само си разменяхме учтиви поздравии. Много вероятно ми се виждаше, когато понякога гостуваше в Озбълдистън Хол в отсъствието на Рашли, отец Воън да се настани в неговата стая, а и самата му професия бе такава, че можеше да се

очаква той понякога да използва библиотеката. Какво по-вероятно от това именно неговата свещ да е привлякла вниманието ми някоя предишна вечер? Това неволно ми припомни, че отношенията между отец Воън и госпожица Върнън бяха също така потайни, както разговорите ѝ с Рашли. Никога не я бях чувал да споменава името Воън, нито да намеква за него, освен при първата ни среща, когато ми каза, че старият свещеник и Рашли били единствените хора в Озбълдистън Хол, с които могла да разговаря. Но макар никога да не говореше за отец Воън, пристигането му в Озбълдистън Хол винаги изпълваше госпожица Върнън с тревожен трепет, който траеше, докато двамата си разменяха един-два многозначителни погледа.

Беше повече от ясно, че отец Воън бе замесен в загадъчните тайни, които забулваха съдбата на тази красива и интересна жена. А може би чрез неговото посредничество се уреждаше въпросът за постъпването ѝ в манастир, в случай че тя откаже да се свърже с кой да е от братовчедите ми? Тази негова мисия би дала напълно задоволително обяснение за видимото вълнение, което я обхващаше при неговото пристигане. Иначе те почти не разговаряха и не търсеха поводи да общуват. Ако съществуваше между тях някакъв съюз, те се разбираха, без да говорят, и той влияеше на действията ѝ, без да разменят нито дума. Като се поразмислих обаче, си спомних, че веднаж-дваж бях забелязал да си разменят някакви знаци, но на времето бях предположил, че се касае за нещо, свързано с религиозните obligations на госпожица Върнън, понеже знаех колко умело католическото духовенство използва всички случаи и всеки удобен момент, за да поддържа влиянието си над своите последователи. Но сега бях склонен да смятам, че зад тези знаци се крие нещо много по-дълбоко и загадъчно. Виждаше ли се той тайно с госпожица Върнън в библиотеката? Ето въпроса, който постоянно си задавах. Ако се срещаша, с каква цел? И как можеше Тя да има толкова голямо доверие в един приятел на коварния Рашли?

Всички тези трудни и мъчителни въпроси се натрапваха на ума ми и все повече ме интересуваха, поради невъзможността да ги разреша. Вече бях започнал да подозирам, че приятелството ми с Даяна Върнън не беше толкова безкористно, колкото би трябвало да бъде, ако слушах гласа на разума. Вече усещах как ме изпълва ревност към този простак Торнклиф и че обръщам повече внимание, отколкото

бе разумно и съвместимо с достойнството ми, на глупавите му опити да ме предизвиква. А сега подлагах на най-зорко наблюдение поведението на госпожица Върнън — обстоятелство, което напразно се мъчех да си изтълкувам като рожба, на празно любопитство. Всички тези признаци, както това, че Бенедикт^[1] почнал сутрин да си четка шапката, показваха, че нежният младеж се е влюбил. И разумът ми, който все още отхвърляше обвинението, че съм допуснал да се породи у мен такава безразсъдна страст, приличаше на онези невежи водачи, които, след като са насочили пътника по съвсем погрешни пътеки, най-упорито продължават да твърдят, че е изключено те да са сбъркали пътя.

[1] Действащо лице от комедията на Шекспир „Много шум за нищо“. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XVI

„Един ден, по пладне, като отивах към лодката си, много се изненадах да видя ясният отпечатък от бос човешки крак на пясъка край брега.“

Робинзон Крузо

Изпълнен от любопитство и ревност, породени у мен от особеното положение на госпожица Върнън, аз започнах да следя всеки нейн поглед и всяко нейно движение, и то толкова неотстъпно, че колкото и да се мъчех да го прикрия, не успях да заблудя нейната проникателност. Чувството, че е под наблюдение или по-точно казано, че постоянно я следя с очи, предизвикваше у нея смущение и болка и известно раздразнение. Понякога тя сякаш търсеше случай да изрази скритото си недоволство от поведението ми, което не можеше да не сметне за обидно, имайки пред вид колко откровено ми бе разкрила обкръжаващите я затруднения. При други случаи имах впечатлението, че тя се кани да изкаже негодуванието си. Но или не й стигаше смелост, или някакво друго чувство й пречеше да поиска *eclaircissement*^[1]. Сръдната й се изпаряваше в духовитите й отговори и упреците умираха на устните й. Между нас се създадоха странни отношения, защото по взаимно желание прекарвахме по-голямата част от времето си заедно, а все пак криехме чувствата, които ни вълнуваха, изпитвахме взаимна ревност и единият се обиждаше от действията на другия. Ние бяхме близки, без да си имаме доверие. У единия — безнадеждна и безцелна любов и неоправдано любопитство без всякакво разумно основание; у другия — стеснение и съмнения, примесени понякога с раздразнения. И все пак такава е човешкото сърце — струва ми се, общо взето, тези сърдечни вълнения по-скоро

засилваха взаимната ни привързаност, защото покрай хилядите дразнещи и интересни, макар и дребни случки, госпожица Върнън и аз постоянно мислехме един за друг. Но макар моята суетност отрано да ми подсказа, че присъствието ми в Озбълдистън Хол е дало още един повод на Даяна да не желае да отиде в манастир, аз далеч не можех да разчитам на една обич, която зависеше изцяло от загадъчното ѝ положение. Госпожица Върнън имаше напълно установен и твърд характер, за да остави любовта ѝ към мен да вземе връх над чувството ѝ за дълг или над благоразумието ѝ и тя го доказа в един разговор, който имахме по това време.

Седяхме заедно в библиотеката. Докато госпожица Върнън прелистваше книгата „Orlando Furioso“, която ми принадлежеше, от страниците падна един изписан лист. Побързах да го взема, но тя ми попречи.

— Това са стихове — каза тя, поглеждайки листа; после го разгъна и сякаш в очакване на моя отговор добави: — Бива ли? Не, щом се изчервявате и заеквате, трябва да насиля скромността ви и да предположа, че ми разрешавате да ги прочета.

— Не заслужават вниманието ви — те са част от един превод. Мила госпожице Върнън, би било твърде голямо изпитание за мен вие, която толкова добре познавате оригинала, да дадете преценката си.

— Мой честни приятелю — отвърна Даяна, — ако държите на съвета ми, недейте закача твърде много скромност като стръв на въдицата си; защото, десет срещу едно, няма никакво съмнение, че не ще уловите нито един комплимент. Вие знаете, че съм член на непопулярното семейство Кажиистинови и не бих похвалила и Аполон за лирата му.

Тя започна да чете първата строфа, която гласеше:

*Ще пея аз за благородни подвизи, венчани с лаври,
за дами, рицари, турнири и любовен жар,
за знойна Африка и черните ѝ маври,
поведени от дръзки Аграмант, от своя цар
против крал Карл и християнския олтар.
Да отмъстят за него ги изпрати
в предсмъртен час Трояно, вождът стар —*

*оставили земи далечни, непознати,
потеглят те към френските палати.
За храбрия и смел Ролан ще бъде моята песен —
тъй както никога до днес герой не е възпяван.
Със хладен разум този рицар бил известен,
но безнадеждна обич от Ролан безумец прави...*

— Много е дълго — каза тя, хвърляйки поглед на листа и прекъсвайки най-сладките звуци, които е дадено на човешките уши да чуят — звуците на стиховете на млад поет, прочетени от устните на най-скъпото за него същество.

— Толкова дълго, че не би трябвало да ви отнемам времето, госпожице Върнън — казах малко докачен и взех стиховете от ръцете ѝ, без тя да се възпротиви. — И все пак — продължих аз, — както живея сега като отшелник, понякога ми се струва, че не бих могъл да намеря по-добро занимание, отколкото да продължа — разбира се, само за собственото си забавление, да сме наясно — превода на поемата на този крайно увлекателен автор, който започнах преди няколко месеца, когато се намирах на брега на Гарона.

— Човек може да се запита — каза Даяна със сериозен тон — дали не бихте могли да оползотворите по-добре времето си.

— Искате да кажете, сам да съчинявам стихове! — отвърнах много поласкан. — Но да си кажа право, аз умея много повече да налучквам думи и рими за чужд текст, отколкото оригинални мисли; ето защо ми прави голямо удоволствие да използвам стиховете, които Ариосто ми е дал наготово. Но, госпожице Върнън, вие толкова ме поощрявате...

— Простете, Франк, ала от моя страна не става дума за поощрение; вие сам така го тълкувате. Нямах пред вид нито оригинално творчество, нито превод, защото смятам, че бихте могли да използвате времето си по много по-полезен начин, отколкото с писане или превеждане, на стихове. Виждам, че се чувствувате обиден — продължи тя — и съжалявам, че аз станах причина за това.

— Не съм обиден, съвсем не съм обиден — рекох с всичката любезност, която можех да си наложя, и то не особено успешно. — Аз съм ви твърде много задължен за интереса, който проявявате към мен.

— Не, не — продължи безпощадната Даяна, — в принудения ви глас долавам и обида, и една гневна нотка. Не се сърдете, ако подложат чувствата ви на изпитание докрай — може би това, което ще ви кажа сега, още повече да ви разгневи.

Дадох си сметка колко детински постъпвам и колко помъжествено бе държането на госпожица Върнън и я уверих, че няма защо да се опасява, че ще приема зле една критика, в чиято добронамереност бях уверен.

— В думите ви пролича честното ви отношение — отвърна тя. — Много добре разбрах, че всичкото ви поетическо раздражение се е изпарило в лекото изкашляне, което предшествуваше изявлението ви. А сега да говорим сериозно. Баща ви писал ли ви е напоследък?

— Нито дума — бе моят отговор. — Той не ме е почел с нито един ред, откакто пристигнах тука, а има вече няколко месеца.

— Странно, вие, смели Озбълдистъновци, сте много особено племе. Значи, не знаете, че баща ви е заминал за Холандия по спешна работа, която налагала той лично да присъствува при уреждането ѝ.

— В този момент за пръв път чувам това.

— Освен това навярно не знаете, и едва ли много ще ви зарадва, че до завръщането си е упълномощил Рашли да поеме почти цялото ръководство на работите на фирмата му?

Аз се сепнах и не можах да скрия изненадата и опасенията си.

— Има защо да се тревожите — каза госпожица Върнън много сериозно. — На ваше място бих се опитала да изпреваря и отстраня опасностите, които изникват от едно толкова нежелателно разпореждане на баща ви.

— А как мога да сторя това!

— Нищо не е невъзможно за един смел и деен човек — каза тя с поглед, какъвто навярно са имали героините от времето на рицарите; поглед, пълен с поощрение, което е удвоявало смелостта на храбреца в момент на опасност, — а за плахия и колебливия всичко е невъзможно, защото така му се струва.

— И какъв съвет бихте ми дали, госпожице Върнън? — попитах аз, като едновременно желях да чуя отговора и се страхувах от него.

Тя помълча, после отговори решително:

— Да напуснете незабавно Озбълдистън Хол ѝ да се върнете в Лондон. Може би вече да сте се бавили тук повече, отколкото трябва —

продължи тя с по-мек тон, — но това не е по ваша вина. Всеки загубен момент отсега нататък е престъпление. Да, престъпление. Казвам ви недвусмислено, че ако Рашли по-продължително време ръководи търговските работи на баща ви, той непременно ще го разори.

— Как е възможно подобно нещо?

— Недейте ми задава въпроси — каза тя, — но повярвайте ми, намеренията на Рашли се простират много по-далеч от това да забогатее чрез търговия или да увеличи състоянието си. Той само ще използва това, че разполага с доходите и имуществото на господин Озбълдистън като средство за осъществяване на собствените си амбиции и широки планове. Докато баща ви беше в Англия, това бе невъзможно, но щом отсъства, той, Рашли, ще има големи възможности, които непременно ще използва.

— Но как мога аз, както съм в немилост пред баща си и лишен от правото да ръководя работите му, как мога аз да предотвратя тази опасност само с присъствието си в Лондон?

— Самото ви присъствие ще има голямо въздействие. Като негов син никой не може да ви оспори правото да се намесите. Несъмнено ще имате поддръжката на главния счетоводител на баща ви и на доверените му приятели и съдружници. И главно, плановете на Рашли са от такова естество, че... — Тя изведнъж се спря, сякаш се боеше да не каже прекалено много. После пак продължи: — Накратко казано, те са като всички егоистични и недобросъвестни планове, които бързо се изоставят, щом авторите им усетят, че хитростите им са разкрити и че те самите са под наблюдение. Да бъде както казва любимият ви поет:

Потеглям с коня си! А вие уговаряйте страхливците.

Едно непреодолимо чувство се надигна у мен и ме накара да отговоря:

— Ах, Даяна, как може вие да ме съветвате да напусна Озбълдистън Хол? Тогава наистина съм стоял тук повече, отколкото трябва.

Госпожица Върнън се изчерви, но продължи много решително:

— Да, аз действително ви давам този съвет — не само да напуснете Озбълдистън Хол, но никога вече да не се връщате. Тука

имате само един близък човек, за когото да съжалявате — продължи тя, като се усмихна насила, — а той отдавна е свикнал да жертвува приятелства и удобства за благо на другите. По широкия свят ще срещнете стотици други, чието приятелство ще бъде не по-малко безкористно, по-полезно и по-малко обременено със затрудняващи обстоятелства, и не толкова изложено на влиянието на злите езици и на лошите времена.

— Никога! — възкликнах аз. — Никога! Светът не може да ми предложи нищо в замяна на това, което съм принуден да оставя.

И взех ръката ѝ и я притиснах до устните си.

— Това е безумие! — извика тя. — Лудост!

Даяна се помъчи да изтръгне ръката си от моята, но не достатъчно настойчиво, така че успях да я задържа почти една минута.

— Чуйте ме, сър — каза тя, — и обуздайте този недостоен изблик на чувства. По силата на едно тържествено обещание аз съм невеста на Христа, освен ако предпочета да се омъжа за злодея Озбълдистън или за бруталния му брат. Аз съм следователно невеста на Христа, отредена още от люлката си за манастир. Затова е съвсем неподобаващо на мен да правите такива излияния — те са само още едно доказателство, че трябва да заминете, и то веднага.

Тя внезапно спря да говори, после добави със сподавен глас:

— Напуснете ме веднага — ще се срещнем пак тук, но това ще бъде за последен път.

Проследих с очи погледа ѝ, докато говореше, и ми се стори, че видях да се размърдва гоблена, който покриваше вратата на тайния коридор от стаята на Рашли към библиотеката. Помислих, че някой ни наблюдава и хвърлих въпросителен поглед към госпожица Върнън.

— Няма нищо — каза тя съвсем тихо. — Сигурно е някой плъх зад гоблена.

„Ха! Плъх! На бас, че е нанизан!“^[2] — бих отговорил, ако смеех да дам израз на възмущението, което се надигна в мен при мисълта, че ни е подслушвал някой в такъв момент. Благодарумието и необходимостта да скривам чувствата си и да се подчиня на повторно изречената заповед на Даяна: „Оставете ме! Оставете ме!“ — навреме предотвратиха някое необмислено действие от моя страна. Напуснах библиотеката, объркан и зашеметен, и напразно се помъчих да се успокоя, когато се прибрах в стаята си.

В главата ми нахълта хаос от мисли, които течаха бързо, пресичаха се и се засеняха, като мъглите, които се свличат на огромна тъмна маса в планинските области, изменяйки или заличавайки обикновените отличителни белези, по които пътникът намира пътя си в такива пусти места. Тъмната и смътна представа за опасността, която грозеше баща ми вследствие интригите на човек като Рашли Озбълдистън, недоизказаното любовно признание, което бях направил на госпожица Върнън, крайно трудното ѝ положение, което я обвързваше заради предварително поетото обещание да се жертвува и или да отида в манастир, или да встъпи в неудачен брак — всички тези мисли едновременно възникнаха в паметта ми, а не бях способен съзнателно да ги преценя в истинската им светлина. Но главно и преди всичко друго, озадачаваше ме начинът, по който госпожица Върнън бе приела израза на нежните ми чувства, както и държанието ѝ, което с колебанията си между съчувствие и твърдост сякаш загатваше, че макар да не беше безразлична към мен, чувствата ѝ не бяха достатъчно силни да преодолеят пречките за едно признание в споделена любов. По-скоро уплашеният, отколкото изненадан поглед, с който следеше движението на гоблена над тайната вратичка, показваше, че тя се бои от една опасност, която не можах да не сметна за напълно основателна, защото Даяна Върнън рядко се поддаваше на свойствената за пола ѝ нервност и никога не изпитваше страх, без да има действително и разумно основание. Какви ли бяха тези загадки, които я обкръжаваха, сякаш бе омагьосана, и които непрекъснато оказваха най-дейно влияние на мислите и делата ѝ, макар първоизточникът да оставаше винаги скрит? Мислите ми най-сетне се съсредоточиха върху тези съмнения, сякаш занимавайки се с всичко, което засяга госпожица Върнън, те с радост се отърсваха от задължението да се занимаят с въпроса, доколко собственото ми поведение бе пристойно и благоразумно. И в заключение реших, преди да напусна Озбълдистън Хол, да си дам ясна сметка какво ми е отношението към това пленително същество, върху чийто живот откровеността и тайната сякаш си бяха разделили господството, като откровеността вдъхновяваше думите ѝ, а тайнствеността простираше мрачното си влияние върху всичките ѝ действия.

Освен явния интерес, възникнал у мен от любопитство и тревожна любов, чувствата ми бяха примесени и с някаква

неопределена ревност, която не желяех да си призная открито. Това чувство, което се поражда с любовта така естествено, както плевелите с житото, се породи у мен заради голямото влияние, което явно упражняваха върху Даяна тези невидими създания, които ограничаваха свободата на действията ѝ. Колкото повече разсъждавах върху нейния характер, толкова по-дълбоко, макар и неохотно, се убеждавах, че тя по природа въставаше против всякакъв контрол освен този, наложен от човек, когото обича. И у мен се породи силно, горчиво разяждащо ме съмнение, че именно тук се крие причината на това влияние, което толкова я сплашваше.

Тези мъчителни съмнения засилиха желанието ми да проникна в тайната на държането на госпожица Върнън и в изпълнение на този мъдър план аз стигнах до едно решение, резултатите от което ще узнаете в следващата глава, ако всички тези подробности не са ви дотегнали.

[1] Обяснение (фр.). — Б. пр. ↑

[2] Цитат от Шекспировата трагедия „Хамлет“, действие III, сцена 4, където Хамлет убива Полоний, скрит зад завесата. Превод на Валери Петров — Б. пр. ↑

ГЛАВА XVII

*Глас, който само аз дочувам, казва
че тук не мога да остана вече.
Ръка, която виждам само аз,
ми дава знак да тръгна в път далечен.*

Тикъл^[1]

Вече ви разправих, Трешъм, ако благоволите да си спомните, че вечерните ми посещения в библиотеката почти винаги бяха уговаряни предварително, и то след като старата Марта се съгласи да присъствува. Това негласно споразумение обаче бе изключително мой почин. Напоследък, откакто взаимните ни отношения се усложниха, госпожица Върнън и аз никак не се срещяхме вечерно време. Тя следователно нямаше никакво основание да предполага, че ще искам да подновя тези вечерни срещи, особено без предварително споразумение, за да може Марта, както обикновено, да поеме дежурството си. Но, от друга страна, тези предпазни мерки бяха израз на споразумение, а не на някакъв правилник. Както аз, така и всички останали членове на семейството, имахме достъп в библиотеката по всяко време на деня и нощта и никой не можеше да ме обвини, че се натрапвам, колкото и внезапно и неочаквано да се появя там. Аз бях дълбоко убеден, че в тази стая госпожица Върнън понякога приемаше Воън или някое друго лице, с чиито мнения тя бе свикнала да съобразява действията си, и то по време, когато имаше най-малка вероятност да бъде обезпокоена. Светлините, които светеха в библиотеката по необикновени часове, минаващите край прозорците човешки сенки, които сам бях забелязал, следите от стъпки, които личеха в утринната роса от вратичката в кулата до градинската порта, различни звуци и гледки, които някои от слугите, особено Андрю

Феъсървис, бяха забелязали и които си обясняваха по своему, всичко това показваше, че някой външен човек посещава замъка. Тъй като можеше да се очаква, че този посетител навярно бе свързан със съдбата на Даяна Върнън, аз не се поколебах да намисля план да открия кой е този човек и какъв е, доколкото влиянието му бе благотворно или вредно за тази, която ръководеше, и главно, колкото и да се мъчех да се убедя, че това е второстепенно съображение, повтарям аз, главно, исках да се уверя по какъв начин — този човек бе придобил влияние над Даяна и дали тази власт, която има над нея, се дължи на страх или на обич. Като доказателство, че ревнивото ми любопитство винаги бе на първо място в мислите ми, можеше да се вземе това, че във въображението си аз съзирах винаги в действията на госпожица Върнън влиянието на един човек, макар че нямах никакви основания да не смятам, че тя има безброй съветници. Постоянно си повтарях тази мисъл и винаги стигах до първоначалното си убеждение, че един-единствен човек от мъжки пол, и то по всяка вероятност млад и хубав, ръководеше Даяна Върнън в действията ѝ. И именно защото горях от желание да открия или по-скоро да проследя своя съперник, заставах в градината, за да издебна момента, когато ще светнат прозорците в библиотеката.

Нетърпението ми обаче бе толкова голямо, че една юлска вечер започнах да бдя за появяването на този човек, който не можеше да дойде преди да се стъмни, цял час преди да се мръкне. Беше неделен ден и алеите бяха тихи и безлюдни. Разхождах се нагоре-надолу известно време, наслаждавах се на живителната свежест на лятната вечер и разсъждавах върху вероятните последици на начинанието си. Прохладният и мек въздух в градината, наситен с благоухание, оказа обичайното си успокоително въздействие върху разгорещената ми кръв и вследствие на това разбунтувалите се мисли постепенно започнаха да се уталожват и стигнах до там да се питам с какво право се готвех да се намесвам в тайните на госпожица Върнън или пък в тези на чичовото ми семейство. Какво ми влизаше в работа кого чичо ми е решил да крие в дома си, където бях неканен гост? И какво право имах аз да се бъркам в работите на госпожица Върнън, забулени, по собствените ѝ признания, от тайна, в която тя не желаше да се надниква?

Любовта и своеволието бързо ми подсказаха отговора на тези въпроси. Откривайки този таен гост, аз по всяка вероятност щях да направя услуга на сър Хилдебранд, който навярно не знаеше нищо за интригите в семейството му, и още по-голяма услуга на госпожица Върнън, която със своята прямота и наивност се излага на толкова много рискове, като поддържа тайни връзки с човек, който може да е съмнителен или опасен. Ако се намесвах в тайните ѝ, правех това с великодушното и безкористно (да, аз дори се осмелявах да го нарека *безкористно*) намерение да я ръководя и да я защитавам срещу всякакво коварство и злонамереност и главно срещу тайния съветник, когото бе избрала за свой довереник. Такива бяха доводите, които желанията ми представяха на моята съвест като чиста монета. А последната, като недоволен търговец, предпочиташе да ги приеме, отколкото да развали отношенията си с един клиент, макар и да беше повече от сигурно, че монетите са фалшиви.

Докато крачех по зелените алеи, преценявайки всички тези про и contra^[2], неочаквано попаднах на Андрю Феъсървис, изправен като статуя при една редица кошери, в позата на благоговейно съзерцание. С едното си око обаче той следеше движенията на тези малки, лесно раздражителни граждани, които се готвеха да нощуват в покритото си със слама жилище, докато другото бе вперено в една черковна книга, ъглите на която от дълго употребление се бяха изтъркали, така че бе станала овална. Това обстоятелство, съчетано с дребния шрифт и тъмния цвят на въпросната книга, ѝ придаваше старинен вид, който вдъхваше уважение.

— Тъкмо си четях по малко от съчинението на славния проповедник Джон Куаклебен за „Благоуханното цвете, посеяно по земите на този свят“ — рече Андрю, затваряйки книгата, като ме видя, и слагайки в нея очилата си с рогови рамки, за да отбележи докъде бе стигнал.

— А вниманието ти, доколкото можеш да забележа, бе разделено между пчелите и учения писател, а Андрю?

— Те са непокорно племе — отвърна градинарят. — Цели шест дни имат, през седмицата, през които да събират мед, а непременно ще ги видиш да се роят в неделен ден, колкото да попречат на човек да иде да чуе словото божие. Но за мой късмет вечерно време няма служба в Гранеганския параклис.

— Ти можеше като мен да идеш в енорийската църква, Андрю, където чух една много добра проповед.

— Все едно да ядеш останки от студена овесена каша, зер това прилича досущ на студена овесена каша — отговори Андрю с надменна, презрителна усмивка. — Годна за кучета, ако ваша милост ми прости за израза. Да, не се съмнявам, че можех да чуя свещеника в бяло расо да си чеше езика и музикантите да свирят там със свирките си, дето по мязат за евтина сватба, отколкото за проповед. А освен това можех да отида на вечерня, да чуя отец Дохърти как мънка под носа си — каква ли полза щях да имам от това?

— Дохърти! — възкликнах аз. (Така се казваше един стар свещеник, струва ми се, ирландец, който понякога служеше в Озбълдистън Хол.) — Аз пък мислех, че отец Воън е бил в Озбълдистън Хол. Вчера го видях тук.

— Да — отговори Андрю, — но той си тръгна снощи, за да отиде в Грейсток или в някой друг замък по западните краища. Там сега са възбудени духовете. Суетят се насам-натам като пчелини — опазил ги господ, как можах да сравня горките животинки с католици! Вижте, това е вторият рояк, който сигурно ще изхвърчи утре следобед. Първият рояк излетя рано сутринта. Но те май вече се прибират в кошерите си да нощуват. И така, пожелавам на ваша милост лека нощ и всичко добро.

След това Андрю се оттегли, но на няколко пъти се обърна да погледне кошерите.

Аз косвено бях научил от него много важна новина, а именно, че отец Воън вече не беше в Озбълдистън Хол. Ако следователно тази вечер светнат прозорците на библиотеката, светлината няма да е запалена от него или пък в поведението му има нещо много тайно и подозрително. Нетърпеливо зачаках да залезе слънцето и да се здрачи. Едва-що бе притъмнило и в прозорците на библиотеката се появи светлина, която още слабо се открояваше в бавно гаснещия ден. Аз забелязах първия й проблясък, обаче тъй бързо, както завареният от нощта моряк забелязва в тъмнината първото далечно блещукане на фара, който му посочва пътя. Колебанието и чувството за благоприличие, които дотогава се бореха за надмощие с любопитството и ревността ми, изчезнаха, щом ми се удаде случай да задоволя любопитството си. Влязох в къщата и отбягвайки по-

обитаваните стаи като човек, който гледа да прикрие действията си, стигнах до вратата на библиотеката, поколебах се за момент с ръка на дръжката, чух шум на тихи стъпки в стаята, отворих вратата — и намерих госпожица Върнън сама.

Даяна изглеждаше изненадана, но не можах да разбера дали това се дължеше на внезапното ми появяване, или на някоя друга причина. В държанието ѝ имаше известна нервност, която не бях забелязал у нея дотогава и която знаех, че може да се дължи само на някакво необикновено вълнение. Но тя в миг се овладя. И такава е силата на съвестта, че аз, който гледах нея да изненадам, бях по-смаяният и обърканият от двамата.

— Да не се е случило нещо? — попита госпожица Върнън. — Да не е пристигнал някой в Озбълдистън Хол?

— Доколкото знам, никой — отговорих не малко смутен. — Аз само дойдох да си взема „Орландо“.

— Ето го — каза госпожица Върнън, посочвайки към масата.

Премествайки една две книги, за да намеря тази, която уж търсех, аз всъщност замислях как достойно да се измъкна от едно положение, за което чувствавах, че ми липсва достатъчно самоувереност, когато забелязах на масата една мъжка ръкавица. Погледът ми срещна този на госпожица Върнън и тя силно се изчерви.

— Това ми е скъп спомен — каза тя с известно колебание, в отговор не на мои думи, а на погледа ми, — това е една от ръкавиците на дядо ми, една от същите ръкавици, които виждате на великолепия портрет на Ван Дайк, на който толкова се възхищавате.

И сякаш смятайки, че ѝ трябва нещо повече от едно голословно твърдение, за да докаже, че говори истината, тя отвори чекмеджето на голямата дъбова маса и като извади още една ръкавица, ми я хвърли. Когато един мъж, по природа откровен човек, прибягва към унизително хитруване и преструвки, мъчителното усилие, което му струва изпълнението на тази непривична задача, често кара слушателя да се съмнява в правдивостта на думите му. Бързо погледнах двете ръкавици и отговорих със сериозен тон:

— Няма съмнение, че двете ръкавици си приличат по формата и по бродерията. Но те не са един чифт, тъй като и двете са за...

Тя прехапа устни от яд и отново цяла се изчерви.

— С право ме изобличавате — отвърна тя не без горчивина. — Някои приятели биха само заключили от думите ми, че не желая да давам обяснения за едно обстоятелство, за което не съм длъжна да давам обяснение, поне не на един чужд човек. Вашата преценка е по-правилна и успяхте да ме накарате да видя не само колко долно нещо е двуличието, но и доколко не умея да се преструвам. Сега ви казвам открито, че тази ръкавица, както вие самият забелязахте, не е еш на онази, която преди малко ви показах. Тя принадлежи на един приятел, който ми е по-скъп, отколкото човекът, изрисуван на портрета на Ван Дайк, един приятел, по чийто съвети съм се ръководила и ще продължавам да се ръководя, когото уважавам, когото...

Тя замълча.

Дразнеше ме маниерът ѝ и аз допълних неизказаната от нея дума:

— Когато „обичам“, би казала госпожица Върнън.

— Дори да е така — отвърна тя надменно, — кой има право да ми иска сметка за чувствата ми?

— Положително не аз, госпожице Върнън. Моля ви най-настоятелно да не ме обвинявате в такава самонадеяност. Но — продължих аз доста натъртено, защото на свой ред се почувствувах засегнат, — надявам се, че госпожица Върнън ще прости на един приятел, когото, изглежда, е склонна да не смята вече за такъв, ако забележа...

— Няма какво да забелязвате, сър — ме прекъсна тя гневно, — освен това, че няма да допусна нито да ме заподозирате, нито да ме разпитвате. Няма човек, когото бих допуснала да ме разпитва или да ме съди. И ако избрахте това необикновено време да се явите тук, за да ме шпионирате, когато се уединявам, приятелството или интересът, които уж проявявате към мен, са много слабо оправдание за невежливото ви любопитство.

— Ще ви освободя от присъствието си — казах аз с гордост, която с нищо не отстъпваше на нейната, защото нравът ми винаги е бил такъв, че дори когато чувствата ми са изцяло отдадени, не прекланям глава. — Ще ви освободя от присъствието си. Пробуждам се от един приятел, но извънредно измамлив сън... и... Но ние се разбираме.

Бях стигнал до вратата, когато госпожица Върнън, чиито движения понякога имаха бързината едва ли не на рефлекс, ме настигна и хващайки ме за ръката, ме спря с властния си маниер, който тя умееше да си налага, когато ѝ хрумне, и който беше особено пленителен, съчетан с наивното ѝ и естествено държание.

— Стойте, господин Франк — не може по този начин да се разделяте с мен. Приятелите ми не са толкова многобройни, че да си позволя да се отказвам дори от неблагодарните и себелюбивите. Помнете ми думата, господин Франсис Озбълдистън, нищо няма да научите от тази тайнствена ръкавица — и тя я вдигна, както говореше, — нищичко, не, ни на йота повече от това, което вече знаете; все пак аз няма да допусна тя да стане ябълката на раздора между нас. Времето, което ми остава да прекарам още тук — каза тя с по-мек тон, — по необходимост ще бъде много кратко. Вие ще останете тук още по-малко. Скоро ще се разделим и никога вече няма да се видим. Нека не се караме, нито пък да допускаме тайните ми нещастия да станат повод да помрачим още повече малкото часове, които ни е писано да прекараме заедно, докато сме между живите.

Не зная, Трешъм, с каква магия си послужи това пленително създание, за да стане пълен господар на един характер, който самият аз понякога не успявам да обуздая. Когато влязох в библиотеката, бях решил да искам пълно обяснение от госпожица Върнън. Излезе, че тя предизвикателно и възмутено отхвърли искането ми и направо изрази предпочитанието си към моя съперник. Как иначе можех да изтълкувам явното ѝ предпочитание към тайнствения ѝ довереник? Все пак, тъкмо когато се канех да напусна стаята и да скъсам завинаги с нея, стигаше ѝ да промени тона и погледа си, достатъчно беше истинската ѝ надменна неприязън да отстъпи на мил и закачлив деспотизъм, който от своя страна се преливаше в тъжно и сериозно чувство, за да седна пак на мястото си, неин покорен слуга, и то при тежките условия, поставени от самата нея.

— Но каква полза от това? — казах, като се отпуснах на стола. — Каква полза може да има от това, госпожице Върнън? Защо да съм свидетел на затруднения, които не мога да облекча, и на тайни, когато се засягат дори от опитите ми да проникна в тях? Колкото и да ви липсва житейски опит, вие не може да не знаете, че една млада и красива жена може да има само един приятел — мъж. Дори като

приятел бих ревнувал тайните, които споделяте с някакво неизвестно трето лице, което Вие криете. Но с вас, госпожице Върнън...

— Така ли? Вие ме ревнувате? С всички тънкости и настроения на тази мила страст? Но, добри ми приятелю, вие досега само повтаряте незначителните глупости, които простите хора повтарят от разни пиеси и романи, докато те действително започват да оказват силно влияние върху мислите им. Момчетата и момичетата се влюбват от много празни приказки. И когато позадреме любовта им, те с празни приказки се раздразват, докато стигнат до ревност. Но вие и аз, Франк, сме разумни същества и не сме нито толкова глупави, нито празноглави, та с празни приказки да създадем помежду си други отношения освен едно честно, безкористно приятелство. Всякаква друга връзка е изключена за нас, все едно, че аз съм мъж, а вие — жена. Право да ви кажа — добави тя след кратко колебание, — макар и да се придържам достатъчно към правилата за благоприличие, приети за нашия пол, за да се поизчервя за собствената си откровеност, ние не можем да се оженим, дори да искахме. И не би трябвало да се женим, ако можехме.

И тя действително се изчерви, Трешъм, ангелски се изчерви, 4 когато направи тези жестоки изявления. Тъкмо се канех да оборя двете ѝ позиции, забравяйки напълно именно тези подозрения, които се потвърдиха същата вечер, когато тя продължи със студенина и твърдост, които се доближаваха твърде много до суровост:

— Това, което казах, е трезвата, неоспорима истина, по която няма да допусна нито въпроси, нито никакви обяснения. Значи, сме приятели, господин Озбълдистън, нали? — Тя протегна ръката си и като взе моята, добави: — И сега, и занапред няма да сме нищо един за друг освен приятели.

Тя освободи ръката ми. Отпуснах и наведох глава, съвсем смазан, както би казал Спенсър, от добродушието, примесено със суровост, които долових в държането ѝ. Тя побърза да заговори за друго.

— Ето едно писмо — каза тя, — адресирано до вас, господин Озбълдистън, съвсем точно и ясно. Но въпреки предпазливостта на човека, който го е писал и адресирал, то може би никога нямаше да стигне до вашите ръце, ако не беше случайно попаднало у моя Паколет^[3], моето джудже-вълшебник, което аз, като всички романтични девойки в бедствено положение, държа на своя служба.

Отворих писмото и хвърлих бегъл поглед върху съдържанието — разгънатиият лист падна от ръцете ми и неволно възкликнах:

— Боже господи! Със своето безразсъдство и непослушание аз погубих баща си!

Госпожица Върнън скочи от мястото си с истинска тревога и дружеско съчувствие.

— Как побледняхте! Да не ви е лошо? Да ви донеса ли чаша вода? Бъдете мъж, господин Озбълдистън, проявете твърдост. Баща ви... да не би баща ви да е починал?

— Слава богу, жив е! — казах аз. — Но какви беди и трудности доживя да види...

— Ако е само това, не се отчайвайте. Бива ли да прочета писмото? — попита тя, като го взе.

Кимнах утвърдително, едва съзнавайки какво говоря. Тя го прочете много внимателно.

— Кой е този господин Трешъм, който е подписал писмото?

— Съдружникът на баща ми — (добрият ви баща, Уил), — но той обикновено не се занимава лично с търговските работи на фирмата.

— Той пише за различни писма, които ви е пратил по-рано — каза госпожица Върнън.

— Не съм получил нито едно — отвърнах аз.

— И от писмото се установява — продължи тя, — че Рашли, който е поел ръководството на фирмата, докато баща ви е в Холандия, преди известно време напуснал Лондон на път за Шотландия с крупни суми и ценни книжа за погашение на полици, издадени от баща ви на различни лица в Шотландия, и че оттогава не се е обаждал.

— Уви, така е.

— Освен това в Глазгоу бил пратен един главен счетоводител, някои си Оуенсън... Оуън, за да се опита Да намери Рашли, а вас ви моли да отидете също там, за да му помогнете да го издири.

— Точно така е и трябва незабавно да тръгна.

— Почакайте една минутка — каза госпожица Върнън. — Доколкото разбирам, в най-лошия случай ще изгубите известна сума пари. Възможно ли е заради такова нещо да се насълзявате? Срамота е, господин Озбълдистън!

— Несправедливо ме съдите, госпожице Върнън — отвърнах аз. — Скърбя не за загубата на парите, а за въздействието, което знам, че тя ще има върху здравето и духа на баща ми, за когото търговският кредит е въпрос на чест. И ако бъде обявен за фалирал, това ще го закара в гроба, потиснат от скръб, угризение на съвестта и отчаяние, като войник, обявен в страхливост, или човек на честта, който е загубил положението си и доброто си име в обществото. Всичко това можех да избягна с една незначителна жертва за сметка на глупавата ми гордост и леност, на които се зловидеше да поема своя дял от работата в една почтена и полезна професия. Боже мили! Как да изкупя последиците от грешката си?

— Като заминете незабавно за Глазгоу, както ви заклева да сторите приятелят, който ви пише това писмо.

— Но ако Рашли действително си е поставил долната ѝ безсъвестна цел да ограби благодетеля си, какви изгледи има да намеря начин да попреча на изпълнението на един толкова дълбоко замислен план?

— Изгледите не са особено насърчителни, наистина. Но, от друга страна, никаква възможност нямате да услужите на баща си, като останете тук. Спомнете си, ако бяхте заели предназначенията за вас служба, тази беда нямаше да се случи. Отзовете се веднага, за да действувате по получените указания, и не е изключено да спасите положението. Но почакайте, не напускайте стаята докато не се върна.

Тя ме остави дълбоко объркан и смаян, в едно потиснато душевно състояние, което не ми попречи в отделни проблясъци на трезво мислене да се възхитя от решителността, спокойствието и пълното самообладание, които госпожица Върнън проявяваше при всякакви критично положение, колкото и да бе неочаквано.

Тя се върна след кратко време с лист хартия в ръка, сгънат и запечатан като писмо, но без адрес.

— Поверявам ви — каза тя — това доказателство за моята дружба, защото имам пълно доверие във вашата чест. Ако правилно схващам в какво се състои нещастиято ви, сумите, които понастоящем са у Рашли, трябва да се вземат обратно до определен ден, струва ми се, че се споменаваше 12-ти септември, за да могат да се използват за изплащане на въпросните полици. Следователно, ако се намерят

съответни суми преди този ден, кредитът на баща ви няма да е застрашен от нещастieto, от което се опасявате.

— Разбира се. В такъв смисъл схванах писмото на господин Трешъм. — Аз още веднаж прочетох писмото на баща ви, Уил, и добавих; — Няма никакво съмнение.

— Е — каза Даяна, — в такъв случай малкият ми Паколет може да ви бъде от полза. Чували ли сте писма да съдържат магическо заклинание? Вземете това писмо. Недейте го отваря, докато всички други средства не се окажат безполезни. Ако успеете със собствените си усилия, разчитам на чувството ви за чест да го унищожите, без да го отворите или без да допуснете друг да го отвори. Ако не успеете, можете да разчупите печата десет дни преди фаталния срок и там ще намерите указания, които могат да ви са от полза. Сбогом, Франк. Ние никога вече няма да се видим. Само понякога мислете за приятелката си Дай Върнън.

Тя подаде ръката си, но аз я притиснах в обятията си. Тя въздъхна, като се освободи от прегръдката, която не отказа, избяга до вратата, която водеше към нейната стая, и кече не я видях.

[1] Томъс Тикъл (1686–1740) — английски поет. — Б. пр. ↑

[2] Доводи „за“ и „против“ (лат.). — Б. р. ↑

[3] Паколет — бързоного джудже, действащо лице от средновековните рицарски романи — Б. пр. ↑

ГЛАВА XVIII

*В галоп лудешки бързат те,
далече устремени.
„Виж! Редом яздя аз, мъртвецът!
Боиш ли се от мене?“*

Бюргер^[1]

Има нещо полезно в струпването на беди, различни по причина и характер, а именно, че разнообразието, което те създават с противоречивото си въздействие, не позволява на пострадалия да бъде съвсем сломен от коя да е от тях. Аз бях дълбоко наскърбен от раздялата си с госпожица Върнън и все пак не така дълбоко, както бих бил, ако надвисналите над баща ми беди не се налагаха на вниманието ми; бях обезпокоен от новините на господин Трешъм, но все пак помалко, отколкото ако само те бяха занимавали мисълта ми. Не бях нито неверен влюбен, нито безсърдечен син; но човек може да отдаде само известна част от скръбта си на причината, която я поражда и ако две причини действуват едновременно, нашето съчувствие, както средствата на фалирал човек, трябва да се раздели между тях. Такива мисли ме занимаваха, когато стигнах в стаята си — както се вижда от сравнението, те вече имаха известен търговски уклон.

Залових се сериозно да обмисля писмото на баща ви. То не беше твърде ясно и ме отправяше за някои подробности към Оуън, когото ме молеше да срещна, колкото може по-скоро, в един шотландски град, наречен Глазгоу. Съобщаваше ми се освен това, че сведения за моя стар приятел ще получа от фирмата „Маквити, Макфин и сие“, търговци на улица Галоугейт във въпросния град. Споменаваше се също така за няколко писма, които, както ми се струва, или са се изгубили, или са били пипнати от някого. Упрекван бях за моето

мълчание с думи, които биха били крайно несправедливи, ако писмата ми бяха стигнали до местоназначението си. Бях смаян, докато четях. Нито за момент не можех да се съмнявам, че духът на Рашли витае около мен и извиква тези съмнения и затруднения, които ме заобикаляха. Все пак страшно беше да си помисли човек колко много злина и сила той трябва да е вложил в изпълнението на плановете си. Но нека бъда справедлив към себе си в едно отношение — мъката от моята раздяла с госпожица Върнън, колкото и тежка да би ми изглеждала при други обстоятелства и по друго време, отстъпи при мисълта за опасностите, надвиснали над баща ми. Самият аз не ценях много богатството и като повечето млади хора с живо въображение си мислех, че по-скоро бих се лишил от богатство, отколкото да давам време и сили, за да го спечеля. Но що се отнася до баща ми, аз знаех, че той би сметнал фалита като най-голям и непоправим позор, за който в живота няма никаква утеха и от който смъртта е най-бързото и единствено спасение.

Затова мисълта как да предотвратя тази катастрофа ме обзе с много по-голяма сила, отколкото ако се отнасяше до моя собствен интерес и до собственото ми богатство. В резултат на раз-, съжденията си твърдо реших да замина от Озбълдистън Хол на следващия ден и да се отправя, без да губя време, за Глазгоу, за да се срещна с Оуън. Сметнах, че е благоразумно да съобщя на чичо си за заминаването си само с едно благодарствено писмо за гостоприемството му, с което да го уверя, че внезапна и важна работа ми е попречила да му благодаря лично. Знаех, че непретенциозният стар барон с готовност ще ме извини за това, а от друга страна бях убеден, че интригите на Рашли имат много широк и решителен мащаб, и се опасявах да не би той да намери начин да попречи на едно пътуване, което има за цел да ги предотврати, ако моето пътуване бъде оповестено в Озбълдистън Хол.

И така, аз реших да тръгна призори на следващата сутрин и да стигна съседното кралство Шотландия преди моето заминаване да стане известно в замъка. Само едно значително препятствие можеше да попречи на бързината ми, която беше решителен фактор за успеха на моята експедиция. Не знаех не само най-краткия, но и изобщо никакъв път за Глазгоу; и тъй като при моето положение бързината беше от най-голямо значение, реших да се посъветвам по този въпрос с Андрю Феъсървис, най-близкия и надежден авторитет. Макар че

беше късно, тръгнах с намерение да узная нещо сигурно по този важен въпрос и след няколко минути стигнах до дома на градинаря.

Жилището на Андрю се намираше недалеч от външната стена на градината — това беше една уютна, удобна, нортъмбрийска селска къща, с прозорци и врати, украсени-с тежки каменни корнизи, и с покрив, покрит с широки сиви плочи вместо с тънки плочи, слама или керемиди. На единия ъгъл на къщата имаше ранозрейка круша, отпред — поточе и около половин декар цветна градина, а отзад — зеленчукова градина; една ливада за кравата и една нивица, засята с различни култури, по-скоро за използване от самия обитател, отколкото за продан, свидетелствуваха за тази топла и удобна домашна обстановка, която старата Англия създава за своите обитатели дори в най-северните ѝ краища.

Като се приближих до резиденцията на мъдрия Андрю, чух шум, който беше особено тържествен, носов и продължителен и който ме накара да предположа, че Андрю съобразно с почтения и похвален обичай на сънародниците си е събрал някои от съседите си на „семеино богослужение“, както наричаше той вечерната молитва. Андрю нямаше ни жена, ни дете, ни каквото и да е лице от женски пол в къщата си. „Първият човек, който е упражнявал моя занаят — казваше той, — достатъчно се е опарил от тази стока“. Но въпреки това той успяваше да си намери публика сред съседите католици или англикани (главни, измъкнати от огъня, както казваше той), върху които да упражнява своите дарби на духовник напук на отец Воън, отец Дохарти, Рашли и всички католици около него, които смятаха неговата намеса в такива случаи за акт на еретизъм. Затова сметнах, че е твърде вероятно някои благоразположени съседи да са се събрали при него на подобно семеино богослужение. Когато се заслушах повнимателно обаче, разбрах, че звуците излизат само от дробовете на споменатия Андрю — когато го прекъснах с влизането си в къщата, намерих Феъсървис да се бори, доколкото може, с някакви дълги думи и трудни имена и да чете за собствена просвета един том полемична литература.

— Тъкмо четях нещичко от достопочтения доктор Лайтфут — каза той при влизането ми, като сложи настрана огромния том.

— Лайтфут ли? — отвърнах аз, поглеждайки с известно учудване тежкия том. — Положително авторът ти има несполучливо име.^[2]

— Да, сър — името му е Лайтфут. Той е бил богослов, и то не като днешните. Извинявайте, че ви държах да чакате на вратата, но тази вечер видях вампир. Дано господ да ни пази от такива работи! Не ми се щеше да отворя вратата, преди да свърша вечерната молитва. Току-що бях свършил петата глава на Неемия — ако и това не го пропъди, не знам какво ще помогне вече!

— Видял си вампир ли? Какво искаш да кажеш, Андрю?

— Казах ви вече, че видях вампир — отвърна Андрю, — което значи, че срещнах призрак — господ да ми е на помощ! И такъв страх ме хвана, че само дете не изскочих от кожата си.

— Моля ти се, забрави за малко ужасните си преживелици, Андрю, и ми кажи можеш ли да ми посочиш най-краткия път до едно място във вашата Шотландия на име Глазгоу.

— Място на име Глазгоу! — повтори Андрю Феъсървис. — Та Глазгоу е голям град! И вие ме питате дали знам пътя за Глазгоу. Та как да не го знам? Той не е много далеч от собственото ми село Дрийпдейл, което се пада малко по на запад от него. Ами за какво ще отива ваша милост в Глазгоу?

— По частна работа — отговорих аз.

— Което значи не ме питай, за да не те излъжа. В Глазгоу? — той поспря малко. — Мисля, че ще е добре някой да ви покаже пътя.

— Разбира се, ако знаеш някой да отива натам.

— И ваша милост сигурно би платил нещичко за изгубеното време и за труда, нали?

— Без съмнение. Работата ми е бърза и ако намериш някой водач да ме придружи, ще му платя щедро.

— На днешния ден не се приказва за земни работи — каза Андрю, вдигайки очи към небето, — но ако не беше неделя вечер, надявам се, че бихте били доволен да намерите някого, който ще ви прави приятна компания по пътя и ще ви каже имената на всички благороднически резиденции и замъци и ще ви разправи за целия им род.

— Казвам ти, че ме интересува само пътя. Ще платя на човека доволно — ще му дам всичко в границите на разумното.

— Всичко — отвърна Андрю, значи нищо. А момчето, дете имам пред вид, знае преките пътища и разни пътечки през баирите и...

— Нямам време да говоря по този въпрос, Андрю. Ти направи пазарлъка от мое име, както си искаш.

— Аха, така може! — отговори Андрю. — Мисля си, щом като е така, аз ще бъда туй момче, дето ще ви заведе.

— Ти ли? Ами как ще си оставиш работата?

— Преди известно време казах на ваша милост, че отдавна смятам да се махам, може би още от първата година, когато дойдох в Озбълдистън Хол, а сега наистина смятам да се махна — по-добре да си отрежеш пръста, отколкото винаги да те боли.

— Значи, напущаш службата си? Ами няма ли да си изгубиш заплатата?

— Е, някаква загуба все ще има. Ама у мен има пари на господаря, дето ги вземах за ябълките от старата градина — голяма файда видяха тези, дето ги купиха — зелен боклук бяха; а пък сър Хилдебранд все настоява да му дам парите (всъщност управителят Ги иска), като че ли бяха кой знае какви златни пармени. Има у мен и пари за семената — та мисля, че надницата все ще се навакса. Пък и вярвам, че ваша милост ще има пред вид загубата ми, като стигнем в Глазгоу. Кога искате да тръгнем?

— Утре сутринта призори — отговорих аз.

— Това е май доста неочаквано — къде ще намеря кон? Чакай — знам къде ще намеря точно такова добиче, каквото ми трябва.

— Тогава в пет часа сутринта, Андрю, ще ме срещнеш на алеята.

— Дявол да ме вземе, ако не устоя на срещата — отговори Андрю енергично. — Ама ако слушате мен, хайде да тръгнем два часа по-рано. Аз знам пътя и по светло, и по тъмно, също като слепия Ралф Ронълдсън, който пропътувал всички баири в околността, а не знаел какъв е цветът на изтравничето.

Аз одобрих предложената от Андрю промяна на първоначалния ми план и ние се уговорихме да се срещнем на уреченото място в три часа сутринта. Но изведнъж една мисъл хрумна на бъдещия ми спътник.

— Вампира! Вампира! Ами ако ни нападне? Не ща да се срещам с такива работи два пъти на денонощие.

— Хайде, хайде! — възкликнах аз, тръгвайки си. — Не бой се от дяволи от оня свят — на този свят има живи дяволи, които могат и

сами да се оправят не по-зле, отколкото ако цялата орда на Луцифер би им дошла на помощ.

С тези думи, при които имах пред вид собственото си положение, аз напуснах жилището на Андрю и се върнах в замъка.

Направих някои приготовления, необходими за предстоящото ми пътуване, прегледах и напълних пистолетите си и после се хвърлих на кревата да поспя малко, ако е възможно, преди да поема този дълъг, уморителен и неспокоен път. Организмът ми, изтощен от бурните вълнения през деня, се оказа по-добър към мен, отколкото очаквах, и аз потънах в дълбок и здрав сън, от който се стреснах, когато старият часовник удари два от куличката до спалнята ми. Станах веднага, запалих свещ, написах писмото до чичо си и оставяйки някои дрехи, които щяха да ми пречат, сложих останалия си гардероб в куфара, слязох тихо долу и стигнах в конюшната без никакви пречки. Без да бъда такъв опитен коняр като братовчедите си, аз все пак се бях научил в Озбълдистън Хол да тимаря и оседлавам коня си, и след няколко минути бях вече го яхнал, готов за път.

Докато яздех по старата алея, която залязващата луна огряваше с бледа светлина, аз погледнах с дълбока и скръбна въздишка назад към стените, зад които беше Даяна Върнън, с тъжната мисъл, че ние може би се разделяме завинаги. Невъзможно беше да различи сред дългите правилни редици от готически прозорци, които сега изглеждаха призрачно бели на лунната светлина, прозореца на стаята, в която живееше тя. Даяна е изгубена вече за мене, мислех си аз, докато очите ми бродеха по неясните и заплетени архитектурни линии, които представляваше Озбълдистън Хол на лунната светлина. Загубена е вече за мене, още преди да съм напуснал мястото, където живее! Каква надежда мога да имам да поддържам някаква връзка с нея, когато ще ни разделят километри!

Докато се бях спрял, потънал в нерадостни размисли, „железният език на времето прошепна «три» в сънливото ухо на нощта“ и ми напомни за необходимостта да устоя на срещата си с една по-малко интересна личност — Андрю Феъсървис.

При вратата на алеята намерих един конник, застанал в сянката на стената, но едва след като се изкашлях два пъти и извиках „Андрю“, градинарят отвърна:

— Да, да, аз съм, Андрю, същият.

— Върви напред тогава — казах аз — и ако можеш, мълчи, докато минем селцето в долината.

Андрю тръгна напред, и то много по-бързо, отколкото аз бих препоръчал, и така строго изпълняваше заповедта ми да мълчи, че не отговори на неколкочкратните ми запитвания защо е това излишно бързане. Като се измъкнахме от безбройните каменисти проходи и пътеки около замъка по преки пътища, известни на Андрю, ние стигнахме откритото поле; и препускайки бързо през него, потеглихме през пустите хълмове, които делят Англия от Шотландия в областта, наречена „Средните покрайнини“. Пътят, или по-скоро едва утъпканата следа, по която вървахме, водеше ту през блата, ту през чакълеста почва; въпреки това Андрю съвсем не забави хода, а смело препускаше напред с осемдесет мили в час. Бях изненадан и раздражен от упорството на този човек, защото ние се изкачвахме и слизахме по главоломни стръмнини и минавахме по ръба на пропасти, където едно подхлъзване на коня би изпратило ездача на сигурна смърт. Луната в най-добрия случай даваше колеблива и несигурна светлина, а на някои, места планинските чукари, надвиснали над нас, ни потапяха в пълен мрак и тогава аз можех да следя Андрю само по тропота на коня му и по искрите, които неговите копита изкарваха от камъните. Отначало това бързо движение и вниманието, което трябваше да съсредоточа върху коня си заради личната си сигурност, беше добре дошло за мене, понеже насила отклоняваше ума ми от различните мъчителни мисли, които иначе щяха да го тормозят. Но най-после, след като няколко пъти подвикнах на Андрю да язди по-бавно, аз сериозно се раздражих от неговия нахален и упорит отказ да ми се подчини или да ми отговори. Гневът ми обаче беше съвсем безсилен. Един-два пъти се помъчих да се изравня със своеволния си водач, с цел да го съборя от коня му с дръжката на камшика си, но Андрю имаше по-добър и буен кон от моя или което е по-вероятно, предчувствуваше добрите ми намерения към себе си и затова ускоряваше крачката, колкото пъти се опитвах да го настигна. От друга страна аз бях принуден постоянно да пришпорвам коня си, за да не изгубя Андрю от погледа си, защото твърде добре знаех, че без него никога не бих могъл да се оправя в самотната пустош, през която сега минавахме в такъв необикновен галоп. Най-после толкова се ядосах, че се наках да си послужа с пистолета и с един куршум да прекъсна

вихрения бяг на „огнешпорния“ Андрю, ако по собствена воля не се поспре. Очевидно тази закана упражни някакво въздействие върху тъпанчето на ухото му, което оставаше глухо за по-благите ми молби, защото той понамали хода и като ме дочака да се доближа до него заяви, че нямало много смисъл да се язди с такава идиотска бързина.

— Тогава за какъв дявол препускаше така, негодник такъв? — извиках аз, защото гневът ми беше пламнал с особена сила под натиска на преживения страх, също както няколко капки вода, хвърлени върху тлеещ огън и недостатъчни да го угасят, го карат да лумне с нова сила.

— Какво обича ваша милост! — запита Андрю с невъзмутимо спокойствие.

— Какво обичам ли, негоднико? От един час насам крещя подире ти да караш по-бавно, а ти дори не ми и отговаряш. Да не си луд или пиян, че се държиш така?

— Да прощава ваша милост, ама аз май недочувам. Пък и не отричам, че си сръбнах нещичко за сбогом, преди да се разделя с къщичката, дето съм живял толкова време. И понеже си нямах компания, трябваше сам да си пийна ракийката, защото иначе трябваше да оставя половината шише на онези католици, а ваше милост ще признае, че това щеше да бъде чиста загуба.

Това сигурно беше вярно, а и моето положение сега налагаше да поддържам добри отношения с водача си. Затова се задоволих да му кажа, че отсега нататък аз ще определям колко бързо ще вървим, а той ще ми се подчинява.

Андрю, окуражен от мекия ми отговор, пак заговори със свойственения си при такива случаи педантичен и важен тон.

— Ваша милост, пък и никой друг не може ме убеди, че е благоразумно и здравословно да се излиза нощем из тези баири, без да се подкрепи човек с една чаша ментовка или бренди, или ракия, или нещо друго за душата. Стотина пъти съм прехвърлял хребета на Отърскейп и денем, и нощем и ако не си бях посръбнал нещо никога не бих намерил пътя. Пък и пийвах си, защото и от двете страни на седлото носех по една бъчонка с ракия.

— С други думи, Андрю — казах аз, — ти си бил контрабандист, а? Как може човек с твоите строги принципи да ограбва държавната хазна?

— Ами! Та то е все едно да ограбиш египтяните^[3] — отвърна Андрю. — Бедната ни стара Шотландия достатъчно, си тегли от онези мошеници акцизните и ревизорите, които са се нахвърлили като скакалци отгоре ѝ от това злополучно обединение насам. Един добър неин син е длъжен да ѝ занесе от време на време нещичко за пийване, та да сгрее изстрадалото ѝ сърце напук на онези мръсни разбойници.

След като го поразпитах по-подробно, узнах, че Андрю често е пътувал по тези планински пътеки като контрабандист преди и след установяването си на работа в Озбълдистън Хол. Това обстоятелство беше от особено значение за мен, защото го правеше добър водач, въпреки лудешкия му бяг в началото на пътуването ни. Даже и сега, когато яздехме по-бавно, прощалната чашка сякаш не бе още съвсем изгубила въздействието си върху постъпките на Андрю, а може би имаше и нещо друго, което го вълнуваше. Той често поглеждаше нервно и уплашено назад. И щом като пътят ставаше по-добър, проявяваше желание да ускори хода си, сякаш се боеше, че някой го преследва. Тези признаци на тревога постепенно намаляха, когато стигнахме един висок, гол хребет със стръмни склонове и от двете страни, който се простираше на около една миля от изток към запад. Бледите лъчи на зората вече осветяваха хоризонта, когато Андрю още веднъж погледна назад и като видя, че по баирите, по които бяхме минали, не се вижда жива душа, грубите черти на лицето му се поотпуснаха и той най-напред си засвири, а после запя весело, но не твърде мелодично, припева на една шотландска песен:

*С Джени в цъфналия пирен
аз на гайдата си свиря —
и напразно ще я дирят...*

Същевременно той потупа шията на коня, който го носеше тъй смело. С това вниманието ми бе привлечено към животното и аз веднага познах една от любимите кобили на Торнклиф Озбълдистън.

— Какво значи това, сър? — казах аз строго. — Та това е кобилата на господин Торнклиф.

— Не отричам, че може на времето да е била на скуайър Торнклиф, ама сега е моя.

— Ти си я откраднал, разбойнико!

— Не, не сър, никой не може да ме обвини мене в кражба. Ето как стои работата. Скуайър Торнклиф взе от мен назаем десет лири да отиде на състезанията в Йорк и вместо да ми ги върне, каза, че ще ми строши кокалите, ако още един път посмея да си поискам парите. Сега пък той зор ще види да си получи коня отгатык границата. Ако не ми плати до стотинка, няма да види и един косъм от опашката му. Аз познавам един хитър човек в Лаумейбън, ловък юрист, който ще ми каже как да се оправя с него. Откраднал съм бил кобилата! Кражбата е грях, който Андрю Феъсървис никога не е извършил. Аз просто я задържах *jurisdictiones fandandy causey*^[4]. Какви хубави съдийски думи — почти като езика на нас градинарите и на други учени хора. Жалко само, че са толкоз скъпи. Само тези три думи получих от един дълъг процес, дето ми струва четири бъчонки от най-хубавата ракия, която някога е стоплял гърлото на човека. Ех, сър, скъпа работа е правосъдието!

— Още по-скъпо ще ти излезе, Андрю, ако си решил по такъв начин да си върнеш дължимото, без разрешение на закона.

— Ами, ами, слава богу, сега сме вече, в Шотландия и аз мога да намеря приятели адвокати, па и съдии по-лесно от всеки Озбълдистън. Третата братовчедка на майчината ми майка е роднина на кмета на Дъмфриз и той няма да допусне човек от рода му да пострада. Тук, ще знаете, законите са еднакви за всички. Не е като при нас, дето може да те набият с камшик, преди да усетиш, по нареждане на секретаря Джобсън. Но скоро там няма да има изобщо никакви закони, та затуй и напуснах.

Много се ядосах на постъпката на Андрю и проклинах съдбата си, че за втори път ме беше тласнала в компанията на човек с толкова съмнително поведение. Затова реших да купя от него кобилата, щом свършим пътуването и да я върна на братовчед си в Озбълдистън Хол. Смятах да уведомя чичо си още от първия град, в който има поща. Сметнах, че е безсмислено да се карам на Андрю, който в края на краищата беше постъпил твърде естествено за човек в неговото положение. Затова потиснах яда си и го запитах какво иска да каже с последните си думи, че в Нортъмбърланд скоро няма да има никакви закони.

— Закони ли? — каза Андрю. — Е да, ще царува там законът на сопата. Поповете и ирландските офицери и онези говеда католиците, дето скитат насам-натам, защото не смеят да си стоят в къщи, ги има сега под път и над път в Нортъмбърланд, а пък тези гарвани не се трупат някъде, ако не надушат мърша. Сигурен съм, че негова милост сър Хилдебранд ще се забърка в някаква каша — у тях има колкото щете пушки и пищови, ками и саби, и скоро ще ги развъртят, защото младите Озбълдистъновци са глупави и страх нямат, да прощава ваша милост.

Тези думи ми припомниха някои подозрения, които бяха възникнали и у мен, че поддръжниците на Стюартите се намират в навечерието на някакво рисковано начинание. Но тъй като считах, че не ми подобава да шпионирам думите и делата на чичо си, аз по-скоро отбягах, отколкото да се възползувам от случаите, които ми се отдаваха да следя развитието на нещата. Андрю Феъсървис нямаше такива скрупули и без съмнение с право изтъкваше като истинска причина за решението си да напусне замъка факта, че там се кроят някакви опасни заговори.

— Слугите — заяви той. — арендаторите и други някои редовно се рекрутират и тренират. Искаха и аз да се хвана за оръжието. Но аз с такава войска няма да тръгна. Не познават Андрю тез, дето искаха от него такова нещо. Ще се бия, когато си искам, но няма да се бия нито за блудницата вавилонска, нито за която и да е друга блудница в Англия^[5].

[1] Готфрид Бюргер (1747–1794) — немски поет, автор на фантастични балади. Б. пр. ↑

[2] Лайтфут значи с лек крак. — Б. пр. ↑

[3] Ограбвам египтяните, т.е. — ограбвам враговете си. — Б. пр. ↑

[4] Андрю неправилно цитира юридическия израз „Jurisdictiones fundandi causa“ — „За обоснование на иска“ — Б. пр. ↑

[5] Т.е. нито за римско-католическата, нито за англиканската църква. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XIX

*Ще падне скоро счупеният връх —
стените крепостни за ветрове нехаят.
И сред останките, обрасли с мъх,
любов, поезия и храброст ще витаят.*

Лангхорн^[1]

В първия шотландски град, в който стигнахме, водачът ми потърси своя приятел и съветник, за да се осведоми от него по какъв подобаващ и законен начин може да направи своя собственост „хубавото добиче“, което понастоящем беше негово само благодарение на шмекерия — нещо което беше все още доста разпространено в тази страна, дето някога е царяло пълно беззаконие. Доста ме развесели оклюмалият му вид, когато се върна. Както изглежда, той казал повече, отколкото трябва, на своя верен приятел, адвоката; като отплата за наивното си доверие узнал за свой ужас, че господин Таутхоуп междувременно бил назначен за секретар на мировия съдия на тази област и че — бил длъжен да осведомява правосъдието за случаи като този на господин Андрю Феъсървис. Както заявил този бдителен представител на полицията, конят трябвало да бъде задържан и оставен на ясли в конюшната на градския съветник Тръмбул срещу заплащане на дванадесет шотландски шилинга per diem^[2], докато се разгледа и обсъди въпросът кой е законният му собственик. Той дори казал, че ако иска да изпълни строго и неотменно дълга си, би трябвало да задържи и честния Андрю Феъсървис; но след като водачът ми жално му се примолил, той не само се отказал от това намерение, но даже му подарил едно старо и куцо конче, за да може да продължи пътя си. Обаче тази щедрост била оказана едва след като накарал бедният Андрю да му преотстъпи всичките си права над

прекрасния кон на Торнклиф Озбълдистън; господин Таутхоуп казал, че това преотстъпване е съвсем без значение за Андрю, тъй като последният едва ли щял да може да си получи обратно нещо повече от оглавника му, от който да направят примка за врата, както шеговито се изразил адвокатът.

Докато изтръгвах от него тези подробности, Андрю беше опечален и смутен, защото гордостта му на северняк беше накърнена от това, дето бе принуден да признае, че адвокатите са си адвокати и на север, и на юг от река Туид и че господин секретарят Таутхоуп не струва пет пари повече от господин секретаря Джобсън.

— Нямахме да ме е яд толкова, че ми измъкнаха онова, което бях спечелил почти с цената на живота си, ако туй ми се беше случило между англичаните; но един добър шотландец да мами друг е все едно гарван гарвану око да вади. Но явно е, че много неща са се изменили в страната от това злополучно обединение^[3] — на това събитие Андрю приписваше всички прояви на беззаконие и упадък у сънародниците си и по-специално увеличените цени, намалените халби и други подобни нередности, на които ми обръщаше внимание по пътя.

Що се отнася до мен, аз сметнах, че не нося вече никаква отговорност за кобилата, и писах на чичо си при какви обстоятелства е била откарана в Шотландия, като накрая му съобщих, че тя се намира в ръцете на правосъдието и на неговите достойни представители съветника Тръмбул и господин секретаря Таутхоуп, към които той трябва да се обърне за по-нататъшни сведения. Засега не е нужно да разказвам дали конят бе върнат на нортъмбърския ловец на лисици или още носи достойната личност на шотландския адвокат.

Продължихме пътя си на северозапад много по-бавно, отколкото бяхме пътували през нашето нощно бягство от Англия. Преминахме верига след верига от голи и скучни хълмове, преди да се разкрие пред нас по-плодородната равнина на река Клайд. Колкото можехме по-скоро стигнахме градеца или както водачът ми настояваше да го наричам — града Глазгоу. В последно време, както разбирам, той напълно е заслужил да се нарича така, както моят водач с някаква политическа предвидливост го наричаше тогава. Широки и постоянно разрастващи се връзки с Антилските острови и американските колонии, ако съм правилно осведомен, са положили основите на едно богатство и благоденствие, което, ако се укрепи и изгради внимателно,

може един ден да доведе до огромен търговски разцвет. Но в тези подалечни времена, за които говоря, зората на този блясък не беше още изгряла. Вярно е, че съюзът с Англия беше отворил за Шотландия търговските пътища към английските колонии; обаче, едно, поради липса на капитал, второ, поради националната ревност на англичаните, шотландските търговци все още до голяма степен бяха лишени от възможността да се възползват от привилегиите, които им даваше този паметен договор. Разположен на западното крайбрежие на острова, Глазгоу не можеше да поддържа търговски връзки с източните графства и Европа, с които главно се задоволяваше все още незначителната шотландска търговия. И все пак, макар че по онова време нямаше още признаци за високото положение, до което той щеше един ден да достигне, Глазгоу, като главен град в западната част на Шотландия, беше селище с немалко значение. Широката и пълноводна река Клайд, която тече тъй близо до стените му, дава възможност за значително вътрешно корабоплаване. Глазгоу се считаше за главен град не само на плодородните равнини непосредствено около него, но и на областите Ейр и Дъмфриз, които изпращаха там продуктите си и получаваха в замяна други стоки от първа необходимост, както и някои луксозни произведения, от които се нуждаеха.

От мрачните планини на западна Горна Шотландия в пазарищата на любимия град на свети Мънгоу често слизаха и диви банди. Черди и хергелета от диви рунтави, дребни говеда и коне, водени от също тъй диви, рошави и понякога също така дребни планинци, често кръстосваха улиците на Глазгоу. Чужденците с учудване гледаха чудатото им и фантастично облекло и слушаха непознатите и нехармонични звуци на говора им, а планинците, въоръжени с пушки и пищови, със саби, ками и щитове дори и когато мирно търгуваха, зяпаха смаяни луксозните стоки, чието предназначение им беше неизвестно и алчно спираха поглед върху онези, които познаваха и ценяха. Планинецът винаги неохотно напуска своите пусти места; а в онези времена да го откъснеш от родината му и да го заселиш другаде беше все едно да изтръгнеш бор от скалата, на която е пораснал. Все пак още по него време планинските долини бяха пренаселени, макар че понякога гладът или войната понамаляваха броя на жителите им, и затова мнозина от техните обитатели слизаха към Глазгоу, заселваха се

там, търсеха и намираха поминък, макар и различен от този в родните им долини. Този приток от здрави и ценни поселници имаше значение за процъфтяването на града; той подпомогна развитието на някои индустрии, които вече съществуваха там, и сложи основите на по-късния му възход.

Външният вид на града съответствуваше на неговото значение. Главната улица беше широка и импозантна; на нея имаше обществени сгради, чийто архитектурен стил привличаше вниманието, макар че не издаваше особено добър вкус; къщите бяха каменни и високи, а някои фасади бяха богато украсени с каменни орнаменти — нещо, което придаваше на улицата внушителен и великолепен вид, който до известна степен липсва на повечето английски градове, поради това, че тухлите, от които са построени, изглеждат така леки, несолидни и нетрайни.

Водачът ми и аз пристигнахме в западната столица на Шотландия твърде късно в събота вечер, за да можем изобщо да мислим за каквато и да е работа. Слязохме пред вратата на една весела ханджийка, която, както каза Андрю, приличаше на ханджийката от разказите на стария Чосер^[4], и бяхме посрещнати от нея извънредно любезно.

На другата сутрин камбаните на всички черкви забиха, за да възвестят празника. Въпреки че бях чувал как строго се спазва неделата в Шотландия, първото ми желание, естествено, бе да потърся Оуън. Когато се осведомих, обаче, казаха ми, че всички мои опити биха били напразни „докато не пусне черква“. И ханджийката, и водачът ми ме увериха, че няма да намеря жива душа нито в кантората, нито в дома на „Маквити, Макфин и сие“, към които ме упътваше писмото на Оуън, и че още по-малко мога да се надявам да намеря някой от самите съдружници. Те били сериозни хора и сигурно са там, където трябва да бъдат всички добри християни на такъв ден, т.е. в Баронската черква.

Андрю Феъсървис, чието възмущение от представителите на правосъдието в родината му за щастие не беше се разпространило и върху другите свободни професии, сега започна да възхвалява проповедника, който трябваше да служи тази сутрин, а ханджийката му пригласяше. В резултат на това реших да отида в това тъй популярно място за молитва, по-скоро за да узная, ако е възможно,

дали Оуън е пристигнал в Глазгоу, отколкото за да получи някаква духовна храна. Надеждите ми нараснаха, когато бях уверен, че ако достопочтеният господин Ефрейм Маквити е изобщо между живите, той непременно ще почете днес с присъствието си Баронската черква и че ако случайно в дома му гостува чужденец, той без съмнение ще го заведе със себе си на службата. Тази възможност определи окончателно решението ми и, придружен от верния Андрю, аз тръгнах за черква.

При този случай обаче аз не се нуждаех особено от водач, защото тълпата, която се беше насочила по стръмна калдъръмена улица, за да чуе най-популярния проповедник в Западна Шотландия, сама би ме повлякла със себе си. Като стигнахме върха на хълма, завихме наляво и две големи двукрили врати ни пропуснаха да влезем в откритото широко гробище около катедралата на Глазгоу. Архитектурата на сградата е по-скоро мрачна и тежка, отколкото изящна, но особеностите на готическия ѝ стил са тъй строго издържани и подхождат на околната среда, че нейната внушителност и тържественост веднага ми направиха силно впечатление. Бях толкова поразен и прехласнат от външния вид на черквата, че няколко минути Андрю напразно се мъчеше да ме за-мъкне вътре.

Макар и да се намира в един доста голям и многолюден град, тази стара и масивна сграда изглежда напълно усамотена. От едната страна от градските къщи я делят високи стени; от другата ѝ страна има дълбоко дере, на дъното на което бълболи скрито поточе, чийто нежен шепот увеличава внушителната тържественост на гледката. Отвъд дерето се издига висок бряг, гъсто залесен с борови дървета, чиято тъмна сянка се разстила над гробището и създава подходяща мрачна атмосфера. Самият черковен двор имаше особен вид, защото макар че беше сам по себе си просторен, той беше малък за многобройните почтени граждани, погребани в него, почти всеки с паметник на гроба си. И затова нямаше много място за високата избуяла трева, която обикновено покрива част от земята на такива места, където грешниците нямат вече грижи и уморените намират покой. Плоските надгробни камъни са поставени тъй близо един до друг, че дворът сякаш е постлан с тях и макар че покривът му е небето, той прилича на пода на някоя стара английска черква, осеян целият с надгробни надписи. Съдържанието на тези тъжни спомени за краткия

земен живот, за напразните грижи, които крият те, суровият урок, който ни дават за нищожеството на човека, огромното пространство, което са покрили тъй нагъсто, и техният еднообразен тъжен тон ми напомняха за скрижалите на пророка, „изписани отвътре и отвън с жалби, скръб и мъка“.

Величественият вид на самата катедрала отговаря напълно на тази обстановка. Човек чувства, че архитектурата и е тежка, и все пак съзнава, че въздействието от нея би се развалило, ако беше по-лека и с повече украса. Както узнах, това е единствената катедрална черква в Шотландия освен катедралата на Къркуол на Оркнейските острови, която е останала непокътната през време на Реформацията; Андрю Феъсървис, който наблюдаваше с гордост впечатлението, което ми направи тя, обясни нейното запазване по следния начин.

— А-а! Това се казва черква! Няма по нея разни украшения и фигурки, и финтифлюшки — солидна, добре споена зидария, която ще изтрае, докато свят светува, и ни човешка ръка, ни барут могат да я разрушат. Малко остана да пострада по времето на Реформацията, когато разрушиха черквите на св. Андрю и Пърт, и други някои, за да ги очистят от следите на папизма и идолопоклонството, от иконите, патрахилите и другите подобни парцали на старата развратница^[5], която се е разположила на седем хълма, сякаш един не стига за стария ѝ задник. Тогаз народът — селяните от Ренфру, Барон и Горбалс — решили да дойдат в Глазгоу една хубава сутрин и да се опитат да очистят черквата от папските джунджурии. Но гражданите на Глазгоу се уплашили да не би старата им черква да пострада от такова грубо лечение и затова забили голямата камбана и събрали с барабан занаятчиите. За щастие достойният Джеймс Рабат бил председател на гилдията нея година (сам той бил зидар и затова още повече искал да запази старото здание). Занаятчиите се събрали и заявили на тълпата селяни, че ще се сражават с тях, ама няма да позволят да пострада черквата им, както станало на други места. Това не е било от любов към католицизма — никой не може да обвини занаятчиите от Глазгоу в такова нещо. И така, скоро се споразумели да махнат статуите на горските светии от нишите им. Каменните идоли били натрошени на парчета, както се иска в евангелието, и хвърлени в реката и старата черква се изправила хубава като котка, след като ѝ изчистиш бълхите, и всички били доволни. Чувал съм умни хора да казват, че ако бяха

направили същото във всички черкви в Шотландия, Реформацията нямаше да пострада от това, а пък щяхме да имаме повече прилични християнски черкви. Защото аз съм живял дълго време в Англия и никой не може да ме убеди, че кучкарниците на Озбълдистън Хол не са по-хубави от много храмове божи в Шотландия.

С тези думи Андрю ме поведе в черквата.

[1] Джон Лангхорн (1735–1779) — английски поет, известен с превода си на Плутарховите „Сравнителни животописи“. — Б. р. ↑

[2] На ден (лат.). — Б. пр. ↑

[3] Обединението между Англия и Шотландия. — Б. пр. ↑

[4] Чосер (1340–1400) — най-големият английски поет от дошекспировата епоха, автор на прочутите „Кентърбърийски разкази“. Тези разкази се откриват с пролог, чието действие става в един хан, където компания поклонници си разправят интересни истории. — Б. пр. ↑

[5] Католическата черква. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XX

*...С благоговение
и ужас гледам плочите надгробни,
подземията ледни на смъртта —
те всяват страх в сърцето примаяло.*

„Скърбящата невеста“^[1]

Въпреки нетърпението на водача ми не можах да не се спра и да погледам още няколко минути сградата отвън; тя изглеждаше сега още по-тържествена в своето усамотение, след като отворените врати погълнаха множеството, което се тълпеше в двора; скоро отвътре се разнесе хорovo пеене, от което разбрахме, че богомолците вече участвуват в тържествената служба. Далечният звук на толкова гласове, свързани в една хармония и лишени от всички неприятни нотки, които дразнят ухото отблизо, смесен с шепота на потока и свиренето на вятъра в старите борове, ме изпълни с чувство за нещо възвишено. Цялата природа, която те възпяваха с песента на псалмопевеца, сякаш тържествено възхваляваше с трепет и радост своя творец. Бях слушал тържествени — литургии във Франция с всичкия eclat^[2], който може да им придаде най-хубавата музика, най-пищните одежди и най-внушителния ритуал, и все пак те нямаха върху мен въздействието, което имаше това просто презвитерианско богослужение. Молитвата, в която участваха всички богомолци, ми се виждаше много по-внушителна от тази, която се изпълнява като назубрен урок от професионални музиканти; така шотландската църковна служба правеше впечатление на частица от действителния живот, докато католическата литургия напомняше театър.

Докато аз се бавех, заслушан в тържествените звуци, Андрю, който вече губеше търпение, ме дърпаше за ръкава:

— Хайде, сър, хайде, не бива да закъсняваме и да безпокоим хората през време на службата; ако се бавим тук, ще дойдат служителите и ще накарат да ни арестуват като безделници.

След това напомняне аз последвах водача си, но не, както предполагах, в централната част на черквата.

— През тази врата, господине, през тази врата! — извика той и ме задърпа, когато се запътих към главния вход. — Там ще чуете само студени и празни приказки, плътски морал, сухи и излишни слова като листа на седефче по Коледа. Истинската сладост на вярата ще изпитате само тук.

Минахме през ниска сводеста врата с по-малка вратичка на нея, която някакъв сериозен човек току-що затваряше, и слязохме по няколко стъпала като че ли на път към погребалните подземия на черквата. Излезе, че наистина отиваме там — защото не знам по каква причина именно тези подземия бяха избрани като място за едно твърде необикновено богослужение.

Представете си, Трешъм, едно пространство с ниски, потънали в полумрак сводове, каквито в други страни се използват за гробници, а и тук дълго време са служили за тази цел; една част от него беше наредена със седалища и превърната в черква, но тя, макар да побираше стотици богомолци, беше малка в сравнение с тъмните пещери, които зееха около така използваната площ. В тези пусти, забравени кътове се виждаха вежди знамена и полуразбити щитове над гробовете на някогашните „царе на Израел“. Надписи, които можеха да се разчетат с мъка, и то само от опитния историк, написани на език така остарял, както и прошката, която се измолваше с тях, подканваха посетителя да се помоли за душите на тези, чиито тела почиваха там. Тук, заобиколени от тленните останки на смъртните, стояха множество богомолци, отдадени на молитва. Шотландците се молят прави, а не на колене — струва ми се, че това се върши главно за да се подчертае колкото се може повече разликата между техните обреди и тези на католическата черква, защото съм наблюдавал, че когато се молят в семеен кръг насаме, те заемат в своите обръщения към бога тази поза, която другите християни смятат за най-смирена и почтителна. Изправени стояха стотици мъже и жени на всякаква възраст, мъжете без шапки, и слушаха с голямо внимание и почит импровизираната или поне ненаписана молитва на стария и многообичан свещеник.^[3] Тъй

като принадлежах към същото вероизповедание, аз сериозно насочих мислите си към молитвата и едва когато богомолците отново седнаха по местата си, вниманието ми бе погълнато от това, което видях наоколо си.

Щом свърши молитвата, повечето мъже си сложиха шапките или кепетата и всички, които имаха де да седнат, седнаха. Андрю и аз не бяхме от тях, тъй като влязохме в черквата твърде късно. Заедно с много други хора в нашето положение ние стояхме прави в нещо като полукръг около седналите богомолци. Зад нас и около нас бяха сводестите гробници, които вече описах. Пред нас бяха отдадените на молитва слушатели, с лица, смътно озарени от светлината, която струеше от два ниски готически прозореца, подобни на тези, през които влиза въздух и светлина в костница. Тази светлина позволяваше да се видят такива лица, каквито обикновено се срещат в шотландските черкви. Почти всички носеха израз на съсредоточено внимание, освен когато баща или майка смъмряха загледалото се наоколо немирно дете или събуждаха друго, заспало от скука. Строгите шотландски лица, с високи и изпъкнали скули, с интелигентен и проницателен израз; който често е присъщ на тях, изпъкват по-добре при молитва или в бой, отколкото когато са събрани при по-весели случаи. Думите на проповедника даваха отлична възможност да се проявят разнообразните чувства и мисли на слушателите му.

Старост и немощ бяха намалили чувствително силата на гласа му, който някога сигурно е бил мощен и звучен. Той четеше евангелския текст малко неясно, но когато затвори библията и започна проповедта си, и навлезе с жар в тезата, която поддържаше, гласът му постепенно се засили. Тя беше свързана с отвлечени въпроси от християнската вяра, въпроси сериозни, дълбоки и неразбираеми за обикновения човешки разум. За обяснението им той търсеше с голяма находчивост и умение ключ в многобройните цитати от вдъхновените черковни писания. Не винаги бях склонен да се съглася с неговия начин на мислене, а в някои случаи не бях съвсем сигурен дали разбирам правилно позициите му. Но пламенният ентузиазирани тон на добрия старец правеше много дълбоко впечатление, а доводите му бяха извънредно находчиви. Както е известно, шотландците се отличават по-скоро със силата на разума си, отколкото с дълбочината на

чувствата си, и затова логиката им действа по-силно от реториката; повече ги привличат остри полемически разсъждения по теоретични въпроси, отколкото пламенните призови към сърцето и чувствата, чрез които популярните проповедници в други страни спечелват своите слушатели.

Сред внимателно заслушаните лица можеха да се наблюдават различни изражения, които напомняха слушателите в прочутата картина, изобразяваща проповедта на свети Павел в Атина. Ето един ревностен и умен калвинист, който е навел леко глава в дълбок размисъл; устните му са стиснати, очите му вперени в свещеника с израз на гордост от това, че споделя неговите необорими доводи; показалецът на дясната му ръка докосва един подир друг пръстите на лявата, сякаш изброява доводите, чрез които проповедникът постепенно стига до заключението си. Друго по-строгото си и сурово лице изразява недвусмислено презрение към всеки, който би се усъмнил в учението на пастора, и радостта си от заслуженото наказание, което е отредено за такъв неверник. Трети пък, който може би е от друга енория и е дошъл тук по някаква случайност или от любопитство, като че ли мислено оборва някоя слаба точка в разсъжденията; лекото поклащане на главата му ясно говори, че се съмнява в силата на доводите на проповедника. Повечето слушаха със спокойни и доволни лица, изпълнени с радост, че са тук и слушат такава умна проповед, макар че може би не могат напълно да я разберат. Жените изобщо принадлежаха към тази именно част от слушателите; по-старите обаче съсредоточено и строго слушаха отвлечените теории; очите на по-младите от време на време си позволяваха да пошарят свенливо из черквата и някои от тях, Трешъм (ако суетността ми не ме е измамила), успяха да забележат вашия покорен слуга и приятел — хубав млад англичанин, случайно появил се сред тях. Що се отнася до останалите богомолци, глупавите зяпаха, прозяваха се или спяха, докато ги ритнеше по пиццала някой поревностен съсед, а безделниците проявяваха невниманието си само като шареха с очи наоколо си, без да смеят да проявят по-открито скуката си. Сред носиите на обитателите на Долна Шотландия — жакет и наметало — тук-там се виждаха и карираните дрехи на планинците, които с ръце, облежнати на дръжките на широките си саби, наблюдаваха другите слушатели с неприкрито и дръзко

любопитство. Причината, поради която те не слушаха проповедта, беше твърде извинителна — те не разбираха езика. Войнственият и див вид на тези случайни посетители придаваше на паството един своеобразен характер, който то не би имало без тях. Андрю обясни по-късно, че този ден те били по-многобройни, защото в града имало пазар на добитък.

Ето такива лица се разкриваха пред критичния ми поглед, наредени в редица и осветени от малкото слънчеви лъчи, които се промъкваха през решетъчните готически прозорци на ниската черква в Глазгоу. След като хвърлеха светлина върху лицата на внимателната публика, те се губеха сред празните сводове зад нея, така че предната част на този лабиринт беше в полусянка, а задната оставаше в пълен мрак и изглеждаше безкрайна.

Казах вече, че стоях с други посетители във външния кръг около богомолците, с лице към проповедника и с гръб към сводестите гробници, за които вече няколко пъти споменах. Положението ми беше особено неудобно за слушане, защото и най-малкият шум отекваше хилядократно в редицата сводове зад мен. От време на време се чуваше шум от дъждовни капки, които падаха през някаква пукнатина на разнебитения покрив и пляскаха по плочите на пода; този шум ме караше често да обръщам глава назад към мястото, откъдето идеше; и колкото пъти очите ми се вперваха нататък, трудно ми беше да ги откъсна оттам. Въображението ни обича да прониква колкото може по-дълбоко в един такъв сложен лабиринт, потънал в полумрак и пълен с предмети, които дразнят любопитството само защото придобиват нещо тайнствено поради неясните си и смътни очертания. Очите ми постепенно свикнаха с мрака, в който се заглеждаха, и неусетно мислите ми се спираха много повече върху това, което откривах там, отколкото върху метафизичните тънкости в разсъжденията на проповедника.

Баща ми често се е мъчил да ме отвикне от тази разсеяност, която може би се дължи на една възбудимост на въображението, свършено чужда на него. И тъй като сега забелязах, че пак ме обзема изкушението да не внимавам, спомних си дните, когато ръка за ръка с него отивах в параклиса на г-н Шауър и как сериозно баща ми ме съветваше да не си губя времето, защото времената са лоши. В настоящия момент този спомен, вместо да ме накара да съсредоточа

вниманието си, още повече ме отвлече от това, което ставаше около мен, защото извика в паметта ми опасността, в която се намираше самият той и търговията му. Помъчих се, колкото е възможно потихичко, да накарам Андрю да се осведоми дали господата от фирмата „Маквити и сие“ са в черквата. Но Андрю, заслушан с дълбоко внимание в проповедта, само силно ме сръга с лакът, за да млъкна. Помъчих се после, също така безуспешно, да потърся с очи сериозната и делова физиономия на Оуън сред морето от лица, които бяха вперили очи към амвона. Но нито под широките кожени калпаци на гражданите на Глазгоу, нито под широкополите шапки на селяните от Ланаркшър не можах да видя нищо, което да ми напомни за скромната перука, колосаното жабо и обичайния кафяв костюм на главния счетоводител на фирмата „Озбълдистън и Трешъм“. Тревогата ме обзе с такава сила, че нито интересът към новата за мен обстановка, която ме развличаше, нито дори чувството ми за приличие не можеше да я надвие. Дръпнах силно Андрю за ръкава и му казах, че искам да напусна черквата и да продължа, както мога, търсенето си. Андрю, еднакво упорит в черквата както в Чевиотските планини, известно време не благоволи да ми отговори, но когато видя, че иначе няма да млъкна, ми каза важно, че веднаж като сме влезли в черквата, не можем да излезем, докато не свърши службата, защото вратите се заключвали, щом започне молитвата. След като ми каза това отривисто и с раздразнен шепот, Андрю си придаде пак мъдър и критичен вид и се заслуша с внимание в проповедта.

Докато се мъчех да превърна необходимостта в добродетел и да насоча мислите си към проповедта, бях отново прекъснат по много странен начин. Един глас зад мен пошепна ясно в ухото ми: „Вие сте в опасност в този град.“ Обърнах се уж случайно.

До мен и отзаде ми стояха няколко обикновени работници с колосани ризи, закъснели като нас за службата. Не знам защо един поглед към лицата им ме увери, че нито един от тях не е този, който ми беше говорил. Те слушаха внимателно проповедта и никой от тях не отвърна на моя изпитателен и уплашен поглед с изражение, което да означава, че ме разбира. Може би този, който ми се беше обадил, се бе скрил веднага, след като бе изрекъл странното си предупреждение, зад масивната кръгла колона зад нас. Мислите ми се забъркаха във всевъзможни догадки защо именно тук ми се правеше това

предупреждение, към каква опасност насочваше вниманието ми и кой беше този, който го беше изрекъл. Сметнах обаче, че предупреждението ще се повтори и реших да гледам само към свещеника, така че този, който ми беше говорил, да се изкуши да ми заговори пак, мислейки, че първият път думите му не са били чути.

Планът ми успя. Не бяха минали и пет минути, откак се бях заслушал пак в проповедта, и същият глас ми пошепна: „Слушайте, но не се обръщайте.“ Не се обърнах. „Вие сте в опасност в този град — продължи гласът, — също и аз. Ще се срещнем тази нощ точно в 12 часа на моста. Стойте си в къщи до здрач и гледайте да не ви види някой.“

Гласът замлъкна и аз бързо обърнах глава. Но говорещият още по-бързо се беше шумгнал зад колоната, без да го забележа. Бях твърдо решил да го зърна, ако е възможно, и затова, измъквайки се през външния кръг слушатели, също минах зад колоната. Там нямаше никой; видях само една фигура, загърната в мантия — не можех да различа дали това беше характерното за Долна Шотландия наметало или карираният широк шал на носията на Горна Шотландия, — която преминаваше като сянка през пустинния мрак на сводовете, които вече описах.

Машинално се опитах да проследя тайнствената фигура, която се плъзгаше и изчезваше сред гробниците като призрак на някой от безбройните им мъртви обитатели. Възможността да настигна един човек, който очевидно не желаше да бъде заговорен, беше малка. Но аз проиграх дори и тази малка възможност, понеже се спънах и паднах, когато бях направил едва три крачки от колоната. Тъмнината, която беше причина за злополуката ми, за щастие прикри и позора ми; защото проповедникът прекъсна словото си със строгия авторитетен глас, с който шотландските свещеници вдвояват ред сред паството си, и помоли „съотвения служител“ да залови причинителя на смут в храма божи. Но тъй като шумът не се повтори, клисарят или не знам как го наричат там, не счете за нужно да прояви особено усърдие, за да открие виновника, и аз можах да се върна на първоначалното си място до Андрю, без да привлече вниманието на когото и да било. Службата продължи и завърши, без да се случи нещо друго, което заслужава да се отбележи.

Докато богомолците се разотиваха, моят приятел Андрю възкликна:

— Вижте, ей там са достопочтеният господин Маквити, госпожа Маквити, госпожица Алисън Маквити и господин Томас Макфин, който щял да се жени за госпожица Маквити, ако не се обърка нещо. Тя ще има доста парици, нищо, че не е голяма хубавица.

Отправих поглед към хората, които ми посочи той. Господин Маквити беше висок, слаб, възрастен мъж, с груби черти, гъсти черни вежди, светли очи и както ми се видя, със зловещо изражение на лицето, което накара сърцето ми да трепне уплашено. Спомних си предупреждението, което ми бе направено в черквата, и се поколебах да се обърна към този човек, въпреки че сам не можех да си дам разумно обяснение за чувството си на неприязън и подозрение.

Все още се колебаех, когато Андрю, който счете, че нерешителността ми се дължи на стеснение, ме подкани да не се срамувам.

— Обадете му се, господин Франсис, обадете му се. Той още не е кмет, макар че догодина сигурно ще бъде. Обадете му се — той ще ви отговори както подобава, въпреки че е толкова богат. Само да не му искате пари, защото казват, че бил много стиснат.

Веднага си помислих, че ако този търговец е наистина такава стипца, както загатваше Андрю, може би трябва да му се представя по-предпазливо, тъй като не знаех в какво състояние са сметките между него и баща ми. Това съображение дойде в подкрепа на тайнственото предупреждение и на неприязненото чувство, което бях изпитал, щом видях лицето на този човек. Вместо направо да се обърна към него, както възнамерявах по-рано, задоволих се само да накарам Андрю да попита в дома на г-н Маквити за адреса на англичанина Оуън. Внуших му да не казва кой го е пратил с тази поръчка и после да ми съобщи в хана какво е узнал. Андрю обеща да стори това. Той спомена, че трябвало да отида на вечерната служба, но прибави с присъщата си хапливост, че ако някои хора не могат да стоят мирно, ами трябва да се препъват в надгробните камъни, сякаш искат да събудят мъртвите с трополенето си, по-добре е да си стоят в къщи и да се греят край печката.

[1] „Скърбящата невеста“ — трагедия от Уилям Конгрив (1670–1729). — Б. р. ↑

[2] Блясък, великолепиe (фр.). — Б. р. ↑

[3] Напразно се мъчих да узная името на този човек и времето, през което е служил там. Все пак не съм изгубил надежда, че един ден ще се хвърли повече светлина върху този и други въпроси, които не съм съумял да уточня, чрез някое от периодичните издания, които посвещават страниците си на обяснителни коментари върху досега излезлите ми книги; аз съм особено благодарен за изследванията и за проявената находчивост, благодарение на която те успяха да открият редица лица и събития, свързани с моите повествования, за които не съм имал ни най-малка представа. — Б. а. ↑

ГЛАВА XXI

*Във полунощ отивам до Риалто —
да се разходя и поразмишлявам.
Там ще се срещнем двамата със тебе.*

„Спасената Венеция“^[1]

Изпълнен със зловещи предчувствия, за които все пак не можех да открия задоволителна причина, аз се затворих в стаята си в хана. След като отпратих Андрю, който настояваше да отида с него в черквата „Свети Енох“^[2], където, както каза той, щял да говори един свещеник, чието слово прониквало в дълбините на душата, аз сериозно се заех да обмисля по-нататъшните си действия. Никога не съм бил суеверен в истинския смисъл на думата. Предполагам обаче, че всички хора, когато се намират в особено колебание и затруднение и когато разумът не ги е довел да никакво разрешение, са склонни в отчаянието си да дадат воля на въображението си и да се оставят само на случая или на онези причудливи впечатления, които завладяват духа ни и на които неволно се отдаваме. Грубите черти на шотландския търговец бяха толкова отблъскващи, че не можех да реша да му се доверя, без да пренебрегна предпазливостта, която ми подсказваше умението ми да съдя за хората по лицата им. Освен това предупредителният глас, фигурата, която изчезна като сянка сред сводовете като „в-долината на смъртта“, бяха грабнали въображението на един младеж, който — моля да не забравяте — беше и млад поет.

Ако наистина се намирах в опасност, както загатваше тайнственото съобщение, как бих могъл да узная каква е тя и как да я предотвратя, освен ако се срещна с непознатия си съветник, на когото можех да припиша само добри намерения спрямо мен? Неведнъж си спомних за Рашли и неговите интриги. Но аз бях дошъл тук така бързо,

че не можех да предположа, че той е вече осведомен за пристигането ми в Глазгоу, а още по-малко, че е вече подготвен да предприеме нещо срещу мен. Освен това по нрав бях смел и самоуверен, силен и пъргав и до известна степен умеех да си служа с оръжие, защото във Франция всички младежи се запознават с това изкуство. Не се боях от никой отделен противник; тайните убийства не бяха разпространени по онова време в тази страна, а мястото за среща беше твърде многолюдно, за да мога да се усъмня, че се крои някакво насилие върху ми. С една дума, реших да се срещна с тайнствения странник на моста, както беше поискал той; и после да действувам според обстоятелствата. Няма да скрия от вас, Трешъм, това, което тогава се мъчех да скрия от себе си, а именно слабата, тайно лелеяна надежда, че може би Даяна Върнън, не знам как и по какви пътища, има нещо общо с това подозрително съобщение, предадено в такова необикновено място и време и по такъв странен начин. Тази тайна надежда ми нашепваше, че само тя знае за моето идване; тя сама ми беше казала, че има влиятелни приятели в Шотландия; тя ми беше дала един талисман, чиято сила трябваше да използвам, когато всички други възможности са изчерпани. Кой друг освен Даяна Върнън имаше средства, сведения и желаниа да отклони опасностите, които, както изглеждаше, ме преследваха на всяка стъпка? Тази мисъл се вмъкна тайно и колебливо в главата ми, преди да седна на масата; тя стана по-смела и привлекателна през време на скромната ми вечеря; през следващия половин час (подпомогната може би от няколко чашки отлично червено вино) тя се наложи тъй дръзко, че в някакъв отчаян опит да избягам от това измамливо изкушение, чиито опасности съзнавах, аз бутнах настрана чашата и яденето си, грабнах шапката си и бързо излязох на открито като човек, който се мъчи да избяга от собствените си мисли. А може би аз се поддавах на същите тези чувства, от които уж бягах, защото стъпките ми веднага се насочиха към моста на река Клайд, където трябваше да стане определеното ми от тайнствения странник rendez-vous^[3].

Макар че ядох след вечернята — от уважение към религиозните скрупули на хазайката ми, на която не ѝ се щеше да приготвя топла храна между двете служби, и съобразно със съвета на незнайния си приятел да си стоя в къщи до здрач, все пак, когато пристигнах на уреченото място, оставах още няколко часа до срещата. Както можете да си представите, този период на чакане беше много досаден и едва

ли бих могъл да ви кажа как премина. Групи от млади и възрастни хора, всички видимо изпълнени със съзнанието за светостта на този ден, минаваха по голямата открита ливада на северния бряг на река Клайд, която служи за белянка на платно и за място за разходка на жителите на града, или пък крачеха бавно по дългия мост, който води към южните области на графството. Останал ми е само общият приятен спомен за молитвеното настроение, което още се четеше по лицата им. У някои то може би беше само привидно, но у мнозина беше явно искрено. Тази мисъл за светостта на празника правеше буйната веселост на младите да се изразява в по-тихи, но по-приятни сърдечни разговори, докато по-възрастните се въздържаха да водят шумни и продължителни спорове. Въпреки че мнозина минаха край мен, не се чуваше глъч от човешки гласове. Малцина се поддаваха на изкушението да се върнат и да се поразходят през свободната си вечер сред красивата природа. Всички бързаха да се приберат за почивка у дома. За мен, който бях свикнал другояче да прекарвам неделя вечер сред френските калвинисти, имаше нещо израилтянско и все пак поразяващо и привлекателно в това тачене на неделата. Несъзнателно почувствувах, че моето безцелно скитане край реката, при което постоянно срещам хора да се прибират в къщи, може да привлече вниманието им и дори да предизвика техния укор. Затова незабелязано се отстраних от най-оживения път и се забавлявах с това да търся пътеки, в които най-малко мога да бъда забелязан и порицан за безделието си. Алеите, очертани в широката ливада с редица дървета като в парка „Свети Джеймс“ в Лондон, ми даваха възможност да изпълня този свой детински план.

Както вървах по една от тези алеи, чух за моя изненада острия и самодоволен глас на Андрю Феъсървис, който с чувство за собствената си важност говореше по-високо, отколкото другите смятаха, че е прилично на този свят ден. Може би не беше твърде красиво, че се скрих зад една група дървета, но това беше най-лесният начин да не ме забележи и започне да ми натрапва усърдието си и нахалното си любопитство. Когато минаваше край мен с един сериозен мъж с черно сако, прихлупена шапка и женевско наметало, чух го да описва моята личност по следния начин, който самолюбието ми отхвърли като карикатура, и все пак не можех да не призная, че в описанието му има доза истина:

— Да, да, господин Хамърго, така е. Той не е чак толкова глупав, има от време на време някакви проблясъци на здрав разум, ама е малко смахнат и заваян със своята поезия. Види ли някой стар стволест дъб, той му се любува, като че ли е породиста круша, отрупана със сочни плодове. А пък някоя скала с бликащ от нея извор е за него по-хубава от градина с цветни лехи и най-хубави растения в саксийки. Предпочита да дърдори с една глупава жена, Даяна Върнън (по-добре да я викат Даяна Ефеска, защото тя не е нищо повече от езичница, даже по-лошо — католичка, истинска католичка) — дърдори с нея или коя да е друга празноглава фуста, вместо да слуша мен или вас, господин Хамърго, или друг солиден и здравомислещ човек, който може да му даде добри съвети за цял живот. Не може да търпи разумен разговор, сър, само суета и празни приказки го интересуват. Каза ми един път бедният заблуден младеж, че псалмите Давидови били прекрасна поезия! Като че ли светият псалмопевец е мислил за разни там звучни рими като неговите собствени глупости — дето ги нарича поезия. Господ да му е на помощ. Два реда от Дейвид Линдзи^[4] струват повече от всичко, което е съчинил този жалък стихоплетец.

Сигурно няма да се изненадате, като чуете, че докато слушах това извратено описание на своя характер и занимания, аз гласях за господин Андрю неприятната изненада да му строша главата при първия удобен случай. Неговият приятел от време на време показваше с възклицания „Нима?“ и „Да, да“, че слуша с интерес излиянията на господин Феъсървис. Най-послед той направи някаква по-дълга забележка, чието съдържание можах да отгатна само от отговора на моя водач, верния и честен Андрю, който каза:

— Да му кажа мнението си ли? Да не съм луд? Та той е същински дявол бе, човече! Той е като стария глиган на Джайлз Хедъртап — само да се мернеш отпреде му, ще се обърне и ще те намуши. Защо стоя при него ли? — питате вие. Ами наистина, и аз сам не знам защо стоя при него... Всъщност момчето в края на краищата не е лошо и има нужда от някой разумен човек да го пази. Много му са редки пръстите, пара не задържа. Не е лошо да бъде човек близо до него, когато си развърже кесията, а тя е почти винаги развързана. Освен това е от добър род. Сърцето ме тегли към този беден, неразумен младеж, господин Хамърго, пък и заплатата...

Към края на тези поучителни изказвания господин Феъсървис сниши гласа си, както повече подобаваше за разговор на обществено място в неделя вечер, и скоро аз не можех вече да чувам разговора между него и другаря му. Необмисленото ми негодувание скоро намаля при мисълта, че (както сам Андрю би се изразил) „който подслушва, чува само лоши работи за себе си“ и че който случайно чуе собствените си слуги да говорят за него, трябва да бъде готов да понесе дисекцията на един анатом като господин Феъсървис. Тази случка ми беше полезна и с чувствата, които събуди у мен, и с това, че помогна да премине неусетно времето, което течеше тъй бавно.

Вече се беше свечерило и сгъстяващият се мрак правеше широката и дълбока придошла река да изглежда тъмна и еднообразна, мътна и буйна под слабите лъчи на нащърбената бледа луна. Тежкият стар мост на река Клайд едва се виждаше и напомняше призрачния мост през долината на Багдад, описан от Мирза в неговото неповторимо видение^[5]. Ниските арки, които се мерзелееха също така неясни, както реката под тях, приличаха по-скоро на зинали пещери, които поглъщат тъмната река, отколкото на отвори, през които минават водите ѝ. С напредването на нощта тишината ставаше по-дълбока. От време на време по реката проблясваха мъждукащи светлини на лодки, с които малки групи хора се връщаха в къщи след вечеря с приятели — единственото удоволствие, което строгите презвитерианци си позволяваха в неделя. Понякога се чуваше тропот на кон, чийто ездач беше прекарал неделята в Глазгоу и сега се връщаше в жилището си извън града. Постепенно тишината все по-рядко се нарушаваше. Най-после стана съвсем пусто и тихо и аз можех да се наслаждавам на самотната си разходка край Клайд сред тържествено безмълвие, нарушавано само от камбаните на черквите, които отмерваха всеки изминат час.

С напредването на нощта обаче нетърпението ми от неизвестността растеше и стана почти неудържимо. Започнах да се питам дали не съм жертва на хрумванията на някой глупак или на болните приумици на някой луд, или пък на обмислените кроежи на някой злодей. Вървах по малкия кей до моста в състояние на неопикуема тревога и раздражение. Най-после камбанарията на катедралната черква „Свети Мънгоу“ разнесе над града своите дванадесет удара и всички други черкви ги повториха, както подобава

на верни енориаши. Ехото на последния звън едва бе заглъхнало, когато една човешка фигура — първата, която бях видял през последните два часа — се появи на моста, идвайки откъм южния бряг на реката. Тръгнах към нея с чувството, че съдбата ми зависи от резултата от тази среща — дотолкова бе изострена тревогата ми от продължителното чакане. Единственото, което можах да забележа у непознатия, когато се приближавахме един към друг, бе че е по-скоро под среден ръст, но очевидно здрав, набит и мускулист. Носеше наметка на ездач. Забавих крачките си и почти се спрях, очаквайки, че ще ми заговори. Но за мое най-голямо разочарование той отмина, без да ми се обади, а аз не можех пръв да заговоря на един човек, който може би беше свършено чужд, макар че се бе появил точно на уречения час. Аз се спрях, когато той отмина, и се загледах подире му, колебаейки се дали да го последвам. Непознатият продължи до северния край на моста, после спря, погледна назад, обърна се и пак тръгна към мен. Реших, че този път няма да му дам възможност да мълчи като дух, който според народното поверие не може да заговори, докато не му заговорят.

— Разхождате се до късно, сър — казах аз, когато отново се изравнихме.

— Имам среща — отговори той. Струва ми се, че и вие също, господин Озбълдистън.

— Значи, вие сте лицето, което ме помоли да се срещна с него тук в този необикновен час.

— Да — отвърна той, — последвайте ме и ще узнаете защо.

— Преди да ви последвам — рекох аз, — трябва да знам името ви и каква цел гоните.

— Аз съм човек — беше отговорът — и целта ми е да ви помогна.

— Човек! — повторих аз. — Твърде кратко описание!

— Достатъчно е за този, който няма нищо друго — рече непознатият. — Който няма име, приятели, пари, родина, все пак е още човек. А който има всичко това, пак не е нищо повече от човек.

— И все пак това е твърде недостатъчно, за да спечелите доверието на лице, което съвсем не ви познава.

— Нищо повече нямам намерение да ви кажа за себе си. Сам можете да решите дали да ме последвате, или да се лишите от

сведенията, които желая да ви дам.

— Не можете ли да ми дадете тези сведения тук? — попитах аз.

— Вие трябва да получите тези сведения с очите си, а не от моята уста. Трябва да ме последвате или да останете в неведение по това, което мога да ви кажа.

В държането на този човек имаше нещо рязко, решително и дори строго, което съвсем не можеше да вдъхне пълно доверие.

— От какво се страхувате? — запита той нетърпеливо. — За кого мислите е тъй ценен животът ви, че да иска да ви го отнеме?

— От нищо не се страхувам — отговорих аз твърдо, макар и малко припряно. — Вървете, аз ви следвам.

Противно на очакванията ми ние тръгнахме към вътрешността на града, движейки се бързо един до друг, като неми сенки по безлюдните тихи улици. Високите мрачни каменни фасади, с разнообразните орнаменти и корнизи над прозорците, изглеждаха още по-високи и черни на бледата лунна светлина. Няколко минути вървахме в пълно мълчание. Най-после водачът ми заговори.

— Страхувате ли се?

— Ще повторя вашите думи — отвърнах аз. — Защо да се страхувам?

— Защото сте сам с един непознат — може би враг — в един град, където нямате никакви приятели и имате много врагове.

— Не се боя нито от вас, нито от тях. Аз съм млад, пъргав и въоръжен.

— Аз нямам оръжие — отговори водачът ми, — но това няма значение. На смелата ръка никога не й липсва оръжие. Казвате, че не се боите от нищо, но ако узнаете кой върви до вас, може би ще трепнете.

— Защо да трепна? — отговорих аз. — Повтарям пак, не се боя от нищо, което можете да ми сторите.

— От нищо, което мога да ви сторя? Така да бъде! Но не се ли страхувате да ви срещнат с един човек, чието име дори ако се пошепне в тази самотна улица, самите камъни биха се надигнали да го хванат? Човек, от чиято глава половината хора в Глазгоу биха направили състояние, ако можеха да го пипнат за врата, човек, вестта за чието арестуване би била така приятна в Единбург, както вестта за спечелено сражение във Фландрия?

— Но кой сте вие, та името ви да извиква такъв голям ужас?

— Не съм ваш враг, щом ви водя на такова място, където, ако ме открият и познаят, на бърза ръка ще ми сложат жезла на краката и кълчищена вратовръзка^[6] на шията.

Спрях се на тротоара, отдръпвайки се назад, за да мога да видя колкото може по-добре спътника си на светлината, която беше достатъчна да ме запази от някое внезапно нападение.

— Вие ми казахте твърде много или твърде малко — отговорих аз. — Твърде много, за да мога да ви се доверя като съвсем чужд човек, тъй като признавате, че сте лице, търсено от правосъдието на страната, в която се намираме. И твърде малко, освен ако можете да докажете, че сте несправедливо преследван.

Когато млъкнах, той направи една крачка към мен. Инстинктивно се дръпнах и сложих ръка на дръжката на сабята си.

— Как! — каза той. — Да изтеглите оръжие срещу невъоръжен човек, и то ваш приятел!

— Още не съм сигурен ни в едното, ни в другото — отвърнах аз — и да си кажа правото, езикът и държанието ви ми дават право да се съмнявам и в двете.

— Говорите като смел човек — отговори водачът ми, — а аз уважавам този, чиято ръка може да запази главата му. Ще бъда искрен и пряк с вас — аз ви водя в затвора.

— В затвора! — извиках аз. — По чие нареждане и за какво престъпление? По-скоро ще ми отнемете живота, отколкото свободата. Няма да ви последвам нито крачка повече.

— Не ви водя там като затворник — каза той и прибави, като се изправи гордо: — Не съм нито пратеник, нито служител на шерифа. Водя ви да видите един затворник, от чиито уста ще узнаете на какъв риск сте изложен тук. Вашата свобода не се излага на никаква опасност с това посещение; моята — да. Но аз с готовност ще срещна опасността заради вас, защото пет пари не давам за опасности и обичам смелите младежи, които не търсят никакъв закрилите освен сабята си.

Докато той говореше, бяхме стигнали вече до главната улица. Спряхме пред едно голямо здание от дялани камъни, украсено, доколкото можах да видя с железни решетки на прозорците.

— Кметът и градските съветници — каза непознатият, говорейки с подчертан шотландски акцент, когато премина към по-фамилиарен

тон — пей дават да видят този, който стои сега свободен като елен тук вънка, с железни жартиери на чорапите вътре в техния зандан. Ама и от туй много файда няма да имат, защото и да ме сложат вътре с по десет кила желязо на всеки глезен, пак утре сутринта ще намерят празна килия и един квартирант по-малко. Хайде, какво се колебаете?

При тези думи той почука на една вратичка. Отговори му остър глас на човек, който се е събудил от сън или от дълбок размисъл.

— Какво има? Кой е? Какво по дяволите искате посред нощ? Това е против всички правила, дето се вика.

Провлеченият глас, с който бяха казани последните думи, показваше, че човекът пак се гласи да заспи. Но водачът ми се обади с висок шепот.

— Дугъл, приятелю! Забрави ли ме? Ха нун Грегърах!^[7]

— Я гледай, дявол го взел! — каза гласът живо и аз чух как пазащът на затвора бързо се размърда. Водачът ми и ключарят си размениха няколко думи на един език, който ми беше съвършено непознат. Резето се повдигна предпазливо, като че ли вратарят се боеше да не се чуе шумът, и ние влязохме в преддверието на тъмницата на Глазгоу — малко, но добре укрепено помещение, от което една стълба водеше нагоре, а два-три входа на нивото на външната врата — към стаи, грижливо заключени с решетки, резета и лостове. Стените бяха подходящо накичени с окови и други страшни, предназначени може би за още по-нечовешки цели оръдия, между които висяха дълги копия, стари пушки и пищови и други оръжия за самоотбрана и нападение.

Като попаднах тъй неочаквано и тайно в една от крепостите на закона в Шотландия, не можах да не си спомня приключението си в Нортъмбърланд. Ядосах се на странните обстоятелства, които още веднаж, без всякаква вина от моя страна, застрашаваха да ме доведат до опасно и неприятно стълкновение със законите на една страна, която посещавах като чужденец.

[1] „Спасената Венеция“ — драма от Томас Отуей (1651 — 1685). — Б. р. ↑

[2] Смятам, че това е анахронизъм, тъй като църквата „Свети Енох“ не е била още построена в онези дни, към които се отнася повествованието. — Б. а. ↑

[3] Свиждане, среща (фр.). — Б. пр. ↑

[4] Дейвид Линдзи (1490–1555) — шотландски поет. — Б. р. ↑

[5] „Видението на Мирза“ — повест от Олдисън, поместена в един от броевете на „Наблюдателят“. В нея в алегорична форма се описва мостът на човешкия живот, прехвърлен през океана на вечността. — Б. пр. ↑

[6] Т. е. въже — Б. р. ↑

[7] Аз съм Грегър (гелски). — Б. р. ↑

ГЛАВА XXII

*Наоколо си погледни, Астолфо: ето мястото,
където пращат хората на смърт, ако са бедни —
а мисля, не това е цяр за тежката им болест.
Тук, между четири стени — без въздух,
сред воня
и влага
свещта на ясната надежда гасне. И докато тлее,
от нея ужасът припалва факлите си
пъкленни
за весел пир на отчаяние жестоко —
да освети дела, които пленникът окаян
не би извършил никога в живота си,
ако не бе душата му с вериги окована.*

„Тъмницата“, сцена III, действие I

Щом влязох, обърнах с интерес очи към водача си, но пламъкът на лампата в преддверието беше твърде слаб, за да мога да задоволя любопитството си и да разгледам добре лицето му. Тъй като ключарят държеше лампата в ръка, лъчите падаха направо върху неговата не по-малко интересна фигура. Той беше някакво диво рунтаво животно, чиито буйни червени коси покриваха лицето му така, че не можеше да се види нищо освен необикновената радост, която го обзе, когато видя водача ми. Никога в живота си не съм виждал нещо, което така напълно да се доближава до представата ми за страшен, грозен,

недодялан дивак, изпаднал в екстаз пред идола на своето племе. Той се хилеше, трепереше, смееше се и само дето не плачеше. Лицето му сякаш питаше: „Къде да отида? С какво да ви услужа?“ Думите ми не са особено сполучливи, но не знам как другояче да изразя пълната, всеотдайна и ревностна преданост и покорност на това лице. Гласът му сякаш се задавяше от възторг и той даваше израз на чувствата си само с възклицания като: „Ой, ой, ай, ай! Откога не съм те виждал!“ и други подобни на същия непознат за мен език, на който говореше с водача ми, докато бяхме пред тъмничната врата. Последният приемаше тези радостни излияния като принц, който отрано е свикнал с преклонението на заобикалящите го, така че то не му прави особено впечатление, но все пак е готов да се отплати за него с обикновените изрази на височайша вежливост. Той протегна благосклонно ръка на ключаря и го запита любезно:

— Как си, Дугъл?

— Ой, ой! — извика Дугъл, приглушавайки пронизителните си възгласи на изненада, като се огледа наоколо предпазливо и уплашено. — Ой, божке! Ти тук! Какво ще стане, ако чуе някой от градските съветници, тези проклети мръсни шишковци!

Водачът ми сложи пръст на устните си и каза:

— Не бой се, Дугъл. Твоята ръка няма никога да ме заключи зад решетките.

— Никога! — рече Дугъл. — Тя по-скоро би предпочела да я отсекал от лакътя... Ами кога ще отиваш пак там? Нали няма да забравиш да ми се обадиш? Че ние сме си братовчеди, макар и през седем поколения.

— Ще ти се обадя, Дугъл, щом реша окончателно.

— И дявол да го вземе, когато ми се обадиш, па макар и да е неделя вечер, ще видиш дали няма да запратя ключовете по главата на кмета или да им изиграя някой номер още същата нощ. Само гледай дали няма да го направя.

Тайнственият ми спътник прекъсна излиянията на своя познат, като му заговори на ирландски или гелски, както разбрах по-късно, и вероятно му обясни каква услуга иска от него.

Ключарят изрази съгласието си с това, което му бе предложено, с думите: „На драго сърце, на драго сърце“ и някои други неясно

измърморени изрази. Той подряза фитила на гаснещата лампа и ми направи знак да го последвам.

— Вие няма ли да дойдете с нас? — запитах аз водача си.

— Не е нужно — отвърна той. — Може би моето присъствие ще ви стеснява и по-добре е да остана, за да съм сигурен, че ще излезем оттук невредими.

— Вярвам, че не бихте ме изложили на някаква опасност, нали? — рекох аз.

— Не ще ви изложа на никаква опасност, която няма и аз да споделя — отговори непознатият с глас, в чиято искреност не беше възможно да се усъмня.

Последвах ключаря, който остави вътрешната вратичка отключена зад себе си и ме поведе по един „прелез“ (така наричат шотландците витите стълби), после по една тясна галерия и след като отвори една от вратите, които излизаха на коридора, ме въведе в малка стая. Хвърляйки поглед към нара, който заемаше единия ъгъл, той каза полугласно, като постави лампата на малка чамова масичка:

— Тя спи.

— Тя? Коя „тя“? Да не би Даяна Върнън да се намира в този дом на мъките?

Обърнах очи към леглото и със странна смесица от разочарование и радост видях, че първите ми подозрения бяха погрешни. Видях една глава, която не беше нито млада, нито красива, с двудневна сива брада и покрита с червена ноцна шапчица. Първият поглед ме успокои, че това не е Даяна Върнън; при втория, когато спящият се събуди от дълбок сън, прозина се и разтърка очи, видях едно съвсем друго лице — лицето на моя беден приятел Оуън. Дръпнах се настрана за момент да му дам възможност да се окопоти, понеже навреме си спомних, че за щастие съм само натрапник в тези скръбни килии и че всякакъв шум би могъл да има нещастни последици.

Междувременно бедният бюрократ се повдигна с, помощта на единия си лакът на нара и като се почеса по ноцната качулка с другата ръка, извика с глас, в който всичкото раздражение, на което беше годен, се бореше със сънливостта му:

— Слушайте какво ще ви кажа, господин Дъгуел или както там ви викат, в крайна сметка работата се свежда до това, че ако ми се

прекъсва естествената почивка по този начин, ще бъда принуден да се оплача на началника на затвора.

— Един господин иска да говори с вас — отговори Дугъл със сърдития, тон на ключар вместо с пискливите звънливи тонове на горношотландския диалект, с който беше приветствувал пристигането на моя тайнствен водач. И като се завъртя на петите си, той излезе от килията.

Не беше лесно да накарам нещастния, току-що събудил се затворник да разбере кой съм. Когато ме позна, мъката на добрия човечец беше извънредно голяма, тъй като той съвсем естествено предположи, че съм изпратен тук да споделя затворничеството му.

— Ох, господин Франк, докъде докарахте вие себе си и фирмата! За себе си не мисля, защото аз съм, тъй да се каже, нула. Но вие, вие, който сте за баща си целият му капитал — неговият *omnium*^[1], — който можехте да бъдете първия човек на първата фирма в първия град на света — вас да затворят в мръсна шотландска тъмница, дете човек и праха от дрехите си не може да изчисти!

Раздразнен и сърдит, той започна да търка кафявото си сако, на което някога нямаше нито едно петънце, но по което сега личаха нечистотии от пода на затвора. Навикът му да бъде винаги безупречно чист увеличаваше мъката му.

— Ох, господ да се смили над нас! — продължи той. — Хубава новина ще бъде туй на борсата! Не е имало толкова събитие от битката при Алманса^[2], когато общата сума на британските загуби бе изчислена на 5000 убити и ранени плюс един неустановен брой изчезнали — ама какво е туй в сравнение с новината, че фирмата „Озбълдистън и Трешъм“ е принудена да ликвидира!

Прекъснах вайканията му, за да му съобщя, че не съм затворник, макар че не можех да му обясня присъствието си тук в този час. Успях да спра въпросите му само като упорито го заразитвах за неговото собствено положение. Най-после сполучих да изтръгна от него сведенията, които беше в състояние да ми даде. Те не бяха твърде ясни, защото, макар че имаше бистър ум за рутината на търговските операции, Оуън, както добре знаете, не беше особено схватлив да неща във от тази област.

Накратко узнах следното. От двете фирми, с които баща ми беше в кореспонденция в Глазгоу и чрез които вършеше голяма търговия в

Шотландия, както споменах вече, и баща ми, и Оуън считали фирмата „Маквити, Макфин и с-ие“ за по-услужлива и любезна. При всички случаи те се отнасяли с уважение към английската фирма и при всички сделки безропотно играли ролята на чакала, който се задоволява само с това, което лъвът благоволи да му остави. Колкото и малък да бил делът от печалбата, който им се падал, те винаги казвали, че е достатъчен „за такива като тях“; колкото и много труд да им стрували общите сделки, „те знаели, че трябва да направят всичко възможно, за да заслужат неотменното покровителство и добро мнение на своите уважавани приятели от Крейн Али.“

За Маквити и Макфин нарежданията на баща ми били неотменни като законите на мидите и персите — те не можели нито да се променят, нито да се обсъждат; а строгите формалности в извършването на сделките, които изисквал Оуън — голям поклонник на бюрократичните форми особено когато може сам да ги диктува *ex cathedra*^[3], — изглеждали не по-малко свещени за тях. Оуън приемал като напълно чиста монета това почтително покорно отношение. Но баща ми, който вниква по-дълбоко в сърцата на хората, упорито се противял на желанието им да станат негови единствени представители в Шотландия било защото прекомерното им уважение му се струвало подозрително, било защото обичал прости и делови отношения в търговията и затова безкрайните почтителни излияния на тези господа му досаждали. Той извършвал много свои сделки чрез съвършено различен посредник — един човек, чието самомнение било твърде високо и който, понеже изобщо обичал англичаните толкова, колкото баща ми шотландците, приемал да има отношения с него само на равна нога. На туй отгоре бил осторожен и подозрителен, понякога заядлив и не по-малко упорит в поддържането на своите собствени мнения относно формата от самия Оуън; не давал пет пари за компетентното становище на цялата Ломбардска улица, ако то случайно не съвпадало с неговото собствено.

Тези особености на нрава на господин Никъл Джарви затруднявали извършването на сделки с него, тъй като понякога ставали причина за спорове и охладняване на отношенията между английската фирма и нейния представител, които успявали да преодолеят само в името на общите интереси. Освен това при възникналите спорове самолюбието на Оуън често постраждало и

затова нищо чудно, Трешъм, че вашият стар приятел винаги използвал цялото си влияние в полза на вежливите, тактични и услужливи господа от фирмата „Маквити, Макфин и с-ие“ и наричал Джарви своенравен и капризен амбулантен търговец, с когото не може да се върши работа.

Нищо чудно също така, че при тези обстоятелства, чиито подробности узнах едва по-късно, Оуън, в затрудненото положение на фирмата вследствие отсъствието на баща ми и изчезването на Рашли, веднага с пристигането си в Шотландия два дни преди мен потърсил приятелската помощ на тези господа, които винаги се кълнели, че са задължени, признателни и предани на неговия шеф. Той бил приет в кантората на господа Маквити и Макфин в Галоугейт с уважение и почит, подобни на тези, които един католик отдава на своя светия-покровител. Но уви! Небето скоро се помрачило, когато, насърчен от светлите надежди, които му вдъхнал техният прием, той разкрил затрудненията на фирмата пред нейните дружелюбни представители и потърсил от тях съвет и помощ. Маквити бил почти втрещен от новината, а Макфин, още преди да го изслуша докрай, грабнал счетоводната книга на фирмата и се заровил дълбоко в безбройните сметки между нея и фирмата „Озбълдистън и Трешъм“, за да открие на коя страна клони балансът. Уви! Везните натежали значително във вреда на английската фирма; лицата на Маквити и Макфин, които досега не изразявали нищо освен колебание, станали мрачни, злокобни и намръщени. На молбата на господин Оуън за помощ и подкрепа те отвърнали с искане за незабавни гаранции срещу застрашаващия ги риск от евентуални загуби. И най-после, говорейки открито, поискали да се оставят за тази цел на тяхно разположение известни авоари, определени за други цели. Оуън отхвърлил това искане с голямо възмущение, определяйки го като нечестно спрямо клиентите на фирмата, несправедливо към кредиторите на „Озбълдистън и Трешъм“ и като признак на черна неблагодарност от страна на тези, които го предявяват.

Този спор дал на шотландските му сътрудници това, което е твърде удобно и полезно за хора, които съзнават, че не са прави — именно възможност и предлог да изпаднат в ярост, понеже били уж предизвикани, и да вземат такива мерки, до каквито при други

обстоятелства чувството им за приличие, ако не съвестта им, вероятно би ги въздържало да прибегнат.

Както, мисля, е прието, Оуън имаше малък дял в капитала на фирмата, чийто главен счетоводител беше, и следователно и самият бе лично отговорен за всички поети от нея задължения. Господа Маквити и Макфин знаели това и за да го накарат да почувствува силата им или по-скоро да го принудят в този критичен момент да изпълни искането им, което той отхвърлил с такова възмущение, прибегнали към една кратка процедура на арест и затвор. Тази процедура, както изглежда, шотландският закон (който в това отношение дава възможности за много злоупотреби) разрешава на всеки кредитор, който по съвест се закълне, че длъжникът му се гласи да напусне страната. Въз основа на такава съдебна заповед бедният Оуън се беше видял лишен от свобода в деня, преди аз да бъда доведен по такъв необикновен начин в затвора му.

След като узнах в общи черти тревожните факти, оставаше въпросът какво да се прави. А този въпрос не можеше да се реши лесно. Ясно виждах опасностите, които ни заобикаляха, но мъчно беше да предложи изход от тях. Предупреждението, което ми бе направено, като че ли загатваше, че моята собствена свобода може би ще бъде застрашена, ако се застъпя открито за Оуън. Оуън имаше същите опасения и в прекомерната си уплаха ме уверяваше, че един шотландец, за да не изгуби дори петак от някой англичанин, би намерил законно основание да арестува жена му, децата му, слугите и слугините му, па даже и гостенина под неговия покрив. В повечето страни законите са така безмилостно жестоки спрямо длъжниците, че не можех напълно да отхвърля твърдението му. А моето арестуване при сегашните обстоятелства би било *coup de grace*^[4] за работите на баща ми. Намирайки се в това безизходно положение, аз попитах Оуън дали не си е помислил да потърси помощта на господин Никъл Джарви, другия представител на баща ми в Глазгоу.

Той отговори, че му пратил писмо тази сутрин. Но щом като ласкателните и вежливи господа от Галоугейт се бяха отнесли така към него, какво можеше да се очаква от киселия, opak тип от Солни пазар?

— Да му поискаш услуга без *per contra*^[5], е все едно да искаш от един посредник да се откаже от процента си — каза Оуън. — Той дори

не отговори на писмото ми, макар че му било връчено тази сутрин, когато отивал на черква.

При тези думи отчаяният поклонник на цифрите се тръшна на нара и завика:

— Горкият ми господар! Горкият ми господар! Ох, господин Франк, господин Франк, вашият инат ни докара дотук. Господ да ми прости, че ви казвам това, когато и вие сте в беда. Такава е била волята божия и ние трябва да се примирим.

Моята собствена философия, Трешъм, не ми попречи да споделя скръбта на честния човечец и ние поплакахме заедно. Моите сълзи бяха още по-горчиви, защото съвестта ми подсказваше, че упоритата ми съпротива на бащината воля, за която добродушният Оуън се въздържаше да ме укорява, е причина за цялото ни нещастие.

Сред нашата обща скръб ние бяхме обезпокоени и изненадани от силно чукане на външната врата на затвора. Изтичах до най-горното стъпало на стълбата, за да чуя кой е, но долових само гласа на ключаря, който говореше ту високо на някого отвън, ту шепнешком на лицето, което ме беше довело тук.

— Ида, ида! — викаше той. После по-тихо: — Олеле, олеле! Сега какво да правя? Върви горе и се скрий зад леглото на англичанина. Ида, ида, ей сега! Велики боже! Трябва да е кметът с градските съветници и пазачите — па и капитанът ей сега ще се качи... Господ да ми е на помощ! Върви, че ще те видят! Ида, ида-а... много е ръждясал ключът.

Докато Дугъл неохотно и колкото може по-бавно отваряше различните ключалки и резета, за да пусне чакащите вън, които вече викаха нетърпеливо, водачът ми се изкачи по витата стълба и бързо влезе в стаята на Оуън, където го последвах и аз. Той хвърли бърз поглед наоколо, сякаш търсеше къде да се скрие, после ми каза:

— Дайте ми пистолета си — не, няма значение. Мога и без него. На каквото и да бъдете свидетел, не обръщайте внимание и не се намесвайте в чужди вражди. Тази работа си е моя и аз трябва да се оправя, както мога. И друг път съм бил в същото положение и дори в по-лошо.

Докато казваше това, непознатият свали тежкото горно палто, което носеше, и се изправи срещу вратата на стаята, като впи остър и решителен поглед в нея и се изпъчи, събирайки сили като прекрасен

кон, преди да прескочи препятствие. Нито за момент не се усъмних, че той възнамерява да се измъкне от затруднението, от каквото и да бъде причинено то, като се хвърли направо срещу тези, които се появят при отварянето на вратата, и със сила си стори път към улицата. Фигурата му издаваше такава мощ и пъргавина, а в израза и държането му имаше такава решителност, че ни за момент не се съмнявах, че той може да се справи с противниците си, освен ако те го спрат с някакво смъртоносно средство.

Между отварянето на външната врата и вратата на стаята имаше един промеждутък на страшно напрежение, а след това се яви — не някакъв пазач с натъкнат щик или въоръжен с боздуган, секира или алебарда, а една хубава млада жена с грогренова фуста, подвита нагоре, за да може да върви по улиците, и с фенер в ръка. След нея влезе един по-важен господин, нисък, широкоплещест и въздебеличък, с къса перука: и по звание, както разбрах скоро, съдия. Той беше разбързан и задъхан. Водачът ми се дръпна назад при появяването му, сякаш да се скрие. Но той не успя да избегне от наблюдателния жив поглед, с който този сановник обгърна цялата стая.

— И таз хубава, да ме държите половин час на вратата, капитан Станчълз — каза той на главния тъмничар, който сега се показва на вратата зад този големец, — и да ме карате да блъскам, за да вляза в затвора, както друг би блъскал, за да излезе, макар и напразно, бедният! Ами туй какво е! Туй пък какво е! Външни хора в затвора, след като е заключено вече, и то в неделя вечер! Да знаете, Станчълз, че аз ще видя тази работа! Дръжте вратата заключена, а аз малко ще поприказвам с тези господа. Но нека най-напред да се видя с един стар познат тук. Господин Оуън, господин Оуън, как сте?

— Телесно съм добре, благодаря, господин Джарви — изрече с мъка бедният Оуън, — но душата ми страда.

— Сигурно, сигурно, да, да, не е лесна работа това, особено пък за човек, който толкоз се възгордяваше. Човешки слабости, човешки слабости. Да, да, на всекиго може да се случи да изпадне. Господин Озбълдистън е добър и честен човек, но аз винаги съм казвал, че той е от тези, дето искат или всичко, или нищо, както казваше баща ми, почтеният черковен настоятел. Той често ми викаше — Ник, Ник-младши (и неговото име беше Никъл като моето и хдрата на шега ни викаха Ник-старши и Ник-младши), Ник — викаше той, — никога не

се простирай повече от чергата си. И аз съм казвал това на господин Озбълдистън, но на него май не му се харесваше много, макар че го казвах за добро, само за добро.

Тази реч, произнесена с голяма словоохотливост и самодоволство от спомена за собствените му съвети и предричания, не вдъхваше големи надежди за помощ от страна на господин Джарви. Обаче скоро ни стана ясно, че му липсва само деликатност, а не и истинска доброта. Защото, когато Оуън изрази огорчението си, че му се припомнят тези неща в сегашното му положение, глазоучанинът го хвана за ръка и му каза:

— Хайде, успокойте се! Да не мислите, че съм дошъл тук посред нощ, като почти съм нарушил светостта на божия празник, за да натяквам на изпаднал човек за грешките му? Не, не, съветникът Джарви не е от тях, както не беше от тях и баща му, черковният настоятел. Слушайте, приятелю, за мене е правило никога да не мисля за земни работи в неделя, но макар че правих какво ли не да не мисля за писмото ви, което получих тази сутрин, мислих за него повече, отколкото за проповедта. И за мен е правило да си лягам, като спусна жълтите завеси, точно в десет часа — освен ако си хапна моруна е някой съсед или той с мен, — попитайте момичето не е ли това основен закон в къщата ми. А пък тази вечер седях и четох поучителни книги и се прозявах, като че ли щях да глътна черквата „Свети Енох“, докато удари дванадесет, когато вече е законно да погледна в сметководните си книги, за да видя как стоят работите между нас. И тъй като времето никого не чака, накарах момичето да вземе фенера и се домъкнах тук да видя какво може да се направи по вашата работа. Съветникът Джарви има право да влиза в затвора по всяко време на деня и на нощта; със същото право се ползуваше и баща ми, черковният настоятел, докато беше жив, вечна му памет!

Макар че Оуън изпъшка, когато стана дума за сметководните книги, като ме накара с това да се побоя, че и тук балансът не е в наша полза, и макар думите на съдията да бяха изпълнени със самодоволство и злорадство, че собствената му преценка е била много по-правилна, все пак в тях имаше едно искрено и грубовато добродушие, което не можеше да не ми вдъхне надежда. Той поиска да види някакви книжа, грабна ги бързо от ръката на Оуън и сядайки на леглото, „за да си починат кокалите му“, както благоволи да се изрази,

зачете, мърморейки и пуфтейки, написаното в тях, а прислужницата му светеше с фенера.

Като го видя така задълбочен в проучване на книгата, водачът ми прояви намерение да се оттегли без много церемонии. Той ми направи знак да мълча и като промени позата си, даде да се разбере, че възнамерява да се измъкне към вратата, без да привлече вниманието на присъстващите. Но бдителният съдия (твърде различен от стария ми познайник господин съдията Ингълууд) веднага долови и осуети намеренията му.

— Ей, пази вратата, Станчълз, затвори я и я заключи и пази отвънка.

Непознатият сбърчи чело и за момент като че ли пак се канеше да се измъкне насила; но преди да се реши да действа, вратата се затвори и тежкият ключ се завъртя. Той промърмори някакво възклицание на шотландски диалект, премина с широки крачки през стаята и после, с израз на упорита решителност да изчака и види какво ще става, седна на чамовата маса и засвири с уста някакъв стратспей^[6].

Господин Джарви, който, изглежда, беше много експедитивен в търговските си работи, скоро показа, че е разбрал съдържанието на прочетените документи, и се обърна към господин Оуън със следните думи:

— Е, господин Оуън, вашата фирма дължи известни суми на господата Маквити и Макфин (срам на мръсните им мутри — много повече пари спечелиха те от онази сделка с дъбовите гори в Глен Келзикат, която ми измъкнаха от ръцете — с вашата благословия, трябва да кажа, господин Оуън, — но това няма значение сега). Е добре, сър, вашата фирма им дължи тези пари. И заради тях и някои други задължения на фирмата ви те са ви пипнали и са завъртели два пъти Станчълзовия ключ подире ви. Е добре, сър, вие дължите тези пари, а може би дължите още пари и на други хора, може би дължите и на мен, съветника Никъл Джарви.

— Не мога да отрека, сър, че към днешна дата балансът може да е в наша вреда — каза Оуън, но бъдете така добър да вземете пред вид...

— Сега нямам време да вземам нищо пред вид, господин Оуън, когато сме още тъй близо до неделята и съм станал по туй време от топлия си креват — а пък тук има и течение, — нямам време нищо да

взема пред вид. Но, сър, както казах, вие ми дължите пари, не го отричате; дължите ми пари, малко ли са, много ли са, няма значение. Обаче, господин Оуън, аз не виждам как вие, пъргав човек, който разбира от търговия, можете да оправите работата, за която сте дошли, и да се разплатите с нас (за което твърдо се надявам), щом ви държат да лежите в тъмницата на Глазгоу. Е добре, сър, ако можете да намерите поръчител *judicio sisti*^[7], т.е. да гарантира, че няма да избягате от страната, но че ще се явите в съда, когато ви извикат, и ще освободите поръчителя си от задълженията му, можем да ви пуснем от затвора още тази сутрин.

— Господин Джарви — каза Оуън, — ако се намери някой-приятел да поръчителствува за мен в този смисъл, аз без съмнение ще използвам свободата си за доброто на фирмата — и на всички свързани с нея.

— Е добре, сър — продължи Джарви, — без съмнение, ако се намери такъв приятел, той ще очаква от вас да се явите в съда, когато ви повикат, и да го освободите от задълженията му.

— И аз ще направя това тъй сигурно, както две и две прави четири, освен ако съм болен или мъртъв.

— Е добре, господин Оуън — каза глазгоучанинът, — аз ви вярвам и ще докажа това, сър. Аз съм предпазлив човек, както е добре известно, и работлив, както знае целият град. Аз мога да печеля пари и да си пазя парите и да си зная сметката не по-зле от всеки друг на Солни пазар, пък дори и на улица Галоугейт. Аз съм благоразумен човек като баща си черковния настоятел. Но по дяволите, човече, няма да оставя аз един честен порядъчен мъж, който разбира от търговия и иска да се отнася почтено към всички, да лежи в затвора без полза за самия себе си и за кой да е друг. Аз самият ще ви стана поръчител. Но запомнете, че се касае за поръчителство *judicio sisti*, както казва градският писар, а не *judicatum solvi*. Запомнете, защото има голяма разлика.

Господин Оуън го увери, че при сегашното положение на нещата той не би могъл да очаква от никого да стане поръчител за самото изплащане на дълга, но че няма ни най-малка, причина Джарви да се страхува от загуба поради това, че той, Оуън, може да не се яви в съда, когато бъде надлежно призован.

— Вярвам ви, вярвам ви. Достатъчно, няма нужда от повече думи. Ще ви пуснем преди закуска тази сутрин. А сега да видим тези ваши приятели по килия какво имат да кажат за свое оправдание и как в името на анархията са попаднали тук по това време.

[1] Всичко (лат.). — Б. р. ↑

[2] Битката при Алманса (град в Испания) станала в 1707 година, през време на войната за испанското наследство. В това сражение англичаните и техните съюзници претърпели поражение. — Б. р. ↑

[3] Буквално: от катедрата (лат.) — т.е. авторитетно, с тон, който не допуша възражения или обсъждания. — Б. р. ↑

[4] В буквален смисъл: милосърден удар (фр.) — последният, смъртоносен удар, с който довършват победения противник — Б. р. ↑

[5] Компенсация, възнаграждение (лат.). — Б. р. ↑

[6] Бърз танц на шотландските планинци. — Б. р. ↑

[7] Т.е. поръчителят отговаря само за явяването в съда на взетия от него под поръчителство длъжник, но не и за самото плащане. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXIII

*Веднџж, когато се завърнал
внезапно у дома,
стопанинът жена си зърнал
със гост, а не сама.
„Кажу, що дири този мъж
у нас във късен час?
И идвал ли е неведнџж,
без да го каня аз?“*

Стара песничка

Съдията пое светлината от ръката на прислужницата си и като Диоген с фенер в ръка из улиците на Атина, се приближи да ни разгледа. Сигурно, също като този циник, не очакваше да открие нещо особено ценно. Най-напред се приближи до моя тайнствен водач, който — седнал върху масата, както казах вече, с очи, вперени в стената, с лице, застинало в израз на непоколебима решителност, с ръце, скръстени на гърдите хем небрежно, хем предизвикателно, тропайки с петата си по крака на масата в такта на мелодията, която продължаваше да си подсвирква — срещна изпитателния поглед на господин Джарви с пълно спокойствие и самоувереност. За момент това обърка добрата памет и мъдростта на този остър и внимателен наблюдател.

— А-а, е-е, о-о! — възкликна съветникът. — Кълна се в съвестта си! Не може да бъде! И все пак... Не! Не може да бъде! И все пак... Дявол ме взел, какво приказвам! Разбойнико, грабител, ти дявол същи, за добро не си се родил! Ти ли си бе!

— Както виждаш, градски съветнико — беше лаконичният отговор.

— Поврага! Съвсем се обърках! Ти, изменнико и разбойнико, ти сам да се намъкнеш в затвора в Глазгоу! Колко мислиш, че струва главата ти, а?

— Хм, ако се премери точно и без надценка, мисля, че ще струва колкото един кмет, четири градски съветници, един градски писар и шест черковни настоятели...

— Ах ти, негоднико, трябва съвсем да си пощурял! — прекъсна го господин Джарви. — Спомни си греховете си и се приготви, защото ако кажа една дума...

— Вярно, господин съветник — отговори му другият, като скръсти ръце зад гърба си с пълен nonchalance^[1], — само че ти никога няма да кажеш тази дума.

— Защо пък да не я кажа? — извика съдията. — Защо пък не? Я ми кажи — защо пък не?

— По три достатъчно важни причини, съветнико Джарви. Първо — заради старото ни приятелство. Второ — заради оная баба край огнището в Стъкавралахън, която ни смесила кръвта, за мой срам! Да ме направи роднина с един търговец, с един тъкач, който се е разправял със станове и совалки като прост работник! И най-последно, съветнико, защото само да забележа и най-малкия признак, че можеш да ме издадеш, ще ти размажа мозъка, преди някой да успее да ти се притече на помощ!

— Ти си дързък и отчаян злодей, сър — отвърна неустрашимият съветник. — И знаеш, че те познавам като такъв и че не бих рискувал да ти падна на мерника.

— Знам — каза другият, — че имаш благородна кръв в жилите си и не бих искал да сторя зло на собствения си роднина. Но аз ще си изляза оттук така свободно, както и влязох, или иначе дори стените на затвора в Глазгоу ще има десет години да разправят за мен.

— Добре, добре — каза съветникът. — Кръвта вода не става. Не прилича на роднина и приятел да търси недостатъци, където другите не ги виждат. Много ще се натъжи старата баба в Стъкавралахън да чуе, че ти, планински хайдутино, си ми строшил главата или пък че аз съм станал причина да ти окачат въжето на шията. Но ще признаеш, мръсен дяволе, че освен с теб аз мога да се справя с най-силния мъж от Горна Шотландия.

— Сигурно щеше да се опиташ — отговори водачът ми, — това знам. Ама съмнявам се дали щеше да успееш, защото ние планинците сме упорит народ, когато искат да ни поробят. Не търпим да ни се налагат разни там чиновници. Не можем да понасяме тесни дрехи — каменни гащи и железни жартиери^[2].

— Ще си намериш ти и каменните гащи, и железните жартиери, да, пък и кълчищената вратовръзка един ден, съседе — отговори съветникът. — Никой друг човек в цивилизована страна не се е разпускал като тебе — ама има да се пържиш един ден в собственото си масло, предупреждавам те.

— Е добре, братовчеде — каза другият, — ти ще носиш ли черно на погребението ми?

— Няма да има други облечени в черно на погребението ти, Робин, освен гарвани и свраки, гарантирам ти. Ами я ми кажи, къде са хилядата шотландски лири, дето ти ги дадох назаем, човече, и кога ще ги видя?

— Къде са, не мога точно да ти кажа — отговори водачът ми, като се престори, че се замисля за малко. — Сигурно при ланския сняг.

— Че той е на връх Скехалиън, куче шотландско — каза господин Джарви. — А аз искам да ми ги върнеш веднага.

— Да — каза планинецът, — ама аз не нося нито сняг, нито пари в кесията си. А пък що се отнася до това кога ще ги видиш, е, добре: когато кралят си възвърне правата, както казва старата песен.

— Туй пък вече е най-лошото, Робин — каза глазгоучанинът, — искам да кажа ти, неверни изменнико! Туй вече е най-лошото! Да не искаш да върнеш пак попщината и своеволието, литургиите и кюретата и безобразните стари патрахили и прочие одежди? По-добре си гледай стария занаят, разбойничеството и изнудвачеството; по-добре е да крадеш, отколкото да погубваш народи.

— Стига бе, човече, стига си проповядвал политиката на витите — отговори шотландецът. — Отдавна се познаваме ние с тебе. Аз ще се погрижа да не ти ограбят кантората, когато момчетата с фустанелите^[3] дойдат да прегледат глазгоуските дюкяни и да ги очистят от стария им боклук. И освен ако дългът изрично ти наложи това, Никъл, ти не бива да ме виждаш по-често, отколкото аз съм склонен да те виждам.

— Смел разбойник си ти, Роб — отговори съветникът, — ама ще те обесят един ден, и мало и голямо ще разправя. Но аз няма да съм като тези калпави птици, дето мърсят собственото си гнездо, освен ако неотменна необходимост и повелята на дълга го изискват, на които всеки трябва да се подчини. Ами този пък кой е? — продължи той, обръщайки се към мен. — Сигурно някой от твоите юнаци. Изглежда, че има мъжко сърце за разбойничество и дълга шия за бесило.

— Това, добри ми господин Джарви — каза Оуън, който също като мен беше онемял от учудване при тази странна среща и още по-странен разговор между двамата забележителни роднини, — това, добри ми господин Джарви, е младият господин Франк Озбълдистън, единственият син на шефа на нашата фирма, който трябваше да бъде приет във фирмата по времето, когато господин Рашли Озбълдистън има късмет да влезе в нея. (Тук Оуън не можа да подтисне една въздишка.) Но както и да е...

— А-а, чувал съм за тази работа — прекъсна го шотландският търговец, — значи, той е, дето вашият шеф, упорит стар глупак, ще не ще, искал да направи търговец и момъкът взел, че станал странствуващ актьор само от омраза към труда, с който си изкарват прехраната честните хора. Е добре, сър, какво ще кажете за делата си? Дали Хамлет, принц датски, или пък духът на Хамлет могат да станат гаранци на господин Оуън, а, сър?

— Не заслужавам вашите закачки — отвърнах аз, — макар че уважавам подбудите ви и съм ви премного признателен за помощта, която оказахте на господин Оуън, за да ви се сърдя. Единствената цел на идването ми тук е да се помъча да направя, каквото мога (вероятно твърде малко), за да помогна на господин Оуън в уреждането на бащините ми работи. Моята неприязън към търговската професия е чувство, което аз единствен и най-добре мога да преценя.

— Заявявам — каза планинецът, — че изпитвах уважение към този смел младеж още преди да го познавам добре. Но сега го ценя за неговото презрение към предачите и тъкачите и други подобни сухи хора и техните занимания.

— Ти си луд, Роб — каза съветникът, — луд като заек през март — защо заекът да е по-луд през март, отколкото по Архангеловден, хич не знам! Тъкачи! Тъкачи! Дяволът да те измъкне от мрежата, дето са ти изтъкали тъкачите! Предачи! Ще си изпредеш ти хубаво въже! А туй

момче тук, дето си го повел по най-краткия път към бесилото и дявола, неговите представления и поезии ще му помогнат ли нещо, как мислиш, а? Колкото ще ти помогнат на тебе клетвите и камата, негодник такъв! Tityre tu patulae^[4], дето викат, ще му каже ли къде е Рашли Озбълдистън? Ами Макбет с всичките му там разбойници и главорези, пък и твоите собствени отгоре, ще му намерят ли пет хиляди лири да посрещне полиците, дето изтичат след десет дена? Я се опитай, Роб, да изнесеш на пазара разните си мечове, кожени щитове, тежки обувки, кожени кесии и прочие такъми, та да видим колко ще струват.

— След десет дена ли? — повторих аз и машинално извадих писмото на Даяна Върнън. И понеже времето, през което не трябваше да докосвам печата, беше изтекло, аз бързо го отворих. Една запечатана записка изпадна от ненадписания плик — тъй трепереха пръстите ми, когато го разтварях. Лек полъх на вятъра, който проникваше през счупеното стъкло на прозореца, отнесе писмото при краката на господин Джарви, който го вдигна, разгледа го с безцеремонно любопитство и за мое учудване го подаде на своя роднина от Горна Шотландия, като каза:

— Ето как вятърът донася едно писмо на адресанта му, което инак не би имало шанс едно на хиляда да стигне до него.

Планинецът, след като прегледа адреса, отвори писмото без всякакви церемонии. Аз се опитах да го спра.

— Преди да ви позволя да четете това писмо, сър — казах аз, — трябва да ми докажете, че е предназначено за вас.

— Не се тревожете, господин Озбълдистън — отговори съвсем спокойно планинецът, — спомнете си за съдията Ингълуд, секретаря Джобсън, господин Морис, спомнете си преди всичко вашия покорен слуга, Робърт^[5] Комил^[6], и красивата Даяна Върнън. Спомнете си всичко това и не се съмнявайте повече, че писмото е за мен.

Останах смаян от собствената си глупост. През цялата нощ гласът, дори чертите на този човек, макар че не ги виждах ясно, ме бяха преследвали като някакъв спомен, който не можех да свържа с никое определено място или лице. Но сега изведнъж ми просветна — този човек беше самият Камбел. Всичките му характерни особености изведнъж блеснаха пред мен — дълбокият силен глас, твърдите и строги черти на лицето, на които въпреки това не липсваше човечност,

шотландският акцент със съответните диалектични изрази и образност, който, макар че той можеше да се освободи от него, се чувствуваше винаги когато беше развълнуван или искаше да придаде повече острота на своя сарказъм и сила на доводите си. Той беше по-скоро под среден ръст и тялото му издаваше най-голямата сила, която е съвместима с пъргавината — едно качество, което, съдейки по забележителната лекота и свобода на движенията му, човек не можеше да се съмнява, че той притежава в най-висока степен на съвършенство. Във фигурата му имаше две неща, които не отговаряха на правилата на симетрията — раменете му бяха толкова широки в сравнение с височината му, че въпреки слабостта и жилавостта на тялото му, го караха да изглежда набит за височината си; а ръцете му, макар и закръглени, мускулести и силни, бяха толкова дълги, че изглеждаха ненормални. По-късно узнах, че той се гордеел с дължината на ръцете си; че когато бил облечен с носията на Горна Шотландия, можел да завързва връзките на бричовете си, без да се навежда; и че дългите му ръце му давали големи преимущества при служенето със сабя, която владеел с голяма сръчност. Но все пак тази не-симетричност му пречеше да претендира да бъде считан за красавец; тя придаваше на външността му нещо примитивно, неправилно и някак си свръхестествено и ми напомняше за приказките, които Мейбъл ми разказваше за старите пикти, които в древни времена опустошавали Нортъмбърланд и които, според нейните легенди, бяха полудемони-полухора и се отличаваха, като този човек, със своята смелост, хитрост и свирепост, с дългите си ръце и широките си рамене.

Но когато си спомних при какви обстоятелства се бяхме срещнали преди, не можех да се съмнявам, че бележката бе предназначена за него. Той беше централната фигура сред тайнствените хора, върху които Даяна Върнън, изглежда, имаше влияние и които от своя страна влияеха върху нея. Мъчително ми бе да си помисля, че такова прелестно същество има някаква връзка с разбойници като него, и все пак изглеждаше невъзможно да се съмнявам в това. Но какво можеше да помогне този човек за работите на баща ми? Вярно е, че подтикнат от госпожица Върнън, Рашли Озбълдистън беше намерил начин да доведе господин Камбел, когато присъствието му беше необходимо, да ме освободи от обвиненията на Морис. Не е ли вероятно, че по същия начин тя може да повлияе на

Камбел да намери Рашли? основавайки се на това подозрение, аз попитах къде се намира моят опасен роднина и кога господин Камбел го е виждал за последен път. Отговорът дойде по косвен път.

— Хубаво ме е нагласила тя. И все пак искането е справедливо и аз няма да ѝ откажа. Господин Озбълдистън, аз живея недалеч оттук — моят роднина може да ви покаже пътя. Оставете господин Оуън да направи каквото може в Глазгоу, а вие елате да ме посетите в планинските клисури. Може би ще мога да ви услужа и да помогна на баща ви в крайната му нужда. Аз съм беден човек, но умът е по-ценен от богатството. А ти, братовчедо — рече той, обръщайки се към господин Джарви, — ако имаш смелост да хапнеш печено кълцано месо и еленски бут с мен, ела с този англичанин до Драймън или Бъкливи, или още по-добре до селото Абърфойл и аз ще пратя някой да те чака и да ти посочи пътя до мястото, където можеш да ме намериш по това време. Какво ще кажеш, а? Ето ръката ми — няма да те измамя.

— Какво да кажа, Робин — рече предпазливият гражданин, — не обичам много да излизам вън от Горбалс. Не ми се ще да се скитам из твоите диви баири, Робин, сред твоите там приятели с фустанелите и червените бричове — не ми подobaва на положението.

— По дяволите положението ти — каза Камбел. — Единствената капка благородна кръв в жилите ти е от нашия прачичо, дето го съдили в Дъмбартън, а пък ти ми се перчиш, че било унижение за теб да ми дойдеш на гости! Слушай, братко, аз ти дължа пари — ще ти платя хилядата шотландски лири до петак, ако един път се покажеш честен човек и пристигнеш у нас с този англичанин.

— Я престани с твоята благородна кръв — отвърна съветникът, — занеси си благородната кръв на пазара да видиш какво можеш да купиш с нея. Но ако случайно дойда, наистина ли ще ми платиш честно парите?

— Заклевам се — каза планинецът — в паметта на този, който почива под сивите камъни в Инх Кейлих^[7].

— Достатъчно, Робин, достатъчно. Ще видим какво може да се направи. Но недей очаква от мен да премина границата на Горна Шотландия — за нищо на света няма да мина оттатък. Трябва да ме срещнеш край Бъкливи или в село Абърфойл и недей забравя парата.

— Не бой се, не бой се — каза Камбел, ще бъда верен, на уговорката като стоманеното острие, което никога не изневерява на господаря си. Но аз трябва да си ходя, братовчеде, защото въздухът на тъмницата в Глазгоу не е твърде здравословен за организма на един планинец.

— Вярно — отбори търговецът, — и ако аз бях изпълнил дълга си, нямаше скоро да промениш въздуха, както би казал свещеникът. Ох, боже, защо трябва да помагам и да съучаствам на човек, който бяга от правосъдието? Това ще бъде вечен срам и позор за мене и близките ми, па и за паметта на баща ми дори.

— Хайде, хайде, не бери грижа — отговори неговият роднина.

— Когато петното изсъхне, лесно ще се изчисти. Баща ти беше честен човек и умееше да си затваря очите за грешките на приятелите си.

— Може би си прав, Робин — каза съветникът след моментно размишление, — добър човек беше черковният настоятел. Ти нали не си го забравил, Робин? — Последният въпрос беше казан с по-мек тон, в който имаше нещо и смешно, и трогателно.

— Как да съм го забравил! — отвърна роднината му. — Как така ще го забравя! Прекрасен тъкач беше — той ми направи първите панталони. Но хайде, братовчеде:

*Налейте ми чашата с вино догоре,
оседлайте конете, викнете ми хората —
прогонен съм аз от злини и беди
да напусна завинаги роден Дънди.*

— Шт, сър — каза съдията с авторитетен глас. — Какво е това пеене на края на неделата! Скоро можеш и друга песен да запееш тук! Да, да, за доста грехове има да отговаряме. Станчълз, отвори вратата!

Тъмничарят се подчини и ние всички излязохме. Станчълз погледна изненадан двамата непознати, чудейки се вероятно как са попаднали тук без негово знание. Но думите на господин Джарви „Мои приятели, Станчълз, мои приятели“ пресякоха желанието му да разпитва повече. Слязохме в долното преддверие и няколко пъти се провикнахме за Дугъл, без да получим отговор. Камбел забеляза с

насмешлива усмивка, че ако Дугъл е такъв, какъвто го познава, едва ли ще е чакал да му благодарят за неговия дял в събитията тази нощ и вероятно е поел с пълна пара към Баламахския проход.

— И ни е оставил, па и мен на всичко отгоре, да стоим цяла нощ заключени в затвора — възкликна съдията, разгневен и объркан. — Наредете да донесат чукове, лостове, клещи и черясло. Пратете да повикат черковния настоятел Йетлин, ковача, и му кажете, че съветникът Джарви е затворен в тъмницата от един планински мошеник, когото ще обеси нависоко като Аман^[8]...

— Когато го хване — додаде Камбел най-сериозно. — Но почакайте, вратата сигурно не е заключена.

И наистина, когато погледнахме, открихме, че вратата не само не е заключена, но че Дугъл в отстъплението си беше задигнал и ключовете, да не би някой да побърза да изпълни функциите му на вратар.

— Има някакви проблясъци на здрав разум в този Дугъл — каза Камбел. — Той е знаел, че отворена врата може да ми свърши работа, ако загазя.

Бяхме излезли вече на улицата.

— Казвам ти, Робин — рече съдията, — мисля, че както я караш, трябва да имаш приятел ключар във всички тъмници в Шотландия за всеки случай.

— Смятам, че роднина съветник във всеки град ще свърши същата работа, братовчеде Никъл. И така, лека нощ или добро утро на всички. И не забравяй село Абърфойл.

И без да чака отговор, той се метна на другата страна на улицата и се изгуби в тъмнината. Веднага след като изчезна, го чухме да изсвири по особен начин; моментално се чу отговор на изсвирването му.

— Гледайте ги тия планински дяволи — каза господин Джарви, — мислят, че се намират вече край Бенлоумънд, където могат да си подсвирват и подвикват, без да ги е грижа дали е неделя, или събота.

Думите му бяха прекъснати от нещо тежко, което падна на земята.

— Господ да ни е на помощ! Туй пък какво е? Мати, повдигни фенера. Дявол го взел — ключовете! Е, толкоз по-добре, те струват пари на общината и може би щеше да се дигне шум около изчезването

им. Ох, само да чуе съветникът Грейъм какво е станало тук тази нощ, има да си изпатя!

Тъй като бяхме още само на няколко крачки от затвора, занесохме тези оръдия на властта и ги предадохме на главния тъмничар, който, не можейки да изпълни службата си чрез завъртане на ключовете, стоеше на стража в преддверието, докато дойде някой да замести избягалия келт Дугъл.

Изпълнихме това свое обществено задължение и понеже пътят ми беше в същата посока както на добрия съдия, възползувах се от светлината на фенера му, а пък той от опората на ръката ми и тръгнахме по улиците, които не знам сега какви са, но тогава бяха тъмни, неравни и лошо павирани. Старите хора обичат да им се оказва внимание от младите. Съветникът скоро изрази интерес към съдбата ми и прибави, че щом като не съм от тези, дето играят театро и ходят на театро, които той мразел от душа, би му било драго да хапне с мен печена моруна или прясна херинга на закуска в неговия дом, където ще срещна и своя приятел Оуън, когото той щял дотогава да освободи.

— Скъпи господине — казах аз, след като приех с благодарност поканата му. — Как можахте да си помислите, че имам нещо общо с театъра?

— Не знам — каза господин Джарви. — Едно диване на име Феъсървис дойде нощес у нас да иска да заповядам да ви търсят чрез глашатая рано тази сутрин. Той ми разправи кой сте и как ви изпъдили от бащиния дом, защото не сте искали да станете търговец, и за да не позорите семейството си, като станете актьор. Доведе го Хамърго, диригентът на нашия хор, и каза, че му бил стар познат. Но аз ги наругах здравата и двамата, че ми се влачат за такава работа в неделя вечер. Но сега разбирам, че той е шантав човек и има грешка по отношение на вас. Вие ми харесвате — продължи той. — Обичам момчета, дето помагат на приятелите си в нужда. Аз самият винаги съм бил от тях, такъв беше и баща ми, черковният настоятел, мир на праха му и вечна му памет! Но не бива да имате много вземане-даване с планинците и други такива луди глави. Да помните — не може човек да пипне катран и да не се оцапа! Вярно, и най-добрият и най-мъдрият понякога греша. Ето на, тази нощ аз сгреших един път — два пъти — три пъти. Баща ми не би повярвал на очите си да станеше да ме види какво правя.

Господин Джарви беше стигнал вече пред вратата на жилището си, но въпреки това се спря на прага и продължи с тържествен тон на дълбоко разкаяние:

— Първо, мислих за свои работи в неделя... Второ, станах гарант на англичанин. И трето, и последно — поврага, — позволих на един злосторник да се измъкне от затвора. Но има утеха и за грешните, господин Озбълдирън. Мати, аз мога сам да си влезна. Придружи господин Озбълдистън до хана на Лъки Флайтър на ъгъла. Господин Озбълдистън — пошепна ми той, — да не направите нещо лошо на Мати. Тя е дъщеря на честен джентълмен и братовчедка на земевладелеца Лимърфилдз.

[1] Безразличие, безгрижие (фр.). — Б. р. ↑

[2] Тоест тъмнични стени и железни вериги. — Б. р. ↑

[3] Тоест шотландските планинци. — Б. р. ↑

[4] „Ах, добросърдечни Титир“ (лат.); Титир — сантиментално овчарче, едно от действащите лица от първата еклога на Вергилий („Буколихите“). — Б. р. ↑

[5] Умалителното от Робърт е Робии. — Б. пр. ↑

[6] Северно произношение на името Камбел. — Б. р. ↑

[7] Инх Кейлих е остров на езерото Лоумънд, където някога са погребвали членовете на клана Макгрегър и където и днес се виждат гробниците им. Някога там имало метох, откъдето произлиза и името на острова — Инх Кейлих или остров на стариците. — Б. а. ↑

[8] Аман — според библейското предание приближен на персийския крал Артаксеркс; изпаднал в немилост и бил обесен. — Б. р. ↑

ГЛАВА XXIV

*„Ще благоволи ли ваша милост да приеме
скромните ми услуги? Моля ви да ми
разрешите да ям от вашия хляб, па бил той
и
най-черният, и да пия от вашето
питие,макар и мъничко; и ще служа на
ваша
милост за четиридесет шилинга
толкова, колкото друг би ви служил за три
лири.“*

Грийн — „Tu Quogue“^[1]

Запомних последната поръка на добрия съветник, но не сметнах, че има нещо лошо в това да прибавя една целувка към половината корона, с която възнаградих Мати за компанията ѝ; пък и нейното възклицание „Не ви е срам, господине!“ не изразяваше бог знае какво възмущение от тази волност. Неколкократното ми блъскане по вратата на госпожа Флайтър събуди най-напред едно-две бездомни псета, които лавнаха с все сила; после няколко глави с нощни бонета, които се показаха от съседните прозорци, за да ми се скарат, че нарушавам тържествеността на неделната нощ с този ненавременен шум. Докато треперех да не би гръмотевиците на техния гняв да се разлеят в порои като тези на Ксантипа^[2], събуди се самата госпожа Флайтър и с укротителен тон, подходящ за мъдрата жена на Сократ, започна да ругае един-двама безделници в кухнята, че не са побързали да отворят вратата, за да не се повтаря шумният ми зов.

Тези почтени господа имаха пряка връзка с врявата, причинена от техния мързел, тъй като те бяха верният ми господин Феъсървис,

приятелят му господин Хамърго и още един човек, който после разбрах, че бил градският глашатай. Те седяха над една бъчонка бира (поръчана на моя сметка, както разбрах по-късно) и уточняваха текста и стила на съобщението, което трябваше да се направи по улиците на следния ден, за да може „нещастният млад господин“, както имаха нахалството да ме наричат, да бъде върнат незабавно на приятелите си. Както можете да предположите, аз не скрих възмущението си от такова безочливо вмешателство в моите работи; но Андрю започна така гръмогласно да изказва възторга си от пристигането ми, че едва ли се чуха моите упреци. Сигурно неговият възторг беше отчасти дипломатически ход, а радостните му сълзи вероятно извираха от този благороден източник на чувствата — чашката. Във всеки случай шумната радост, която той изпитваше или се преструваше, че изпитва поради връщането ми, спести на Андрю счупената глава, която вече два пъти се бях зарекъл, че заслужава — най-напред заради разговора му относно моите работи с диригента на хора, и, второ, заради безобразията, които беше издрънкарал по мой адрес на господин Джарви. Но аз се задоволих само да затръшна вратата на спалнята си под носа му, когато той ме последва, благодарейки на бога, че съм се върнал здрав и читав, изпъстряйки радостните си възклицания със съвети да внимавам за бъдеще къде ходя и какво правя, когато съм сам. После си легнах твърдо решен, че първата ми работа на следната сутрин ще бъде да изгоня този досаден, важен и самомнителен перчо, който изглеждаше склонен да играе по-скоро ролята на мой ментор, отколкото на слуга.

И така, на следната сутрин, съгласно с решението си, извиках Андрю в стаята си и го попитах колко му дължа затова, че ме е довел до Глазгоу. Господин Феъсървис ме погледна озадачен при този въпрос, който правилно изтълкува като предисловие към уволнение.

— Ваша милост — каза той след известно колебание — да не би да смята... да не би да смята...

— Казвай, разбойнико, или ще ти строша главата — казах аз, докато Андрю, поставен пред двойната опасност да изгуби всичко, ако поиска твърда много, или една част, ако поиска по-малко, отколкото бих бил готов да му платя, ме гледаше зяпнал, изпълнен с колебание и пресмятания.

Най-после езикът му се развърза изведнъж при моята заплаха, както силен удар по гърба понякога освобождава гръкляна от заседнала хапка.

— Осемнадесет английски пенса per diem — което значи на ден. Ваша милост ще признае, че това не е много.

— Това е двойно повече, отколкото обикновено се плаща, и тройно повече, отколкото заслужаваш, Андрю. Но ето ти една лира и ми се махай от главата.

— Велики боже! Ваша милост да не е полудял! — извика Андрю.

— Не, но струва ми се, че ти имаш намерение да ме накараш да полудея — аз ти давам с една трета повече, отколкото искаш, а ти стоиш и ме гледаш, като че ли съм те ограбил. Вземай си парите и ми се махай от главата.

— Велики боже! — продължи Андрю. — С какво съм оскърбил ваша милост? Вярно е, че всички хора са като полските цветя, но ако една леха с лайка има стойност в медицината, то също така е явно, че Андрю Феъсървис е от голяма полза за ваша милост. Та вие рискувате живота си, ако се разделите с мен.

— Право да ти кажа — отвърнах аз, — мъчно е да разбере човек дали си по-скоро глупак, или мошеник. Значи, ти имаш намерение, ща не ща, да останеш при мен?

— Вярно, такива ми бяха намеренията — каза Андрю дълбокомислено, — защото, ако ваша милост не разбира какъв добър слуга има, аз разбирам какъв добър господар имам и дяволът да ми пречупи краката, ако ви оставя — толкоз. Освен това не съм получил официално предупреждение да напусна службата си.

— Службата си, сър! — казах аз. — Та ти не си ми редовен слуга, а само водач, от чието познаване на пътя аз се възползвах.

— Признавам, че не съм просто обикновен слуга, сър — възрази господин Феъсървис, — но ваша милост знае, че аз на минутата си напуснах добрата работа, за да услужа на ваша милост. Аз си печелех честно и почтено двадесет английски лири per annum^[3], суха пара, в градината на Озбълдистън Хол и едва ли бих напуснал тази работа за една лира. Аз разчитах, че ще остана с вас поне до края на годината. Смятах, че ще си имам поне дотогава заплатата, пансиона и почерпките.

— Хайде, хайде, сър — отговорих аз, — с тези безочливи искания нищо няма да постигнеш. И ако продължаваш да ми ги повтаряш, ще разбереш, че скуайър Торнклиф не е единственият ми съименник, който знае да пердаши.

Докато говорех, цялата работа ми се видя толкова комична, че въпреки яда си с мъка се въздържах да не прихна да се смея на сериозността, с която Андрю настояваше на фантастичните си претенции. Този негодник, забелязвайки по мускулите на лицето ми какво впечатление ми прави, се насърчи да упорствува, но все пак сметна, че е по-безопасно да намали малко исканията си, за да не злоупотреби с търпението ми, като злоупотребява с претенциите си.

— Даже и да допуснем, че ваша милост би могъл да се раздели с такъв верен слуга, който е служил на вас и на семейството ви двадесет години, и да го остави на чуждо място и без предупреждение — каза той, — все пак съвестта ви, и изобщо съвестта на никой честен джентълмен, не би ви дала да захвърлите на произвола един беден човек като мене, който се е отклонил четиридесет-петдесет, а може би и сто мили от пътя си, само за да прави компания на ваша милост — беден човек като мене, който няма нищо освен скромната си заплата.

Доколкото си спомням, Уил, вие ми казахте веднаж, че макар и да съм упорит човек, понякога много лесно се оставям да ме мамят и подвеждат. Истината е, че аз оставам категоричен само когато срещна противоречие, а когато не виждам причина да се боря срещу някакво предложение, винаги съм готов да се съглася с него, вместо да си правя труд да се противопоставям. Знаех, че този човек е алчен, и досаден, и перушан, и че обича да си навира носа навсякъде; но все пак аз трябваше да имам някакъв водач и слуга и бях вече толкова свикнал с нрава на Андрю, че понякога ми беше доста забавен. При това състояние на колебание, до което ме доведоха разсъжденията ми, аз запитах Феъсървис дали познава пътищата, градовете и прочие в Северна Шотландия, където вероятно щеше да се наложи да отида във връзка с бащините ми сделки с шотландските собственици на гори. Мисля, че да го бях попитал и за пътя към земния рай, той на момента би се нагърбил да ме заведе там; така че по-късно с право считах, че съм имал късмет, когато се оказа, че истинските му познания не бяха много далеч от тези, които твърдеше, че притежава. Определих размера на надницата му и си запазих правото да го уволня, когато

намеря за добре, като му платя в аванс за една седмица. Най-после му прочетох строга нотация относно държането му предишния ден и го освободих, за да отиде радостен, макар и на вид малко оклюмал, да разправя на своя приятел диригента, който си пийваше сутринната дажба в кухнята, „как успял да смота оня глупав млад англичанин“.

Както се бяхме уговорили, отидох след това у съветника Никъл Джарви. Беше приготвена хубава утринна закуска в приемната, където този почтен господин прекарваше почти целия ден и вършеше почти всичката си работа. Суетливият и добродушен съдия беше изпълнил обещанието си. Намерих своя приятел Оуън вече свободен. След освежителното и очистително въздействие на легена и четката той беше съвсем различен от Оуън затворника, мръсен, без надежда и отчаян. Все пак финансовите затруднения, които се изправяха от всички страни, бяха сломили духа му и бащинската прегръдка, с която добрият човечец ме посрещна, бе придружена с дълбока, горчива и угрижена въздишка. И когато седна на масата, подтиснатостта на израза и държането му, тъй различни от обичайното му спокойно доволство, свидетелствуваше, че той бе зает с мислено пресмятане на дните, часовете и минутите, които го деляха от момента на протестирането на полиците и рухването на голямото търговско предприятие „Озбълдистън и Трешъм“. Затова аз бях този, който трябваше да почете трапезата на гостоприемния домакин — неговия чай, донесен направо от Китай, подарък от един представител на параходно дружество в Уопинг, кафето му от негова собствена малка плантация в Ямайка, която, както той ме осведоми, смигвайки, се наричала Горичка Солни пазар, английския му препечен хляб и бира, шотландската сушена треска и херинги от Лохфайн и дори ленената му покривка, „изтъкана, както можете да предполагате, от ръката на покойния ми баща, достопочтения черковен настоятел Джарви.“

След като спечелих благодарноположението на добродушния ни домакин с тези малки вежливости, които са от голямо значение за повечето хора, аз се опитах на свой ред да се добера до някои сведения, които можеха да ми служат за ръководство, както и да задоволят любопитството ми. До този момент не бяхме споменали нищо за станалото предишната нощ и затова въпросът ми прозвуча малко рязко, когато без всякакво предисловие се възползувах от една

пауза при свършването на историята на покривката за маса и преди започването на историята на салфетките и запитах:

— Между другото, господин Джарви, кой е този господин Робърт Камбел, когото срещнахме снощи?

Този въпрос, казано по народному, сякаш съвсем втрещи добрия съдия и вместо да отговори, той повтори въпроса ми:

— Кой е господин Робърт Камбел? Хм... да... Кой е господин Робърт Камбел, казвате?

— Да — потвърдих аз, — искам да кажа кой е и какъв човек е?

— Ами той... хм... той е... хм! Къде се срещнахте с господин Робърт Камбел, както го наричате?

— Срещнах го случайно преди няколко месеца — рекох аз — в Северна Англия.

— Е, тогава, господин Озбълдистън — каза съветникът упорито, — вие го познавате така добре, както и аз.

— Мисля, че не, господин Джарви — отвърнах аз, — вие, както изглежда, сте негов роднина и приятел.

— Вярно е, че има някакво родство помежду ни — каза съветникът неохотно, — но рядко се виждаме, откак Роб се отказа от търговията с говеда, бедният! Лошо се отнесоха към него тези хора, които трябваше да му помогнат — ама и те много файда не видяха от това. Много хора съжаляват днес, че изгониха бедния Робин от пазара в Глазгоу — много хора биха предпочели да го видят пак да върви подир триста глави добитък, отколкото начело на триста воини.

— От всичко това, господин Джарви, не ми стана твърде ясно какво е общественото положение, навиците и средствата за препитание на господин Камбел.

— Общественото положение ли? — повтори господин Джарви. — Той е джентълмен от Горна Шотландия и без съмнение никой не се нуждае от по-добро обществено положение. Що се отнася до навиците му, предполагам, че има навик да носи горношотландска носия, когато е в планините, но когато идва в Глазгоу, си слага обикновени панталони. А пък за средствата му за препитание — какво ни интересуват те, щом като нищо не иска от нас, нали? Но сега нямам време да приказвам за него, защото трябва незабавно да се занимаем с работите на баща ви.

С тези думи той си сложи очилата и седна да прегледа документите на Оуън, които последния счете за разумно да му покаже, без да крие нищо. Разбрах достатъчно от търговски работи, за да схвана, че мненията на господин Джарви относно въпросите, предложени на вниманието му, бяха много проникателни и разумни; и трябва да кажа за негова чест, че той проявяваше голяма справедливост и дори щедрост. Няколко пъти се почеса зад ухото, когато преглеждаше собствената си сметка с „Озбълдистън и Трешъм“, която очевидно беше в пасив за нас.

— Може да излезе и чиста загуба — забеляза той, — но тако ми бога! Каквото и да казват богатите от улица Ломбард, това ще бъде тежък удар за един дребен търговец от Солни пазар в Глазгоу. Ще бъде голяма загуба, хубаво ще ме раздруса. Та какво от това? Мисля, че фирмата ми няма да фалира, каквото и да стане. Пък и да фалира, аз няма да бъда такъв подлец като онези гарвани на Галоугейт. Ако и да трябва да претърпя загуби, няма да отрека, че съм спечелил и хубави пари от вас. Така че, в краен случай, ще сложа главата на свинята при опашката на прасенцето.^[4]

Не ми беше съвсем ясна поговорката, с която господин Джарви се утеша, но ми беше ясно, че той прояви приятелски интерес към уреждането на бащините ми работи, предложи някои мерки, одобри някои планове на Оуън и със своята подкрепа и съвет успя до голяма степен да разсее угрижеността от челото на този пратеник на бащината ми фирма.

Тъй като аз бях безучастен зрител и може би не веднаж проявих желание да се върна пак към забранената и очевидно загадъчна тема — личността на господин Камбел, — господин Джарви без много церемонии ме отпрати да си вървя, като ме посъветва да се разходя към колежа, „където ще намеря някои младежи, които говорят добре гръцки и латински — или поне добре харчат грешни пари за това, а пък дявол ги знае какво правят; и където бих могъл да почета малко от превода на светото писание от господин Закари Бойд — по-хубава поезия от него нямало, както бил чувал да казват хора, които разбират или би трябвало да разбират от тези работи“. Но той смекчи отпращането ми с любезната покана да дойда пак на семеен обед точно в един часа; щяло да има овнешки бут и може би овнешка глава — сега й бил сезонът. Но най-главното, да се върна точно в един часа — той и

баща му, черковният настоятел, винаги обядвали по това време и за нищо и за никого не отлагали обеда си.

[1] „Tu Quogue“ („Ти също“) — пиеса от Робърт Грийн (1558–1592). — Б. р. ↑

[2] Ксантипа — жената на атинския философ Сократ, която според преданието се отличавала с крайно свадлив и буен нрав. — Б. р.

↑

[3] Годишно (лат.). — Б. р. ↑

[4] Ще си понеса последствията за добро или за зло. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXV

*Пастир тракийски дебне с нож в ръката
преследваната мечка в теснината.
Изпуква съчка, олюлява се върхар,
тресе земята приближаващият звяр.
На смъртен враг по пресните следи
пастирът ще умре, или ще победи.*

„Паламън и Арсайт“^[1]

Поех пътя към колежа, както ми беше препоръчал господин Джарви, не толкова да търся нещо, което би ме заинтересувало или разсеяло, колкото за да подредя мислите си и да реша какво поведение да държа занапред. Бродих из четвъртитите дворове на старомодните сгради, после преминах оттам из парковете или местата за разходка на колежа, чиято самотност ме привлече, тъй като повечето студенти бяха заети с лекции. Заразхождах се из тях, размишлявайки върху превратностите на съдбата си.

Съдейки от обстоятелствата на първата ми среща с този човек, наречен Камбел, не можех да се съмнявам, че той е зает с някакви опасни начинания; неохотата, с която господин Джарви говореше за него и за работата му, както и случилото се миналата нощ, потвърждаваха тези подозрения. И все пак Даяна Върнън не се беше поколебала да се обърне към този човек, за да ми помогне; а в държането на самия съдия към него имаше една странна смесица от доброта и дори уважение със състрадание и укор. Очевидно имаше нещо необикновено в личността и положението на Камбел; и което беше още по-странно, неговата съдба беше сякаш обречена на влияние върху моята и да бъде свързана с нея. Реших при първа възможност да поставя господин Джарви натясно и да узная колкото може повече за

тази тайнствена личност, за да мога да преценя дали е възможно за мен, без да накърня доброто си име, да поддържам по-нататъшни връзки с него, както ме подканяше той.

Докато размишлявах по тези въпроси, вниманието ми бе привлечено от три лица, които се появиха на горния край на алеята, по която вървах и които очевидно бяха заети в сериозен разговор. Онази интуиция, която ни кара да предусетим с голяма сила приближаването на някого, когото обичаме или мразим, дълго преди окото на безразличния наблюдател да може да го разпознае, накара да проблесне в съзнанието ми сигурното убеждение, че средният от тези трима мъже е Рашли Озбълдистън. Първият ми импулс беше да го заговоря, но после реших да го наблюдавам, докато остане сам, или поне да разгледам спътниците му, преди да се изправя лице с лице с него. Групата беше още толкова далеч и те разговаряха така задълбочено, че аз можах незабелязан да мина зад един малък жив плет, който донякъде ме скриваше от алеята, по която вървах.

По онова време светските младежи носеха през утринните си разходки върху другите си дрехи червена мантия, често бродирана и украсена с ширити; понякога те обичаха да си служат с нея, за да покриват част от лицето си. Като се възползувах от тази мода и от заслона, който ми даваше живият плет, можах да се размина със своя братовчед, без да ми обърнат повече внимание, отколкото на един случаен минавач. Немалко се стреснах, когато познах в лицето на придружаващите го същия този Морис, въз основа на чиито показания бях призован при съдията Ингълууд, и търговеца господин Маквити, чийто студен и строг вид ме беше отблъснал предишния ден.

Едва ли би могло да се намери съчетание по-злокобно за моите ги за бащините ми работи. Аз си спомних неверните обвинения на Морис срещу мен, кбито той можеше да бъде принуден да поднови също така лесно, както лесно бе сплашен, за да ги оттегли. Спомних си за неблагоприятното влияние на Маквити върху работите на баща ми, за което свидетелствуваше затварянето на Оуън. А сега виждах тези двама заедно с друг един, чиято способност да прави зло ми се струваше не по-малка от тази на дявола и от когото изпитвах отвращение, граничещо с ужас.

Когато отминаха на няколко крачки, аз се обърнах и ги проследих, без да ме забележат. Накрая на алеята те се разделиха и

Морис и Маквити излязоха от градината, а Рашли се върна сам и заскита из алеите. Бях решен да го пресрещна и да поискам възмездие за злините, които бе причинил на баща ми, макар че не знаех в каква форма мога да го получа. Това обаче оставих да реши случаят; и като отметнах мантията, с която прикривах лицето си, преминах през един прелез на живия плет и се изправих пред Рашли, който крачеше из алеята, потънал в размисъл.

Рашли не беше човек, който можеше да се изненада и да изгуби самообладание, когато му се случи нещо неочаквано. И все пак, когато ме видя тъй близо до себе си, с израз на лицето, който без съмнение издаваше възмуцението, кипнало в гърдите ми, той видимо трепна при моето внезапно и застрашително появяване.

— Добра среща, сър — започнах аз. — Тъкмо щях да предприема дълго и опасно пътуване, за да ви търся.

— Тогава слабо познавате този, когото сте искали да търсите — отвърна Рашли с обичайното си невъзмутимо спокойствие. — Моите приятели лесно ме намират, а враговете ми още по-лесно. Вашето държание ме принуждава да попитам към кои трябва да причисля господин Франсис Озбълдистън.

— Към враговете си, сър — отговорих аз, — към смъртните си врагове, освен ако веднага не поправите злото, което сте извършили спрямо своя благодетел, моя баща, като дадете сметка какво сте сторили с имуществото му.

— А на кого, господин Озбълдистън — отговори Рашли, — съм длъжен аз, член на бащината ви търговска фирма, да давам сметка за това, което съм направил за нея, чиито интереси са и мои собствени? Нима на един млад господин, чийто изтънчен вкус към литературата би направил подобни разисквания отвратителни и непонятни за него?

— Вашите подигравки, сър, не са отговор. Няма да ви оставя, докато не ме осведомите напълно относно измамата, която възнамерявате да извършите — вие ще дойдете с мен пред съдията.

— Добре — каза Рашли и направи няколко крачки сякаш да тръгне с мен, после се спря и продължи. — Ако бих се съгласил да направя това, което искате от мен, вие скоро ще се уверите кой от нас има повече причина да се плаши от съдията. Но аз нямам желание да ви тласна към гибел. Вървете си, млади човече! Забавлявайте се в

света на поетичните си фантазии и оставете деловия живот на тези, които го разбират и могат да се справят с него.

Мисля, че намерението му беше да ме предизвика и той успя да стори това.

— Господин Озбълдистън — казах аз, — този спокойно нахален тон няма да ви помогне. Вие трябва да знаете, че името, което и двамата носим, не търпи обиди и в мое лице няма да ги понесе.

— Вие ми напомняте — каза Рашли с един от най-зловещите си погледи, — че то бе опозорено в моето лице. Вие ми напомняте и от кого! Мислите ли, че съм забравил вечерта в Озбълдистън Хол, когато така просташки и безнаказано се отнесохте като грубиян към мен? Заради тази обида, която може да се измие само с кръв, заради многобройните случаи, когато сте се изпречвали на пътя ми, заради глупавото упорство, с което се мъчите да се намесвате в плановете, чиято важност нито знаете, нито сте годен да прецените — за всичко това, сър, вие ми дължите разплата, която няма да се забави.

— Нека тя дойде, когато ще — отговорих аз. — Аз съм винаги готов да я посрещна. Но вие забравихте най-тежкото обвинение — че имах щастието да подпомогна здравия разум и добродетелта на госпожица Върнън, за да може тя да се измъкне от вашите позорни домогвания.

Струва ми се, че истински огън проблесна в тъмните му очи при тази стрела, попаднала точно в целта. Но въпреки това гласът му запази спокойния и изразителен тон, с-който досега водеше разговора.

— Имах други намерения по отношение на вас, млади господине — отговори той, — по-малко опасни за вас и по-подходящи за сегашното ми положение и за някогашното ми възпитание. Но виждам, че вие държите да получите наказанието, което хлапашкото ви нахалство напълно заслужава. Последвайте ме на някое по-отдалечено място, където е по-малко вероятно да ни обезпокоят.

Тръгнах след него, като следях зорко движенията му, тъй като вярвах, че е способен на най-лошото. Стигнахме до едно открито място сред една запустяла част на парка, подредена по холандски вкус с подрязани храсти и една-две статуи. Аз бях нащрек и имах късмет, че бе така, защото Рашли измъкна сабята си и я допря до гърдите ми, преди да успее да хвърля мантията си и да извадя своята сабя от ножницата, така че успях да се спася само благодарение на това, че

отскочих една-две крачки назад. Разликата в оръжията ни му даваше известно предимство; защото, доколкото си спомням, неговата сабя беше по-дълга от моята и имаше нещо като щик или тристранно острие, което сега имат повечето саби; моята, напротив, имаше тъй нареченото саксонско острие — тясно, плоско и с два ръба, и беше по-тежка за бой, отколкото тази на противника ми. Иначе бяхме почти достойни съперници, защото предимството, което ми даваше по-голямата ми сръчност и пъргавина, се компенсираше напълно с голямата сила и хладнокръвие на Рашли. Той наистина се биеше по-скоро като демон, отколкото като човек — с концентрирана злоба и жажда за кръв, смекчена само от хладната обмисленост, която правеше и най-лошите му дела да изглеждат още по-лоши поради спокойната преднамереност, с която действуваше. Очевидните му зли намерения нито за момент не го накараха да изгуби предпазливостта си и той използваше всички финтове и стратегии на фехтовачното изкуство; междувременно беше твърдо решен нашата среща да има съдбоносен край.

Самият аз водех борбата по-въздържано. Чувствата ми, макар и лесно възбудими, не бяха лоши; и няколкото минути, през които вървахме, ми бяха дали възможност да си спомня, че Рашли е племенник на баща ми и син на чичо ми, който по своему се беше показал добър към мен, и че ако той падне убит от моята ръка, ще причиня голяма скръб на семейството. Затова първоначалното ми намерение бе да се опитам да обезоръжа противника си — една маневра, която считах лесна, осланяйки се на по-голямото си умение и практика. Обаче скоро се уверих, че имам достоен противник; един-два удара, които получих и от чиито последствия едвам се отървах, ме принудиха да бъда по-внимателен в борбата. Постепенно се раздражих от настървението, с което Рашли се мъчеше да ме убие, и отговарях на ударите му с ожесточение, което донякъде приличаше на неговото. Така че борбата застрашаваше да вземе трагичен край. И този край едва ли не настъпи, и то за моя сметка. Кракът ми се подхлъзна, когато се втурнах с все сила срещу противника си, и аз не успях да се изправа съвсем, за да парирам удара, с който той отговори на моя. Все пак сабята му ме засегна само малко, като проби жилетката, одраска ребрата и премина отзад през палтото ми. Ударът на Рашли бе нанесен с такава сила, че дръжката на сабята му ме удари

в гърдите и ми причини такава болка, че за момент помислих, че съм смъртно ранен. Жаден за мъст, аз се вкопчих във врага си, сграбчих с лявата си ръка дръжката на сабята му и насочих моята, за да го пронижа през тялото. Смъртният ни двубой бе прекъснат от един човек, който се втурна с все сила помежду ни и като ни раздели един от друг, извика с висок и заповеднически глас:

— Гледай ти! Синове на двама бащи, откърмени със същото мляко, проливат кръвта си, като че ли са чужди един на друг! Кълна се в ръката на баща си, ще пронижа първия, който се опита да нанесе още един удар.

Вдигнах глава смаян. Този, който говореше, не беше никой друг освен самия Камбел. Той държеше широк гол меч в ръка, който размаха със свистене над главата си, за да подсили думите си. Рашли и аз гледахме мълчаливо този неочакван натрапник, който започна един подир друг да ни ругае.

— Вие, господин Франсис, да не мислите да възстановите положението на баща си, като прережете гърлото на своя роднина или като прережат вашето в парка на колежа в Глазгоу? Ами вие, господин Рашли, смятате ли, че хората ще поверят живота и съдбата си в ръцете на човек, който е облечен с доверие във връзка с голяма политическа задача, а ходи да прави скандали като някой пиян гили^[2]? Хайде, хайде, не ме гледайте тъй мрачно и сърдито — ако ви е яд, излейте яда на себе си.

— Вие си позволявате да се възползвате от сегашното ми положение — каза Рашли, — иначе едва ли бихте посмели да се намесите там, където е засегната честта ми.

— Я стига, стига! Позволявал съм си! Какво значи това? Вие може да сте по-богат от мен, господин Озбълдистън, вярно; може да сте и по-учен от мен, което не оспорвам; но мисля, че нито сте по-хубав, нито сте по-добър джентълмен от мене. Много бих се изненадал, ако чуя, че струвате колкото мен. И се осмелявам, а? Голяма смелост! Хубаво ме гледайте, аз съм се бил много повече, отколкото кой да е от вас двамата, и не съм мислил, че съм правил бог знае какво. Ако си бях в родните планини вместо на улицата или което е все едно, тук на таз алея, щяхте да разберете с Кого имате работа.

Рашли вече се беше овладял напълно.

— Моят роднина — каза той — ще признае, че ме принуди на тази разпра. Аз не съм я търсил. Радвам се, че бяхме прекъснати, преди да му се отплатя както трябва за нахалството.

— Наранен ли сте, младежо? — запита Камбел с известна загриженост.

— Едно малко одраскване — отговорих аз, — с което любезният ми братовчед нямаше дълго да се хвали, ако не се бяхте намесили вие.

— Което си е право, господин Рашли — каза Камбел, — защото студената стомана и вашата благородна кръв щяха да се запознаят, ако не бях хванал дясната ръка на господин Франк. Но стига сте ме гледали като настръхнал пуяк. Вървете с мен. Имам да ви казвам новини, които ще ви накарат да отрезнеете и охладнеете като кашата на Макгибън, когато я сложи на прозореца.

— Извинете, сър — казах аз, — неведнъж вашите намерения спрямо мен са ми се стрували приятелски. Но аз не мога и няма да изпусна този човек от очите си, докато не ми предаде тези книжа, чрез които мога да посрещна задълженията на баща си и които той е обсебил чрез измама.

— Не ставайте смешен — отвърна Камбел, — каква полза да тръгнете подире ни сега? Едва се отървахте от един, а искате да ви се стоварват двама на главата, вместо да си мирувате!

— И двадесет дори — отговорих аз, — ако стане нужда.

Хванах Рашли за яката, но той не се възпротиви, а каза с подигравателна усмивка:

— Чувате ли го, Макгрегър? Сам си търси белята — нима аз ще съм виновен, ако я намери? Вече са написани заповедите за арест и всичко е готово.

Шотландецът очевидно се смути. Той се огледа наоколо и каза:

— Никога няма да се съглася той да пострада за туй, че иска да помогне на родния си баща. Божието проклятие и моето да стигне всички съдии, съветници, шерифи и техните чиновници, полицаи и други такива черни души, които тормозят бедната ми стара Шотландия от сто години насам. Добре се е живяло, когато човек сам си е бил господар на съдбата и когато страната ни не е била пълна с разни там заповеди за арести, за конфискации и други такива подлости. И казвам ви още веднаж, съвестта ми няма да позволи този беден неразумен

младеж да пострада, и то от такава пасмина. Бих предпочел двамата да се сборичкате пак и да решите с борба като честни хора.

— Вашата съвест, Макгрегър?! — каза Рашли. — Вие забравяте колко отдавна се познаваме ние двамата.

— Да, съвестта ми! — повтори Камбел или Макгрегър, или бог знае как му беше името. — Аз имам такова нещо, господин Озбълдистън, и може би там е едно от предимствата ми пред вас. А колкото за това, че се познаваме — щом знаете какъв съм, вие знаете и защо съм станал такъв. И каквото и да мислите вие, не бих искал да бъда на мястото дори и на най-гордия от тези подтисници, които са ме принудили да търся защита в гората. А какъв сте вие, господин Рашли, и какво оправдание имате, за да бъдете такъв, това е вече въпрос на собствената ви съвест. А сега, господин Франсис, пуснете яката му. Защото той право казва, че вие повече трябва да се страхувате от съдията, отколкото той. И да сте прав като стрела, той ще успее да ви изкара крив. Затова пуснете го, както ви казах.

Той придружи думите си с такова внезапно и неочаквано движение, че освободи Рашли от ръцете ми и като ме държеше въпреки съпротивата ми с херкулесова хватка, извика:

— Махайте се, господин Рашли. Покажете, че един чифт крака струват повече от два чифта ръце. Вие и друг път сте го доказвали!

— Трябва да благодарите на този господин, братовчеде — каза Рашли, — ако оставям неплатен дългa си към вас, като ви напускам сега; надявам се, че скоро ще се срещнем пак там, където няма възможност да ни прекъснат.

Той вдигна сабята си, избърса я, сложи я в ножницата и изчезна в храстите.

Кое насила, кое с убеждение, шотландецът ми попречи да го последвам. Наистина аз скоро разбрах, че би било безсмислено да правя това.

— Кълна се — каза Камбел, когато след известна буйна съпротива от моя страна, при която той прояви голямо търпение, най-после се убеди, че ще стоя мирен, — кълна се, че никога не съм виждал такъв глупав младеж. Бих проснал по гръб и най-силния мъж в страната, ако ми беше създал такива неприятности, каквито ми създадохте вие. Какво искате да правите? Да последвате вълка в леговището му ли? Казвам ви човече, че той ви е сложил пак стария

капан. Накарал е оня бирник Морис пак да раздуха старата история, а тук не можете да очаквате такава помощ от мен, каквато получихте при съдията Ингълуд. За мен не е здравословно да влизам при разни там съдии от породата на вигаморите^[3]. Сега си вървете у дома като разумно момче — трайте си и чакайте да мине бурята. Отбягвайте Рашли и Морис и онова животно Маквити. Не забравяйте село Абърфойл и както казах по-рано, честна джентълменска дума — няма да позволя да ви се случи нещо лошо. Но запазете спокойствие, докато се срещнем пак. Трябва да вървя и да измъкна Рашли от града, преди да стане беля, защото такива като него само пакости кроят... Помнете село Абърфойл!

Той се завъртя на петите си и ме остави да размишлявам върху странните събития, които ме бяха сполетели. Първата ми грижа беше да си оправя дрехите и да си сложа пак мантията, за да не се вижда кръвта, която течеше по дясната ми страна. Едва бях успял да направя това и градината започна да се пълни с групи студенти, тъй като лекциите в колежа бяха свършили. Затова аз излязох от нея колкото може по-бърже и на път за господин Джар-ви, чийто час за обед бързо приближаваше, се отбих в едно скромно дюкянче, чиято табела съобщаваше, че собственикът му е Кристофор Нилсън, лекар и аптекар. Помолих едно малко момче, което чукаше нещо в хаванче, да ми осигури среща с този учен фармаколог. То отвори вратата на задната част на дюкяна, където намерих един пъргав възрастен мъж, който недоверчиво поклати глава, като чу да му разправам неубедителната история, че уж съм се наранил случайно, когато паднал предпазителят на противника ми при едно упражнение по фехтовка. Когато сложи марля и нещо друго, което сметна за нужно за дребната ми рана, той забеляза:

— Никакъв предпазител не е имало на сабята, дето ви е наранила! Ах, луди млади, луди млади! Но ние, лекарите, умеем да пазим тайна. Ако не бяха лудите глави и злобата човешка, кой щеше да поддържа нашите две науки?

С тези поучителни разсъждения той се раздели с мен. Драскотината, която бях получил, не ми причини вече почти никаква болка и неприятност.

[1] Палъмън и Арсайт — герои от едноименната поема на Драйдън (1631 — 1700) Б. р. ↑

[2] Гили — слуга в Горна Шотландия. — Б. р. ↑

[3] Вигамор, означава същото, каквото и „виг“ само че в презрителен смисъл. — Б. р. ↑

ГЛАВА XXVI

Сурово племе обитава сред скалите,

* * *

*Дух горд от зъберите извисява се далече —
на волност, но и на лишения обречен.
Нараства силата му. И ще дойде време
богатствата от низините сам да вземе.*

Грей^[1]

— Защо закъсняхте толкова? — попита господин Джарви, когато влязох в приемната на този почтен господин. — Има вече пет минути, откак удари един. Мати вече два пъти се показа на вратата с обеда и имате късмет, че ще ядем овнешка глава — тя не се разваля от стоене. „Преварената овча глава е цяла отрова“ — казваше добрият ми баща — той много обичаше овчи уши, милият.

Извиних се както подобава за неточността си и скоро седнахме на масата начело с господин Джарви. Много весел и гостоприемен, той настояваше Оуън и аз да си хапваме от шотландските лакомства, с които беше отрупана трапезата му, повече, отколкото беше приятно за несвикналите ни английски стомаси. Аз сравнително добре се отървах, тъй като бях придобил известни навици за държание в обществото, които помагат на човека да се избави от такова добронамерено преследване. Много комично беше обаче да гледа човек как Оуън, чиито схващания за вежливост бяха по-строги и който беше готов с всички законни средства да за-свидетелствува уважението си към приятеля на фирмата ни, с тъжна физиономия нагъва пърлена овнешка

вълна и заявява, че е много вкусна, с един тон, в който любезността едва прикриваше отвращението.

Когато раздигнаха масата, господин Джарви собственоръчно приготви купа, с ракиен пунш, който за пръв път имах щастието да вкуся.

Лимончетата, увери ни той, били от собствената му фермичка, там далеч (той повдигна многозначително рамото си, за да покаже, че става дума за Антилските острови), а изкуството да прави това питие бил научил от стария капитан Кофинки, който пък, прибави той шепнешком, го бил научил, както разправяли хората, от пиратите.

— Но питието си го бива — каза съдията и наля на всички ни. — Добра стока често идва от лош пазар. А колкото за капитан Кофинки, той беше порядъчен човек, когато се запознах с него, само че страшно много псуваше. Но той е мъртъв и ще дава сметка за делата си на онзи свят — и се надявам, че са приели сметката му, надявам се; че са я приели.

Питието беше извънредно вкусно и даде повод за дълъг разговор между Оуън и нашия домакин за условията, които се бяха създали след Обединението за търговия между Глазгоу и британските колонии в Америка и на Антилските острови и за възможностите на Глазгоу да изпраща подходящи стоки на този пазар. Оуън спомена, че е трудно за Шотландия да задоволи търсенето на стоки в Америка, без да се закупят те от Англия, а господин Джарви му възрази надълго и нашироко и твърде енергично:

— Как не, сър! Ние сме си самостоятелни, можем и сами да се оправим. Имаме вълнени платове от Стърлинг, платове от Мъсълборо, трикотаж от Абърдийн, тънки вълнени платове от Единбург и много други вълнени стоки, а ленените ни платове са по-хубави и по-евтини, отколкото вашите в Лондон. И можем да купуваме ваши стоки от Северна Англия, от Манчестър и Шефийлд, и керамичните ви изделия от Нюкасъл по-евтино, отколкото вие ги купувате в Ливърпул. Произвеждаме и доста памучни платове и муселини. Да, да, нека оставим всяка селда да виси за собствената си глава и всяка овца за собствения си крак и ще видите, че ние от Глазгоу няма да останем толкова назад. Всичко това не е твърде интересно за вас, господин Озбълдистън — прибави той, като забеляза, че от известно време мълча, — всеки си приказва за занаята.

Аз се извиних за разсеяността си с мъчителното положение, в което се намирах, и с необикновените си приключения тази сутрин. Това ми даде възможността, която търсех, да разкажа цялата история подробно и без препятствия. Не споменах сама за раната, която ми бе нанесена, защото сметнах, че не заслужава внимание. Господин Джарви ме слушаше с голямо внимание и очевиден интерес, мигаше със сивите си очички, смъркаше емфие и ме прекъсваше само с по някое кратко възклицание. Когато започнах да разправам за дуела, Оуън скръсти ръце на гърди и вдигна очи към небето като олицетворение на скръб и изненада, а господин Джарви прекъсна разказа ми:

— Неправилно, съвсем неправилно — да вадиш сабя срещу собствения си роднина, е забранено от божиите и човешките закони. А да видиш сабя по улиците на един кралски град, е наказуемо с глоба и затвор — а дворът на колежа не се ползува с никаква особена привилегия, защото там трябва да има мир и тишина. Колежът не получава цели 600 лири годишно от епископските наеми (по дяволите тази пасмина епископите и техните наеми) и от наема на глазгоуската епархия, за да позволява на хората да се бият по дворовете му и на лудите младежи да се замерват със снежни топки, та когато Мати и аз минаваме оттам, да трябва да им се кланяме и да им правим реверанс, за да не ни строят главите^[2]. Ще видим ние тази работа. Но разправайте по-нататък — какво стана после?

Когато споменах за появяването на Камбел, Джарви скочи смаян и закри из стаята, говорейки:

— Пак Робин! Робин е луд, ама съвсем луд. Ще го обесят за срам на семейството и рода му и всичко живо ще гледа и ще разправа. Баща ми, черковният настоятел, му направи първите панталони, ама май ми се струва, че черковният настоятел Триплай, въжарят, ще му усуче последната връзка. Да, да, сигурно ще го обесят бедния Робин... Но хайде да чуем останалото.

Разказах цялата история колкото може по-ясно: но господин Джарви все откриваше някои неща, които не му са ясни, и ме накара да се върна, твърде неохотно, на историята с Морис и срещата ми с Камбел в дома на съдията Ингълуд. Той изслуша всичко това много сериозно и доста време мълча, след като свърших разказа си.

— По всички тези въпроси аз искам да ви помоля за съвет, господин Джарви, и сигурен съм, че вие ще ми посочите как е най-добре да действам за доброто на баща си и за собствената си чест.

— Имате право, млади човече, имате право — каза съветникът. — Винаги се вслушвайте в съветите на по-старите и по-мъдрите от вас. Не бъдете като безбожия Ровоам, дето се повел по акъла на голобради момчета, а не слушал старите съветници, които седели при нозете на баща му Соломон и които, както тъй добре ни обясни господин Майкълджон в проповедта си върху тази глава от библията, сигурно са черпили от негова мъдрост. Но не ми разправяйте за чест — аз разбирам само от добро име. Честта е убиец, който пролива кръв и прави скандали по улиците; а доброто име е честен и порядъчен човек, който си седи в къщи и си гледа работата.

— Точно така, господин Джарви — каза нашият приятел Оуън, — доброто име е най-важното. Ако можем да спасим него, макар и с най-голяма загуба...

— Имате право, господин Оуън, имате право: мъдра и права дума казахте. Аз вярвам, че работата ще се оправя, макар и сега да е тръгнала малко накриво. Но колкото за Робин, аз съм на мнение, че той ще помогне на този млад човек, ако това е по силите му. Той има добро сърце, бедният Робин, и макар, че изгубих около двеста лири от предишната му търговия и не се на-, дявам твърде да видя някога хилядата си шотландски лири, дето ми ги обещава, все пак не мога да кажа, че намеренията на Робин не са честни.

— Значи, мога да го смятам за честен човек? — запитах аз.

— Хм! — отговори Джарви, като се окашля някак предупредително. — Да, той има някаква характерна за планинците честност, честен е по своему, дето се казва. Баща ми, черковният настоятел, винаги се смееше, когато разказваше отде произлиза тази фраза. Някои си капитан Костлет се хвалел с верността си към крал Чарлз и писарят Петигру (сигурно сте слушали много истории за него) го попитал как е служил на краля, щом се е бил против него при Уустър в армията на Кромуел. А капитан Костлет, който бил остроумен човек, казал, че му бил служил по своему. Ето отде произлязла тази фраза — добрият ми баща винаги се смееше на тази шега.

— Но мислите ли — рекох аз, — че този човек ще може по някакъв начин да ми помогне и че аз трябва да се реша да отида на срещата, която ми определи?

— Честно и откровенно казано, струва си да опитате. Сам виждате, че е доста рисковано да останете тук. Този човек Морис е някъде на служба в митницата в Гринък — пристанище на река Форт, тук наблизо. И макар че цял свят знае, че той е двукрако животно с глава на гъска и сърце на кокошка, което само ходи по пристанищата и тормози хората за разни там разрешителни и други подобни досадни работи, все пак, ако той направи донесение, всеки съдия трябва да го вземе под внимание и може да се намерите затворен между четири стени. А това не би било особено полезно за бащините ви работи.

— Това е вярно — забелязах аз, — но с какво мога да му бъда полезен аз, ако напусна Глазгоу, където вероятно Рашли ще прави главните си машинации и интриги, и ако се доверя на този съмнителен човек, за когото не знам почти нищо друго освен това, че се бои от правосъдието, и то сигурно с право; и че във връзка с някаква тайна и може би опасна работа той е в съюз със същото това лице, което вероятно ще стане причина за нашия фалит?

— А-а — каза съветникът, — вие сте твърде строг към Роб, твърде строг сте към него, бедния. Работата е там, че вие не познавате нашата планинска област или Горна Шотландия, както я наричаме. Тези хора са съвсем различни от нас. Те нямат съдилища — нямат и съдии, дето напразно носят сабя като покойния черковен настоятел и да си призная, като мене и другите днешни съветници в нашия град. Но такъв е божият закон и няма какви да ги дъвчем. За тях не съществува друг закон освен острието — мечът им е ищецът или тъжителят, както казвате вие, англичаните, а щитът — обвиняемият. Най-здравата глава издържа най-дълго — това е то правосъдието на планинците.

Оуън въздъхна дълбоко. И аз признавам, че това описание не увеличи твърде желанието ми да тръгна из тези шотландски планини, дето цари такова беззаконие, за което говореше Джарви.

— Ние, сър — каза той, — не говорим много за тези работи, защото си ги знаем. А каква полза да петним страната си и да позорим рода си пред южняци и чужденци? Само лошото пиле мърси собственото си гнездо.

— Е добре, сър, но тъй като аз ви разпитвам не от празно любопитство, а подтикнат от истинска нужда, надявам се, че няма да ви обидя, ако настоявам да ми дадете още някои сведения. Във връзка със сметките на баща ми аз ще имам работа с някои господа от тази дива страна и разчитам на вашия разум и опитност да получа необходимите сведения по тези въпроси.

Това малко ласкателство не отиде напразно.

— Опитност! — каза съветникът. — Без съмнение имам доста опитност и съм си направил вече някои сметки. Да, между нас казано, аз узнах нещичко чрез Андрю Уайли, моя бивш писар, той сега работи при „Маквити и сие“, но понякога си пийва по чашка в събота след обяд със стария си господар. И тъй като вие сте готови да последвате съвета на тъкача от Глазгоу, не съм от тези, дето биха отказали да помогнат на човек, с когото отдавна търгуват, а и баща ми, черковният настоятел, не беше от тях. Мислих си по едно време да използвам влиянието си пред Аргайлския херцог или пред брат му Джон Айли. Защо пък да проявявам излишна скромност? Но такива големи хора не биха обърнали внимание на прост тъкач като мен — те повече гледат кой им; говори, отколкото какво им се говори. Толкова по-зле, толкова по-зле. Не че искам да кажа нещо за този Маккалъм Мор: „Не говори нищо лошо за богатите, дори в спалнята си — казал синът на Сарък, — защото някоя птичка ще им го разкаже, големите гърнета имат дълги уши.“

Прекъснах това предисловие, което господин Джарви обичаше да разтяга доста, като го уверих, че господин Оуън и аз сме хора, на които може напълно да се довери.

— Не е за това — отговори той, — та аз не се боя от никого. Защо да се боя? Това, което говоря, не е предателство. Само че тези планинци имат дълги ръце, а пък аз понякога ходя на гости у стари роднини по долините и не ми се ще да съм скаран с някой от клановете им. Както и да е, да продължа. Трябва да знаете, че аз съм се убедил, че единственият верен източник на човешко знание, както и господин Оуън добре знае, е езикът на цифрите.

Оуън с готовност подкрепи това становище, което се покриваше напълно с неговото собствено, и нашият оратор продължи:

— Тази наша Горна Шотландия, както я наричаме, господа, е дива и пуста. В нея има височини и долини, гори, пещери, езера, реки

и планини, които биха изморили дори краката на дявола, ако рече да се изкачи по тях. В тази област и по островите, които не са, по-свестни, ами да си кажем правичката, още по-лоши от материка^[3], има около двеста и тридесет общини, като включим и Оркнейските острови, народът на които е див, макар че не знам гелски ли говори, или какво. И ето, господа, ако сметнем, че всяка община има средно осемстотин жители, в която цифра не влизат деца под деветгодишна възраст, и като прибавим една пета за децата на деветгодишна възраст и под нея, цялото население ще възлезе на... да прибавим една пета към осемстотин, за да получим множимото, и да вземем двеста и тридесет за множител...

— Произведението — каза господин Оуън, който с голямо удоволствие вземаше участие в статистиките на господин Джарви — ще бъде 230 хиляди.

— Правилно, сър, съвсем правилно. А войската на тази област, ако се изкарат всички мъже между осемнадесет и петдесет и шест години, които са годни да носят оръжие, няма да бъде по-малко от петдесет и седем хиляди и петстотин мъже. И ето, господа, печалната и страшна истина е, че няма никаква, ама съвсем никаква работа за половината от тези хора. Искам да кажа, че земеделието, скотовъдството, риболовът и всеки друг честен труд в тази страна не могат да ангажират половината от населението, колкото и лениво да работят, а пък те наистина работят така, га че ли плугът и лопатата им горят пръстите. Е добре, господа, тази половина безработно население, възлизаща на...

— Сто и петнадесет хиляди души — каза Оуън, — тъй като това е половината от горното произведение...

— Точно така, господин Оуън, точно така. А между тях може би има двадесет и осем хиляди здрави мъже, които са годни да носят оръжие и носят оръжие, а не пипват работа, пък и да искат, не могат да намерят какъвто и да е честен начин да си изкарат прехраната — това за съжаление е истината.

— Нима е възможно — казах аз — наистина да е такова положението в една толкова голяма част от Британския остров, господин Джарви?

— Сър, аз ще ви го обясня така, че да ви стане ясно като бял ден. Да речем че всяка община има средно работа за петдесет плуга — това

е дори много за бедната почва, която тези нещастници трябва да обработват, и че има пасища за впрегатните коне и говеда и за около четиридесет-петдесет крави; нека да кажем, че с оранта и говедата се занимават седемдесет и пет семейства от по шест души, и да прибавим още петдесет, за да закръглим числото, ето ви петстотин души — половината от населението, което има някаква работа и препитание или с други думи може да изкара някак си киселото мляко и овесената каша. Ами я ми кажете какво правят останалите петстотин?

— Боже мой! — казах аз. — Наистина какво правят, господин Джарви? Ужас ме обзема, като си помисля за положението им.

— Сър — отвърна съветникът, — може би още повече ще ви обземе ужас, ако живеете близо до тях. Защото, даже да допуснем, че половината от тях все още могат да си изкарат нещичко в Долна Шотландия по жетва, сенокос или като говедари и прочие, пак остават стотици хиляди дългокраки мъжаги планинци, които не могат да си намерят работа, а скитат и просят^[4] от познатите си или пък живеят, както му намерят леснината, честно или нечестно. А има и много други, стотици други, които слизат на границата на Долна Шотландия, където има какво да се пипне, и си изкарват прехраната, като завличат крави и друго, каквото им падне. Безобразно положение в една християнска страна — още повече, че те се гордеят с това и считат, че да подкараш стадо говеда (което на прост шотландски значи да ги откраднеш), е смел и мъжествен подвиг и по-прилича на храбреци (както сами се наричат тези разбойници), отколкото да си изкарват надницата с честен труд. А господарите им са същата пасмина, както и простият народ, защото ако сами не ги пращат да грабят и нападат, то съвсем не им забраняват да се крият или ги пускат да се крият в техните гори, планини и крепости, щом извършат някакво безобразие. И всеки един от тях поддържа толкова от своите роднини, за колкото може, дете се вика, да скърпи средства; или — което е все едно — толкова, колкото могат по честен или нечестен начин сами да се поддържат. И ето ги тези хора, въоръжени с пушки и пищови, с ками и дурлахи^[5], всеки момент готови да нарушат спокойствието на страната, стига господарят им да пожелае. Така стои работата с тая Горна Шотландия, която от хиляда години насам е свърталище на най-безбожните, незачитащи никакви закони разбойници, които някога са

обезпокоявали мирни, тихи, богобоязливи хора, каквито сме ние тук на запад.

— А този ваш роднина и мой приятел, и той ли е от тези големи господари, които си поддържат собствени войски, за които говорихте? — запитах аз.

— Не, не — каза съветникът Джарви, — той не е от тези големци или главатари, както им викат, макар че е от добро потекло и е пряк потомък на стария Гленстри — аз познавам рода му. Той наистина ми е близък роднина и както казах, от добър благороден горношотландски род, макар че аз много не държа на тези празни работи — те са като лунна светлина във водата, дете казваме ние. Но аз мога да ви покажа писма от баща му, третия от рода Гленстри, до моя баща, черковния настоятел Джарви (мир на праха му!), които започват с „Драги черковни настоятелю“ и свършват с „Ваш любещ и покорен слуга и роднина“ — те са все за взети назаем пари и затова покойният ми баща ги пазеше като документи и доказателства. Той беше предвидлив човек.

— Но макар че не е един от техните главатари и патриархални водачи — подхванах аз пак, — за които съм чувал да говори моят баща, все пак този ваш роднина, струва ми се, има доста голямо влияние в Горна Шотландия, нали?

— Да, имате право — ниchie име не е така добре известно от Ленъкс до Бръдолбън. Някога Робин беше заможен и честен търговец на добитък. Драго му ставаше на човек да го види с карираното му наметало, препасано през кръста, с тежки обувки и с щит на гърба, със сабя и кама на кръста как крачи подир стотици планински говеда заедно с една дузина слуги, парцаливи и рошави като добитъка, който караха. И той беше вежлив и честен в сделките си и ако сметнеше, че търговецът посредник е взел много висока цена за добитъка, връщаше по някой петак. Виждах съм го да връща по пет шилинга на лира.

— Двадесет и пет на сто — каза Оуън, — голяма отстъпка.

— Правеше я той, сър, казвам ви: особено ако видеше, че купувачът е беден човек и мъчно би понесъл загуба. Но времената станаха тежки, а Роб обичаше да рискува. Не съм крив аз, не съм, не може да ми се сърди. Винаги съм го предупреждавал... И кредиторите му, особено някои негови съседи големци, пипнали земята и дома му; разправят, че жена му била изгонена от къщи на голия баир и на всичко

отгоре много лошо се отнесли с нея. Срам и позор! Аз съм кротък човек и съдия, ама ако някой си беше позволил да се отнесе така макар и със слугинята ми Мати, както са се отнесли с жената на Роб, мисля, че щях да развъртя меча, дето го е носил баща ми, черковният настоятел, в битката при Ботуел^[6]. И така, Роб се върнал в къщи и намерил опустошение там, където бил оставил изобилие (бог да се смили над нас!), огледал се на изток и запад, на север и на юг и не видял ни подкрепа, ни надежда, ни защита, ни подслон. Тогава си нахлупил шапката на челото, препасал сабя на кръста, поел планината и станал разбойник.

Гласът на добрия човек се задавяше от противоречиви чувства. Очевидно, макар че заявяваше, че не държи на големия род на своя братовчед от Горна Шотландия, все пак тайно ценеше връзките си с него и затова говореше за приятеля си в неговото благополучие с голяма любов, която още повече засилваше съчувствието му към неговото нещастие и съжалението му за тежките последствия от него.

— Поставен, пред такова изпитание и тласкан от отчаяние — рекох аз, като видях, че господин Джарви престана да разказва.

— Предполагам, че вашият роднина е станал един от тези грабители, за които вие говорихте.

— Е, не е чак толкова лош — каза Глазгоучанинът, — не е чак дотам и направо толкова лош, но той започна да събира данък чрез изнудване, и то в по-голям мащаб, отколкото кой да е друг, в Ленъкс и Монтийт, та чак до вратите на замъка Стърлинг.

— Данък чрез изнудване? Не разбирам какво искате да кажете — забелязах аз.

— Видите ли, скоро Робин събрал доста голяма дружина от планински воители, тъй като името му е добре известно и тачено от много години. Родът му много пъти е излизал насреща и на крал, и на парламент, пък и на църква. Старо и почтено име е то — колкото и да е преследвано, измъчвано и подтиснато. Моята майка беше от рода Макгрегър — не ме е срам пред никого да го призная. И така, Роб скоро имал храбра дружина и тъй като, както казвал, му било жал да гледа грабежите и опустошенията на юг от границата на Горна Шотландия, той се ангажирал да пази всеки чифликчия и собственик, който би се съгласил да му плаща четири шотландски лири на всеки сто лири доход, което без съмнение е скромно възнаграждение.

Трябвало само да го извикат, ако им се открадне макар и едно агне, и Роб се задължавал да им го намери или да им плати стойността му. И той винаги си държал на думата — не мога да отрека, че той винаги си държи на думата — всички признават, че Роб си държи на думата.

— Странен договор за осигуровка — каза господин Оуън.

— Това е съвсем против закона, трябва да се признае — каза Джарви, — съвсем против закона: и събирането, и плащането на такъв данък са наказуеми. Но я ми кажете, ако законът не може да ми пази хамбара и обора, защо да не си наема един джентълмен от Горна Шотландия, който може да ги пази, а?

— Но, господин Джарви — казах аз, — този договор, както го наричате, съвсем доброволно ли се сключва от страна на собственика или чифликчията, който плаща застраховката? И какво става, ако някой откаже да плати тази контрибуция?

— Аха, момчето ми — каза съветникът, като се засмя и сложи пръст на носа си, — мислиш, че тук си ме хванал натясно, нали? Вярно е, че бих посъветвал всеки свой приятел да се съгласи с условията на Роб, защото колкото и да се пазят и каквото и да правят, много е вероятно да ги ограбят, когато настъпят дългите нощи. Някои благородници от рода Грейъм и Кохун се опънали; и после какво станало? Изгубили всичкия си добитък още първата зима. Затова повечето хора сега предпочитат да приемат условията на Роб. Той е добър с тези, които са добри с него, но ако му се опънеш, по-добре е да си се опънал на дявола.

— И чрез тези свои подвизи — продължих аз — той, предполагам, попада под преследването на законите на страната?

— Попада ами, че как да не попада; шията му ще изпита цялата тежест на тялото му^[7], ако пипнат Роб. Но той има добри приятели между големците; и бих могъл да ви посоча една голяма фамилия, която го поддържа, доколкото позволява приличието, само за да бъде трън в очите на една друга. Пък и той е най-хитрият и смел юначага, който някога е хващал разбойнически занаят в наше време. Много лудории е вършил — цяла книга би могъл да изпълни човек с тях и за още ще има, и интересна книга ще бъде — като книгите за Робин Худ и Уилям Уолъс, пълна с разкази за смели подвизи и опасни отървавания, каквито хората обичат да си повтарят зимно време през скучните дни. Чудно нещо е това у мене, господа — аз съм кротък човек и син на

кротък човек, защото баща ми, черковният настоятел, не се е карал с никого освен с градския съвет, а пък чудно нещо, казвам, планинската ми кръв обича тези глупави разкази и понякога предпочитам да слушам тях, отколкото други по-полезни работи — да ме прости господ! Но те са празни и суетни неща — грешна суета, — а освен това съвсем против закона — закона божи и човешки.

Продължих със своите въпроси и го запитах чрез какви средства би могъл този господин Робърт Камбел да повлияе върху работите на баща ми и върху моите.

— Трябва ясно да разберете — каза господин Джарви със съвсем понижен глас, — че аз говоря като пред приятели и съвсем тайно. Трябва да знаете, че Горна Шотландия мирува от 89-та година — годината на Киликранки^[8]. Ама ще кажете как мирува? Парата, господин Оуън, парата, господин Озбълдистън! Крал Уилям накарал Бръдолбън да им раздаде двадесет хиляди лири стерлинги суха пара и разправят хората, че старият граф от Горна Шотландия задържал доста от тези пари в кесията си. И после покойната кралица Ана дала на главатарите някакви пенсии, за да поддържат своите слуги и онези разбойници, дето нищо не работят, както ви разказвах по-рано; и те сега си кротуват, само дето от време на време ще ограбят нещо в Долна Шотландия, както са си свикнали, или пък ще си разрежат един на друг гърлата, ама за това никой цивилизован човек нито чува, нито се интересува. Добре ама, ето че сега с този крал Джордж (що се отнася до мен, аз ще кажа да го благослови господ!) настъпват нови времена — едва ли ще има вече пари и пенсии за тях. Те нямат средства ще поддържат родовете си, дето им изяждат и ушите. В Долна Шотландия вече не им вярват търговците — който може с едно изсвирване да събере хиляда — хиляда и петстотин храбри момчета да вървят по волята му, едва ли ще получи петдесет лири кредит на пазара в Глазгоу. Това не може да продължава дълго: ще избухне въстание в полза на Стюартите — непременно ще избухне — и те ще нахлуят като поток в Долна Шотландия, както някога през страшните войни на Монтроуз^[9], и ще има да се разправя за това години наред.

— И все пак — казах аз — още не разбирам какво общо има това с господин Камбел и още по-малко с бащините ми работи.

— Роб може да събере петстотин души, сър, следователно войната го интересува толкова, колкото и повечето други хора —

отговори съветникът, — защото неговата работа е много по-малко доходна в мирно време. После, право да ви кажа, мисля, че той е бил главният посредник между някои от нашите горношотландски големци и благородниците в Северна Англия. Чухме за държавните пари, дето били откраднати от този Морис някъде около Чевиотските планини от Роб и един от момчетата на Озбълдистън. И да ви кажа истината, разправяше се, че сте били вие, господин Франсис, и мен ми беше много мъчно, че синът на вашия баща е тръгнал по такъв път. Не, няма защо да говорите, виждам, че съм бил заблуден. Но аз съм готов да повярвам всичко за един актьор, за какъвто ви мислех. Но сега не се съмнявам, че е бил Рашли или някой друг от вашите братовчеди — те са всичките от един дол дренки, все поддръжници на Стюартите и на папата, които смятат, че държавни пари и държавни документи са законна плячка. А пък този Морис е такъв страхливец и подлец, че до ден-днешен не смее да каже, че Роб му е откраднал куфара; пък и има право човекът, защото тези мръсници митничарите и акцизните агенти толкова го обичат всички, че Роб може хубаво да го нареди, преди департаментът, както му викат, да успее да му помогне.

— Отдавна подозирах такова нещо, господин Джарви — казах аз, — и съм напълно съгласен с вас. Но що се отнася до бащините ми работи...

— Подозирал! Това е съвсем сигурно, съвсем сигурно. Знам хора, които са виждали документите, отнети от Морис — няма защо да ви казвам къде. Но да се върнем на бащините ви работи. Трябва да знаете, че през последните двадесетина години някои от тези големци и господари от Горна Шотландия поразбраха къде им е интересът — вашият баща и някои други купиха горите в Глен Дисериз, Глен Кисън, Тобърнакипъх и много други и фирмата на баща ви е издала много полици за тях. И тъй като доверието към фирмата „Озбълдистън и Трешъм“ беше голямо (казвам го в очите на господин Оуън, както бих го казал и зад гърба му, че ако не бяха изпратените от бога беди, никоя друга фирма не е била по-честна в търговията) — благородниците от Горна Шотландия, притежатели на тези полици, получиха на кредит стоки в Глазгоу и Единбург (бих могъл да кажа само в Глазгоу, защото гордият Единбург не струва много в търговията) на стойност, равна или почти равна на стойността на полиците. Така че... Аха! Сега разбирате ли?

Признах, че още не разбирам какво иска да каже.

— Ами гледайте — каза той, — ако тези полици не бъдат изплатени, търговците от Глазгоу ще натиснат големците на Горна Шотландия, които нямат много пари и няма да искат да върнат това, което вече са похарчили. Те ще прибегнат до отчаяни мерки: петстотин души, които иначе биха си стояли в къщи, ще се разбунтуват — ще стане тя мътна и кървава — и ликвидацията на бащината ви фирма ще ускори избухването на въстанието, което отдавна ни застрашава.

— Значи, вие мислите — казах аз, изненадан от това необикновено тълкуване, — че Рашли Озбълдистън е направил тази пакост на баща ми, само за да ускори въстанието в Горна Шотландия, като постави в затруднение тези господата, на които първоначално са били издадени полиците?

— Без съмнение, без съмнение — това е главната причина, господин Озбълдистън. Ала не се съмнявам, че парите, които е отнесъл със себе си, може също да са били причина. Но това е сравнително малка част от загубата на баща ви, при все че е главна част от пряката печалба на Рашли. Ценните книжа, които е отнесъл със себе си, не биха му вършили работа, освен да си запали лулата с тях. Той опитал да види дали „Маквити и сие“ няма да му дадат пари за тях — това знам от Андрю Уайли, — но те са твърде хитри лисици, за да се хванат на тази въдица — все отлагали и обещавали. Рашли е добре познат в Глазгоу, но не се ползува с доверие, защото той беше тук в 1707 година във връзка с някакви афери на привържениците на Стюартите и на папата и остави дългове след себе си. Не, не, той не може да пробута ценните книжа тук — хората ще се усъмнят откъде ги е взел. Не, не, той ще ги пази някъде на сигурно място в Горна Шотландия и смятам, че моят братовчед Роб може да ги намери, ако иска.

— Но дали той ще бъде склонен да ми помогне в това тежко положение, господин Джарви? — казах аз. — Вие го описахте като агент на партията на Стюартите и тясно свързан с нейните интриги. Дали ще бъде склонен заради мене или, ако щете, в името на справедливостта, да върне на собственика ограбеното, нещо, което даже и да е във възможностите му, значително ще попречи на плановете им, според вашето становище по въпроса.

— Не мога да ви отговоря със сигурност — големците много не вярват на Роб, а и Роб много не вярва на големците, при това е приятел

със семейството Аргайл, което поддържа днешното правителство. Ако нямаше дългове и беше свободен да прави, каквото си ще, Роб по-скоро би бил на страната на Аргайл, отколкото на Бръдолбън, понеже отдавна има някаква вражда между семейството на Бръдолбън и неговия собствен род. Истината е, че Роб си се бори сам за себе си както Хенри Уинд^[10] — той ще отиде на тази страна, където му е най-изгодно; ако дяволът е господар, Роб ще му стане наемник и човек не може да му се сърди за това, бедния, като има пред вид положението му. Но има едно нещо, което ще е против вас — Роб си има в къщи сива кобила.

— Сива кобила ли? — запитах аз. — Че какво общо има това с нас?

— Жена му, приятелю, жена му — тя е ужасна жена. Тя не може да търпи и най-добрия шотландец, ако идва от Долна Шотландия, а още по-малко обича англичаните. Тя дава мило и драго за всички, които искат да възкачат крал Джеймс и да свалят крал Джордж.

— Странно — казах аз, — как търговските сделки на лондонските граждани могат да се преплетат с революции и въстания.

— Съвсем не е странно — отвърна господин Джарви, — това са само ваши глупави предразсъдъци. Чел съм някога през дългите нощи в хрониката на Бейкър, че лондонските търговци принудили банката в Генуа да наруши обещанието си да даде голяма сума пари на испанския крал и по този начин отплуването на Великата испанска армада се отложило с цяла година. Това как ви се вижда, сър?

— Считам, че търговците са направили на родината си златна услуга, за която трябва с чест да се споменават в нашите истории.

— И аз мисля така. И те ще направят добре и голяма услуга ще окажат на държавата и на човечеството, ако попречат на трима-четирима господа от Горна Шотландия да се хвърлят през-глава към гибел заедно с невинните си хора само защото не могат да върнат парите, които с право са смятали за свои. По този начин ще се спаси и доброто име на баща ви, пък и моите собствени пари, дето ми ги дължат „Озбълдистън и Трешъм“. Та, казвам, ако може някой да направи това, макар и да е прост тъкач, трябва да му се отдава чест и слава като на човек, когото самият крал почита.

— Не знам доколко ще бъде признателно обществото за това — отвърнах аз, — но нашата собствена благодарност ще бъде не по-малка

от направената ни услуга.

— И ние ще се постареем да я подкрепим със съответните услуги от наша страна — прибави господин Оуън, — щом господин Озбълдистън се върне от Холандия.

— Не се съмнявам, не се съмнявам. Той е много почтен и благонадежден човек и с моя помощ може да върши голяма търговия в Шотландия. Да, сър, ако тези ценни книжа могат да се измъкнат от ръцете на филистимяните, те имат стойност — да, да, имат стойност, когато са в добри ръце, а това са вашите ръце, господин Оуън. Аз ще ви намеря трима души в Глазгоу, господин Оуън (при все че нямате голямо мнение за нас шотландците), които ще ви дадат сумите, необходими, за да се възстанови кредитът на фирмата ви само срещу тези ценни книжа като гаранция. Това са Санди Стийнсън в Трейдз Ланд, Джон Пайъри в Кандълригз и още един, чието име сега няма да споменавам.

Очите на Оуън светнаха при тези изгледи за спасение, но скоро лицето му пак стана унило, като си спомни колко малко вероятно е да могат да се открият и върнат ценните книжа (активите — както ги наричаше той).

— Не се отчайвайте, сър, не се отчайвайте — каза господин Джарви, — аз толкова се заинтересувах вече от вашите работи, че съвсем съм хлътнал в тях. Аз съм също като баща си, черковния настоятел (вечна му памет) — веднаж заинтересувам ли се от работата на някой приятел, тя вече става и моя работа. И така, утре сутринта ще си обуя ботушите и ще потегля с господин Франк през Драймън Мур. Ако аз не мога да склоня Роб, пък и жена му, то не знам кой ще може. Аз винаги съм им бил добър приятел досега, да не говорим за това, че ако бях само споменал името му снощи, това щеше да му струва живота. Има да ми трийт сол на главата в съвета Грейъм и Маквити, пък и други съветници! Те неведнъж са ми натяквали за родството ми с него — и имат една уста! Казвал съм им, че не оправдавам грешките на никого, но като оставим настрана това, което той е сторил против законите на страната, и грабежите му в Ленъкс, и това, че някои хора са имали нещастieto да загинат от неговата ръка, той е по-честен човек от всеки един от тях. Пък и защо да обръщам внимание на приказките им? Ако Роб се е поставил извън законите, сега няма закони, според които човек да отговаря за престъпленията на тези, с

които е бил във връзка, както имаше през тежките времена на последните Стюарти. И аз имам език на шотландец — щом те приказват, знам да им отвърна.

За мен беше голямо удоволствие да наблюдавам как съветникът постепенно превъзможваше всички граници на предпазливостта под двойното влияние на общественото си чувство и на приятелския си интерес към нашите работи, подпомогнато от естественото му желание да избегне всякаква загуба и да получи някаква печалба, както и от известна доза безобидна суетност. Под общия напор на тези съображения той най-после стигна до смелото решение сам да поведе атаката за възвръщането на бащиното ми имущество. Всичко, което той ми каза, ме караше да вярвам, че ако книгата са у този авантюрист от Горна Шотландия, може би ще бъде възможно да го убедим да ни ги предаде, още повече, че не би могъл да очаква някаква лична полза от тях, ако ги задържи. Знаех при това, че присъствието на неговия роднина ще има доста голяма тежест пред него. Затова с радост се съгласих с предложението на господин Джарви да тръгнем рано на другата сутрин.

В подготовката си да изпълни своето решение този почтен господин прояви също толкова живост и пъргавина, колкото мудност и предпазливост беше проявил при вземането на това решение. Той викна на Мати да му проветри дрехите за езда, да му намаже с мас ботушите и да ги държи цяла нощ пред огъня в кухнята, да се погрижи да му нахранят коня и да му приготвят всичките такъми за езда. Уговорихме да се срещнем в пет часа на другата сутрин. Тъй като присъствието на Оуън не ни беше необходимо при тази експедиция, решихме той да остане и да ни чака в Глазгоу. После се сбогувахме сърдечно с нашия неочаквано ревностен приятел. Настаних Оуън в една стая, съседна на моята, заповядах на Андрю Феъсървис да бъде готов в определения час на другата сутрин и си легнах с по-светли надежди за бъдещето, отколкото можех да имам през последно време.

[1] Томас Грей (1716–1771) — английски поет, автор на известната „Елегия, написана на едно селско гробище“, в която се преплитат характерни черти на класицизма и романтизма. — Б. пр. ↑

[2] Някога шотландските младежи, когато наваляло сняг, устройвали истински бой със снежни топки, като замервали

минувачите. Но човек лесно можел да се измъкне от това неприятно положение: жените — с един реверанс, а мъжете — с поклон. Само тези, които упорито отказвали да сторят това, били подлагани на бой с топки и снежната буря се стоварвала върху им. — Б. а. ↑

[3] Думата „материк“ тук означава северната част на остров Великобритания. — Б. р. ↑

[4] Това било особен вид благородна просия, по-скоро нещо средно между просия и разбойничество, когато бедният шотландец изнудвал онези, които можели да му дадат добитък или каквито и да било средства за преживяване. — Б. а. ↑

[5] Дурлах — особен вид кожена торба, каквато винаги носели шотландските планинци. — Б. р. ↑

[6] В битката при Ботуелския мост в 1679 година шотландските въстаници били разбити напълно от английските правителствени войски. За това събитие Уолтър Скот разказва в романа си „Пуритани“. — Б. р. ↑

[7] Т.е. ще го обесят — Б. р. ↑

[8] В 1689 година в битката при Киликранки, Дънди, вождът на въстаналите шотландски кланове, поддържник на Джеймс II, разбил войската на крал Уилям III. — Б. пр. ↑

[9] Маркиз Джеймс Монтроуз (1612–1650) — голям шотландски феодал, който по време на английската революция бил на страната на краля. В 1650 г. се опитал да вдигне въстание в Шотландия в полза на Стюартите. — Б. пр. ↑

[10] В 1392 година, или по него време, два големи клана, за да разрешат спора помежду си, се биели в присъствието на краля на северния край на град Пърт с по тридесет воина на всяка страна; на една страна липсвал един воин и мястото му било попълнено с един дребен, кривокрак пъртски гражданин. Този заместник — Хенри Уинд или както планинците го нарекли Гау Кривокракия ковач, се бил добре и допринесъл много за победата, без да знае на чия страна се бие. Оттогава „боря се сам за себе си като Хенри Уинд“ станало поговорка. — Б. а. ↑

ГЛАВА XXVII

*Напразно взирам се да се явят пред мене
наместо пустош дървеса раззеленени...
Случайна птица само ще прелети оттука,
де не жужат пчели и гълъби не гукат,
де гладко-кехлибарени потоци не искрят,
не лъкатушат и не ромолят...*

„Пророчество за гладни години“

Беше свежа ранна есенна утрин, когато, както се бяхме уговорили, намерих Феъсървис с конете пред вратата на господин Джарви, недалеч от хотела на госпожа Флайтър. Първото нещо, което привлече вниманието ми, беше, че каквито и да бяха дефектите на кончето, което юридическият съветник на Феъсървис, секретарят Таутхоуп, така щедро му беше подарил срещу кобилата на Торнклиф, той беше вече успял да се отърве от него и да си набави в замяна едно животно, което куцаше по такъв фантастичен начин, че сякаш използваше за вървене само трите си крака, а четвъртият му служеше да го размахва във въздуха при ходенето.

— За какво си довялкъл това добиче тука, сър? Къде е кончето, с което дойде в Глазгоу? — запитах го аз нетърпеливо.

— Продадох го, сър. Много беше лакомо и щеше ушите ми да изяде, ако, го бях държал на ясли у Лъки Флайтър. Затуй купих това за ваша сметка — струва само по една лира на крак или всичко четири лири. Накуцването ще му мине, като повърви малко; всички го знаят като конче, дето издържа на път. Казва се Пъргавия Там.

— Кълна се в душата си, сър — казах аз, — че ти няма да мирясаш, докато пъргавият ми камшик не се стовари на раменете ти.

Веднага да вървиш и да докараш другия кон или скъпо ще платиш за хитрините си.

Въпреки заканите ми Андрю продължи да спори, като твърдеше, че трябвало да плати една лира за развалянето на пазарлъка на този, дето го купил, за да си го получи обратно. Макар и да разбирах, че този мошеник ме баламосва, аз като истински англичанин бях готов да му платя тази сума само за да не губя време. Но в този момент се появи господин Джарви, увит в наметало с качулка и обут с тежки ботуши като за сибирска зима, а двама слуги под командата на Мати изведоха раванлията жребец, който при такива случаи имаше честта да носи особата на глазгоуския съдия. Преди да се „покатери на седлото“ — израз, който повече подхожда на начина, по който съветникът се качи на коня си, отколкото на странстващите рицари, за които Спенсър^[1] го употребява, — той се осведоми за причината на спора между мене и слугата ми. Като узна за сделките на честния Андрю, той веднага сложи край на всички спорове, като заяви, че ако Феъсървис не върне незабавно трикракото добиче и не докара по-здравото четвероногло, от което се беше отказал, ще го прати в затвора и ще го глоби в размер на половината му надница.

— Господин Озбълдистън — каза той — е наел на служба и тебе, и коня ти — две добичета наведнъж, безсъвестен разбойнико! Ама аз ще се погрижа хубавичко за тебе по пътя.

— Безсмислено е да ме глобявате — каза Андрю неустрашимо. — Нямам пукната пара — все едно е да вземеш на босия цървулите.

— Ако не мога да го изкарам от кесията ти, все ще мога да го изкарам от гърба ти — каза съветникът — и няма да оставя да ти се размине така или иначе.

Ето защо Андрю беше принуден да се подчини на заповедите на господин Джарви, процеждайки през зъби:

— Много господари... много господари — както каза ливадата на браната, когато всеки един от зъбците ѝ започнал да се впива в нея.

Както изглежда, той без всякаква трудност се отърва от Пъргавия Там и си върна своя Буцефал, защото не се забави повече от няколко минути. Нито пък чух после да е платил някакво обезщетение, задето е развалил пазарлъка.

Скоро тръгнахме, но не бяхме стигнали още края на улицата, на която живееше господин Джарви, когато чухме подире си крясъци и

някой задъхано завика: „Спрете, спрете!“ Ние спряхме и скоро ни настигнаха двамата слуги на господин Джарви с две последни доказателства за грижите на Мати към нейния господар. Първото беше огромен копринен шал, горе-долу колкото голямото платно на някой от неговите собствени кораби, който госпожица Мати нарочно беше поръчала той да сложи на врата си и който той съобразно с молбата ѝ прибави към другите си обвивки. Другото момче предаде само една устна поръчка от страна на домакинята (видях как този млад негодник едва се сдържаше да не се изсмее, когато я предаваше) — господарят ѝ да внимавал какво пие.

— И-их, глупава жена — отговори господин Джарви, но като се обърна към мен, прибави: — Все пак това показва, че има добро сърце. Мати е много грижлива, макар че е толкова млада.

С тези думи той пришпори жребеца си и ние напуснахме града без повече бавене.

Докато яздехме спокойно по пътя, който водеше на североизток от града, имах възможност да оценя и да се възхитя от добрите качества на моя нов приятел. Макар че като баща ми той считаше търговските сделки за най-важното нещо в живота, не беше до такава степен обладан изключително от тях, та да подценява всякакви други по-общии познания. Напротив, въпреки всичката чудатост и грубоватост на маниерите му, въпреки суетността му, която беше още по-комична, когато той неумело се мъчеше да я прикрие под една привидна скромност, и въпреки че бе лишен от преимуществата, които дава образованието, забележките на господин Джарви издаваха остър, наблюдателен, широк и, до колкото позволяваха възможностите му, просветен ум. Той добре познаваше историята на тези места и докато пътувахме, ме занимаваше с разкази за важните събития, които някога са се разигравали тук. И тъй като беше добре осведомен за миналото на страната, той виждаше с прозорливия поглед на просветен и добър патриот наченките на този бъдещ разцвет, който се осъществи през следващите години. Много ми беше драго да забележа също така, че макар и родолюбив шотландец, ревностен за честта на страната си, той гледаше с добро око на кралството, с което тя беше в братски съюз. Когато Андрю Фейсървис (когото впрочем господин Джарви не можеше да търпи) счете за нужно да търси причината за това, че на един от конете му падна подковата, в лошото влияние на обединението

с Англия, той си навлече остро порицание от страна на господин Джарви.

— Я недей дрънка глупости, сър! Такива лоши езици като твоя създават вражди между хората и народите. И най-доброто нещо на земята би могло да бъде и по-добро и това важи и за обединението. Никой не беше такъв противник на обединението както жителите на Глазгоу с техните въстания и бунтове, но всяко зло за добро! Нека всеки се оправя, както може. Аз казвам: „Нека Глазгоу процъфтява!“, както е изписано мъдро и красиво като мото на герба на града. Я ми кажи, от времето, когато свети Мънгоу ловял херинги в река Клайд, та до днес, кое ни е помогнало да процъфтим повече, отколкото търговията със захар и тютюн? Нека ми отговори някой и после нека пак да мърмори против договора, който ни откри пътя за търговия на запад.

Андрю Феъсървис съвсем не беше съгласен с тези утилитарни доводи и даже се осмели да протестира сърдите, че не било кой знае каква печалба, дето шотландските закони се правели в Англия, и че той не би позволил да се откажат от шотландския парламент и да изпратят короната, меча и скиптъра и Монс Мер^[2] да ги пазят онези сипаничави англичани в лондонската кула, па макар и да му дадат всички варели с херинги в Глазгоу и всички сандъци с тютюн. Какво ли биха казали сър Уилям Уолъс и старият Дейвид Линдзи за това обединение и за тези, дето го склучиха?

Докато убивахме времето си с подобни спорове, пътят, по който се движехме, беше станал пуст, открит и все по-еднообразен, щом се отдалечихме на една-две мили от Глазгоу. Огромни безнадеждно голи поля се простираха на всички страни, някъде равни и с разпръснати по тях блата, на места покрити с измамлива зеленина, на места с черен торф, другаде те пълзяха нагоре по огромни стръмнини, на които липсваше красотата и симетрията на хълмовете, макар че бяха още по-трудни за изкачване от истински хълмове. Нито дървета, нито храсти нарушаваха еднообразието на тази местност, покрита с кафявочервен саван, който говореше за пълно безплодие. Самият пирен беше от този изроден вид, който почти не дава цвят, и доколкото знам, представлява най-грубото и тънко одеяние, с което може да бъде облечена майката земя. Не виждахме нищо живо освен няколко самотни овце с особен червен, синкав или оранжев цвят. Черният цвят обаче преобладаваше

по главите и краката им. Дори птиците сякаш отбягваха тези пусти места, от които беше лесно да се махнат. Чух само монотонния и тъжен вик на калугерицата и бекаса.

Но когато обядвахме към пладне в една мизерна пивница, имахме щастието да открием, че тези досадни, пискливи блатни птици не са единствените обитатели на тези места. Стопанката ни каза, че за наш късмет стопанинът и бил ходил на лов по баирите и ние можехме да си похапнем от неговия лов — задушени яребици, които отлично попълниха менюто от овче сирене, сушена треска и овесен хляб — всичко, което пивницата можеше да предложи. Малко лоша, евтина бира и чашка отлична ракия допълниха обедата ни. И тъй като междуременно конете ни бяха изяли зобта си, ние пак потеглихме с пресни сили.

Необходима ми беше всичката енергия, която може да даде един добър обед, за да се боря с подтиснатостта, която неусетно ме обземаше при мисълта колко несигурен е резултатът от пътешествието ми и колко безрадостни са местата, през които ме водеше то. Пътят ставаше още по-пуст и див от този, който бяхме изминали сутринта. Все по-рядко се срещаха бедните колиби, единствените човешки жилища тук. И най-последно, когато започнахме да се изкачваме по една непрекъсната хълмиста местност, те съвсем изчезнаха. Въображението ми намираще известна храна само когато някой завой на пътя откриваше наляво частичен изглед към струпани тъмносини планини, които сигурно криеха в дебрите си местности също тъй диви, но вероятно много по-интересни от тези, през които минавахме сега. Върховете на тази планинска преграда бяха толкова фантастично разнообразни, колкото хълмовете, които виждаме надясно, бяха скучни и грозни. Докато гледах този алпийски пейзаж, аз копнеех да изследвам дебрите му, макар и с цената на труд и опасности, както морякът, уморен от непоносимото еднообразие на продължително затишие, копнее за опасностите и възбудата на сражение или буря. Задавах различни въпроси на моя приятел господин Джарви относно имената и положението на тези забележителни планини; но по този въпрос той не знаеше много или не желаше да говори.

— Това са планините на Горна Шотландия, да, планините на Горна Шотландия. Достатъчно ще ги гледате и ще слушате за тях, докато се върнете пак на пазара в Глазгоу. Не обичам да ги гледам —

колкото пъти ги зърна, тръпки ме побиват. Не от страх, не, а само от мъка за бедните, невежи, гладни хора, дето живеят там. Но да не говорим повече за това — не е хубаво да се говори за жителите на Горна Шотландия толкова близо до границата. Много честни хора не биха посмели да дойдат дотук, преди да са си направили завещанието. На Мати хич не ѝ се щеше да тръгвам и много се страхуваше глупавото момиче. Но човек толкова често вижда жена да плаче, колкото гъска да ходи боса.

Опитах се след това да наведа разговора към характера и историята на човека, когото отивахме да посетим. Но по този въпрос господин Джарви се показва съвсем недостъпен, може би отчасти поради присъствието на господин Андрю Феъсървис, който яздеше тъй близо до нас, че ушите му не можеха да не доловят всяка дума, която казвахме, а езикът му си присвояваше правото да се намесва в разговора ни при всеки удобен случай. С това той често си навличаше упреците на господин Джарви.

— Стой по-назад, сър, както ти подобава — каза съветникът, когато Андрю се приближи към нас, за да чуе отговора на един мой въпрос относно Камбел. — Ще ти се все напред да се буташ. Този човек е като жабата, дето не си знае гъола. Що се отнася до вашия въпрос, господин Озбълдистън, сега, когато този тип не може да ни чуе, ще ви кажа, че вие имате право да питате, а пък аз имам право да ви отговоря, или не. Не мога да кажа много добри работи за бедния Роб. А лошо не искам да приказвам за него, едно, че ми е братовчед, второ, че приближаваме към неговите места и де да знам, зад всеки храст може да се крие някой от неговите хора. Слушайте съвета ми — колкото по-малко приказваме за него или за това къде отиваме и защо отиваме, повече изгледи има да успеем. Защото може и да попаднем на някои негови врагове, такива има много, но шапката му е още на главата. А може и някога да му видят сметката на Роб, рано или късно — на всяка лисица ѝ одират един път кожата.

— Разбира се — казах аз, — винаги ще се водят от вашия опит.

— Така, господин Озбълдистън, така. Но аз трябва да поприказвам и на този дърдорко, защото децата и глупците разправят на пазара всичко, което чуят край огнището. Хей, чуваш ли, Андрю — как те викат — Феъсървис!

Андрю, който след последното скарване беше изостанал доста назад, не благоволит да отговори.

— Андрю, разбойнико! — повтори господин Джарви. — Тук, сър, тук.

— Тук се вика на куче — каза Андрю нацупен, като се приближи.

— Ще ти платя аз като на куче, ако не слушаш какво ти приказвам. Ние отиваме за малко в Горна Шотландия...

— Тъй си и мислех — каза Андрю.

— Млък, мошеник такъв! Слушай какво ти приказвам. Отиваме за малко в Горна Шотландия...

— Туй вече ми казахте — отговори непоправимият Андрю.

— Ще ти строша главата — каза съветникът, кипвайки, — ако не мълчиш.

— Който много мълчи — каза Андрю, — лиги му потичат от устата.

Беше необходимо да се намесе и аз. Заповядах строго на Андрю да мълчи или да му мисли.

— Ще мълча — каза Андрю. — Безпрекословно ще се подчинявам на законните ви заповеди. Бедната ми майка обичаше да ми казва:

*И да е леко, и да ти тежи —
на този, който плаща ти, служи!*

Затова и двамата можете да приказвате, колкото щете.

Господин Джарви се възползува от млъкването на Андрю след горната пословица, за да му даде нужните напътствия.

— Слушай, сър, може да ти струва живота (той, разбира се, не струва бог знае колко), а може да ни струва живота и на нас двамата, ако не послушаш това, което ще ти кажа. В хана, където отиваме и дето може би ще трябва да пренощуваме, отседат хора от всякакви кланове и родове — и от Горна, и от Долна Шотландия. И понякога между тях ще видиш повече голи ками, отколкото отворени библии. Да не си навираш носа, нито да предизвикаш някого с дългия си език, ами да си траеш и да оставиш всеки петел сам да си се бори.

— На мен сте седнали да ми ги разправяте — каза Андрю презрително, — като че ли не съм виждал никога човек от Горна Шотландия и не знам как да се оправим с тях! Никой не може да се справи с тях като мен — аз съм купувал и продавал с тях, с тях съм ял и пил...

— Ами бил ли си се някога с тях? — запита господин Джарви.

— Не-е — отговори Андрю, — не съм толкова глупав. Не ми подобава на мене, артист и учен в занаята си, да се бия с разни простаци, дето не знаят нито едно име на билка или цвете по шотландски, па камо ли по латински.

— Тогава — каза господин Джарви, — ако можеш да си държиш езика зад зъбите и ушите на главата си (защото можеш и да ги изгубиш някъде, каквито са нахални), заповядвам ти да не казваш нито една излишна дума за добро или за лошо на никого, когото срещнем в селото. И особено да запомниш, че не бива да раздрънкваш, името на господаря си и моето и да разправяш, че аз съм господин съветникът Никъл Джарви от Солни пазар, син на достойния черковен настоятел, Никъл Джарви, за когото всички са чували; и че това е господин Франк Озбълдистън, син на директора на голямата фирма „Озбълдистън и Трешъм“ от лондонското Сити.

— Достатъчно — каза Андрю, — достатъчно. Защо ще ходя да раздрънквам имената ви? Мисля, че си имам много по-важни работи за разправяне.

— Тъкмо от тези важни работи се страхувам аз, бърбива гъско. Не бива да говориш нищо, ни добро, ни лошо, освен най-необходимото.

— Ако мислите — каза Андрю обиден, — че не мога да говоря като всички хора, платете ми надницата и дневните и аз ще се върна в Глазгоу. Няма много да скърбя, като се разделим, както казаха старата кобила на счупената каруца.

Като видях, че опърничавостта на Андрю пак застрашава да ми причини неприятности, бях принуден да му обясня, че може да си върви, ако иска, но че в такъв случай няма да му платя нито петак за миналите му услуги. Този довод *ad cume nam*^[3], както го наричат шегобийците, тежи пред повечето хора и Андрю в този пункт съвсем не претендираше, че се различава от тях. Той веднага си прибра рогата, както се изрази съветникът, и заяви, че няма никакво намерение да ме

сърди и че е решен да се подчинява на всичките ми заповеди, каквито и да са те.

След като по този начин се възстанови хармонията в малката ни компания, ние продължихме нататък. Пътят ни, който шест-седем английски мили беше все нанагорен, сега продължи още шест-седем мили по нанадолнище през една местност, която не беше нито плодородна, нито по-интересна от предишната, освен там, където в далечината се появяваше някой огромен планински връх. Продължихме да яздим, без да спираме; и когато падна нощ и обви в мрак пустошта, през която пътувахме, разбрах от господин Джарви, че все още сме на три мили и нещо от мястото, където трябваше да пренощуваме.

[1] Едмънд Спенсър (1552–1599) — известен английски поет, автор на поемата „Кралицата на феите“. — Б. пр. ↑

[2] Монс Мег е голям старовремски топ, любимец на простия шотландски народ. Той бил изработен в град Монс, във Фландрия, през царуването на Джеймс IV или V Шотландски. За този топ често се споменава в хрониката от онова време, където се говори за суми, похарчени за смазка на дулото на Мег (която, както знае всеки ученик, прави топа да гърми по-силно), за панделки за украса на лафета му, за гайди, които да свирят, когато го изкарвали от замъка, за да придружава шотландската армия при всеки далечен поход. След обединението народът много се страхувал, че отличителните знаци на кралската власт, както и Монс Мег, ще бъдат отнесени в Англия, за да бъде пълно омразното отказване от националната независимост. Отличителните знаци на кралската власт били скрити от народа и всички смятали, че са отнесени в Англия. Що се касае до Монс Мег, той останал в единбургския замък до 1757 г., когато бил пренесен в Уулич по нареждане на военното министерство. Короната, скиптърът и прочее по специална заповед на негово величество били извадени от мястото, където били скрити, в 1818 г. и изложени, за да ги гледа народът, за когото те без съмнение са свързани със скъпи спомени. А тази зима (1828–29 г.) Монс Мег бе върнат в Шотландия, където този топ, който другаде представлява само куп ръждясало желязо, отново добива стойност на старинен паметник. — Б. а. ↑

[3] Буквално „за кесията“. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXVIII

*Барон Бъкливи,
цял град построи ти,
но няма де конете си да сложим
и гладни лягаме си на земята.
Прати го в пъклото, всевишни божже —
прати го за обяд на сатаната!*

Шотландски народни стихове
за лошата странноприемница

Нощта беше приятна и луната осветяваше достатъчно добре пътя ни. Лъчите ѝ караха местността да изглежда по-интересна, отколкото при ярката дневна светлина, която показваше всичката ѝ голота. Светлосенките ѝ придаваха една романтичност, която тя всъщност не притежаваше, също както воалът върху лицето на една грозна жена дразни любопитството ни и ни кара да търсим красота там, където я няма.

Пътят продължаваше да върви по нанадолнище с много завои. Скоро той премина от откритите баири в стръмни дерета, които обещаваха да ни отведат до брега на някой поток или река. Скоро това обещание се изпълни. Намерихме се най-после край една река, която по-скоро ми напомняше за реките в родината ми Англия, отколкото за тези, които бях видял досега в Шотландия. Беше тясна, дълбока, спокойна и тиха река. При неясната светлина, отразена върху смълчаните води, видяхме високите планини, от които извираше.

— Това е река Форт — каза съветникът с един тон на уважение, който често съм наблюдавал у шотландците, когато говорят за по-забележителните си реки. Имената на реките Клайд, Туид, Форт, Спей обикновено се произнасят от тези, които живеят край тях, с уважение и

гордост и аз съм чувал, че са ставали дуели, ако някой си позволи да се изкаже за тях с пренебрежение. Мисля, че в това безобидно увлечение няма нищо лошо. Приех съобщението на моя приятел като нещо толкова важно, колкото той сам го смяташе. Освен това беше ми много драго, че след толкова дълго и скучно пътуване най-после приближаваме до област, която обещава да завладее въображението ми. Верният ми прислужник Андрю обаче май не беше на същото мнение.

— Значи, това е река Форт — каза той. — Хм, да бяхте казали, че е някоя кръчма, щеше да бъде още по-хубаво.

Но река Форт, доколкото можех да преценя при неясната светлина, изглежда, че заслужаваше възхищението на своите поклонници. Едно красиво възвишение със съвършено правилна кръгла форма, покрито с горичка от лещак, калини и дребни дъбове, изпъстрено тук-там с великолепни стари дървета, чиито разперени голи клони се издигаха над гъстака и блестяха на сребрилата лунна светлина, пазеше изворите, от които бликаше реката. Моят спътник ми разказа, като твърдеше същевременно, че той самият съвсем не вярва в тези работи и все пак говореше шепнешком и с малко изплашен вид, че този хълм, тъй правилен, тучно зелен и покрит с такива красиви и разнообразни стари дървета, криел в пещерите си двореца на горските духове — някакви въздушни същества, полухора, полудемони, които не били съвсем вражески настроени към хората, но все пак били капризни, отмъстителни и раздразнителни и затова трябвало да се отбягват^[1].

— Наричат ги Дун-ши — каза господин Джарви шепнешком, — което, доколкото знам, значи, хора на мира. С това име искат да ги омилостивят. Добре е и ние така да ги наричаме, господин Озбълдистън, защото не върви да се говори лошо за стопанина в къщата му.

След малко обаче, виждайки, че пред нас заблещукаха една-две светлинки, той добави:

— Всичко това са измами на сатаната — сега мога да си го кажа, без да ме е страх, защото виждам, че сме близо до къщата на свещеника и ей там са светлините на селцето Абърфойл.

Признавам, че това съобщение на господин Джарви много ме зарадва. Не толкова поради обстоятелството, че сега той можеше да си каже мнението за тези Дун-ши или феи, а главно, защото можехме вече

да очакваме няколкочасова почивка за нас и за конете ни, от която много се нуждаехме след едно пътуване от повече от петдесет мили.

Преминахме през мястото на раждането на река Форт по един старовремски каменен мост, много висок и много тесен. Водачът ми обаче ме осведоми, че обикновено, когато се отива от Горна Шотландия на юг, тази дълбока и важна река и всичките ѝ притоци се преминават при тъй наречените бродове на Фру, които по всяко време били дълбоки и трудни за преминаване, а често ставали напълно недостъпни. По-надолу по течението от тези бродове нямало друго място за преминаване чак до моста на Стърлинг, така че реката Форт образувала една лесно защитима граница между Горна и Долна Шотландия от изворите си, та почти до Фрит — залива на океана, в който тя се влива. По-късните събития, на които бяхме свидетели, ме накараха да си спомня мъдрите думи на проникателния съветник Джарви: „Река Форт държи юздите на буйните обитатели на Горна Шотландия.“

Като извървахме около половин миля след преминаването на моста, ние стигнахме пред вратата на една кръчма, където трябваше да пренощуваме. Това беше един бордей, още по-мизерен от този, в който бяхме обядвали. Но малките му прозорци бяха осветени, отвътре се чуваха гласове и всичко това обещавахе храна и подслон — неща, към които съвсем не бяхме безразлични. Андрю пръв забеляза една обелена върбова пръчка, поставена напреко на полуотворената врата на ханчето. Той се дръпна назад и ни посъветва да не влизаме.

— Защото — каза той — някои техни главатарии и големци си пийват уиски вътре и не искат да бъдат обезпокоени. Ако се набутаме вътре при тях, най-малкото ще ни строят главите, за да ни научат на по-добри обноски, а може и да ни ръгнат по някоя студена кама в корема.

Погледнах съветника, който ми каза шепнешком, че „веднаж в годината и кукувицата не лъже, като кука“.

Междувременно, чувайки тропота на конете ни, няколко полуголи опулени момиченца излязоха от хана и от съседните колиби. Никой не ни поздрави, нито предложи да отведе конете, от които бяхме слезли. Единственият отговор, който получавахме на всичките си въпроси, беше отчайващото „На Niel Sassanach“ (не знам английски).

Опитният съветник обаче намери начин да ги накара да проговорят английски.

— Ако ти дам половин пени — каза той на едно десетгодишно хлапе, увито със съдран шал, — ще разбереш ли английски?

— Да, да, ще разбере — отвърна детето на съвсем приличен английски език.

— Тогава иди и кажи на майка си, момчето ми, че двама англичани искат да говорят с нея.

Скоро се появи ханджийката със запалено парче борина в ръка. Смолата, която се съдържа в този вид факли (които обикновено се изваждат от торфените блатата), ги кара да горят с искри и буйно и затова те често се използват в Горна Шотландия вместо свещи. Такава именно факла освети сега грубото и угрижено лице на една жена, бледа, слаба, доста висока, чиято мръсна и парцалива рокля и кариран шотландски шал не само не можеха да я затоплят, но не бяха дори прилични. Черните ѝ коси, които се подаваха на несресани самодивски кичури изпод бонето ѝ, както и странният смутен поглед, който бе вперила в нас, я правеха да прилича на вещица, която е била прекъсната сред своите тайни и противозаконни обреди. Тя недвусмислено отказа да ни пусне вътре. Ние възразихме разтревожени, като ѝ казахме колко дълго сме пътували и в какво състояние са конете ни и че с положителност няма къде другаде да отседнем по-близо от Калъндър, който, както каза съветникът, бил на седем шотландски мили отук. Колко точно прави това по английски мерки, не можах да установя, но мисля, че спокойно може да се вземе при средно изчисление за двойно толкова. Упоритата ханджийка се отнесе с презрение към възраженията ни.

— По-добре да идете по-далеч, отколкото да си изпатите — каза тя на диалекта на Долна Шотландия, тъй като беше от областта Ленъкс. — В къщата ми има хора, които не искат да ги безпокоят непознати. А какви други още ще има и аз самата не знам — може би червени куртки от гарнизона (тези думи тя произнесе полугласно и много натъртено). Нощта е хубава — продължи тя, — една нощ на полето ще ви разхлади. Можете да си спите с дрехите, както доброто острие си спи в ножницата. В горичката няма много роса, ако си намерите хубаво място, а конете си можете да пуснете на хълма, никой няма да ви каже нищо.

— Но, стопанке — казах аз, докато съветникът пъшкеше и не знаеше какво да прави, — има шест часа, откак сме обядвали и оттогава не сме слагали залък в устата си. Аз просто умирам от глад и хич не ми се ще да си лягам гладен сред вашите планини. Аз непременно трябва да вляза; извини се, както можеш, на гостите си, че ще дойдат при тях още един-двама странници. Андрю, погрижи се да се приберат конете.

Нашата Хеката^[2] ме погледна изненадана и възкликна:

— Който си е инат, все си знае своето — щом е решил да хване дявола за рогата, ще го хване. Гледай ги тези английски чревоугодници! Един път вече си е хапнал хубавичко днеска и пак е готов да рискува живота си и свободата си, ама да не мине без топла вечеря! Сложи печено говеждо и пудинг на едната страна на трапа в Тофет^[3] и англичанинът е готов да го прескочи, за да ги вземе... Както и да е, аз си умивам ръцете... Елате с мен, сър — каза тя на Андрю, — и аз ще ви покажа къде да настаните конете.

Признавам, че думите на ханджийката доста ме изплашиха, защото сякаш загатваха за някаква близка опасност. Все пак не ми се щеше да се отдръпна, понеже се бях показал така решителен, и смело влязох в къщата. След като едва не си строших краката в един куп торф и в едно корито за солене на риба, които се намираха от двете страни на малкия външен коридор, отворих една разкривена полуизгнила врата, направена не от дъски, а от плет, и последван от съветника, влязох в главното помещение на този шотландски кервансарай.

Вътрешността беше твърде необикновена за очите на един англичанин. Огънят, поддържан с торф и сухи съчки, весело гореше в огнището, но пушекът, който минаваше само през една дупка на покрива, се въртеше около гредите на колибата и висеше на черни облаци на около пет стъпки над пода. Под този облак атмосферата беше доста чиста благодарение на течението, което струеше към огъня от счупения плет на вратата, от две четвъртити дупки, които трябваше да играят ролята на прозорци, запушени едната с шал, а другата със скъсан шинел, и от много други по-незначителни отвори по стените на къщурката, която беше построена от кръгли камъни и торф и слепена с кал и даваше с безбройните си цепнатини свободен достъп на въздуха.

На една стара дъбова маса край огъня седяха трима мъже, очевидно гости, чиято външност не можеше да не привлече

вниманието. Двамата бяха облечени с носията на Горна Шотландия; единият, мургав човек с живо, подвижно и нервно лице, носеше тесни панталони от някакъв кариран плат. Съветникът ми пошепна, че той сигурно бил някой важен човек, защото само техните благородници носели такива панталони; този плат много мъчно се тъчел точно по вкуса им.

Другият планинец беше много висок, силен мъж с буйна червеникава коса, луничаво лице с изпъкнали скули и дълга челюст — някаква карикатура на шотландския национален тип. Карираното наметало, което носеше, се различаваше от наметалото на другаря му по това, че в него имаше много повече червено, докато в наметалото на другия преобладаваше черно и тъмозелено. Третият, който седеше на същата маса, беше с долношотландска носия. Той беше едър здравеняк с дързост на военен в погледа и държанието, костюмът му за езда беше пищно и богато украсен с ширити, а накривената му шапка беше огромна. Късата му сабя и пищовите му бяха на масата пред него. И двамата горношотландци бяха забили голите си ками на масата — както после узнах, това беше знак (доста странен наистина), че няма да се сбият, докато си пийват заедно. Тежък пиринчен съд, съдържащ почти една английска кварта^[4] уиски, едно питие почти толкова силно, колкото ракията, което шотландците правят чрез дестилация на малц и пият без мярка, без да го разреждат с вода, беше сложен на масата между тези големци. Една счупена чаша с дървена под-ставка служеше и на тримата. Тя минаваше от човек на човек със забележителна бързина, като се има пред вид колко силно беше пиетието им. Мъжете разговаряха бързо и оживено ту на гелски, ту на английски. Друг горношотландец се беше излегнал на пода с глава, подпряна на един камък, постлан само с мъничко слама, и спеше или изглеждаше, че спи, без да обръща внимание на това, което ставаше наоколо му. Вероятно и той беше гост, защото лежеше с всичките си дрехи и със сабя и щит — обикновеното въоръжение на сънародниците му, когато са на път. Покрай стените имаше одъри с различна големина, някои от счупени дъски, други от разнебитен плет, на които спяха членовете на семейството — мъже, жени и деца, прикрити от погледа само от тъмните вълма дим, които ги заобикаляха отвсякъде.

Ние влязохме така тихо и пиячите, които описах по-горе, бяха така задълбочени в споровете си, че една-две минути не ни забелязаха.

Но аз видях, че планинецът, който лежеше край огъня, се повдигна на лакътя си, когато влязохме, и като покри долната част на лицето си с наметало, спря поглед върху ни няколко секунди и после пак се излетна и се отдаде отново на почивката, която бяхме прекъснали с влизането си.

Приближихме се към огъня, който представляваше приятна гледка след дългия път в хладната есенна вечер; гостите, които бяхме заварили, ни забелязаха едва когато повикахме ханджийката. Тя се приближи, поглеждайки страхливо и колебливо ту нас, ту другите, и отговори уклончиво и неохотно, когато поискахме да ни донесе нещо за ядене.

— Не знам — каза тя, — не съм сигурна има ли нещо в къщи. После дообясни: — Нещо за хора като вас.

Уверих я, че няма значение какво ще ни даде за вечеря; огледах се да намеря къде да седнем, което не беше тъй лесно. Нагласих един стар сандък за кокошки, за да седне господин Джарви, а аз самият се настаних на едно счупено корито. След малко влезе Андрю Феъсървис и седна мълчаливо зад нас. Туземците, ако мога да ги нарека така, не снемаха поглед от нас, като че ли бяха смаяни от дързостта ни; ние, или поне аз, се мъчехме да прикрием под маската на безразличие тайния страх при мисълта как ли ще бъдем приети от тези, в чиято компания се бяхме натрапили.

Най-после по-дребният шотландец се обърна към мен на много добър английски език и ми каза с извънредно високомерен тон:

— Виждам, че се разполагате тук като у дома си, сър.

— Обикновено така правя — казах аз, — когато вляза в подобно обществено заведение.

— А не разбрахте ли по бялата върбова пръчка на вратата — каза по-високият, — че няколко господа са заели хана за собствени работи?

— Нямам претенции да познавам обичаите на тази страна — отвърнах аз. — Но не разбирам как могат трима души да си присвояват правото да лишават всички други пътници от единственото място, където могат да намерят храна и подслон в тази пустош.

— Няма основание за такова нещо, господа — каза съветникът. — Не искаме да ви обидим и няма никакво законно основание за такова нещо. Но ако едно шише хубава ракия може да оправи работата, ние сме миролюбиви хора и нямаме нищо против...

— Дявол да ви дземе ракията, сър! — каза долношотландецът и свирепо си оправи килнатата шапка. — Не ни трябва ни ракията, нито присъствието ви. — И той стана от мястото си, другарите му също се надигнаха, като мърмореха, оправяха наметалата си, сумтяха и пръхтяха като всички шотландци, когато се гневят.

— Казах ви какво ще стане, господа — каза стопанката, — ама не щяхте да ме слушате. Махайте се от къщата ми, да не стане тук беля. Джини Мъклпайн няма да позволи да бъдат обезпокоявани господата в нейната къща. Английски безделници такива, скитат насам-натам нощем и безпокоят почтените мирни господа, дето са си седнали на чашка край огъня.

При други обстоятелства сигурно щях да си помисля за старата латинска поговорка *Dat veniam corvis, vexat censura columbas*^[5]. Но сега нямах време за цитати от античната литература, защото ми беше ясно, че ще има бой; бях така възмутен от нахалното негостоприемство, с което се бяха отнесли към мен, че ако не беше съветникът, чиято личност и сан съвсем не подходдаха за подобно приключение, мисълта за бой нямаше да ми бъде съвсем безразлична. При все това аз станах, когато видях, че стават другите, и отметнах наметалото от раменете си, за да бъда готов за отбрана.

— Ние сме трима срещу трима — каза по-дребният шотландец, поглеждайки групата ни. — Ако сте истински мъже, изтеглете сабите! — И изваждайки сабята си, той пристъпи към мен. Аз заех отбранително положение без страх за изхода на борбата, тъй като знаех, че моето оръжие — рапира — е по-съвършено от неговото. Съветникът прояви неочаквана смелост. Като видя гиганта планинец да се изправя пред него с гола сабя, той дръпна един-два пъти дръжката на мечта си, както го наричаше; но виждайки, че не му се ще да излезе от ножницата си, в която беше ръждясал от дълги години, той грабна вместо него нажеженото черясло от плуг, което бяха използвали вместо ръжен ада разбутват огъня, и го размаха така енергично, че при първия замах подпали наметалото на планинеца и го принуди да стои на почтено разстояние, докато го угаси. Андрю, напротив, който трябваше да излезе срещу бореца от Долна Шотландия, за съжаление беше изчезнал още при започването на боя. Противникът му обаче галантно се оттегли от участие в схватката с думите: „Да се борим честно, да се борим честно!“ И така ние

започнахме срещата при равни условия, що се отнася до брой. Моята цел беше, ако е възможно, да отнема оръжието на противника си. Но аз не можех да се приближа към него от страх пред късата кама, която държеше в лявата си ръка и с която парираше ударите на рапирата ми. Междувременно съветникът въпреки успеха на първото си нападение се намираще в доста затруднено положение. Тежестта на оръжието му, собствената му дебелина, кипналият му гняв бързо изчерпаха силите и дъха му и той беше останал почти на произвола на противника си, когато спящият планинец скочи от пода, където лежеше, с гола сабя и щит в ръка и се хвърли между затруднения съветник и противника му, като извика:

— Ял съм хляба на общината в Глазгоу и да не съм човек, ако не се бия за съветника Джарви в село Абърфойл — де да видим!

И подкрепяйки думите с дела, този неочакван помощник размаха сабя над главата на високия си съотечественик, който отвърна на ударите му с лихвите. Но тъй като и двамата носеха кръгли дървени щитове, наковани с пиринчени гвоздеи и покрити с кожа, с които лесно парираха ударите си, борбата им беше придружена с много повече шум и дрънкане, отколкото със сериозна опасност от нараняване. Изобщо в цялата схватка имаше по-скоро голяма доза перчене, отколкото истинско желание да ни сторят нещо лошо, тъй като господинът от Долна Шотландия, който, както вече споменах, беше останал настрана поради липса на противник в началото на схватката, сега счете за нужно да играе ролята на помирител.

— Стига толкоз, стига толкоз! Достатъчно, достатъчно! Непознатите господа вече доказаха, че са хора на честта и ни дадоха достатъчно удовлетворение. Аз държа на честта си не по-малко от всеки друг, но ненавиждам излишното проливане на кръв.

Разбира се, и аз не исках да продължавам борбата, противникът ми изглеждаше също склонен да сложи сабята в ножницата, съветникът едва си поемаше дъх и можеше да бъде считан вече за излязъл извън строя, а нашите двама борци със саби и щитове се отказаха от боя със същото безразличие, с което го бяха започнали.

— А сега — каза достопочтеният господин, който беше играл ролята на посредник — нека да си пийнем приятелски като почтени хора. В хана има място за всички. Аз предлагам този симпатичен господинчо, който изглежда доста задъхан от борбата, да поръча една

кана ракия, аз ще платя още една в знак на помирение и да си пийнем като братя.

— Ами кой ще ми плати хубавото новичко наметало — каза поедрият горношотландец — с тази дупка от изгорено, колкото да пъхнеш вътре цяла зелка? Де се е чуло и видяло свестен човек да се бие с главня?

— Не се тревожете — каза съветникът, който вече си беше поел дъха и беше склонен хем да се наслади на удоволствието от смелото си държане, хем да избегне необходимостта пак да прибяга до подобно тежко и съмнително средство за защита. — Щом съм счупил глава, сам трябва да намеря и пластир. Ще имате ново наметало, и то най-хубавото, с цветовете на собствения ви клан. Само ми кажете къде да ви го изпратя от Глазгоу.

— Няма защо да ви казвам от кой съм клан — от царски клан съм аз, както всички знаят — каза горношотландецът, — но можете да вземете едно парченце от наметалото за модел — фу, мирише на опърлена овнешка глава! А един господин, мой братовчед, дето носи яйца от Гленкроу, ще дойде да го вземе по Архангеловден, ако ми кажете къде живее. Но, уважаеми господине, когато друг път се биете, от уважение към противника си бийте се със сабя, щом носите сабя, а не с черясло и главня като някой див индианец.

— Бога ми! — отвърна съветникът. — Всеки гледа да се оправи, както може. Та сабята ми не е излизала от ножницата от битката при Ботуелския мост, когато покойният ми баща я е носил. Пък и тогаз не знам дали е влязла в работа, защото сражението било май твърде кратко. Както и да е, сега е тъй залепнала за ножницата, че не мога да я мръдна, и затуй грабнах първото нещо, с което можех да се бия. Май ми се чини, че ми е минало времето за бой, макар че не обичам да понасям обиди. Но къде е доброто момче, което тъй смело се би за мене? Ще го почерпя една ракия. Да не съм човек, ако не го почерпя една ракия!

Защитника, когото той потърси, обаче го нямаше. Той се беше измъкнал навън, без да го забележи съветникът, веднага щом свърши борбата, но аз бях успял да открия по грубите му черти и рошавата му червена коса, че това е нашият познайник Дугъл, избягалият ключар на затвора в Глазгоу. Съобщих тихичко това откритие на съветника, който отговори също така тихо:

— Да, да, виждам, че оня наш познат имаше право — наистина има проблясъци на здрав разум у този Дугъл. Трябва да помисля и да видя с какво мога да му помогна.

С тези думи той седна и като си пое един-два пъти дълбоко дъх, извика на ханджийката:

— Стопанке, сега като знам вече, че не ми е продупчен коремът, както лесно можеше да се случи в твоя хан, мисля, че не е зле да го понапълня с нещо.

Жената, която беше станала от любезна по-любезна, щом бе преминала бурята, веднага обеща да ни приготви нещо вкусничко за вечеря. Наистина нищо не ми направи толкова силно впечатление в цялата тази история, както пълното спокойствие, с което тя и цялото ѝ домочадие бяха наблюдавали станалите войнствени сблъсквания. Бяхме чули само добрата стопанка да вика на някой от помощниците си: „Пази вратата, пази вратата! Трепете ги, ако щете, ама никой да не излиза, докато не плати сметката!“ А що се отнася до тези, дето спяха в леговищата край стената, които служеха на семейството за кровати, те само попривдигнаха голите си тела, за да гледат схватката, и викаха „ох, ох“ с глас, подходящ за съответния им пол и възраст, и, струва ми се, пак заспаха дълбоко още преди да приберем сабите в ножниците.

Сега обаче ханджийката се засуети да пригласи ядене и за моя изненада започна да ни готви в един тиган вкусно ястие от кълцано месо от дивеч, така добре докарано, че можеше да задоволи не само гладни хора, но и истински гастрономи. Междувременно на масата бе сложена ракията, срещу която горношотландците не направиха никакво възражение въпреки особеното им предпочитание към родните им напитки. След като всички бяхме изпили първата чашка, господинът от Долна Шотландия пожела да узнае професиите ни и целта на нашето пътуване...

— Ние сме обикновени глазгоучани, ваша милост — каза съветникът с престорена скромност, — и пътуваме за Стърлинг да приберем едни пари, дето имаме да ги вземаме.

Бях достатъчно глупав да се почувствувам малко засегнат от скромното положение, което той счете за нужно да ни припише; но аз си спомних обещанието си да мълча и да оставя съветника да урежда работите, както той намери за добре. И наистина, Уил, като си помислих, че не само бях завлякъл добрия човек далеч от дома му,

което само по себе си беше не малко затруднение за него, ако можех да съдя по изражението на болка и неохота, което се изписваше по лицето му, колчем седнеше или станеше, ами и дето едва не бях станал причина да рискува живота си, не можех да откажа да му направя това малко удоволствие. Този, който говореше от името на цялата компания, повтори думите му, презрително изсумтявайки, през носа си:

— На вас глазгоуските търговци само туй ви е работата — да ходите от единия край на Шотландия до другия и да тормозите честните хора като мен, дето случайно са малко изостанали с плащането.

— Ако всичките ни длъжници бяха такива честни хора, какъвто мисля, че сте вие, Гарсхатахин — отвърна съветникът, — бога ми, нямаше да си даваме този труд, защото те сами щяха да дойдат да ни потърсят.

— А? Какво! Как? — извика човекът, към когото се беше обърнал. — Заклевам се в хляба, от който живея (без да забравям и говеждото, и ракията), че това е моят стар приятел Никъл Джарви, най-добрият човек, който някога е давал пари назаем на затруднен джентълмен. Да не би да идвате при мене, а? Да не би да идвате в Ендрик при Гарсхатахин?

— Честна дума, не, господин Галбрейт — отвърна съветникът. — По друга работа съм тръгнал. Ала мислех, че ще кажете, че съм дошъл да си търся годишния наем, дето ми дължите за онова парче земя, което ми се пада по наследство.

— По дяволите наемът — каза чифликчията с голяма привидна сърдечност. — Сега, като сте толкова близо до моята страна, няма ни дума да приказваме за никаква работа! Гледай ти как едно наметало за езда може да промени човека — да не позная аз стария си приятел, черковния настоятел!

— Съветника, ако нямате нищо против — продължи спътникът ми. — Но аз знам защо сбъркахте — разписката бе дадена на блаженопочившия ми баща, той беше черковен настоятел и името му беше Никъл, също като моето. Аз не помня на мое време да е плащана нито главната сума на дълга, нито пък наемът. Затуй сигурно сбъркахте.

— По дяволите защо съм сбъркал! — отговори господин Галбрейт. — Но радвам се, че сте съветник. Господа, напълнете чашите

догоре и нека прием за здравето на отличния ми приятел, съветника Никъл Джарви — познавам него и баща му от двадесет години. Изпихте ли си чашите? Напълнете още по една. Да му пожелаем скоро да стане кмет — да, кмет — кмет на Глазгоу, Никъл Джарви! И който каже, че има друг човек по главната улица на Глазгоу по-достоеен за този пост, да внимава да не го чуя аз, Дънкан Галбрейт Гарсхатахин — толкоз! — И с тези думи Дънкан Галбрейт войнствено и предизвикателно килна шапката си на една страна.

За другите двама горношотландци ракията беше сигурно главната подбуда да пият тези хвалебствени наздрависи, защото те гаврътнаха чашите, без да се грижат много да разберат за какво пият. Те започнаха разговор с господин Галбрейт на гелски, който език той говореше съвсем свободно, тъй като, както узнах по-късно, живеел съвсем близо до Горна Шотландия.

— Аз познах този нехранимайко още от самото начало — каза ми тихичко съветникът, — но когато кръвта кипи и сабите и така и така са изтеглени, де да знае човек как може да му хрумне да си изплати дълга? Скоро няма да го плати, както плащат хората. Но той е почтено момче и има добро сърце. Не идва много често на пазара в Глазгоу, ама ни поизпраща по някой елен или яребица от планината. А пък аз мога да мина и без парите. Баща ми, черковният настоятел, много уважаваше фамилията Гарсхатахин.

Вечерята беше вече почти готова и аз се огледах да потърся Андрю Феъсървис. Но никой не беше видял верния ми спътник от началото на борбата. Ханджийката обаче ми каза, че мисли, че слугата ми бил отишъл в обора и предложи да ме придружи с факлата дотам. Тя прибави, че колкото да го молили децата и тя, той не се обаждал, а пък на нея не й се ходело сама в обора по това време. Тя била сама жена, а нали знаете какво направил на стопанката на Арднагоуйн духът от Бенгаск! Всички знаели, че и в нейния обор имало дух, затуй била принудена да се откаже да държи коняр.

Във всеки случай, докато ми осветяваше пътя към мизерната колиба, където бяха наблъскали нещастните ни коне да ядат сено, всеки стрък от което беше по-дебел от обикновено паче перо, тя ясно ми даде да разбере, че има друга причина да ме отдели от компанията освен тази, за която загатваха думите й.

— Прочетете това — каза тя, като ми мушна в ръката парче хартия, когато стигнахме до вратата на навеса. — Слава богу, че се отървах от него! С всички тези войници и англичани, разбойници и крадци на говеда, с тези войни и кръвопролития, една жена би живяла по-спокойно в ада, отколкото на границата на Горна Шотландия.

Като каза това, тя сложи, боровата факла в ръката ми и се върна в къщата.

[1] Езерата и пропастите, сред които извира Ейвън Доу или реката Форт според народното поверие още са населени с елфи, най-особените, но и най-пленителните създания на келтските суеверия. Мненията, които се ширели за тези същества, изрядно разправени от господин Крофтън Кроукър, почти не се отличават от тези на ирландците. Прието е, че едно от любимите им свърталища е една извънредно красива коническа могила към източния край на долината на Абърфойл. Именно тази могила изпълва Андрю Феъсървис с ужас пред силата им. Забележителен е фактът, че двама последователни свещеници от енорията Абърфойл са се заели да опишат това суеверие, свързано със самодивите. По-възрастният от тях бил Робърт Кърк, доста талантлив човек, който превел псалмите в гелски стихове. Преди това бил свещеник в съседната енория Болкуидър и умрял в Абърфойл през 1688 г., твърде млад, едва на четиридесет и две години.

Той е автор на книгата „Тайното общество“, отпечатана след смъртта му в 1691 г. — издание, което никога не съм виждал и което било препечатано в Единбург през 1815 г. Това е един труд върху самодивите, в съществуването на които господин Кърк, изглежда, дълбоко е вярвал. Той ги рисува с обикновените чародейни сили и качества, които се приписват на такива същества в традиционните вярвания на горношотландците.

Но особено странно е това, че по общо мнение свещеникът Робърт Кърк, автор на гореспоменатия труд, бил отвлечен може би за отмъщение от самодивите, загдето хвърлил твърде много светлина върху тайните на тяхното общество. Сведения за това нещастие ни дава неговият заместник, покойният мил и учен доктор Патрик Грейъм, също свещеник в Абърфойл, който в скиците си от Пъртшър не е пропуснал да спомене за Дун-ши или миролюбивия народ (т.е. самодивите).

Отец Робърт Кърк, изглежда, се разхождал по един малък хълм западно от мястото, където сега се издига жилището на свещеника, което още се счита за Дун-ши, т.е. самодивска могила, когато изведнъж се строполил на земята. Обикновените смъртни сметнали, че е припаднал и след това умрял. Истинската му съдба обаче била друга.

Господин Кърк бил близък роднина на Грейъм от Дукрей, праотец на сегашния генерал Грейъм Стърлинг. Наскоро след погребението си Кърк се явил на един лекар, негов роднина и роднина на Дукрей, както бил облечен, когато припаднал. „Иди при братовчед ми Дукрей — рекъл — и му кажи, че не съм умрял. Аз припаднах и бях отнесен в самодивското царство, където съм сега. Кажи му, че когато той и приятелите ми се съберат на кръщенето на моето дете (защото бил оставил жена си бременна), ще се появя в стаята и че ако хвърли ножа, който държи в ръката си, над главата ми, ще бъда освободен и ще мога отново да заживея сред хората“. Изглежда, че медикът известно време отлагал да предаде съобщението. Господин Кърк му се явил втори път, като го заплашил, че ще го преследва денем и нощем, докато изпълни поръчението му, което лекарят накрая се съгласил да стори. Дошло време за кръщенето. Всички били насядали на софрата; влязла сянката на господин Кърк, но земевладелецът на Дукрей, по силата на някаква необяснима съдбовна случайност, не изпълнил предписаната церемония. Господин Кърк се оттеглил през една друга врата и никой вече не го видял. Всички са дълбоко убедени, че и до ден-днешен той е в страната на самодивите. („Скици от Пъртшър“, стр. 254.). — Б. а. ↑

[2] Хеката — богиня на небето, земята и подземния свят в гръцката митология. — Б. пр. ↑

[3] Място в Ерусалим, където хвърляли сметта. — Б. пр. ↑

[4] Кварта — английска мярка за течности, малко повече от 1 литър (около 1,120 г.) — Б. пр. ↑

[5] Критикува гълъбите, а извинява гарваните. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXIX

*Планински гайди са това, не лири:
Макгрегър в бой зове, рогът на Майклийн
свири!*

Отговор на Джон Купър към Алън Рамзи^[1]

Спрях се на входа на конюшната (ако изобщо заслужаваше това име едно помещение, където конете бяха натъпкани заедно с кози, кокошки, свине и крави и което беше под същия покрив с резиденцията на семейството). Но конюшната на Джини Макалпайн, нашата ханджийка, имаше все пак отделен вход — не същия, през който минаваха двуногите ѝ клиенти — и тази придобивка, непозната за другите къщи в селото, се приписваше, както разбрах по-късно, на прекомерното големееие на стопанката. При светлината на факлата успях да разчета следната бележка, написана на едно мокро, смачкано и мръсно листче: „Да се предаде лично в ръцете на уважаемия г-н Ф. О., млад англичанин.“ Съдържанието беше, както следва:

„Сър, тъй като тук се скитат нощни птици, не мога да се явя на срещата с Вас и уважаемия роднина съветника Н. Дж. в селото Абърфойл, както възнамерявах. Моля да не влизате в излишни разговори с лицата, които може би ще срещнете там, защото това може да стане причина за бъдещи неприятности. Лицето, което ще ви предаде това, е вярно и можете да му имате доверие. То ще Ви заведе там, където, ако е рекъл господ, мога безопасно да се срещна с Вас. Тогава вярвам, че Вие и моят роднина ще посетите бедния ми дом, където ще намерите гостоприемството,

което един горношотландец дава на своите приятели, и където тържествено ще прием за здравето на Д. В. и ще се занимаем с някои работи, в които се надявам да Ви помогна. Оставам, както е прието между джентълмени, Ваш покорен слуга

Р. М. К.“

Съдържанието на това писмо не малко ме ядоса, защото отлагаше за по-далечно място и време помощта, която се надявах да получа от Камбел. И все пак утешително беше да знам, че той продължава да се интересува от мен, защото без него няхах никаква надежда да си възвърна документите на баща си. Затова реших да се подчиня на неговите нареждания и внимавайки да не забележат нищо гостите, да използвам първия удобен случай, за да получа от ханджийката указания как да се срещна с този тайнствен човек.

Следващата ми работа беше да открия Андрю Феъсървис, когото няколко пъти повиках по име, без да получа отговор, като се оглеждах същевременно из цялата конюшня с риск да я подпаля, ако нямаше в нея повече мръсотия и кал, отколкото сено и слама. Най-после в отговорена виковете ми: „Андрю Феъсървис! Андрю! Глупако! Магаре! Къде си?“ чу се едно тъжно „Тук“, подобно на пъшкането на самия дух щ конюшната. Следвайки този звук, аз се приближих към един ъгъл на навеса, където, свит в една чупка на стената зад един варел, пълнен с перушината на всички кокошки, които бяха загинали за общественото благо през целия месец, намерих храбрив Андрю и кое насила, кое със заповеди и увещания успях да го измъкна на открито. Първите му думи бяха:

— Аз съм честен човек, сър.

— Кой, дявол да го вземе, се съмнява в честността ти? — казах аз. — И какво ме интересува тя сега? Искам да дойдеш и да ни прислужваш на масата.

— Да — повтори Андрю, очевидно без да разбира какво му говоря. — Аз съм честен човек, каквото и да казва съветникът. Вярно е, че понякога светът и светските работи премного ме интересуват, както интересуват и много други хора. Ама аз съм честен човек. И макар че разправях, че ще ви зарежа сред пътя, то беше само току-тъй,

както си приказват хората, кога правят пазарлък, та дано изкарат нещо повечко. И ваша милост, макар че сте толкоз млад, много ми харесвате и лесно не бих се разделил с вас.

— Дявол го взел, сега пък какво искаш? Та колко пъти вече сме уреждали всичко, както ти го искаш? Всеки час ли ще ми приказваш за напускане без всякаква причина?

— Да, ама аз по-рано само така си приказвах — отвърна Андрю, — а сега вече съвсем сериозно. Каквото и да спечеля или загубя, — не смея вече да ходя по-нататък с ваша милост. И ако послушате глупавия ми съвет, по-добре да не устоите на уговорена среща, отколкото и вие сам да продължавате по-нататък. Аз искрено ви уважавам и съм сигурен, че един ден ще бъдете гордост на близките си, след като се налудувате на младини и станете по-разумен и постоянен. Но не мога вече да вървя подире ви, па даже и да се погубите и да загинете по липса на водач и съветник. Да отиде човек в страната на Роб Рой, значи да предизвика провидението.

— Роб Рой ли? — казах аз доста изненадан. — Не познавам такъв човек. Този пък номер какъв е, Андрю?

— Тежко е — каза Андрю, — много е тежко да не ти вярват, когато казваш божата истина, само защото понякога си послъгвал мъничко, и то при нужда. Няма защо да питате кой е Роб Рой — разбойникът проклет (да ме прости господ и дано никой да не чуе!), — когато имате писмо от него в кесията си. Чух един от неговите хора да казва на оная стара вещица, ханджийката, да ви го предаде. Те мислеха, че не мога да им разбирам дърдоренето, ама аз, макар че не мога да говоря на езика им, се досещам какво казват, като ги слушам. Нямах намерение да ви казвам това, ама на, като се уплаши човек, току му изхвъркне от устата и туй, дето не трябва. Ох, господин Франк, всички щуротии на чичо ви и всички мошеничества на братовчед ви са нищо в сравнение с това! Пийте, ако щете, пълни чаши като сър Хилдебранд; яжте попара с ракия всяка сутрин като скуайър Пърси; надувайте се като скуайър Торнклиф; ходете по момите като скуайър Джон; играйте на комар като Ричард; печелете хорските души за папата и дявола като Рашли; беснейте, ругайте, не зачитайте неделата, почитайте папата, както правят те всички. Но, провидението да има милост над вас, пазете се и не ходете близо до Роб Рой!

Уплахата на Андрю беше твърде искрена, за да мога да помисля, че се преструва. Задоволих се да му кажа само, че имам намерение да пренощувам в пивницата и че искам да се погрижи добре за конете. Колкото за останалото, заповядах му да пази най-строго мълчание по въпроса, който го тревожи, и да бъде сигурен, че няма да се изложи на никаква опасност без необходимите предпазни мерки. Той ме последва клюмнал към къщата, процеждайки през зъби:

— Трябва да се грижим най-напред за хората, а после за добитъка. Не съм слагал ни хапка в устата си днес освен краката на онази дърта яребица.

Разбирателството между компанията, изглежда, се беше нарушило през време на отсъствието ми, тъй като намерих господин Галбрейт и моя приятел, съветника, да се карат разпалено.

— Няма да позволя да се държи такъв език по отношение на херцог Аргайл и името Камбел — казваше господин Джарви, когато влязох. — Той е достоен човек с високо обществено съзнание и е гордост за родината си и приятел на търговците от Глазгоу.

— Няма да кажа нищо лошо за Маккалъм Мор и Слиох-нан-Дайърмид — каза по-дребният горношотландец и се изсмя, — щом живея на оттагъшната страна на Гленкроу, не мога да се карам с Инвърара.

— Нашето езеро никога не е виждало лимфадите на Комиловци^[2] — каза по-едрият. — Аз си казвам, каквото мисля и пет пари не давам за никого. За мен един Комил не струва повече от един Коуън и ако щете, кажете на Маккалъм Мор, че Алън Ивърах го е казал. Далече е до Лохоу^[3]!

Господин Галбрейт, на когото изпитите наздрависи, предложени от него, бяха оказали известно въздействие, плесна силно с ръка по масата и каза със строг глас:

— Тази фамилия има да изплаща един кървав дълг и един ден тя ще го плати! Костите на един верен и храбър Грейъм отдавна тракат в ковчегата и искат възмездие от тези измамни^[4] херцози и техните поддръжници. Във всяка измама в Шотландия винаги е замесен някой Комил. И сега, когато е взела връх неправдата, кои ако не Комиловци подтискат правдата? Ама тази работа няма дълго да трае. Време е вече да се наточи Девицата^[5], та да почне да бръсне глави и шии. Надявам се пак да видя ръждясалата стара мома да се готви за кървава жетва.

— Засрамете се, Гарсхатахин — извика съветникът, — засрамете се, сър. Как можете да приказвате такива работи пред един градски съветник и да си навличате беля. Как мислите да поддържате семейството си и да задоволите кредиторите си (като мен и други), ако постъпвате така неразумно, та да попаднете под преследването на закона и да напакостите на всички около вас!

— По дяволите кредиторите ми — отвърна храбрият Галбрейт, — по дяволите и вие, ако сте от тях. Казвам ви, че светът скоро ще се промени. И няма вече Комиловци да се перчат толкова и да насъскват кучетата си там, където сами не смеят да отидат, и да закрилят разбойници и убийци и подтисници, да тормозят и грабят по-честни и верни кланове от тях самите!

На съветника твърде много му се щеше да продължи спора, но вкусните пари на печения дивеч, който ханджийката сложи пред нас, се оказаха твърде мощен помирител и той се посвети с голяма охота на чинията си, като остави другите сами да спорят.

— Право си е — каза по-високият шотландец, — чието име разбрах, че е Стюарт. — Нямах да се тормозим тука с разни срещи и да обмисляме как да се справим с Роб Рой, ако Комиловци не го закриляха. Аз самият бях с трийсет мои съименници — някои от Гленфилъс, някои откъм Апайн, и като подгонихме Макгрегъровци, хукнаха като сърни, та ги гонихме чак до областта Гленфалъх. Но там излязоха насреща ни Комиловци и не ни пуснаха да ги преследваме по-нататък, така че целият ни труд отиде напразно. Какво не бих дал да ми падне Роб Рой пак толкова близо, колкото ми беше тогава!

Като че ли напук във всяка тема на разговор, която засягаха тези господа, моят приятел, съветникът, намираше нещо, което да го дразни.

— Ще прощавате, сър, ама май че бихте дали мило и драго да бяхте тогава толкова далеч от Роб, колкото сте сега. Май че моето нажежено черясло е нищо в сравнение с неговия меч.

— Я да не приказвате много за вашето черясло, че бога ми, ще ви натъпча думите обратно в устата и ще я затъкна със студено желязо! — И със зъл и застрашителен поглед планинецът сложи ръка на камата си.

— Без кавги, Алън — каза по-ниският му другар. — А пък ако господинът от Глазгоу толкова много обича Роб Рой, може би ще има

възможност да го види някой ден със студени жезла на краката, преди да заиграе на въжетo на другата сутрин. Защото тази страна вече предостатъчно е теглила от него и песента му е почти изпята. Време е, Алън, да се връщаме при нашите момчета.

— Млъкни, Инвърашалъх — каза Галбрейт. — Спомни си старата пословица, човече: „Луната е хубава“ — казал Бенгаск. „Още една халба“ — отвърнал Лезли. „Няма да станем, преди да си пийнем още, по една.“

— Достатъчно съм си пийнал вече — каза Инвърашалъх. — Пия си аз килцето уиски или ракия с всеки почтен човек, но нито капка повече, когато ме чака работа на сутринта. И ако слушаш мене, Гарсхатахин, добре е да се погрижиш да доведеш конниците си в селото преди зори, та да можем да тръгнем рано.

— За какъв дявол си се развърза толкова? — каза Гарсхатахин. — Яденето и молитвата никога не пречат на работата. Ако ме бяха питали мене, хич нямаше да позволя да слизате в долините да ни помагате. Гарнизонът и собствените ни конници лесно можеха и сами да хванат Роб Рой. Ей таз ръка, на — каза той, вдигайки ръката си, — щеше да го повали, без да иска помощ от никой горношотландец.

— Можехте тогава да ни кажете да си стоим у дома — каза Инвърашалъх. — Да не съм дошъл тук от шейсет мили, без да са ме повикали! Но ако слушаш мене, съветвам те да си държиш езика, ако искаш да успеем. Белязаните хора живеят дълго и може така да стане и с този, за когото приказваме. Птичката не се хваща, като си хвърлиш капата по нея. Пък и тези господа тука чуха някои работи, които не би трябвало да чуят, ако ракията не ти беше развързала езика, майор Галбрейт. Няма защо да си кривиш шапката и да ми се перчиш, на мен такива не ми минават.

— Казах вече — отвърна Галбрейт с пиянска тържественост, — че тази вечер няма да се карам нито с англичани, нито с шотландци. Когато не съм на служба, готов съм да се карам и с теб, и с всеки друг в Горна и Долна Шотландия, ама когато съм на служба — не! Трябваше вече да ни се обадят онези с червените мундири. Ако беше работата да се действа против крал Джеймс, отдавна щяха да са тук, ама когато е да се запази спокойствието в страната, те могат да си кротуват като съседите си.

Докато говореше, чухме отмерените крачки на маршируващи пехотински части и в стаята влезе един офицер, последван от няколко редици войници. Той говореше с английски акцент твърде приятен за ухото ми, което от толкова време вече слушаше различните диалекти на Горна и Долна Шотландия.

— Предполагам, че вие сте майор Галбрейт от ескадрона на доброволния отряд в Ленъкс, а тези двама са господата от Горна Шотландия, с които трябваше да се, срещна тук?

Те потвърдиха това и поканиха офицера да пийне нещо, но той отказа.

— Доста съм закъснял, господа, и искам да наваксам изгубеното време. Имам нареждане да потърся и арестувам две лица, провинени в предателски деяния.

— От тази работа ние си измиваме ръцете — каза Инвърашалъх. — Аз съм дошъл тука с моите хора да се бия срещу червения Макгрегър, който уби седмия ми братовчед Дънкан Макларън в Инвърненти.^[6] Не искам да закачам почтени хора, дето си пътуват из страната по своя работа.

— Нито пък аз — каза Ивърах.

Майор Галбрейт поде въпроса по-тържествено и като хлъцна, преди да започне речта си, каза следното:

— Няма да кажа нищо против крал Джордж, капитане, защото така се е случило, че служи под негово име. Ама ако една служба е добра, то не значи пък, че друга е лоша... Някои хора смятат, че Джеймс не е по-лошо име от Джордж. Имаме крал, който си е крал, и друг един, който по право би трябвало да бъде крал, и аз казвам, че един честен човек може и трябва да бъде верен и на двамата. Но в този случай съм на мнението на господин поручика, както подобава на офицер от войската и на подпоручик. Губене на време е да се приказва за предателство и прочие — колкото по-малко приказки, толкова по-малко беля.

— Много съжалявам като виждам как сте си използвали времето — отвърна английският офицер, и наистина разсъжденията на почтения господин твърде ясно показваха, че си е сръбнал.

— Бих желал, сър, да го бяхте използвали другояче при този тъй важен случай. Бих ви препоръчал да се помъчите да поспите един час. Тези господа от вашата група ли са? — запита той, поглеждайки

съветника и мен, които, заети с вечерята си, не бяхме обърнали много внимание на офицера, когато той влезе.

— Пътници, сър — каза Галбрейт, — почтени пътници по суша и по море, както се казва в молитвеника.

— Нарезданията ми — каза капитанът, като взе една борина, за да ни огледа по-добре — са да арестувам един възрастен и един млад човек и струва ми се, че тези господа отговарят на това описание.

— Внимавайте какво приказвате, сър — каза господин Джарви, — че нито червената ви куртка, нито гайтанлията ви шапка няма да ви запазят, ако си позволите да ме обидите. Ще ви дам под съд за клевета и неправилно задържане — аз съм свободен гражданин и съдия от Глазгоу. Името ми е Никъл Джарви, също като на баща ми. Аз съм градски съветник, благодаря за честта, а баща ми беше черковен настоятел.

— Стрелян заек беше той — каза майор Галбрейт — и се би против краля при Ботуелския мост.

— Той си плащаше, каквото дължеше и каквото купуваше, господин Галбрейт — каза съветникът — и беше по-честен човек от вас.

— Нямам време да се занимавам с тези работи — каза офицерът. — Аз трябва непременно да ви задържа, господа, освен ако можете да представите някаква сигурна гаранция, че сте верни поданици на краля.

— Искам да ме заведете пред някой представител на гражданското правосъдие — рече съветникът, — при шерифа или областния съдия. Не съм длъжен да отговарям на всеки червенодрешко, който пожелае да ме разпитва.

— Е, добре, сър, аз знам как да се оправя с вас, ако откажете да говорите. А вие, сър (обръщайки се към мен), как се казвате?

— Франсис Озбълдистън, сър.

— Как! Син на сър Хилдебранд Озбълдистън от Нортъмбърланд?

— Не, сър — намеси се съветникът, — син на известния Уилям Озбълдистън от фирмата „Озбълдистън и Трешъм“ на Крейн Али в Лондон.

— Боя се, сър — каза офицерът, — че името ви засилва подозренията против вас и ме принуждава да ви помоля да ми предадете, каквито документи носите.

Забелязах, че горношотландците се спогледаха разтревожени при това предложение.

— Нямам никакви документи за предаване — отвърнах аз.

Офицерът заповяда да ме обезоръжат и претърсят. Би било лудост да се съпротивлявам. Затова аз предадох оръжието си и се оставих да ме претърсят, което направиха със всичката вежливост, която е възможна при подобен случай. Не намериха нищо освен бележката, която бях получил тази нощ от ръката на ханджийката.

— Това не е, което очаквах — каза офицерът, — но ни дава достатъчно добър повод да ви арестуваме. Откривам, че сте в писмена връзка с обявения извън законите разбойник Робърт Макгрегър Камбел, който от толкова време тормози тази област. Как ще обясните това?

— Шпиони на Роб! — каза Инвършалъх. — Няма да направим зле да ги обесим на първото дърво.

— Ние сме тръгнали да потърсим някои наши вещи — каза съветникът, — които по една случайност са попаднали в негови ръце. Надявам се, че няма закон, който да забранява на хората да си търсят своето, нали?

— Как попадна у вас това писмо? — каза офицерът, обръщайки се към мен.

Не можех и да помисля да издам бедната жена, която ми го беше предала, затова замълчах.

— Ти знаеш ли нещо по тази работа? — каза офицерът, поглеждайки Андрю, чиито зъби тракаха като кастанети след заплахите на планинеца.

— Да, да, знам всичко. Един селянин от Горна Шотландия даде писмото на онази устатница ханджийката. Заклевам се, че господарят ми нищо не знае за това. Но той иска да ходи в планините и да приказва с Роб. Ох, сър, голямо добро ще направите, ако изпратите някой от вашите войници да го придружат обратно до Глазгоу, ще не ще. А пък господин Джарви можете да задържите, колкото искате. Той може да плати всякаква глоба, която му наложите, също и господарят ми — а пък аз съм беден градинар, когото не си струва да разпитвате.

— Мисля — каза офицерът, — че най-добре ще бъде да изпратя тези лица под охрана в гарнизона. Те, изглежда, са в пряка връзка с неприятеля и аз не мога да поема отговорност да ги оставя на свобода.

Господа, считайте се арестувани. Щом се зазори, ще ви изпратя на сигурно място. Ако сте такива, каквито твърдите, че сте, това скоро ще се разбере и няма много да пострадате, че сме ви забавили един-два дни. Не мога да слушам никакви възражения — продължи той, като обърна гръб на съветника, който отвори уста да каже нещо, — службата не ми позволява да си губя времето с празни спорове.

— Добре, добре, сър — каза съветникът, — нека върви сега по ваша гайда; ама да видим дали няма да ви накарам скоро да запеете друга песен.

Последва някакъв тревожен разговор между мъжете от Горна Шотландия и офицера, но той се водеше толкова тихо, че не можах да разбера смисъла. Щом свърши разговорът, те излязоха от къщата. Когато си отидоха, съветникът каза:

— Тези шотландци са от западните склонове и не са по-честни от съседите си, ако е вярно това, дето приказват хората, и все пак виждате, че са ги довели откъм Аргайлшър да воюват срещу бедния Роб заради някаква стара вражда с него и фамилията му. Тук са и Грейъмовци, и Бюканъновци, и благородниците от Ленъкс — всичките строени на коне. Враждата им е добре известна — и аз не ги обвинявам, кой обича да му се губят говедата? А войниците, горкичките, повели са ги от гарнизона, без да ги питат. Бедният Робии ще си има доста работа, когато се покаже слънцето зад баирите. Ех, не е редно един съдия да иска нещо, което е против закона, ама да си призная, хич няма да съжалявам, ако чуя, че Роб ги е наредил хубавичко.

[1] Шотландски поети. — Б. р. ↑

[2] Лимфада — галерата, изобразена на фамилния герб на рода Аргайл и други родове от клана Камбел (Комил). — Б. а. ↑

[3] Лохоу и съседните области били първоначално родината на Камбеловци. Изразът „Далече е до Лохоу“ е нещо като поговорка. — Б. а. ↑

[4] Игра на думи с името на херцозите Аргайл (Argyle) и guile, което значи „измама“. — Б. пр. ↑

[5] Грубо изработена гилотина, използвана някога в Шотландия. — Б. а. ↑

[6] Това е анахронизъм. Макларън, привърженик на вожда Алайн, бива убит от Макгрегъровци в 1736 г., т.е. след смъртта на Роб Рой. — Б. а. ↑

ГЛАВА XXX

*Добре се вслушайте във моите думи
и право във очите ми се взрете —
макар да съм жена, не ще откриете
по моето лице следа от ужас —
то не от страх, от ярост пребледнява,
защото във ръцете ви попаднах...*

Бондука^[1]

Разрешиха ни да поспим през останалата част на нощта, доколкото позволяваха мизерните условия в пивницата. Съветникът, изморен от пътуването и разигралите се после събития, по-малко засегнат от арестуването ни, което за него беше само една временна неприятност, и може би не толкова придирчив по отношение на чистотата и удобството на леглото си, колкото мен, се търколи на един от одрите, които описах по-горе, и скоро захърка гръмогласно. Един неспокоен и постоянно прекъсван със глава облегнатата на масата беше единствената ми отмора. Имах възможност да наблюдавам през нощта, че сред войниците сякаш се почувствува някакво съмнение и колебание. Изпращаха хора очевидно на разузнаване, които се връщаха, както изглежда без да донесат задоволителни сведения на командира си. Явно беше, че той беше нетърпелив и разтревожен и пак изпрати групички от двама-трима войници, някои от които, както разбрах от шушуканията на другите, не се върнали вече в селото.

Беше се зазорило, когато един ефрейтор и двама войници се втурнаха в колибата, влачейки победоносно един горношотландец, в когото веднага познах бившия ключар. Съветникът, който се стресна от шума, когато влязоха, също го позна веднага и извика:

— Господ да ни е на помощ! Хванали са бедния Дугъл! Капитане, ще платя гаранция — достатъчна гаранция — за безделника Дугъл.

На това предложение, продиктувано без съмнение от признателността му за неотдавнашната намеса на горношотландеца в негова полза, капитанът само отговори на господин Джарви, че го моли да си гледа работата и да не забравя, че сега за сега и сам той е затворник.

— Вие ще ми бъдете свидетел, господин Озбълдистън — каза съветникът, който вероятно беше по-добре запознат с процедурата на гражданския, отколкото на военния съд, — че той отказва да приеме гаранция. Според мен този Дугъл с пълно право може да го съди за неправилно задържане и за вреди и загуби въз основа на закон номер 1701 и аз ще направя всичко възможно той да си получи правото.

Офицерът, чието име разбрах, че е Торнтън, без да обръща внимание на заплахите и възраженията на съветника, започна подробно да разпитва Дугъл за живота и връзките му и го принуди да признае, макар и неохотно, следните факти: че познава Роб Рой Макгрегър, че го е виждал през последната година — през последните шест месеца — през последния месец — дори през последната седмица, и в края на краищата — че се е разделил с него само преди един час. Всички тези подробности се изтръгнаха като капки кръв от устата на пленника, и то очевидно само благодарение на заплахите на капитан Торнтън, че го очаква въже на най-близкото дърво, ако не даде точни и подробни сведения.

— А сега, приятелю — каза офицерът, — ще бъдеш така добър да ме осведомиш колко хора има със себе си понастоящем твоят господар.

Дугъл гледаше навсякъде другаде освен към човека, който го разпитваше, и започна:

— Не знам съвсем точно...

— Гледай мен, шотландско куче — каза офицерът, — помни, че животът ти зависи от твоя отговор. Колко нехранимайковци имаше при този обявен извън законите разбойник, когато се разделихте?

— Ами че повече от шест нехранимайковци, когато си отидох аз.

— А къде бяха останалите му бандити?

— Бяха отишли с лейтенанта да се бият против западните кланове.

— Против западните кланове! — повтори капитанът. — Хм, това е доста вероятно. Ами тебе с каква разбойническа мисия те изпратиха?

— Само да видя какво търсят ваша милост и господата офицерите тук в село Абърфойл.

— Май че този човек в края на краищата ще излезе изменник — каза съветникът, който вече се беше настанил току зад мен. — Добре, че не влязох в разноски заради него.

— А сега, приятелю — рече капитанът, — да се разберем. Ти призна, че си шпионин, и ще трябва да те обесим на най-близкото дърво. Но хайде, ти ще ми направиш услуга и аз ще ти направя на тебе. Слушай, Доналд, ще бъдеш така добър да заведеш мене и една малка група там, където си оставил господаря си, понеже искам да поприказвам с него по някои сериозни работи. А пък аз ще те пусна да си гледаш работата и ще ти дам пет лири отгоре.

— Ой, ой — извика Дугъл, крайно объркан и отчаян, — не мога да направя това, не мога. По-добре ме обесете.

— Е добре тогава, ще те обесим, приятелю — каза капитанът, — и ти сам ще си бъдеш виновен. Ефрейтор Крамп, изпълни длъжността на началник на военната полиция и го откарай!

От известно време ефрейторът стоеше пред бедния Дугъл и многозначително правеше примка от едно въже, което беше намерил в къщата. Сега той го метна около шията на виновника и с помощта на двама войници завлече Дугъл до вратата, когато последният извика, сломен от ужас пред близката смърт.

— Спрете, спрете, господата! Ще направя, каквото иска ваша милост, спрете!

— Махнете тази твар — каза съветникът, — сега той заслужава да го обесите повече от всякога. Махнете го, ефрейторе, защо не го отведете?

— Уверен съм, почитаеми господине — каза ефрейторът, — че ако щяха вас да бесят, нямаше толкова много да бързате.

Този страничен разговор ми попречи да чуя какво си говореха плененият и капитан Торнтън. Чух само първия да хленчи съвсем тихичко:

— Нали няма да ме карате да отивам по-далеч от мястото, откъдето мога да ви покажа къде е Макгрегър? Олеле, олеле!

— Стига си ревал, разбойнико! Няма, обещавам ти, че няма да те карам да ходиш по-нататък. Ефрейторе, стройте войниците пред къщите. Извадете конете на тези господата — трябва да ги водим с нас. Не мога да оставям войници да ги пазят тук. Хайде, момчета, на оръжие!

Войниците бързо се заприготвиха и скоро бяха готови за тръгване. Изведоха ни заедно с Дугъл като затворници. Като излизахме, чух нашият събрат по съдба да напомня на капитана за петте лири.

— Ето ти ги — каза офицерът, като сложи златните монети в ръката му, — но запомни, че ако се опиташ да ни заблудиш, сам ще ти пръсна черепа!

— Този човек — каза съветникът — е по-калпав, отколкото го мислех. Продажник и предател! Ох, как се поддават хората на жаждата за печалба! Баща ми, черковният настоятел, често казваше, че сребърната монета е погубила повече души, отколкото сабята — тела.

В този момент се приближи ханджийката и поиска да и се плати сметката заедно с всичко, което бяха изпили майор Галбрейт и приятелите му от Горна Шотландия. Английският офицер възрази, но госпожа Макалпайн заяви, че ако нямала вяра в неговото име, което чула от тях, никога нямало да им наточи и едно шише ракия; дали ще види господин Галбрейт някога, или не, тя не знаела, ама много добре знаела, че едва ли някога ще си види парите, пък тя била бедна вдовица и разчитала само на клиентите си.

Капитан Торнтън прекъсна нейните възражения, като плати сумата, която възлизаше само на няколко английски шилинга, макар че в шотландски пари изглеждаше огромна. Щедрият офицер щеше да включи сметката на господин Джарви и моята в общата сума, но съветникът, без да обръща внимание на съвета на хаджийката „да използва, доколкото може, ингилизите, защото те не малко бели ще ни правят“, педантично пресметна нашия дял от сумата и го плати. Капитанът използва случая да ни се извини малко за това, че ни е арестувал.

— Ако сте верни и мирни поданици — каза той, — няма защо да съжалявате, че съм ви забавил с един ден, щом това е необходимо в

служба на краля. Ако ли пък не, аз постъпвам, както ми повелява дългът.

Бяхме принудени да приемем това извинение, което би било безсмислено да отхвърлим, и после излязохме, за да тръгнем на път.

Никога няма да забравя приятното чувство, което изпитах, когато излязох от тъмната, задимена и задушна атмосфера на планинската колиба в свежия аромат на сутрешния въздух и великолепните лъчи на изгриващото слънце, които блестяха изпод свод от виолетови и златни облаци върху един пейзаж, чиято романтичност и красота надминаваха всичко, което бяха виждали някога очите ми. Наляво се простираше долината, по която криволичеше на изток река Форт край красивия самотен хълм с неговия венец от гори. Надясно, сред гъсталаци, могили и чукари, се намираше широко планинско езеро, чиято повърхност полъхът на утринния вятър къдреше на малки вълнички, всяка от които блещукаше на слънчевите лъчи. Това прелестно езеро беше заобиколено с високи скали и хълмове, на които се полюляваха естествени гори от брези и дъб; листата им, които шумоляха на вятъра и проблясваха на слънцето, придаваха живот и бодрост на дълбоката самота. Като че ли само човекът заемаше принижено положение в този пейзаж, където цялата природа беше някак възвишена. Двадесетината жалки малки бараки, както ги нарече съветникът, които образуваха селцето Абърфойл, бяха направени от отделни камъни, скрепени с глина вместо с хоросан, и покрити с торф, сложен как да е върху греди от неодялани брези и дъбове от близките гори. Покривите се свеждаха така ниско до земята, че Андрю забеляза, че предишната нощ бихме могли спокойно да минем над селото, без да го открием, освен ако не пропаднеш кракът на някой от конете ни в някой покрив.

Както можахме да видим, колкото и мизерна да беше къщата на госпожа Макалпайн, все пак тя беше далеч най-хубавата в селото. И струва ми се, ако описанието ми би възбудило любопитството ви да отидете да я Видите, едва ли ще намерите някакво подобрение в нея и сега, тъй като шотландците не са хора, които бързо приемат новото, па макар и да е за добро^[2].

Шумът при нашето тръгване разбуди обитателите на тези жалки колиби и докато нашата група от дванадесетина конници се строяваше, преди да потегли, много грозни старици ни оглеждаха през откренатите врати на къщичките си. Когато тези бабички подаваха

побелелите си главички; отчасти покрити с плътно прилепнали плетени бонета над набръчканите им чела, и размахваха дългите си кокалести ръце, свиваха рамене и си разменяха полугласно по някоя дума на гелски, във въображението ми изплуваха образите на вещиците от „Макбет“ и ми се струваше, че виждам в лицата им злината на сестрите-орисници. И малките деца, които изпълзявяха навън, някои съвсем голи, други как да е покрити с парцали от кариран шотландски плат, пляскаха ръчички и се хилеха срещу английските войници с израз на национална омраза и злоба, съвсем неподходящи за годините им. Направи ми особено впечатление, че нямаше нито мъже, нито момчета на повече от десет-дванадесет години сред жителите на селото, които изглеждаха твърде многобройни за големината му. Това ме накара да си помисля, че вероятно през време на пътуването ни мъжете ще ни покажат по-осезателно омразата си, отколкото намръщените лица и мърморенето на жените и децата.

Едва когато потеглихме, злобата на по-възрастните хора от селото се изрази по-ясно. Последната колона от войници беше вече напуснала селото по една тясна неравна пътека, очертана от шейните, с които местните жители пренасят торф, и която води през горите край долния край на езерото, когато се разнесе писклив звук от женски викове, примесен с детски писъци, дюдюкане на момчета и пляскане на ръце, с което жените от Горна Шотландия подсилват изразите си на гняв или скръб. Попитах Андрю, който беше станал блед като смъртник, какво значи всичко това.

— Страхувам се, че твърде скоро ще разберем какво значи — каза той. — Това значи, че шотландците проклинат и анатемосват войниците и всички, които говорят английски. Чувал съм жени да кълнат и в Англия, и в Шотландия, ама такива зли езици като на тези планински вещици не съм чувал. И такива страшни пожелания да се изколят хората като овци и те да си топят ръцете до лактите в кръвта им, да умрат като Уолтър Къминг от Гайлок^[3], от когото не останало достатъчно дори да се нахрани едно куче — такива страшни приказки не съм чувал да излизат от човешки уста. Едва ли може да се усъвършенствува дарбата им да кълнат, освен ако излезе самият дявол между тях да ги учи. Най-лошото е, че ни пожелаха да вървим все нагоре по езерото и щели сме да видим на какво ще попаднем.

Като прибавих това, което ми каза Андрю, към онова, което сам бях наблюдавал, не можех да се съмнявам, че се готви някакво нападение срещу нас. Пътят, по който вървахме, даваше отлични възможности за това. Отначало той лъкатушеше настрана от езерото през блатисти ливади, обрасли с ниски храсталаци, после минаваше през тъмни и гъсти горички, в които лесно можеше да се направи засада само на няколко метра от мястото, където вървахме. Често пътят ни пресичаха буйни планински потоци, в някои от които войниците затъваха до колене и чието течение беше толкова стремително, че мъжете трябваше да се хвацат по двама, по трима, за да устоят на силата му. Макар че не бях твърде добре запознат с военните работи, струваше ми се, че такива полудиви воители, каквито бях чувал, че са горношотландците, можеха много изгодно да нападнат части редовна войска в такъв проход. Здравият разум и острата наблюдателност на съветника го бяха довели до същото заключение, както разбрах от молбите му да говори с капитана, на когото каза приблизително следното:

— Капитане, само да не помислите, че искам нещо от вас — не, не се унижавам аз на такова нещо и заявявам, че ще водя дело за насилие и неправилно арестуване. Но понеже към приятел на крал Джордж и армията му, позволявам си да ви запитам не смятате ли, че можете да изберете по-подходящ момент да тръгнете по тази клисура? Ако търсите Роб Рой, всички знаят, че той води със себе си най-малко сто души, а пък ако доведе и хора от Гленгайл и Гленфилъс и момците от Болкидър, ще видите дявол по пладне. Съветвам ви най-искрено като приятел на краля да се върнете в селото. Защото тези жени в Абърфойл са като гларусите и чайките в Къмриз — разкрясат ли се, винаги идва лошо време.

— Бъдете спокоен, сър — отговори капитан Торнтън. — Аз изпълнявам заповеди. И щом казвате, че сте приятел на крал Джордж, сигурно ще ви е драго да узнаете, че тази банда разбойници, чиито беззакония отдавна тормозят страната, този път няма да избегне мерките, които се вземат да я смажат. Конният ескадрон от местни войски под командата на майор Галбрейт вече е подкрепен от две или повече кавалерийски поделения, които ще заемат всички по-ниски проходи на тази дива страна; триста шотландци под командата на двамата господа, които видяхте в хана, държат горните проходи, а

различни други силни части от гарнизона пазят хълмовете и клисурите в различни посоки. Последните ни сведения за роб Рой отговарят на това, което призна този човек, а именно, че като се е видял заобиколен от всички страни, той разпуснал по-голямата част от хората си с цел или да се укрие, или да се измъкне благодарение на това, че по-добре познава проходите.

— Не знам — каза съветникът, — тази сутрин в главата на Гарсхатахин имаше май повече ракия, отколкото мозък. Ако бях на ваше място, капитане, не бих разчитал главно на горношотландците — гарван гарвану око не вади. Те може да враждуват помежду си и от време на време да се мушкат с ками, ама сигурно ще се съюзят срещу по-цивилизованите хора, дето носят панталони на краката си и имат пари в кесията си.

Очевидно тези предупреждения направиха известно впечатление на капитан Торнтън. Той подреди отново колоните си, заповяда на войниците си да заредят пушките и да натъкнат щикове и постави един авангард и един ариергард от по един подофицер и двама войници със строга заповед да се оглеждат най-внимателно наоколо. Дугъл бе подложен на нов подробен разпит, при който той упорито поддържаше, че всичко, което беше казал по-рано, е самата истина; и когато го упрекнаха, че ни води по такъв съмнителен и опасен път, той отговори с една раздражителност, която звучеше съвсем естествено:

— Аз не съм направил пътя — ако господата обичат широките пътища, да са си стояли в Глазгоу.

След всичко това ние продължихме.

Макар че пътят ни водеше към езерото, досега той беше така засенчен от дърветата, че само от време на време можехме да видим красивите му води. Но сега пътят изведнъж излезе от гората и залакатуши покрай брега на езерото, така че пред взора ни се разкри цялото огромно водно огледало, което, тъй като ветрецът беше утихнал, отразяваше спокойно и тържествено високите, тъмни, обрасли с изтравниче планини, огромните сиви чукари и дивите брегове, които го ограждат. Тук планините се спускаха така близо до брега и бяха така скалисти и стръмни, че нямаше никаква друга пътека освен тази, по която вървахме. Над нея бяха надвиснали скали, от които неприятелят би могъл да ни унищожи просто с камъни, без да можем да окажем и най-малка съпротива. Освен това пътят извиваше

покрай всеки нос и залив край брега, така че рядко можехме да виждаме на повече от сто метра пред себе си. Командирът ни като че ли се поизплаши от прохода, по който ни беше повел, защото постоянно заповядваше на войниците да бъдат нащрек и заплашваше Дугъл със сигурна смърт, ако случайно се окажеше, че ни води към опасност. Дугъл посрещаше тези заплахи с някакво тъпо безразличие, което можеше да се дължи или на съзнание за невинност, или на някаква упорита решителност.

— Ако господата търсят Червенокосия Грегърах — каза той, — разбира се, че не могат да очакват да го намерят, без да се изложат поне мъничко на опасност.

Точно когато планинецът изрече тези думи, ефрейторът, който командуваше авангарда, спря и прати един от хората си да каже на капитана, че пътят отпред е зает от горношотландци, разположени на едно особено трудно за преминаване място. Почти в същата минута дойде един войник от ариергарда да съобщи, че чули звук от гайди откъм гората, през която току-що бяхме минали. Капитан Торнтън, делови и храбър мъж, веднага реши да пробие напред, без да чака да бъде нападнат изотзад, и като увери войниците си, че гайдите, които бяха чули, са на дружелюбно настроени планинци, които се приближават да им помогнат, той им обясни колко е важно да продължат напред и да хванат Роб Рой, ако е възможно, преди тези подкрепления да дойдат и да делят с тях честта, както и наградата, обещана за главата на прочутия разбойник. Той заповяда ариергардът да се приближи към центъра, а центърът към авангарда, така че да се удвоят на ширина колоните и да заемат цялата достъпна част от пътя. Дугъл, на когото каза шепнешком: „Ти, куче, ако си ме измамил, ще те убия!“, бе поставен в средата между двама гренадири, на които бе заповядано да го застрелят, ако се опита да избяга. Ние също бяхме поставени в средата, тъй като се смяташе, че там е най-безопасно, и капитан Торнтън, поемайки пиката си от войника, който я носеше, застана начело на малката войскова част и даде заповед за настъпление.

Групата тръгна с твърдостта на английски войници, не обаче и Андрю Феъсървис, който беше изгубил и ума и думата от страх; нито пък, да си кажа правичката, съветникът и аз, които макар и да не бяхме толкова изплашени, все пак не можехме да изложим живота си със

стоическо безразличие заради една вражда, с която нямахме нищо общо. Но нито имахме време да възразяваме, нито пък имаше някакъв смисъл.

Приближихме се на около двадесет метра до мястото, където авангардът беше забелязал някакъв неприятел. Беше един от тези носове, които се вдават в езерото и около които обикновено пътят заобикаляше, както описах по-горе. Тук обаче пътеката, вместо да продължава близо до брега, се изкачваше с един-два остри зигзага по стръмния склон на една сива скала, която иначе би била съвсем непристъпна. На върха на скалата, до която се стигаше по една съвсем неравна, тясна и опасна пътечка, ефрейторът твърдеше, че е видял кепетата и дългите цеви на пушките на няколко планинци, очевидно скрити сред високата трева и храсталак, които увенчаваха възвишението. Капитан Торнтън заповяда да се придвижи напред с три колони и да изкара от прикритието им лежащите в засада, а самият той продължи с останалите войници с по-бавен, но равномерен ход. Готвеното от него нападение бе спряно от неочакваното появяване на една жена на върха на скалата.

— Спрете! — каза тя със заповеднически тон. — И ми кажете какво търсите в страната на Макгрегър!

Рядко съм виждал по-прекрасна и по-внушителна фигура от тази жена. Тя може би беше над четиридесет години и лицето ѝ някога трябва да се е отличавало с внушителна красота; но сега то носеше тежките следи на един живот, прекаран на открито при всякакво време и може би на разрушителното влияние на скръб и страдание, и чертите бяха само силни, остри и изразителни. Тя носеше шала си не праметнат около главата и раменете, както го носят шотландките, а увит около тялото като в носията на войниците от Горна Шотландия. Носеше мъжка шапка с перо, гол меч в ръка и чифт пищови на пояса си.

— Това е Хелън Камбел — каза съветникът с изплашен шепот — и, скоро ще има между нас счупени глави.

— Какво търсите тук? — потита тя отново капитан Торнтън, който сам се беше доближил да види какво става.

— Търсим обявения извън законите Роб Рой Макгрегър Камбел — отговори офицерът — и не воюваме с жени. Затова не оказвайте

излишна съпротива на кралските войски и можете да бъдете сигурни, че ще се отнесем добре с вас.

— Да — отвърна амазонката, — познавам аз вашата милост. Вие не сте ми оставили нито име, нито слава. Костите на майка ми ще се отдръпнат в гроба, когато положат моите при тях. Вие не сте оставили на мене и семейството ми ни дом, ни имот, ни одър и завивка, ни говеда да ни хранят, ни овце да ни обличат. Вие ни взехте всичко — всичко! Взехте ни дори името на нашите прадеди, сега идвате да ни вземете и живота!

— Не искам живота на никого — отговори капитанът. — Аз изпълнявам само заповеди. Ако сте сама, добра жена, няма от какво да се боите. Но ако има с вас някои, които биха били така безразсъдни да ни окажат безсмислена съпротива, тяхната кръв ще лежи на собствената им съвест. Напред, сержанте!

— Ходом марш! — каза подофицерът. — Ура, момчета, за главата на Роб Рой и кесия със злато!

Той се затича напред, последван от шестима войници; но когато стигна до първия завой на стръмната пътека, проблеснаха десетина пушки от различни места на прохода и изгърмяха бързо с внимателен прицел. Сержантът, пронизан през тялото, все още се мъчеше да се покатери нагоре, като се хващаше с ръце за скалата, но след едно отчаяно усилие ръцете му се отпуснаха и той падна, търкаляйки се по каменистия склон, в езерото, където загина. От войниците паднаха трима, убити или ранени, останалите се върнаха при другите, с по-леки или по-тежки рани.

— Гренадири, напред! — изкомандува капитан Торнтън.

Не трябва да забравяте, че по онова време този род войници наистина носеха разрушителното оръжие^[4], от което произлиза името им. Четиримата гренадири тръгнаха напред. Офицерът заповяда на останалите от групата да бъдат готови да им помогнат, а на нас каза само: „Погрижете се за безопасността си, господа.“ После бързо изкомандува гренадирите: „Отворете си кесиите с барут — хванете гранатите — запалете кибрита — нападайте!“.

Всички настъпиха с вик начело с капитан Торнтън: гренадирите бяха готови да хвърлят гранатите сред храстите, където беше засадата, а мускетарите да им помогнат с незабавен пристъп. Дугъл; забравен при раздвижването на войските, благоразумно пропълзя в храсталака

над тази част от пътя, където бяхме спрели най-напред, и се изкачи по него с пъргавината на дива котка. Аз последвах примера му, като си помислих инстинктивно, че огънят на планинците ще се насочи по открития път. Катерих се нагоре, докато не ми остана дъх, защото — не се срамувам да призная — непрекъснатият чест огън, при който всеки изстрел се умножаваше хилядократно от ехото, съскането на запалените фитили на гранатите и избухването им, примесени с войнишко „ура“ и с виковете и крясъците на планинските им противници, окриляше желанието ми да стигна до някое безопасно място. Скоро изкачването стана толкова трудно, че аз видях, че не мога да стигна Дугъл, който се мятеше от скала на скала и от дънер на дънер с лекотата на катерица, и затова спрях и погледнах надолу да видя какво става с другите ми спътници. И двамата се бяха спрели в твърде неудобно положение.

Съветникът, когото страхът за момента беше направил доста пъргав, се беше изкачил на около двадесет стъпки от пътеката, но тук кракът му се подхлъзнал, когато се мъчел да прескочи от един камък на друг, и той сигурно щял да отиде на оня свят при баща си, черковния настоятел, чиито думи и дела така обичаше да цитира, ако един клон от глог не беше закачил полите на палтото му така, че той беше увиснал във въздуха, люлеейки се като табелата с изображението на златното руно над вратата на един манифактурист на улица Трангейт в родния му град.

Що се отнася до Андрю Феъсървис, той беше напреднал по-успешно, и бе стигнал върха на една гола скала, която се издигаше в гората и го излагаше — или поне той така си мислеше — на всички опасности на близката схватка и която същевременно беше тъй стръмна и недостъпна, че той не смееше да мръдне ни напред, ни назад. Подскачайки нагоре-надолу по тясната повърхност на скалата като панаирджийски палячо, той ревеше за пощада ту на гелски, ту на английски, според това на коя страна се накланяха везните на победата. Но единственият отговор бяха пъшканията на съветника, измъчван не само от страх, но и от неудобството на позата, в която се бе озовал, увиснал за рибиците.

Като видях опасното положение на съветника, първата ми мисъл беше да се опитам да му помогна; но това беше невъзможно без съдействието на Андрю, комуто нито знаци, нито молби и заповеди не

можеха да вдъхнат кураж да се опита да слезе от недостъпната си скала, от която, подобно на някой неопитен и противен министър, негоден да се измъкне от висотата, до която се е добрал в главозамайването си, той продължаваше да се моли жално за милост, без никой да го чува, и да подскача насам-натам, гърчейки тялото си по най-причудлив начин, за да избегне куршумите, които си въобразяваше, че свистят наоколо му.

След няколко минути причината за ужаса му изчезна, тъй като изстрелите, отначало така непрекъснати, сега изведнъж секнаха — сигурен знак, че сражението е свършено. Сега целта ми беше да стигна до някое място, откъдето да мога да видя на коя страна е победата, за да се обърна за помощ към победителите, които (безразлично кои са) вярвах, че няма да оставят бедния съветник да виси, като ковчега на Мохамед, между небето и земята, без да помогнат да го освободят. Най-последно, пълзейки на четири крака, успях да стигна на едно място, откъдето се виждаше полесражението. Наистина битката бе свършила и както вече предчувствувах, съдейки по мястото и условията на борбата, тя беше свършила с пораженията на капитан Торнтън. Видях как група планинци обезоръжаваха този офицер и малкото останали войници. Те бяха около дванадесетина мъже, повечето ранени, които, заобиколени от тройно по-многоброен неприятел, лишени от възможност да вървят ни напред, ни назад и изложени на убийствен и точен огън, на който в никакъв случай не биха могли успешно да отговорят, най-последно бяха сложили оръжие по заповед на командира си, когато той беше видял, че пътят зад тях бе зает от противника и че с по-нататъшна съпротива само напразно би пожертвувал живота на храбрите си войници. Планинците, които се бяха били от засада, спечелиха евтина победа с един убит и двама ранени от гранатите. Всичко това узнах по-късно. Засега разбрах само общия изход от сражението, като видях английския офицер с обляно в кръв лице, без шапка и оръжие, и войниците му с намусени и унили лица, на които се четеше дълбоката им мъка, обградени от диви войнствени фигури, да понесат онези груби мерки, които законите на войната позволяват на победителя да вземе спрямо победения, за да си осигури безопасността.

[1] Бондука или Боадиша, героиня на трагедия от английския драматург Джон Флечер (1579–1625). — Б. пр. ↑

[2] Не знам как е било по времето на господин Озбълдистън, но аз мога да уверя читателя, чисто любопитство може би ще го накара да посети местата, където стават тези романтични приключения, че сега в село Абърфойл има много удобна странноприемница. Ако случайно той е любител на шотландските старини, там ще намери нещо, което още повече ще го привлече, а именно това, че наблизо живее преподобния д-р Патрик Гейъм, свещеникът на Абърфойл, който обича да разказва събраните от него сведения из шотландското минало с една щедрост, на по-малко от запаса му легенди. (Първоначална бел. на авт.) Добрият свещеник, за когото става дума по-горе, е от няколко години покойник. (По-късна добавка от автора.) ↑

[3] Уолтър Къминг — известен феодал потисник, който яздел из гората на Гайлок с намерение да извърши нещо жестоко, но бил хвърлен от коня си. Кракът му се закачил за стремето и уплашеното животно го влачило, докато бил разкъсан на парчета. Изразът „проклятието на Уолтър от Гайлот“ е пословичен. — Б. а. ↑

[4] Гранати. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXI

*Сурово Брèно каза: „Тежко на победения!“,
когато горди Рим от галите сломен бе.*

*„Тежко на победителя!“ — и мечът
наклони*

надолу тежките от откупа везни.

*Тежко на падналия. Той едничък е изпитал
в смъртта какво е да си победител...*

„Галиада“

Изпълнен с тревога, аз се опитах да различа Дугъл между победителите. Не се съмнявах, че той се бе престорил и бе играл тази роля на изменник нарочно, за да закара английския офицер в дефилето. Не можех да не се възхитя на сръчността, с която този невеж и на външен вид полудивак бе прикрил целта си, и на престорената неохота, с която бе оставил малко по малко да изтръгнат от него лъжливите сведения, които навярно от самото начало бе имал за цел да им съобщи. Ясно ми беше, че се излагахме на не малка опасност, като отивахме при победителите, които още ликуваха, зашеметени от победата си, която опетниха с прояви на жестокост, защото те, или по-скоро едни дрипави момчета от Горна Шотландия, които се смесиха с бойците на победителя, промушиха с кама един-двама войници, които не можеха да се надигнат поради раните си. Следователно стигнах до заключението, че ще бъде много опасно да се представим без ничие посредничество. И тъй както Камбел, когото не можех да не отъждествявам с прочутия разбойник Роб Рой, не се мяркаше никъде, реших да търся закрилата на пратеника му Дугъл.

След като се огледах навсякъде безуспешно, най-после се върнах, за да видя дали ще мога да помогна на нещастния си приятел,

когато, за голяма моя радост, видях, че господин Джарви вече не виси пред скалата. И макар лицето му да беше цяло посиняло и дрехите му — раздърпани, той седеше невредим под скалата, пред която доскоро бе висял. Бързо закрачих към него, за да го поздравя с освобождаването му, но той отначало съвсем не бе склонен да приеме поздравленията ми така сърдечно, както ги изказах. Силният пристъп на кашлица, която го налегна, едва му оставяше достатъчно дъх, за да изрази, макар и откъслечно, съмненията си в моята искреност.

— Ъх, ъх, ъх! Казват, че един приятел — ъх, ъх! — е по-верен и от брат — ъх, ъх, ъх! Когато дойдох, господин Озбълдистън, в тази проклета от бога и от хората страна — ъх, ъх! — госпоин да ми прости ругатните! — по ничия работа освен вашата, смятате ли, че беше право — ъх, ъх! — да ме оставите, първо, изложен на куршумите и на опасността да се удавя между свирепите шотландци и червените мундири и, на второ място, да ме оставите да увисна тъй между небето и земята като старо бостанско плашило, без дори да направите опит — ъх, ъх! — да направите опит да ме спасите?

Извиних се дълбоко и му изтъкнах толкова много причини поради които ми беше навъзможно без чужда помощ да го изтръгна от тежкото му положение, че най-последно спечелих благоволението на господин Джарви, който бе толкова добродушен, колкото и сприхав. Тогава си позволих да го запitam как бе успял да се измъкне.

— Аз да съм се измъкнал! Можех да си вися там до второ, пришествие с глава, увиснала на една страна, а петите ми на друга, като везни за прежда. Този там, Дугъл, ме измъкна, както направи и вчера — отрязва полите на дрехата ми с ножа си и двамата с един ординарец на главатаря така ловко ме свалиха и ме изправиха на крака, като че за момент не бях преставал да стоя на тях. Но какво нещо е здраво платно! Виж, да бях облечен сега в костюм от някакъв боклучав тънък френски плат или от дра-де-бери, щеше да се скъса като парцал от такава тежест като моята. Но да е жив и здрав тъкачът, дето го е тъкал този плат, защото увиснах на усукания плат и се подмятах съвсем безопасно, като габарт^[1], завързан с дебело въже в пристанището Брумило.

Запитах го сега какво е станало с неговия спасител.

— Безделникът — (той продължаваше да нарича така планинеца) — успя да ме осведоми, че би било опасно да се доближим до жената,

преди да се върне той, и ми заръча за остана тук. Струва ми се — продължи съветникът, — че тръгна да ви търси, внимателно човече е, няма що — и право да си кажа, кълна се, че е прав, що се отнася до тая лейди, както я нарича. Хелън Камбел не беше от най-кротките моми, нито стана от най-покорните съпруги и казват, че самият Роб се страхувал от нея. Не вярвам тя да ме познае сега, защото не сме се срещали много години. Аз съм на мнение да дочакаме безделника Дугъл, преди да отидем при нея.

Изразих съгласието си с неговото мнение, но не било писано в този ден благоразумието на Джарви да бъде от полза нито нему, нито другиму.

Андрю Феъсървис, макар вече да не подскачаше на своя връх, откакто се прекрати престрелката, която стана причина за странните му движения, все пак, както бе кацнал отгоре на голата скала, заемаше твърде очебийно положение, за да избегне зорките погледи на шотландците, когато им остана време да се поогледат. Ние разбрахме, че са го видели, когато насъбралите се победители нададоха дивашки викове. Трима-четирима от тях незабавно се юрнаха в горичката и са изкачиха по стръмните склонове на хълма от различни посоки към мястото, където бяха забелязали това странно видение.

Тези, които първи пристигнаха достатъчно близо, за да улучат с куршум горкия Андрю, не си дадоха труда да му помогнат б крайно неудобното му положение, но, прицелвайки се в него с испанските си пушки, съвсем недвусмислено му дадоха да разбере, че трябва да се помъчи да слезе и се предостави на тяхната милост или ще го изпонадупчат отдолу, като мишена при стрелкови упражнения в полка. При такава страшна покана да предприеме едно опасно слизане от скалата, Андрю Феъсървис вече не можеше да се колебае. По-голямата опасност надви тази, която му се видя по-малко неизбежна, и той започна да слиза надолу, колкото и да бе опасно, залавяйки се за бръшлян и за дъбови дънери, и за издатини в скалата, в трескава тревога, без да изпуска случай, когато едната му ръка беше свободна, да я протегне умолително към облечените в шотландска носия господа, сякаш за да ги убеди да не стрелят с насочените към него пушки. С една дума казано, принуден да избира между този и друг по-голям ужас, той успя да слезе благополучно от опасната си висока скала, начинание, което, убеден съм, само страхът от мигновена смърт

можеше да го накара да предприеме. Шотландците долу извънредно много се забавляваха на несръчните му движения при слизането от скалата и изстреляха един-два патрона във въздуха, докато той слизаше, сигурно не с цел да го наранят, а за да се забавляват още повече на крайно ужасения му вид и извънредната ловкост в движенията, която изстрелите предизвикаха у него.

Той най-после усети твърда и доста равна почва под краката си или, по-точно казано, тъй като кракът му се подхлъзна тъкмо преди да стъпи на земята, той се просна в цялата си дължина и се надигна с помощта на шотландците, които го чакаха и които, преди той да се изправи на краката си, го лишиха не само от съдържанието на джобовете му, но и от перуката, шапката, палтото, от чорапите и обувката му, и то с такава невероятна бързина, че макар той да падна на гърба си облечен в много прилични градски дрехи на слуга, като се надигна, имаше вид на разкрячено, голо, плешиво, бедняшко плашило. Не обръщайки внимание на болката, която изпитваха босите му крака, когато стъпваха върху острите камъни, шотландците го повлякоха надолу към пътя през всички препятствия, които им се изпречваха.

Докато слизаха, зорките им очи забелязаха господин Джарви и мен и пет-шест въоръжени шотландци мигновено ни обкръжиха с голи ками и мечове, насочени срещу лицата и вратовете ни, и със заредени пищови срещу гърдите ни. Безумие би било от наша страна да се съпротивяваме, особено като нямахме оръжие, на което можехме да се осланяме. Ето защо ние се подчинихме на съдбата си и подпомогнати твърде грубо от шотландците, запознахме да се събличаме, така че скоро щяхме да останем, както ни е майка родила (в „естествено състояние“, както казва крал Лир), също като лишено от перушината си двуного Андрю Феъсървис, който трепереше от студ и от страх на няколко метра от нас. Една щастлива случайност обаче ни отърва от тази крайна злочестина, защото тъкмо бях предал връзката си (между другото, много елегантна, марка „Стайнкърк“, украсена с богати бродерии), а на Джарви бяха свалили разкъсаната му дреха за езда, когато се появи Дугъл и положението се промени. С гръмки възклицания, примесени с ругатни и заплахи (доколкото можах да отгадая смисъла на думите му по енергичните му жестикулации), той принуди обираните, макар и — неохотно, не само да престанат да крадат нашите вещи, но и да върнат взетата вече плячка. Той грабна

връзката ми от човека, който я беше взел, и в усърдието си да ми я върне, я усука около врата ми толкова силно, че само дето не ме удуши, което ме накара да мисля, че, докато е бил в Глазгоу, той не е бил само заместник тъмничар, но се е и учил да става чирак на палача. Той метна дрипите, които бяха останали от палтото на г-н Джарви, около раменете на последния и когато все нови и нови шотландци започнаха да се тълпят около нас откъм шосето, ни поведе надолу, като даваше нареждания и заповеди на другите да ни помогнат, особено на Джарви, за да слезем сравнително лесно и безопасно. Андрю Феъсървис обаче напразно си дереше гърлото, за да си измоли поне отчасти закрилата на Дугъл или ако не друго, поне намесата му, да си получи обратно обувките.

— Не, не — му отвърна Дугъл, — бас държа, че този не е благородник; дедите му сигурно са ходили боси, на, ако не е така!

И оставяйки Андрю да ни следва, както може, или по-точно казано, толкова бързо, колкото му разрешаваха насъбралите се наоколо хора, той с ускорен ход ни поведе надолу по пътеката, където бе станала схватката, и побърза да ни представи като допълнителни пленници на главатарката на четата си.

И така, тътреха ни към нея, като Дугъл се биеше, боричкаше и викаше, сякаш най-много се боеше да не пострада, и като отблъсваше със заплахи и всевъзможни други усилия всички, които се опитваха да си припишат по-големи заслуги за улавянето ни, отколкото той самият претендираше да има. Най-после ни изправиха пред героинята на деня, чийто вид, наред с вида на дивите, недодялани и все пак войнствени хора, които ни заобикаляха, да си кажа право, ми вдъхна не малко опасения. Не зная дали Хелън Макгрегър лично бе участвувала в боя — и наистина впоследствие ме уверяваха в противното, но капките кръв по челото ѝ и по голите ѝ ръце, както и по острието на сабята, която тя продължаваше да носи в ръката си, зачервеното ѝ лице и разчорлените черни къдрици, които се подаваха изпод червената, украсена с перо шапка — всичко това подсказваше, че тя пряко бе участвувала в битката. В проникателните ѝ черни очи и в чертите ѝ блестеше огънят на удовлетворена жажда за мъст и гордост от победата. И все пак в държанието ѝ нямаше нищо кръвожадно или жестоко. Като попремина страхът, който изпитвах в началото на срещата ни, тя ми напомни някои от картините на вдъхновени героини,

които бях виждал в католическите църкви във Франция. Тя наистина не беше достатъчно красива за Юдит, нито имаше вдъхновените черти, с които художниците рисуват Дебора или пък жената на Хебер^[2], пред чиито нозе могъщият потисник на Израел, жител на езическия Харошет, се поклонил, паднал и умрял. Все пак възторгът, който я бе обзел, придаваше на лицето и на движенията ѝ, които сами по себе си излъчваха необуздано достойнство, израз почти подобен на героините от светото писание, изобразени от онези великолепни художници.

Тъкмо се чудех как да заговоря на такава необикновена личност, когато господин Джарви счупи леда, като се поизкашля; (защото шотландците ни бяха докарали толкова бързо, че той пак се беше запъхтял), и се обърна към нея със следните думи:

— Ъх! Ъх! Много съм щастлив, че ми се удаде този приятен случай — тук гласът му се разтрепера, което напълно го опровергаваше, когато се помъчи да наблегне на думата приятен, — този приятен случай — продължи той, стараейки се да произнесе прилагателното по-убедително — да пожелае добро утро на жената на моя роднина Робин. Ъх! Ъх! Как я карате? (Сега той вече се бе окопитил и думите му се затъркаляха по един много енергичен начин, който съчетаваше фамилиарност със самомнение.) Как поживявате от толкова време? Навярно сте ме забравили, госпожо Макгрегър Камбел, мене вашия братовчед — ъх! Ъх! Но не може да не помните баща ми, черковния настоятел Никъл Джарви от Солния пазар в Глазгоу, нали? Честен човек беше, с чувство за отговорност и много уважаваше и вас, и рода ви... И така, както вече казах, много се радвам да ви видя, госпожо Макгрегър Камбел, като жена на мой родственик. С ваше разрешение бих ви поздравил като роднина, ако вашите юнаци не ме държеха толкова здраво за ръцете. Пък, честна дума съдийска, и вие няма да направите зле да си лиснете един котел вода, преди да посрещнете приятелите си.

В тези уводни думи прозвуча една фамилиарност, която никак не попадна в тон с възторженото настроение на лицето, за което бяха предназначени и което точно тогава раздаваше смъртни присъди и още бе разпалено от пламъка на победата в една опасна битка.

— Кой сте вие — каза тя, — та смеете да претендирате, че сте роднина на Макгрегър, а нито носите неговата носия, нито говорите на

неговия език? Какъв човек сте вие, дето се държите и говорите като куче, пък гледате да седите с елена?

— Не зная — каза невъзмутимият Джарви — дали са ви обяснили точно какво е родството ни, братовчедке, но то е известно и може да се докаже. Майка ми, Елспет Макфарлън, беше жена на баща ми, черковния настоятел Никъл Джарви — мир на праха им, — а Елспет беше дъщеря на Парлън Макфарлън от Шийлинг при езерото Слой. А този Парлън Макфарлън, както може да удостовери Маги Макфарлън или Макнаб, която е още жива и която се ожени за Дънкан Макнаб от Стъкавралахън, който беше толкова близък на съпруга ви, Робин Макгрегър, като роднина от четвърто коляно, защото...

Страшната жена отсече родословното дърво, като попита надменно:

— Дали един буен поток признава родствените си връзки с водата, отклонена за скромни домакински нужди от тези, които живеят край бреговете му?

— Право казвате, братовчедке — каза Джарви, — и въпреки това не би имал нищо против да приеме обратно водата на воденичния улей лятно време, когато камъните му се белеят на слънце. Знам много добре, че вие тук, планинците от Горна Шотландия, се подигравате на нас глазоучаните за езика ни и за облеклото ни. Но всеки говори на родния си език, който е учил през ранното си детство. Би било съвсем глупаво и смешно аз, с дебелия си корем, да се разхождам в късо горношотландско сако, а горките ми къси крака да са обути до под коляното, като някои от вашите дългокраки юнаци. Между другото, родственице — продължи той, напук на различните знаци, с които Дугъл искаше да му внуши да млъкне, както и някои признаци на нетърпение, които амазонката прояви, поради неговата многоречивост, — държа да ви обърна внимание, че понякога и царският пратеник отива до портата на търговеца и че колкото и високо да цените мъжа си, както е напълно правилно всяка жена да почита съпруга си — и в светото писание се говори за това, — колкото и високо да го цените, както казах, аз досега не е да не съм му услужвал на Роб; да не говорим за една перлена огърлица, която ви пратих, когато щяхте да се жените, когато Роб беше честен заможен продавач на добитък и не се занимаваше с тая противозаконна работа, с битки и с изстрели, и да нарушава обществения ред, и да обезоръжава войниците на краля.

Той изглежда, беше засегнал една тема, по която неговата братовчедка не търпеше възражения. Тя се изправи в целия си ръст и изрази силното си възмущение, като се изсмя презрително и горчиво.

— Да — каза тя, — вие и такива като вас бяхте способни да изявявате роднинските си връзки с нас, когато се унизявахме да бъдем нищожни хорица, годни да живуркат под вашата власт като ваши дървари, носачи на вода, хора, които доставяха добитък за пировете ви, и поданици, които законите ви да тъпчат. Но сега сме свободни, свободни именно поради това, че сте ни оставили без дом и без огнище, без храна и подслон, че сте ни отнели всичко, та чак ми иде да стена, като си помисля, че трябва все още да съм излишно бреме тук на земята с различни задължения, а че не живея само за мъст. Аз ще продължа това дело, на което днес поставихме такова щастливо начало, с едно действие, което ще тури край на всички връзки между Макгрегър и тези мошеници от Долна Шотландия. Хей, Алън, Дугъл, вържете краката на тези негодници англичани за вратовете им и ги хвърлете в това шотландско езеро, та да си търсят там роднините от нашия край.

Съветникът, много изплашен от тази заповед, тъкмо започваше да възразява по начин, който сигурно щеше само да разяри лицето, на което говореше, когато, Дугъл се намеси и на собствения си език, който говореше така плавно и бързо, щото бе в пълен контраст с бавния, неправилен и идиотски начин, по който говореше английски, изля един порой от думи, с които, не се съмнявах, най-горещо ни защитаваше.

Господарката му отговори или по-скоро прекъсна най-безцеремонно словото му, като възкликна на английски (сякаш бе твърдо решена да ни даде възможността да предвкусим напълно горчивината на предстоящата ни смърт):

— Подло куче и син на куче, ти ли ще оспорваш заповедите ми? Ако ти кажа да им отрежеш езиците и да им ги замениш, за да видим кой тогава най-добре ще дрънка на южняшкия им говор, или пък да изтръгнеш сърцата им и да ги замениш и тях, за да видим кой там ще заговорничи най-добре против Макгрегър — а така постъпваха едно време в деня на разплатата, когато дедите ни имаха да си отмъщават за извършени неправди — ако аз ти заповядам да извършиш това, полага ли ти се да се противопоставиш на моите заповеди?

— Така си е, така си е — отвърна той с тон на пълно покорство, — вашата воля трябва да се изпълнява — то е близко до ума, но ако беше, тоест, ако можеше да се сметне все едно да хвърлите оня грозен простак, капитана с червения мундир, и ефрейтора му Крамп и дваматрима с червени мундири в езерото, сам бих го сторил с много по-голямо удоволствие, отколкото да направя зло на тези почтени и вежливи господа, които са приятели на Грегър и са дошли тук с гаранция от главатаря, а не като предатели, както сам аз мога да свидетелствувам.

Дамата тъкмо се канеше да отговори, когато откъм пътя от Абърфойл долетяха дивите звуци на гайди, навярно същите, които бяха стигнали до ушите на ариергарда на капитан Торнтън и които го накараха, като видя, че проhodът е вече зает, по-скоро да си пробие път напред, отколкото да се върне отново в селото. Тъй като схватката бе много кратка, бойците, които следваха тази войнствена мелодия, макар и да бяха ускорили хода си, като чуха изстрелите, не бяха успели да пристигнат навреме, за да участвуват в боя. Следователно победата бе спечелена без тяхна помощ и те сега пристигаха, за да отпразнуват победата на сънародниците си.

Новодошлите изглеждаха твърде различни от отряда, който бе надвил придружаващите ни войници, и разликата бе далеч в тяхна полза. Между хората, които обкръжаваха главатарката, имаше извънредно възрастни мъже, юноши, едва годни да носят оръжие, и дори жени, накратко казано, те всички бяха хора, които крайната нужда бе принудила да вземат оръжието. И когато Торнтън откри, че именно многочислеността и разположението на един иначе съвсем жалък неприятел им бе дал възможността да победят храбрите му ветерани, по мъжественото му и помрачено от отчаяние лице се изписа и горчив срам. А тридесетте или четиридесетте горно-шотландци, които сега се присъединиха към останалите, бяха все младежи и мъже в разцвета на силата си, жизнени, снажни мъжаги, чиито къси чорапи и карирани полички позволяваха да се видят най-добре мускулестите им — крайници. Те превъзхождаха хората от първата група както по облекло и външен вид, така и по оръжие. Воините на главатарката, освен малкото пушки, носеха секири, коси и други старинни оръжия, като някои имаха само тояги, ками и дълги ножове. А повечето мъже от втората група имаха пистолети на коланите си и ками, затъкнати при

кесиите, които висяха отпред. Всеки носеше хубава пушка в ръка и широка права сабя на бедро, както и един здрав кръгъл щит от леко дърво, покрит с кожа, цял обкован по много интересен начин с месингови гвоздеи със стоманен връх, прикрепен в средата. Тези щитовете висяха на лявото им рамо, когато бяха на поход, или докато стреляха по неприятеля, а ги държаха с лявата ръка, когато нападаха със сабя.

Но беше съвсем явно, че този подбран отряд не носеше победа, с каквото можеха да се похвалят по-зле въоръжените им другари. Гайдата от време на време издаваше дълги провлечени ноти, които изразяваха нещо много различно от радостта на победата, и когато воините се явиха пред жената на главатаря си, замълчаха и сведоха очи, натъжени. Като се приближиха до нея, те се спряха и гайдите отново издадоха същите диви и скръбни звуци.

Хелън се спусна към тях — по лицето ѝ се четеше гняв и тревога.

— Какво значи това, Аластър? — каза тя на гайдаря. — Защо тази скръбна песен в този победоносен момент? Робърт, Хамиш, къде е Макгрегър? Къде е баща ви?

Синовецте ѝ, които водеха отряда, направиха няколко бавни и нерешителни стъпки към нея и пошушнаха няколко думи на гелски език. Като ги чу, тя нададе писък, който отекна в скалите. Този писък бе подет от всички жени и юноши, които пляскаха с ръце и ревяха, сякаш животът им гаснеше с всеки миг. Планинското ехо, затихнало, откак спряха войствените звуци на битката, сега повтаряше тези луди и нехармонични писъци на скръб, които изкараха и нощните птици от скривалищата им в скалите, сякаш и те се сепнаха, че чуват такъв хор от звуци, по-грозни и злокобни от собствените им писъци, и то посред бял ден.

— Пленен! — повтори Хелън, когато врявата стихна. — Взет в плен! И не ви е срам да доживеете да ми го кажете? Страхливци, кучета! Затова ли ви откърмих, да си щадите кръвта? Да я пазите от враговете на баща си и като го видите пленен, да се върнете тук да ми кажете?

Синовецте на Макгрегър, към които бяха отправени тези упреци, бяха младежи, по-големият от които едва ли бе навършил двадесет години. Хамиш, или Джеймс, беше с една глава по-висок и много по-

красив от брат си. Със светлосините си очи и гъста руса коса, която необуздано падаше изпод хубавата му синя барета, с целия си вид, той наистина беше рядко сполучлив представител на младежта на Горна Шотландия. По-малкият се наричаше Робърт, но за да го различат от баща му, горношотландците прибавяха „Ог“, което значи „младши“. Той имаше тъмна коса и мургави черти, със здраво зачервено и жизнерадостно лице и великолепно телосложение на много развит за годините си младеж.

Сега и двамата стояха пред майка си с помрачени от скръб и срам лица и с най-почтителна покорност слушаха упреците, с които тя ги обсипваше. Най-последно, когато гневът ѝ се поутоложи, по големият, говорейки на английски, навярно за да не го разберат техните хора, се постара много почтително да оправдае и себе си и брат си. Бях достатъчно близо, за да чуя повечето думи, и тъй като за мен бе от голямо значение да съм добре осведомен в това толкова необикновено и критично положение, аз, разбира се, слушах колкото се може по-внимателно.

— Макгрегър — каза синът му — бе повикан на някаква среща с един негодник от Долна Шотландия, който дойде със знак от... — Той прошепна името съвсем тихо, но ми се стори, че беше моето име. — Макгрегър прие поканата, но заповяда англичанинът, който донесе вестта, да бъде задържан като заложник, за да не го измамят. Той съответно отиде на уговореното място (тук момчето спомена някакво диво горношотландско име, което вече не си спомням), придружен само от Ангъс Брек и Малкия Рори, като заръча, никой да не го следва. Половин час по-късно Ангъс Брек се върна с лошата новина, че Макгрегър бил издебнат и пленен от един военен отряд от Ленъкс под командата на Галбрейт — от Гарсхатахин.

Момчето добави, че когато Макгрегър при залавянето си заплашил Галбрейт, че същите мерки ще бъдат взети спрямо заложника, Галбрейт много презрително приел заплахата и отговорил: „Всеки нека си обеси човека. Ние ще обесим крадеца, а твоите юнаци нека обесят заложника, Роб, и страната с един куршум ще се отърве от две злини, от един див планинец от Горна Шотландия и от един бирник.“ Ангъс Брек, когото не охранявали толкова грижливо, колкото господаря му, успял да се измъкне, след като бил задържан достатъчно дълго, за да чуе този разговор и да донесе новината.

— И ти чу тази новина, вероломни изменнико — каза жената на Макгрегър, — и не се впусна незабавно да отървеш баща си или сам да загинеш там?

Младият Макгрегър смирено отговори, че врагът бил далече по-многочислен и заяви, че тъй като враговете им не се готвели да напуснат страната, той се бил оттеглил в долчинката, за да събере достатъчно голяма дружина и тогава да се опита да спаси баща си със сравнително по-големи изгледи за успех. Най-накрая той каза:

— Научих се, че войската ще станува в близкия замък Гартартън или в стария замък Монтийт, или в някоя друга крепост, която, ако и да е силна и удобна за защита, лесно ще можем да нападнем и завладеем, стига да съберем достатъчно бойци.

Впоследствие се научих, че останалите привърженици на разбойника се разделили на два силни отряда, един от които трябвало да следи оставения в Инвърсайд гарнизон, част от който под командата на капитан Торнтън бил победен. А другият трябвало да окаже съпротива на горношотландските кланове, които се били присъединили към редовните войски и долношотландците в това общо вражеско нашествие в онази пуста планинска местност, разположена между езерата Лоумънд, Катрин и Ард, която по онова време бе известна под името страната на Роб Рой или на Макгрегър. С най-голяма бързина бяха разпратени куриери, както предполагах, за да съсредоточат силите им, с цел да предприемат намисленото нападение срещу долношотландците. И отчаянието, което изпървом се четеше по лицата на всички, бе изместено от надеждата да спасят водача си и от жаждата за мъст. Изгаряща именно от тази жажда за мъст, жената на Макгрегър заповяда да доведат при нея зложника, който бе оставен като гаранция за сигурността на Макгрегър. Мисля, че синовете ѝ бяха държали нещастника далеч от нея, опасявайки се от последиците, но дори да бе така, човечните им предпазни мерки само отложиха за малко злочестата му съдба. В отговор на нейната заповед дотътриха пред нея един нещастник, който вече беше ни жив, ни мъртъв от страх и в чиито измъчени черти, за мой голям ужас и изненада, познах предишния си спътник Морис.

Той се просна пред краката на главатарката, опитвайки се да хване коленете ѝ, но тя се отдръпна, сякаш се боеше да не би да се опетни само като се допре до него, така че в знак на пълното си

унижение той можеше само да целуне края на карираната ѝ дреха. Никога не съм чувал някой да се моли за живота си с такова отчаяние. Страхът му бе толкова голям, че вместо да парализира езика му, както обикновено става, той го беше направил красноречив. С посивели като пръст бузи, стиснал здраво ръце от мъка и терзания, с очи, които сякаш за последен път поглеждаха всичко земно, той се вереше и кълнеше, че нищо не знае за някакъв заговор срещу Роб Рой, когото обича и почита като собствената си душа. С непоследователността на обзет от ужас човек той каза, че не бил нищо друго освен чужд агент и измърмори името на Рашли. Той само се молеше да му пощадят живота, за живота си бил готов да даде и мило, и драго — само за живота си се молеше той, — та ако ще да го изживее под тормоз и при всякакви лишения. Той молеше само да му оставят душа, колкото да диша, макар и влажния въздух на най-дълбоките пещери в планините им.

Презрението и отвращението; с които жената на Макгрегър гледаше този окаян просител за това жалко благо — правота на съществуване, — не се подаваха на описание.

— Бих те оставила да живееш — каза тя, — ако и ти като мен чувствувахте живота като тежко, изнурително бреме, какъвто го смята всяка благородна душа. Но ти, негоднико, ти би могъл да пълзиш по света, незасегнат от различните му позори, неизразимите му нещастия, постоянно нарастващите му камари от престъпления и скръб. Ти би бил способен да живееш и да се веселиш докато висшите духом стават жертва на предателства, докато разни подлещи без род и потекло стъпват на врата на юнаци, на благородници от знатни стари родове, ти би се забавлявал, като касапско куче в кланицата, тъпчейки се с мърша, докато наоколо ти избиват храбреците! Но ти не ще доживееш да изпиташ тези наслади! Ти ще умреш като подло куче, и то преди онзи облак да премине над слънцето.

Тя даде кратка заповед на приближените си на гелски език и двама от тях грабнаха проснатия на земята молител и бързо го помъкнаха към ръба на една стръмна скала, която се издигаше над водата. Той нададе най-пронизителния и страшен вик, който някога страхът е изтръгвал от човешко гърло. Ненапразно наричам виковете му страшни, защото години наред след това ги чувах насън. Когато убийците или палачите, както щете ги назовете, го мъкнеха, той ме

позна дори в този страшен миг и извика, изричайки последните разбираеми думи, които го чух да казва:

— Ах, господин Озбълдистън, спасете ме! Спасете ме!

Толкова ме развълнува тази ужасна гледка, че макар и да очаквах да ме сполети същата участ, аз действително се опитах да се застъпя за него, но както можеше да се очаква, намесата ми предизвика само строг отказ. Няколко души здраво хванаха жертвата, докато други увиха един тежък камък в парче кариран плат и го вързаха около врата му; в това време трети усърдно го разсъблякоха. Полугол и вързан по този начин, те го хвърлиха в езерото, което там е около дванадесет стъпки дълбоко, като заглушиха последния му предсмъртен писък със силни ликуващи викове на изпълнено отмъщение, сред които все пак ясно се чу този рев на предсмъртна агония. Тежкото тяло с плясък падна в тъмносините води на езерото, а планинците, със секирите и сабите си, се поспряха да видят да не би, измъквайки се от тежестта, към която бе привързан, да успее да се добере до брега. Но възелът бе здрав и жертвата потъна безпрепятствено. Водите, които бе раздвижил при падането си, се уталожиха над него и този живот, за който се бе молил толкова жално, бе навеки зачертан от общия брой на живите създания.

[1] Габарт — плоскодънна лодка по река Клайд, подобна на лихтер. Названието произлиза от френската дума gabare. — Б. а. ↑

[2] Иайл, жената на Хебер, от кенитските племена, убила, според библейското предание, ханаанския пълководец Сисар, докато спял, скрит в шатрата на нейния мъж. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXII

*Не се ли върне скоро здрав и читав,
да знаете: земята ви ще страда!
Свирена мъст в сърцето ми е скрита
и мечът ми съсича без пощада!*

Старинна пиеса

Не знам защо, но една единична проява на жестокост по-силно действа на нервите, отколкото когато зверствата се правят в по-широк мащаб. Същия ден бях видял няколко от храбрите ми съотечественици да падат на бойното поле и ми се стори, че ги бе постигнала една подобаваща за човека участ; и макар да бе развълнувано, сърцето ми не прималя от ужас, какъвто изпитвах, когато видях как хладнокръвно убиха нещастния Морис, който не можеше да се съпротивява. Погледнах другаря си, господин Джарви, чието лице издаваше същите чувства, които бяха изписани по моето. Нещо повече, той не можа напълно да сподави ужаса, който го обзе, и без да ще, прошепна с тих и силно развълнуван глас:

— Протестирам срещу това деяние, което не е нищо друго освен кърваво и жестоко убийство. То носи проклятие и господ ще намери начин да отмъсти за него, когато му дойде времето.

— Значи, не се боите да го последвате! — каза страшната жена, хвърляйки към него поглед, който вещаеше смърт, също като погледа, с който ястребът поглежда жертвата си, преди да се нахвърли върху нея.

— Родственице — каза съветникът, — никой не би прерязал с голяма охота нишката на живота си, преди да е минала на стана в цялата ѝ определена дължина. А мен ми предстои още много работа в този свят, ако бъда пощаден, обществена и частна, свързана със съдийството и с личните ми интереси, пък и има хора, които издържам

като бедната Мати, която е осиротяла. Тя е далечна братовчедка на земевладелеца Лимърфийлд, така че, в крайна сметка, като вземе човек пред вид всичко това — да, човек би дал всичко, за да си спаси живота.

— Ами ако ви пусна на свобода, как ще назовете удавянето на онова саксонско куче?

— Ъх! Ъх! Хм! Хм! — каза съветникът, изкашляйки се от притеснение. — Бих се постарал да кажа колкото се може по-малко по въпроса — колкото по-малко приказки, толкова по-бързо се оправят работите.

— Но ако бъдете призован в съда, да отговаряте пред правосъдието, както го наричате, как бихте го нарекли?

Съветникът се поогледа наоколо, сякаш търсеше начин да се изплъзне, после отговори с тон на човек, който вижда, че отстъплението е невъзможно и решава да се хвърли в боя и да тегли всички последствия:

— Виждам как искате да ме хванете натясно. Но ще ви кажа съвсем откровенно, родственице: не можех да не говоря, както ми повеляваше съвестта. И макар собственият ви съпруг, за който мога само да съжалявам, че не беше тук, заради него и заради мен самия, както и това нещастно човече от Горна Шотландия, Дугъл, да може да ви кажат, че Никъл Джарви знае да си затваря очите пред слабостите на някой приятел не по-малко от кой да е друг, все пак ще заявя, родственице, че езикът ми никога не казва друго освен това, което мисля, и ако трябва да кажа, че онзи нещастник е бил законно убит, предпочитам да легна там до него. И все пак съм на мнение, че сте първата жена от Горна Шотландия, която готви такава участ на роднина на мъжа си, макар и от четвърто коляно.

Навярно решителният тон, с който съветникът изказа тези думи, направи по-голямо впечатление на коравосърдечната му роднина, отколкото умолителният тон, с който бе говорил дотогава, също както скъпоценни камъни могат да се режат със стомана, макар да оказват отпор на по-меките метали. Тя заповяда ние двамата да застанем пред нея.

— Името ви Озбълдистън ли е? — каза тя, обръщайки се към мен. — Мъртвото куче, на чиято смърт бяхте свидетел, така ви нарече.

— Името ми действително е Озбълдистън — бе моят отговор.

— Значи, навярно Рашли е малкото ви име? — продължи тя.

— Не, Франсис.

— Но познавате Рашли Озбълдистън, нали? Той ви е брат, ако не се лъжа, или поне ви е роднина и близък приятел?

— Той е мой роднина — отвърнах, — но не и мой приятел. Наскоро се бихме на дуел, когато ни раздели едно лице, което, както разбирам, е вашият съпруг. Кръвта ми едва-що е засъхнала на сабята му и раната на гърдите ми е още прясна. Нямам никакви основания да го считам за приятел.

— Щом не сте замесен в интригите му, можете да отидете до Гарсхатахин и неговия отряд, без да има опасност да ви задържат, и да му занесете вест от жената на Макгрегър.

Отговорих ѝ, че доколкото знам, господата военните нямат разумно основание да ме задържат; че, що се отнася до мене, нямах основание да се опасявам да попадна в техни ръце; и ако обстоятелството, че отивам като неин пратеник ще послужи като закрила на моя приятел и на слугата ми — нейни пленници, — готов съм да тръгна незабавно. Използувах случая да кажа, че бях дошъл в тази страна по покана на мъжа ѝ и след като ме е уверил, че ще ми помогне в уреждането на някои важни въпроси, които ме засягат, и че моят другар, господин Джарви, ме придружава по същата работа.

— И де да бяха обувките на господин Джарви пълни с вряла вода, когато си ги обу за тази цел — се намеси съветникът.

— В думите на младия саксонец — каза Хелън Макгрегър, обръщайки се към синовете си — ясно може да видите що за човек е баща ви. Той е умен само когато носи шотландско кепе на главата и меч в ръката. Щом свали носията си и навлече градски сукнени дрехи, той се забърква в отвратителните интриги на Долна Шотландия и след като толкова много е изпатил от тях, отново става техен агент, тяхно оръдие и техен роб.

— Прибавете, госпожо — и техен благодетел — допълних аз.

— Така да бъде — каза тя, — защото това е най-празната титла от всичките, понеже винаги и навсякъде е сеял услуги и благодеяния, за да пожъне най-черна неблагодарност. Но достатъчно по този въпрос. Ще наредя да ви отведат до предните постове на неприятеля. Поискайте да говорите с техния командир и му предайте следното съобщение от мен, Хелън Макгрегър. Кажете му, че ако падне и един косъм от главата на Макгрегър и ако не го пуснат на свобода в срок от

дванадесет часа, няма да има жена в Ленъкс, която още преди Коледа да не оплаква смъртта на близките си, няма да има фермер, който да не се вайка за опожарените си хамбари и празния си краварник; няма да има земевладелец или негов наследник, който вечер да си сложи главата на възглавницата и да е сигурен, че на заранта ще бъде между живите. И за да бъдем последователни, щом изтече този срок, ще им изпратя съветника от Глазгоу и този саксонски капитан, и всички останали мои пленници, всеки увит в нашенска карирана носия и насечен на толкова парченца, колкото карета има платът.

Когато тя за момент спря да говори, капитан Торнтън, който беше достатъчно близо, за да я чуе, добави съвсем хладнокръвно:

— Предайте почитанията ми, почитанията на капитан Торнтън от гренадирския полк, на командира и му кажете да изпълни дълга си и да държи пленника и да не мисли повече за мен. Ако съм бил достатъчно глупав да се оставя да бъда хванат в засада от тези хитри диваци, имам достатъчно ум, за да знам как да изкупя грешката си, като умра, без да опозоря военния си сан. Само съжалявам за горките ми момчета — каза той, — които са попаднали в ръцете на такива касапи.

— Шт, шт! — извика съветникът. — Да не би да ви е омръзнал животът? Предайте моите почитания на командира — почитанията на градския съветник Никъл Джарви, глазгоуски съдия, какъвто бе баща му, черковният настоятел, преди него, и му кажете, че няколко почтени мъже са в много тежко положение с изгледи да пострадат още повече. Кажете му, че най-доброто нещо, което може да направи за общото благо, е просто да пусне Роб да си поеме пътя нагоре по долината и толкоз. Вече стана една нередна работа, но тъй като тя засяга главно бирника, не си струва да се дига много шум около тая история.

Натоварен с твърде противоречиви поръчения от страна на тези, които бяха пряко засегнати от успеха на моята мисия, и с нарежданията, които жената на Макгрегър отново ми повтори, за да не пропусна нито една дума от заповедите ѝ, най-после ме оставиха да тръгна. Също така разрешиха на Андрю Феъсървис да ме придружи, струва ми се, главно, за да се отърват от велегласните му молби. Но от страх да не би да използвам коня, за да се изплъзна от водачите си, или пък, защото желаеха да запазят една доста ценна плячка, дадох ми да разбира, че трябва да пътувам пеша, придружен от Хамиш Макгрегър, по-големия брат, и двама техни хора, които тръгнаха с мен,

за да ме водят, а така също и да разузнаят силата и разположението на неприятеля. На Дугъл също заповядаха да дойде с нас, но той успя да се измъкне от това задължение с цел, както се научихме впоследствие, да бди над господин Джарви, комуто, според примитивните принципи за вярност, следвало да бъде в услуга за това, че някога господин Джарви му бил нещо като господар и покровител.

След като вървахме извънредно бързо около един час, стигнахме до едно обрасло с гъсталак възвишение, откъдето много ясно се виждаше долината под нас и поста, който бе в ръцете на войската. Тъй като това бе главно кавалерийска част, бойците много благоразумно не бяха направили опит да проникнат в прохода, през който капитан Торнтън се бе помъчил да мине толкова безуспешно. Проявявайки доста голямо военно умение, те се бяха укрепили на едно възвишение, в центъра на долчинката Абърфойл, през която река Форт лъкатуши в горното си течение, долчинка, разположена между два реда хълмове, които образуваха барикади от варовикови скали, примесени с грамадни скални маси брекчия — кръгли камъчета, залегнали в по-мека среда, която се е втвърдила около тях като хоросан, а в далечината навсякъде се издигаха по-високи планини. Долината обаче между тези ридове беше достатъчно широка, за да защити кавалерията от внезапни нападения от страна на планинците, а на подобаващи разстояния от главната войскава част и във всички посоки имаше караули и предни постове, за да си осигурят достатъчно време да възседнат конете и да бъдат в пълна бойна готовност при най-малката тревога. По онова време наистина никой не очакваше планинците да нападнат кавалерия в открито поле^[1], макар недавнашни събития да са ни показали, че те могат успешно да сторят това. Когато за пръв път се запознах с планинците, те изпитваха почти суеверен страх при вида на кавалерист, защото кавалерийските коне имаха много по-страшен и внушителен вид от техните планински понита и защото освен това били дресирани, както вярваха по-невежите планинци, да се бият с краката и със зъбите си.

Привързаните към колове коне, които пасяха в тази долчинка, фигурите на войниците, както седяха или стояха прави, или ходеха на групички край хубавата рекичка и голите, романтични скали, които заграждат пейзажа от всички страни, образуваха много красив преден план. Езерото Монтийт, което се виждаше на изток, и замъкът

Стърлинг, който едва се открояваше на далечните сини очертания на Охилските планини, завършваха картината.

След като разгледа всичко това много внимателно, малкият Макгрегър ми каза, че трябва да сляза до поста и да изпълня поръчението си при командира, като същевременно ми забрани със законителен жест било да им съобщя кой ме бе довел до това място, било къде се бях отделил от придружвачите си. Като получих тези инструкции, аз се спуснах към военния пост, последван от Андрю. От английските му дрехи бяха останали само гащите и чорапите и без шапка, обут в груби планински обувки, които Дугъл му бе дал по милост, загърнал се в парцалив шотландски кариран шал по липса на всякаква горна дреха, той имаше вид на човек, който играе ролята на шотландски налудничав скитник-просяк. Бяхме преминали съвсем малко разстояние, когато ни забеляза един часовей на кон, който тръгна към нас, насочи карабината си и ми заповяда да спра. Подчиних се и когато се приближи до мен, поисках да ме заведе при командира си. Той веднага ме отведе до една група офицери, насядали по тревата, които явно бяха свитата на един офицер с по-висш чин. Той носеше броня от полирана стомана, на която бе изобразен отличителният знак на Ордена на магарешкия бодил^[2]. Моят познат Гарсхатахин и много други господа, някои в униформа, други цивилни, но всички въоръжени и добре екипирани, получаваха нарежданията си от тази високопоставена личност. В свитата му имаше също много слуги, които, изглежда, се числяха към домакинството му и които бяха облечени в богати ливреи.

След като поздравих този благородник, както подобаваше на неговия ранг, съобщих му, че съм бил неволен свидетел на поражението, което кралските войници бяха претърпели от планинците в прохода на езерото Ард (така впоследствие научих, че се казва мястото, където капитан Торнтън бе пленен), и че победителите заплашваха да вземат всякакви крайни мерки спрямо онези, които им бяха в ръцете, както и спрямо цяла Долна Шотландия, ако главатарят им, който бил пленен същата заран, не бъде върнат невредим. Херцогът, защото такъв бе високият ранг на човека, комуто говорех, ме изслуша много спокойно, сетне отговори, че много би съжалявал нещастните господа, които били пленени, да бъдат подложени на жестоките мъчения на варварите, в чийто ръце бяха попаднали, но че

би било безумие да се предполага, че той ще предаде главния виновник за всички тези безредици и беззакония и по такъв начин да поощри привържениците му и безчинствата им.

— Можете да се върнете при тези, които са ви изпратили — продължи той, — и да им кажете, че непременно ще наредя Роб Рой, когото наричат Макгрегър, да бъде убит, щом се зазори, като разбойник, когото сме хванали въоръжен и който заслужава да умре заради хилядите свои злодеяния. Съобщете им, че с пълно основание хората биха ме считали за недостоен за поста си, ако постъпя другояче; че ще съумея да защитя страната от дръзките им заплахи да извършват насилие и че ако засегнат един косъм от главата на кой да е от нещастните господа, които по една зла съдба са попаднали в ръцете им, така жестоко ще отмъстя, щото през идните сто години самите камъни по долините им горко ще ридаят.

Аз смирено поисках позволение да изложа възраженията си срещу почетната мисия, която ми възлагаше, и повдигнах въпроса за опасността, с която очевидно бе свързано изпълнението ѝ, на което благородният командир отговори, че в такъв случай бих могъл да изпратя слугата си.

— Дяволът да Ми пречупи краката — каза Андрю, без да обръща внимание пред кого се намира и без да чака моя отговор, — дяволът да ми пречупи краката, ако направя една крачка. Хората да не мислят, че мога да намеря друго гърло, след като Джон Планинецът ми пререже това, дето го имам, с ножа си? Или че мога да се хвърля в едно планинско езеро от едната му страна и да изскоча от другата като дива патица? Не, не, всеки за себе си, а господ за всички ни. Всеки да си урежда живота, да се грижи за себе си, докато му пораснат децата, и няма какво да товарят Андрю с разни поръчения. Роб Рой никога не е припарвал до Дрийпдейл да краде ни ябълки, ни круши от мен самия, нито от моя род.

След като с доста усилия успях да накарам слугата си да млъкне, описах на херцога извънредно голямата опасност, която неминуемо грозеше капитан Торнтън и господин Джарви, и най-настоятелно го помолих така да смекчи условията си, които аз щях да предам, че да се спаси животът им. Уверих го, че съм готов да се изложа на всякаква опасност, ако мога да им бъда полезен, но че от това, което бях видял и

чул, Торнтън и Джарви щяха да бъдат убити незабавно, ако посегнат на живота на главатаря на разбойниците.

Херцогът видимо се трогна от думите ми.

— Това е мъчен случай — каза той. — Сам го смятам за много труден случай; но аз трябва да изпълня върховния си дълг към страната — Роб Рой трябва да умре!

Признавам, че бях наистина развълнуван, когато чух за тъй близката смърт, която грозеше моя познайник Камбел, който толкова пъти бе засвидетелствувал благоразположението си към мен. И не само аз изпитвах подобни чувства, защото много от хората, които обкръжаваха херцога, се осмелиха да се застъпят за него.

— Би било по-разумно — казаха те — той да бъде изпратен в замъка Стърлинг и там да бъде задържан под най-строг надзор, като гаранция за пълното подчинение и разтуряне на дружината му. Би било много жалко да се остави страната да бъде плячкосвана, а сега, с приближаването на дългите нощи, ще е много трудно да се предотврати това, тъй като е невъзможно да се охранява страната навсякъде, а планинците непременно ще изберат по-незащитените места.

После добавиха, че било много тежко да се изложат нещастните пленници на злата им почти неминуема участ да бъдат убити, участ, с която били заплашени, и която никой не се съмнявал, че ще ги постигне още в първия изблик на отмъщение.

Гарсхатахин дори отиде по-далеч, разчитайки на чувството за чест на благородника, с когото говореше, ако и да знаеше, че последният има особени основания да мрази пленника.

— Макар Роб Рой да е много неприятен съсед за Долна Шотландия и макар да е особено омразен на ваша светлост, и макар той, повече от всеки друг, да е причина за разрастването на разбойничеството, все пак е умен човек и все ще може да се намери начин да го вразуми човек, докато жена му и синовете му са безразсъдни дяволи, напълно лишени и от страх, и от милост, и ако те поведат отчаяните му привърженици, за цялата страна ще бъде много по-страшно, отколкото когато той ги водеше.

— Хайде, хайде — отвърна херцогът, — та именно защото е тъй умен и хитър, от толкова време вече му трае царството. За няколко седмици бихме смазали един обикновен планински разбойник, а той от години вилнее. Веднаж да го няма него, няма какво да се боим от

неприятности от неговата банда — тя ще просъществува, колкото една оса може да оживее, ако ѝ откъснеш главата: веднаж може да те ужили, но после веднага я смазваш.

Ала Гарсхатахин упорито държеше на своето.

— Няма съмнение, милорд — отговори той, — че имам толкова основание да обичам Роб, колкото той мене, като се има пред вид, че той два пъти ми е откарвал кравите от краварника и освен това задигна овцете на арендаторите ми. Обаче...

— Обаче, Гарсхатахин — каза херцогът с многозначителна усмивка, — вие май смятате, че подобна волност е извинителна у приятеля на един приятел, а казват, че Роб не бил враждебно настроен към приятелите на майор Галбрейт отгатак езерото.

— Дори да е така — каза Гарсхатахин със същия шеговит тон, — това не е най-лошото, което съм чувал за него. Но жалко, че нямаме новини от клановете, новини, които очакваме от толкова време вече. Кълна се в бога, че те ще удържат на честната си дума като планинци. Познавам ги аз много добре — да обуеш английски ботуш връз шотландски карирани панталони не върви.

— Не мога да повярвам — каза херцогът. — Тези господа са известни като почтени хора и следва да предполагам, че те ще дойдат на уговорената среща. Изпратете още двама конници да търсят приятелите ни. Докато не пристигнат те, не можем и да помислим да нападнем прохода, където капитан Торнтън се остави да го изненадат и където, доколкото се простират сведенията ми, десет пехотинци биха удържали положението срещу най-добрия кавалерийски полк в Европа. Междувременно разпоредете се да бъдат нахранени тези мъже.

От последната му заповед можах да имам полза и аз, заповед, колкото необходима, толкова и приемлива, защото не бях хапвал нищо, откакто ядохме набързо в Абърфойл предната вечер. Съгледвачите бяха изпратени и се завърнаха без новини от очакваните подкрепления. Слънцето вече залязваше, когато един планинец от клановете, чието съдействие разчитаха да получат, пристигна и донесе писмо, което връчи на херцога с най-дълбок поклон.

— Да се превърна в буре с вино — каза Гарсхатахин, — ако с това писмо не ни съобщават, че тези проклети планинци, които

докарахме тук с цената на толкова неприятности, смятат да се оттеглят и да ни оставят да се справим сами с работата си, както можем.

— Точно така е, господа — каза херцогът, пламвайки от възмущение след прочитането на писмото, което бе написано на много изпоцапано листче хартия, но в твърде изискан и официален стил — „За достопочтените ръце на един всемогъщ княз, херцог и пр. и пр.“. — Господа съюзниците — продължи херцогът — са ни изоставили и са сключили сепаративен мир с неприятеля.

— Такава е съдбата на всички съюзи — каза Гарсхатахин. — Холандците щяха да ни сервират същото, ако не бяхме ги изпреварили в Утрехт^[3].

— Вие пускате шеги, сър — каза херцогът и се намръщи, за да покаже, че сега съвсем не му е до смях, — а нашата работа става доста сериозна. Предполагам, че никой от господата не би препоръчал да навлизаме по-навътре в страната, щом сега нямаме поддръжката нито на добре настроени планинци, нито на пехотата на Инвърснайд, нали?

Всички единодушно отговориха, че би било безумие да направят такъв опит.

— Нито пък би било особено разумно — добави херцогът — да останем тук и да се изложим на опасността от нощно нападение. Ето защо предлагам да се оттеглим в Дъхри и Гартартън и оттам да бдим най-внимателно до сутринта. Но преди да се разделим, ще разпитам Роб Рой пред всички ви, за да се убедите със собствените си очи и уши, колко е неуместно да му се дава възможност да върши още беззакония.

Той си даде нарежданията и пленникът бе докаран пред него, с ръце, вързани над лактите и пристегнати към тялото му с конски подпръг, здраво прикрепен отзад. Двама подофицери го държаха, по един от всяка страна, и две редици войници с карабини и натъкнати щикове се строиха за още по-голяма сигурност.

Никога не бях виждал този човек в националната му носия, която много силно подчертаваше особеностите на тялото му. Гъста, буйна, червена коса, която шапката и перуката на носията на Долна Шотландия до голяма степен бяха прикривали, се подаваше под планинското му кепе и оправдаваше названието Рой или Червенокосия, с което той е много добре известен в Долна Шотландия и е което навярно още го помнят. От края на фустанелата до късите му чорапи се виждаха голите му крака, покрити с гъсти къси червени косми,

особено по колената, които и в това отношение, и по отношение на здравите им, силни мускули приличаха на краката на червен планински шотландски бик и също оправдаваха позвицето му — Червенокосия. Изобщо благодарение на променения му от облеклото вид, а може би поради това, че вече знаех, истинския му страшен характер, той ми се видя толкова по-див и по-внушителен от преди, че едва го познах.

Той се държеше дръзко, свободно, доколкото му позволяваха въжетата (с които беше вързан), надменно и дори с достойнство. Поклони се на херцога, кимна на Гарсхатахин и на другите и доста се изненада, като видя, че и аз съм там.

— Отдавна не сме се срещали, господин Камбел — каза херцогът.

— Така е, милорд. По-добре да беше по време, когато (поглеждайки вързаните си ръце) можех да ви поздравя, както подобава — но ще му дойде времето.

— Сега му е времето, господин Камбел — отговори херцогът, — защото часовете, когато трябва да свършите с всичките си земни дела, бързо се изнизват. Не казвам това, за да ви нанесе обида в този тежък за вас момент, но вие сам навярно си давате сметка, че сте към края на кариерата си. Аз не отричам, че понякога може да сте вършили по-малко зло от други в този лош занаят, че може и от време на време да сте проявявали талант и дори един нрав, от който би могло да се очаква нещо по-добро. Но вие съзнавате от колко време вече всявате страх и ужас и потискате една мирна страна и с какво насилие поддържате и разширявате узурпираната от вас власт. Накратко, вие знаете, че сте заслужили смъртта и че трябва да се готвите за нея.

— Милорде — каза Роб Рой, — макар да дължа нещастията си на ваша светлост, никога не бих казал, че вие нарочно и съзнателно сте ги причинили. Милорде, ако бях пожелал, ваша светлост днес нямаше да ме съдите, защото три пъти сте се случвали достатъчно близо, за да се прицеля във вас, когато си мислехте само за червените сърни, а рядко ме е видял някой да не улуча целта си. Но колкото до тези, които са ви говорили лошо за мен и са ви настроили зле против един човек, който някога живееше мирно и чинно, не по-малко от кой да е друг гражданин в страната, и които, прикривайки се зад вашето име, са ме тласнали към крайности, на тях отчасти съм си отмъстил, и въпреки

това, което ваша светлост казва, очаквам да поживея, за да им отмъстя докрай.

— Зная — каза херцогът, все по-разгневен, — че сте решителен и безсрамен злодей, който веднаж закълне ли се да направи зло, ще го изпълни. Но ще имам грижата да ви попреча. Единствените ви врагове са собствените ви злодеяния.

— Ако се наричах Грейъм вместо Камбел, може би нямаше толкова да ми се натяква за тях — отговори Роб Рой с упорита решителност.

— Добре ще направите, сър — каза херцогът, — да предупредите жена си и семейството си и привържениците си да внимават как ще се отнасят с господата, които сега са в техни ръце, защото аз десеторно ще си отплатя на тях, на целия им род и на съюзниците им, ако и най-малко пострада кой да е от поданиците на негово величество.

— Милорде — отвърна Рой, — никой от враговете ми не може да твърди, че съм кръвожаден човек, и ако сега бях при своите хора, можех да управлявам четири-петстотин планинци толкова лесно, колкото ваша светлост командувате тези осем-десет лакеи и слуги. Но ако ваша светлост е твърдо решен да лиши един дом от главата на семейството, може да сте сто на сто сигурен, че членовете на това семейство ще започнат да действуват съвсем своеволно. Обаче, каквото и да стане, има един честен човек, един мой роднина, който не трябва да пострада. Има ли тук някой, който иска да направи една добра услуга на Макгрегър — той може и да му се отблагодари, макар ръцете му сега да са вързани.

Шотландецът, който бе предал писмото на херцога, отговори:

— Аз ще направя, каквото искаш, Макгрегър.

Той се приближи и пленникът му каза какво да предаде на жена му, но не разбрах думите, защото говореше на гелски. Почти бях уверен, обаче, че ѝ пращаше указания във връзка с мерките, които трябваше да се вземат за безопасността на господин Джарви.

— Виждали ли сте подобно нахалство? — каза херцогът. — Той разчита на това, че е пратеник. Поведението му е също като това на господарите му, които ни поканиха да се съюзим срещу тези разбойници и които ни зарязаха, щом се постигна споразумение последните да им отстъпят Болкидърските земи, заради които се карат.

*Не вярвай и на родния си брат —
мени си често плащът своя цвят!*

— Великият ви прадед никога не е казвал такова нещо, милорд — отговори майор Галбрейт, — и позволявам си най-чинно да забележа, че и ваша светлост не бихте имали случай да го кажете, ако бихте се съгласили да се търси правдата от самия първоизточник. — Върнете на честния човек откраднатата кобила, оставете всяка глава да си носи собствената шапка, и в Ленъкс ще се въдвори ред между тамошното население.

— Мълчете, мълчете Гарсхатахин! — каза херцогът. — Опасно е за вас да държите такъв език с когото и да било, особено с мен. Но предполагам, че се смятате за привилегирован човек. Моля да отведете частта си към Гартартън, а аз лично ще съпровожда пленника до Дъхри и ще ви пратя заповедите си утре. Ще благоволите да не давате отпусък на никого от войниците си.

— Ето ти пак заповеди и контразаповеди — процеди Гарсхйтахин през зъби. — Но търпение! Ще потърпим още малко. Един ден с вас може да си играем на „стани ти, да седна аз, че кралят иде“.

Сега се построиха двата отряда кавалерия и се приготвиха да тръгнат, та по светло да стигнат до мястото, дето щяха да нощуват. Дадоха ми да разбера, без изрично да ме поканят, че трябва да тръгна с тях; и видях, че макар вече да не ме считаха за пленник, все още ме гледаха с известно подозрение. Това бяха действително опасни времена: борбата между привържениците на Стюартите и на хановерианците така разделяше страната, постоянните спорове и разпри между горношотландци и долношотландци, както и безбройните кръвни вражди, породени по необясними причини между големите знатни шотландски семейства, възбуждаха такава всеобща подозрителност, че всеки, който пътуваше сам и незащитен, почти неминуемо имаше неприятности.

Аз обаче, като нямаше друг изход, се съгласих, макар и неохотно, да вървя с тях, утешавайки се с мисълта, че ще мога да науча нещо от разбойника за Рашли и неговите интриги. Бих бил несправедлив към себе си, ако не добавя, че намеренията ми не бяха чисто егоистични.

Странният ми познайник твърде много ме интересуваше, за да ми липсва желание да му услужа по приемлив за него начин, доколкото можех, в тежкото положение, в което се намираше.

[1] Тук навярно се касае за сраженията при Престънианс и при Фолкърк, което ни кара да отнесем датата на мемоарите след 1745 г. — Б. а. ↑

[2] Магарешкият бодил е национална емблема на Шотландия и един от най-старите и рицарски ордени. — Б. пр. ↑

[3] По време на войната за испанското наследство, която завършила с мира в Утрехт (1713 г.), имало сериозни разногласия между Англия и Нидерландия, които участвали в съюза против Франция и Испания. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXIII

*Без да потърси брода, мигом
заплува във реката;
а щом моравата достигна,
той плю си на краката.*

„Гил Морис“^[1]

Чукарите и клисурите от двете страни на долината сега ехтяха от тръбите на кавалерията, която, строена в два отряда, заслiza с лек тръс. Отрядът под командата на майор Галбрейт скоро сви надясно и премина река Форт, за да заеме определената за нощуване квартира — доколкото схванах, един стар замък в околността. Преминавайки реката, те представляваха много живописна гледка, но скоро се загубиха от погледа ни, като поеха по пътя, който лъкатушеше по гористия бряг отсреща.

Ние продължихме похода си при доста добър ред. За да предотврати опасността от бягство, херцогът бе наредил да поставят пленника на кон, седнал зад един от свитата му, наречен, както ми съобщиха, Евън от Бригландрз, един от най-едрите и най-силните в отряда. Бяха препасали телата на двамата с подпръг така, че, пристегнат с тока на гърдите на здравия селянин, беше изключено Роб Рой да се освободи от пазача си. Заповядаха ми да стоя съвсем близо до тях и за целта ми дадох един полкови кон. Обкръжени бяхме от войници толкова гъсто, колкото позволяваше ширината на пътя, и винаги имаше поне един, ако не двама от всяка страна, с пистолет в ръка. На Андрю Феъсървис, възседнал едно планинско конче, което бяха задигнали някъде като плячка, разрешиха да язди с останалите прислужници, много от които придружаваха походната колона, без обаче да бъдат в редиците на редовно обучените войници.

Така преминахме известно разстояние, докато стигнахме до едно място, където и ние трябваше да прекосим реката. Форт, понеже извира от езеро, е много дълбока, дори където не е особено широка, и за да стигнем брода, заслизахме по неравен стръмен дол, по който можеше да се движи само един ездач. Когато тези, които се намираха в средата и в тила на малкия ни отряд, се поспряха на брега, докато първите редици се изнижат, доста се забавихме, както обикновено става при такива случаи, и дори настана малко бъркотия. Няколко конници, които не бяха от редовните войници на ескадрона, започнаха да се трупат около брода съвсем безредно и станаха причина безредието им отчасти да обхване и редиците на кавалеристите, макар че те бяха доста добре обучени.

Именно при това струпване на брега чух Роб Рой да шепне в ухото на ездача, зад когото седеше в седлото:

— Баща ти, Евън, не би закарал един стар приятел на заколение като теле, ако ще да му заповядат всички херцози на света.

Евън не отговори, но сви рамене, като човек, който иска по този начин да покаже, че върши това не по свое желание.

— И когато Макгрегъровци слязат в долината и видиш пустите кошари, окървавеното огнище, и огнени езици да святкат между гредите на къщата ти, тогава може би ще си помислиш, Евън, че ако твоят приятел Роб ги възглавяваше, би ти оцеляло всичко, което и сърцето ще те заболи да загубиш.

Евън отново сви рамене и запъшка, но нищо не каза.

— Обидно е — продължи Роб, шепнейки укорите си толкова тихо в ухото на Евън, че само аз ги чувах, а аз съвсем не се считах задължен да му попреча да се спаси, — обидно е, като си помисли човек, че Евън от Бриглан্ডз, комуто Роб Макгрегър е помагал с ръката, със сабята си и с кесията си, държи повече на сръдната на един големец, отколкото на живота на един приятел.

Евън видимо бе силно развълнуван, но мълчеше. Чухме гласа на херцога, който викаше от отсрещния бряг: „Доведете пленника!“

Евън поведе коня си и точно когато Роб му казваше: „Недей смята, че един скъсан каиш струва повече от кръвта на някой Макгрегър, защото ще имаш да даваш сметка на тоя свят, пък и на оня“, те бързо минаха край мен и впускайки се стремително напред, навлязоха във водата.

— Още не, сър, още не — се обърна към мен един от войниците, когато се готвех да ги последвам, и няколко конници се втурнаха към реката, като ме принудиха да се отместя встрани.

Видях как херцогът на отсрещния бряг в гаснещата светлина на деня командува хората си да се строят, както излизаха от реката, едни по-горе, други по-долу. Мнозина вече бяха преминали, някои бяха във водата, а останалите се готвеха да ги последват, когато внезапно се чу плясък, който ми подсказа, че красноречието на Макгрегър бе успяло да убеди Евън да му даде свобода и възможност да се спаси. Херцогът също чу шума и веднага се досети какво означава.

— Куче! — извика той на Евън, когато последният стъпи на брега. — Къде ти е пленникът?

И без да дочака да чуе извинението, което изплашеният васал започна да мънка, изстреля един куршум в главата му — не разбрах смъртоносен, или не — и извика:

— Господа, разпръснете се и гонете негодника. Сто лири на онзи, който хване Роб Рой!

Веднага настъпи голямо оживление и суматоха. Роб Рой, който се бе освободил от каиша, без съмнение когато Евън отпусна токата на колана си, се беше смъкнал откъм задницата на коня и веднага се бе гмурнал, минавайки под корема на коня на плуващия от лявата му страна кавалерист. Но тъй като бе принуден за миг да се подаде на повърхността, за да поеме въздух, карираният му шал веднага бе забелязан от войниците и някои от тях се хвърлиха в реката, без дори да помислят за собствената си безопасност, впускайки се, както казват на шотландски, „през вирове и потоци“, като ту плуваха с конете си, ту ги загубваха и правеха отчаяни усилия да не се удавят. Други, по-малко ревностни или по-благоразумни, се разпръснаха в различни посоки и галопираха нагоре-надолу край брега, за да следят местата, където беглецът можеше да се измъкне от водата. Викането и кряскането, зовът за помощ от различни места, където бяха видели или им се бе сторило, че са видели следи от този, когото търсеха; честите изстрели от пистолети и карабини, насочени към всеки предмет, който възбуждаше и най-малкото подозрение; многобройните конници, които препускаха насам-натам, като ту влизаха, ту излизаха от реката и с широките си прави саби удряха по всичко, което привличаше вниманието им, и напразните усилия на офицерите да въдворят ред —

всичко това, в такава дива природа и в полумрака на една есенна вечер, представляваше от себе си най-невъобразимата врява и бъркотия, които бях виждал дотогава. Аз действително станах самотен зрител на тази гледка, защото целият ни отряд се бе разпръснал, за да гони беглеца или поне да наблюдава как го търсят. Нещо повече, което още тогава подозирах, а впоследствие узнах с положителност, много от най-дейните, които гледаха да го издебнат из засада или да го хванат, всъщност най-малко желяеха това и викаха наред с другите, за да увеличат общата врява и да улеснят по този начин бягството на Роб.

Наистина за един толкова опитен плувец като разбойника не бе трудно да избяга, след като се бе изплъзнал от гонителите си още в самото начало. По едно време за малко не го хванаха и започнаха да нанасят удари във водата съвсем близо до него. Тази сцена много ми напомняше лова на видри, който бях виждал в Озбълдистън Хол. Кучетата откриват животното, защото то е принудено да си подава муцуната над водата, за да си поеме, въздух, но успява да им се изплъзне, като се гмурне отново, освежено от дишането. Макгрегър обаче приложи една хитрост, с която видрата не можеше да си послужи. Когато гонителите му го настигнаха, той успя незабелязан от никого да свали шала си и да го пусне да плува по водата, което веднага привлече вниманието на всички. По този начин много конници тръгнаха по погрешна диря и няколко изстрела и удара със саби попаднаха далеч от този, за когото бяха предназначени.

Щом веднъж беглецът се изгуби от погледа им, стана почти невъзможно да го уловят, защото на много места реката бе съвсем недостъпна, поради стръмните си брегове или поради горичките от елши, тополи и брези, чиито клони висяха над самия бряг и препречваха пътя на конниците. При гонитбата войниците бяха допуснали редица грешки, случиха им се злополуки, а и настъпващата нощ правеше задачата им по-безнадеждна с всеки изминат момент. Някои от тях попаднаха във водовъртежи и само благодарение на помощта на другарите си не се удавиха. Други, ранени от куршуми или удари, нанесени им с шпаги по време на бъркотията, молеха за помощ или се заканваха да си отмъстят и в един-два случая се стигна до сбиване. Ето защо тръбите изсвириха отбой и оповестиха, че командирът, колкото и неохотно, засега беше загубил надеждата да хване пленника, който толкова неочаквано му се бе изплъзнал, и

войниците започнаха бавно и без желание и с кавги помежду си да се връщат и да се строят. Видях тъмните им очертания, когато се строяваха на южния бряг на реката, чийто ромон, до неотдавна заглушаван от силните викове за мът при гонитбата, сега се смесваше с дрезгавите, сърдити гласове на разочарованите конници.

До този момент аз бях само наблюдател, макар и далеч не незаинтересован наблюдател, на тази необикновена случка. Но сега изведнъж чух един глас да вика:

— Къде е непознатият англичанин? Той даде на Роб Рой нож да си пререже ремъка.

— Да направим сипаничавия англичанин на кайма! — провикна се друг глас.

— Да му натъпчем черепа с куршуми! — каза трети.

— Да му намущкаме десетина сантиметра студена стомана в гърдите! — изрева четвърти.

Чух няколко конници да препускат насам-натам, без съмнение с човечното намерение да изпълнят тези заплахи. Веднага си дадох сметка в какво опасно положение се намирам и че въоръжени мъже, неспособни да овладеят обхваналата ги ярост, навярно първо биха ме застреляли и насекли на парчета, а едва после биха се спрели да разследват дали действуват справедливо. Убеден, че това ме чака, скочих от коня си и като го пуснах да върви, се втурнах в един храсталак от елши, където, пред вид на сгъстяващия се мрак, мислех, че едва ли ще ме открият. Ако бях достатъчно близо до херцога, за да го моля за закрила, бих сторил това, но той вече бе започнал да се оттегля и на левия бряг на реката не видях нито един офицер с достатъчно влияние пред войниците, за да ме защити, ако се предам. Струваше ми се, че при такива обстоятелства никакви правила на честта не можеха да изискват да излагам живота си на излишен риск. Първата ми мисъл, когато врявата понамаля и все по-рядко започна да се чува конски тропот около скривалището ми, бе да потърся квартирата на херцога, когато всичко утихне, и да му се предам като поданик на краля и като човек, който няма защо да се бои от правосъдието, и като странник, който има пълно право да очаква закрила и гостоприемство. Ето защо аз се измъкнах от скривалището си и се огледах наоколо.

Беше вече притъмняло, на отсамната страна на реката почти нямаше войници, чувах само далечния тропот на преминалите оттатък коне и тъжния провлечен звук на тръбите, който отекваше в гората, зовейки изостаналите войници. И така, аз се оказах в много трудно положение. Нямах кон, а дълбоките, буйни води на реката, размътена от неотдавнашната бурна сцена, която се бе разиграла из коритото ѝ, и която изглеждаше още по-мътна при слабата лунна светлина, никак не привличаха един пешак, който съвсем не бе свикнал да гази реки и който току-що беше видял как затъват конници в опасните ѝ води чак до дъгата на седлата си. От друга страна, ако останех на отсамния бряг на реката, нямаше други изгледи, освен да туря край на натрупалата се през деня и миналата нощ умора, като прекарам настъпващата вече нощ на открито върху склона на един шотландски хълм.

Като поразмислих, дойде ми на ум, че Феъсървис, който сигурно бе преминал реката с останалите слуги, следвайки нахалния си обичай винаги да се тика между първите, положително бе осведомил херцога или съответните компетентни власти кой съм и какво обществено положение заемам. Следователно не се налагаше да се явя пред него незабавно, с риск да се удавя в реката или да не смогна да настигна ескадрона, в случай че успея да се добера до другия бряг благополучно, или най-накрая, да бъда съсечен, право или криво, от някой изостанал войник, който може да сметне, че такъв акт на отлично изпълнен дълг ще послужи като много удобно извинение за късното му появяване в строя. По тези съображения реших да се отправя обратно към ханчето, където бях прекарал миналата нощ. От привържениците на Роб Рой нямаше защо да се опасявам: той сега беше на свобода и бях уверен, че ако случайно попадна на негови хора, новината за бягството му ще ми осигури закрилата им. По този начин също така бих могъл да докажа, че нямам никакво намерение да изоставя господин Джарви в трудното положение, в което бе попаднал главно заради мен. И най-накрая, само в тези среди можех да се надявам да чуя новини за Рашли и книгата на баща ми, което бе основната цел на това свързано с толкова опасни приключения пътуване. Ето защо не помислих вече да преплувам реката Форт същата вечер и обръщайки гръб на брода при Фру, поех обратно към селцето Абърфойл.

Острият, мразовит вятър, който от време на време подухваше, разгони облаците, които иначе може би щяха да дремят над долината до сутринта. И макар да не можеше напълно да разпръсне мъглата, все пак я разкъса в объркани и постоянно променящи се маси, които ту витаеха около планинските върхове, ту пълнеха сякаш с гъсти и огромни потоци дим дълбоките долчинки, където цели блокове от брекчия, откъртени от канарите, се бяха изтърколили, оставяйки след себе си осеяни с камъни дерета, които приличаха на безводно речно корито. Луната, която вече се беше издигнала високо и блестеше ярко в мразовития въздух, посребряваше лъкатушките на реката и върховете и урвите, които прозираха през мъглата, като там, където тя бе най-гъста, лунните лъчи сякаш се поглъщаха от пухкавата ѝ белота, а дето, на места, се виждаха по-редки клъбца от изпарения, луната им придаваше леко замъглена прозрачност, така че изглеждаха като ефирен сребрист воал. Колкото и пълно с неизвестност да беше положението ми, една толкова романтична гледка, както и ободряващото въздействие на ледения въздух, повиши настроението ми и възстанови силите ми. Искаше ми се да се отърся от грижите си, да нехая за всякаква опасност, и неволно засвирих с уста в такт със стъпките си, които студът ме караше да ускорявам. И колкото по-силно и гордо туптеше у мен пулсът на живота, толкова повече се засилваше увереността ми в собствените ми сили, в смелостта и находчивостта ми. Дотолкова бях погълнат от тези мисли и от чувствата, които се пораждаха, че не чух как двама конници ме настигнаха, докато не се изравниха с мен, единият отляво, другият отдясно, и този отляво, спирайки коня си, не ме заговори на английски:

— Е, приятелю, накъде толкова късно?

— Към вечерята и кревата си в Абърфойл — отвърнах аз.

— Може ли да се мине през проходите? — попита той със същия заповеднически тон.

— Не знам — отговорих аз, — но ще разбере, като стигна там. Обаче — добавих аз, като си спомних за съдбата на Морис, — ако сте англичанин и странник по тия места, съветвам ви да се върнете, докато се зазори. Имаше размирици в околността и бих се поколебал да кажа, че е напълно безопасно за хора, които не са тукашни.

— Войниците отстъпиха, нали? — бе отговорът.

— Отстъпиха, и как още! И един отряд начело с офицера бе разбит и пленен.

— Сигурен ли сте! — запита конникът.

— Толкова сигурен, колкото че ви чувам да говорите сега — отвърнах аз. — Бях неволен свидетел на схватката.

— Неволен! Значи, не участвувахте в нея?

— Не, разбира се — отговорих аз. — Бях задържан от кралския офицер.

— В какво бяхте заподозрян? Кой сте и как се казвате? — продължи той.

— Съвсем не разбирам, сър — рекох аз, — защо е необходимо да отговоря на толкова въпроси, зададени от съвсем непознат човек. Казах ви достатъчно, за да ви убедя, че отивате в една опасна и размирна страна. Ако решите да продължите пътя си, то си е ваша работа. Но не ви попитах как се казвате и с каква цел пътувате и ще бъдете така любезен да не ме питате и мен.

— Господин Франсис Озбълдистън — каза другият конник с глас, който ме накара да потръпна, — не би трябвало да свири любимите си мелодии, когато желае да не го познаят.

И Даяна Върнън — защото именно тя, увита в мантия за езда, се беше обадила — изсвири с уста, като закачливо ми подражаваше, втората част на мелодията, която подсвирквах, когато те ме настигнаха.

— Боже господи! — извиках аз, като ударен от гръм. — Нима сте вие, госпожице Върнън, в такова място, в такъв час, в такава размирна страна, в такава...

— В такова мъжко облекло, ще кажете. Но какво да се прави? В края на краищата, философията на несравнимия ефрейтор Ним^[2] е най-добрата: всичко става, както е отредено *parca verbal*^[3].

Докато тя говореше, аз използвах един необикновено светъл лъч, за да резгледам нейния другар, защото лесно може да предположите, че като видях госпожица Върнън в такова усамотено място, на толкова опасно пътуване и под закрилата само на един господин, у мен веднага възникна ревност и изненада. Гласът на конника нямаше дълбоката мелодичност на гласа на Рашли, а беше повисок и повелителен. При това, както седеше на коня си, той изглеждаше много по-едър от главния обект на моята ненавист и подозрения. Говорът му също не приличаше на някой от останалите ми

братовчеди. В него имаше онова неуловимо качество, по което различаваме разумния и възпитан човек, дори и в първите няколко фрази, които изрича.

Непознатият, който ми създаде такава тревога, явно искаше, да избегне изпитателния ми поглед.

— Даяна — каза той с нежен, но властен тон. — Предай на братовчеда си това, което му принадлежи, и да не се бавим повече тук.

Междувременно Даяна бе извадила една касетка и навеждайки се от коня си към мен, продума с глас, който показваше, че усилията ѝ да поддържа свойствения си полушеговит тон се бореха с едно по-дълбоко и по-сериозно чувство:

— Както виждате, скъпи ми братовчеде, родена съм да бъда ваш ангел хранител. Рашли бе принуден да предаде плячката си и ако бяхме стигнали същото това село Абърфойл снощи, както възнамерявахме, щях да намеря някоя шотландска силфида, която би се понесла из въздуха да ви предаде тези символи на търговско благополучие. Но ни попречиха великани и змейове. А съвременните странстващи рицари и девойки, колкото и да са смели, не бива, както нявга, да се излагат на излишни опасности. И вие също не се излагайте, драги ми братовчеде.

— Даяна — каза другарят ѝ, — позволи ми да те предупредя още веднаж, че става късно и още сме далеч от дома.

— Ей, сега, сър, ей сега. Спомнете си — добави тя с въздишка, — че доскоро съм държана в подчинение, пък и освен това още не съм дала пакета на братовчеда си, не съм се сбогувала с него — завинаги. Да, Франк — каза тя, — завинаги. Нас ни дели пропаст, пропаст на неминуема гибел. Вие не бива да ни следвате там, където отиваме. Не бива да участвувате в това, което вършим. Сбогом — бъдете щастлив!

Както се бе навела от коня си — шотландско пони, — лицето и, може би не съвсем мимо волята ѝ, се докосна до моето. Тя стисна ръката ми, а сълзата, която трептеше на окото ѝ, се търкули по моята буза вместо по нейната. Това беше незабравим момент, неизразимо скръбен, и все пак примесен с едно толкова дълбоко успокояващо и затрогващо чувство, щото веднага отпусна всички прегради на сърцето ми. То действително трая само един миг, защото, съвземайки се веднага от чувството, на което неволно се бе отдала, тя даде знак на другаря си, че е готова да продължи с него, и пришпорвайки конете си в ускорен тръс, те скоро се отдалечиха от мястото, където стоях.

Бог ми е свидетел, че ако тялото и езикът ми се сковаха дотам, че не бях в състояние нито да отвърна на несмелата ласка на госпожица Върнън, нито дори на прощалния ѝ поздрав, това не се дължеше на безразличие от моя страна. Макар и думата да стигна до езика ми, тя сякаш се задави в гърлото ми, както съдбоносната дума „виновен“, която подсъдимият изрича с пълното съзнание, че не може да не последва смъртно наказание. Бях като вцепенен от изненада, от скръб. Стоях неподвижно с пакета в ръка, загледан подире им, сякаш се мъчех да преброя искрите, които излитаха изпод копитата на конете им. Продължих да гледам с втренчен поглед, дори когато вече не се виждаха никакви искри, и да се ослушвам за тропота на конете им дълго след като и последният звук бе замрял. Най-после очите ми, уморени от дългото виране по посока на невидимите вече конници, се наляха със сълзи. Изтрих ги машинално, почти без да съзнавам, че текат, но те се лееха все по-обилно. Усетих как ме стягат гърлото и гърдите, обхвана ме необузданата мъка на нещастния Лир. И като седнах край пътя, от очите ми рухнаха първите и най-горчиви сълзи, които бях изплакал от детинството си насам.

[1] Гал Морис — герой на едноименната шотландска балада, благороден разбойник. — Б. пр. ↑

[2] Действащо лице от Шекспировата историческа драма „Хенри V“. — Б. пр. ↑

[3] Буквално: малко думи (лат.), т.е. няколко думи изчерпват въпроса, повече не бива да се казва. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXIV

Дангъл: Ей богу, струва ми се, че е по-трудно да разбереш тълкователя от автора.

От „Критикът“ на Шеридан^[1]

Едва бях дал воля на чувствата си, когато се засрамах от собствената си слабост. Спомних си, че от известно време се стараех, щом се сетя за Даяна Върнън, да я считам за приятелка, за чието щастие, естествено, винаги щях да съм загрижен, но с която почти никак вече не можех да поддържам връзки. Но почти нескритата ѝ нежност, както и внезапната ни романтична среща в такова неочаквано място, ме завариха съвсем неподготвен. Аз, обаче, се съвзех по-скоро, отколкото можеше да се очаква, и без да чакам да си изясня мотивите си, продължих пътя си по пътеката, по която вървях, когато ме настигна това странно и неочаквано видение.

Не престъпвам нарежданията ѝ — си мислех аз, — които тя така трогателно ми даде, защото просто продължавам собственото си пътешествие по единствения отворен път. Ако съм успял да получа обратно книгата на баща си, все още остава мой дълг да се погрижа да освободя глазгоуския си приятел от едно положение, в което попадна заради мен. Пък и къде другаде мога да намеря място за пренощуване освен в ханчето в Абърфойл? Те също трябва да отседнат там, защото е невъзможно пътници на кон да продължат нататък. Е, тогава пак ще се срещнем, ще се срещнем може би за последен път, но ще я видя, ще чуя гласа ѝ. Ще разбера кой е щастливецът, който има над нея властта на съпруг. Ще науча дали в трудния път, който тя изглежда е поела, има затруднения, които бих могъл да се опитам да премахна, или дали има

нещо, което мога да направя, за да изразя благодарността си за нейната щедрост, за безкористното ѝ приятелство.

Както си разсъждавах сам, замаскирайки с всякакви правдоподобни доводи, които ми хрумваха, горещото си желание още веднаж да видя братовчедката си и да разговарям с нея, някой внезапно ме потупа по рамото. Дълбокият глас на един планинец, който ме беше настигнал, макар и да вървах с много бърз ход, ме поздрави с думите:

— Славна нощ, господин Озбълдистън. И друг път сме се срещали по тъмно.

Веднага разпознах гласа на Макгрегър. Той беше успял да се изплъзне от преследвачите си и сега бягаше към собствените си планини при своите хора. Той също така бе успял да се въоръжи, навярно в дома на някой от привържениците си, защото носеше на рамо мускет, а на бедрото си традиционните шотландски оръжия. Ако бях в обикновеното си разположение на духа, може би нямаше да ми бъде особено приятно да се озова сам с такава личност и в такова положение, толкова късно през нощта: Защото, макар и да бях свикнал да гледам по-скоро приятелски на Роб Рой, трябва да призная съвсем откровено, че щом заприказваше той, цял настръхвах. Говорът на планинците звучи някак дълбоко и глухо, поради гърлените звуци, с които изобилствува езикът им и те обикновено говорят много натъртено. Освен тези национални особености в говора и в държането на Роб Рой имаше една суровост, свойствена на безстрашен дух, който нито се изненадва, нито се вълнува от това, което става около него, колкото и да е ужасно, печално и неочаквано. Опасностите и безкрайната увереност в собствените му сили и мъдрост го бяха направили безстрашен, а пълният с изненади хайдушки живот бе притъпил състраданието му към другите хора, макар опасностите и грешките му да не бяха го направили съвсем безчувствен. И не трябва да се забравя, че аз неотдавна бях свидетел, как последователите му най-зверски убиха един невъоръжен човек, който се молеше за живота си.

Но бях в такова състояние, че се зарадвах да срещна главатаря на разбойниците, за да се разсея от възбудените си мъчителни мисли. И все пак хранех известна надежда, че той може да ме изведе от лабиринта, в който съдбата ме бе ввлякла. Ето защо сърдечно

отговорих на поздрава му и му честитих за недавнашното му бягство при крайно неблагоприятни обстоятелства.

— Да — отговори той, — докато не ти вържат примката, винаги могат да се очакват изненади. Но опасността, в която се намирах, беше по-малка, отколкото предполагате, защото не познавате страната. От тези, които имаха заповед да ме хванат, да ме пазят и отново да ме уловят, една част, петдесет на сто, както би се изразил братовчед ми Никъл Джарви, нямаха никакво желание да бъда хванат, нито задържан, нито уловен отново. И така, имах да се справям само с една четвърт от петдесет-шестдесет души.

— Но те ви стигаха, нали? — отговорих аз.

— Не знам — каза той, — но едно знам, че ако всички мои неприятели между тях бяха на полето пред селото Абърфойл, бих ги повалил с широката си сабя един след друг.

След това той ме разпита за приключенията ми, откакто бяхме навлезли в неговата страна, и от все сърце се смя, когато му разправих за боя ни в ханчето и за подвизите на съветника с нажежения ръжен.

— Чест и слава на Глазгоу! Да бъда проклет като Кромуел, ако пожелае да видя нещо по-интересно от това, Никъл Джарви да пърлишала на Ивърах като овча глава, прикlescена в маши. Но братовчед ми Джарви — добави той с по-сериозен тон — също има благородна кръв в жилите си, макар, за съжаление, да са го научили на един миролюбив занаят, който не може да не притъпи бойкия дух у всекиго. Сега разбирате защо ми бе невъзможно да ви приема в селото Абърфойл, както възнамерявах. Докато бях в Глазгоу два-три дни по работа на краля, ми бяха приготвили тука капан, но аз им обърках плановете. Няма вече да им се удаде да насъскат един клан срещу друг, както досега. Надявам се скоро да видя деня, когато всички планинци от Горна Шотландия ще застанат рамо до рамо. Но какво стана с вас после?

Разправих му за пристигането на капитан Торнтън и отряда му, затова как съветникът и аз бяхме арестувани под предлог, че сме съмнителни лица. А когато той ме разпита по-подробно, си спомних, че офицерът бе споменал, че освен дето името ми възбудило у него подозрение, той имал нареждане да задържи един по-стар и един помлад човек, а ние сме отговаряли на дадените му указания. Това отново развесели разбойника.

— Да пукна — каза той, — ако глупаците не са взели моя приятел съветника за негово превъзходителство, а вас за Даяна Върнън! Глупаци! Кръгли глупаци!

— Госпожица Върнън... — казах аз с известно колебание, цял нащрек да чуя отговора — тя още ли се казва така? Тя преда малко мина отгук с един господин, който се държеше като че ли има власт над нея.

— Да, да — отговори Роб, — сега тя е под законна опека и крайно време беше, защото си е луда глава. Смела девойка е, от нищо страх няма. Жалко, че негово превъзходителство е май старичък. Такъв като вас или сина ми Хамиш по би й подхождал по години.

Изведнъж рухнаха всички въздушни кули, които въображението ми, въпреки гласа на разума, толкова често си бе строило. И макар всъщност да нямах никакви основания да очаквам друго, тъй като не можех да предполагам, че Даяна ще пътува в такава страна в толкова късен час с човек, който няма законно право да я закриля, тази новина ме порази като страшен удар и когато Макгрегър настоя да продължа разказа си, аз чух гласа му, без да разбирам какво ми говори.

— Да не ви прилоша? — каза той най-после, след като два пъти не получи от мен отговор. — Всичко, което стана днес, ви е дошло много, а навярно не сте свикнали на такъв живот.

Любезният му тон ми помогна да се съвзема и ми напомни за положението ми, и аз продължих разказа си, както можах. Роб Рой бе извънредно щастлив да чуе за успешната схватка в дефилето.

— Казват — продължи той, — че кралската плява била по-добра от житото на простосмъртните хора, но, струва ми се, че това не важи за кралските войници, щом се оставят да ги бият една шепа старци, вече извън строя, и младежи, които не са по-хващали оръжие, и жени с хурките си — най-негодните бойци от цялата околност. А Дугъл Грегър, гледай го ти, кой да се надява, че има толкова ум в рунтавата си глава, която никога не е виждала друго покривало, освен собствената му чорлава коса. Но продължавайте, разправяйте, макар че не смея да си помисля, какво ще ми кажете сега, защото, когато моята Хелън се разядоса, става същински дявол. Горката, тя има твърде много причини да бъде огорчена.

Помъчих се по най-деликатен начин да му съобщя как се бяха държали с нас, но явно беше, чу му стана крайно неприятно от

подробностите, които му разправих.

— Какво не бих дал — каза той — да бях у дома тогава! Да обиди чужди хора и отгоре на всичко собствения ми братовчед, който ми е правил толкова добрини! По-добре да бяха опожарили половината от областта Ленъкс в яростта си. Но така е, когато човек разчита на жени и на деца, които нямат нито мярка, нито разум. Всичко това обаче се дължи на онова куче, акцизния агент, който ме предаде, като ми изпрати лъжлива вест от братовчед ви Рашли, да го срещна по кралска работа — тогава сметнах, че се касае за намерението на Гарсхатахин и на част от хората в Ленъкс да се надигнат в полза на крал Джеймс. Но щом чух, че херцогът е там, веднага разбрах, че са ме излъгали. И когато ми вързаха ръцете с подпръг, можех да си представя какво ме чака, защото знаех, че вашият роднина, какъвто си е мошеник, с извинение, спокойно би прибягнал до услугите на такива като него. Дано той да не е замислил този заговор. Наистина ми се видя, че оня Морис ме погледна много особено, когато реших той да остане заложник, за да си осигуря връщането. Но ето, че аз се върнах, макар това да не се дължи на него и на тия, на които служеше. А, пита се, как ще се върне мошеникът, акцизният агент? Обещавам му, че няма да се върне без откуп.

— Морис — казах аз — вече е платил последния откуп, който може да плати всеки смъртен.

— Какво? Какво казахте? — извика моят другар бързо. — Надявам се, че е бил убит в схватката.

— Той бе убит най-хладнокръвно, след като свърши боят, господин Камбел.

— Хладнокръвно? Проклятие! — процеди той през зъби. — Как стана това, сър? Говорете и недейте ме нарича господин или Камбел — сега съм стъпил на родна земя и се казвам Макгрегър.

Той явно бе много ядосан. Но без да обръщам внимание на грубия му тон, накратко и ясно му разправих за смъртта на Морис. Той силно удари приклада на пушката си в земята и започна невъздържано да говори:

— Кълна се пред бога! Такова деяние може да те накара да се откажеш и от семейство, и от клана си, и от родината си, и от жена и деца! И все пак негодникът си търсеше белята. А каква е разликата да гниеш във водата с камък, вързан за шията, или да увиснеш във

въздуха с въже около врата си? И в единия, и в другия случай се задущаваш. А той на мене ми готвеше такава съдба. Все пак бих предпочел да го бяха застреляли с куршум или убили с кама, защото начинът, по който са го убили, ще даде повод за много Злословия. Но всякой си има съдба и когато удари часът, всеки от нас ще умре. А никой не може да отрече, че Хелън Макгрегър има да си откъщава за тежки обиди.

С тези думи той престана въобще да говори по този въпрос и продължи да ме разпитва как съм се освободил от отряда, в който ме бе видял.

С две думи му разказах историята си. Разправих му също как си възвърнах книгата на баща ми, макар че не посмях да изрека името на Даяна, за да не проличи в гласа ми колко съм развълнуван.

— Аз не се съмнявах, че ще ги получите обратно — каза Макгрегър. — Писмото, което ми донесохте, съдържа наставленията на негово превъзходителство по този въпрос. И без съмнение аз исках да помогна в тая работа. Именно затова ви помолих да дойдете в долината. Но навярно негово превъзходителство се е срещнал с Рашли по-скоро, отколкото предполагах.

Най-силно впечатление ми направи първата част на отговора му.

— Значи, писмото, което ви донесох, беше от това лице, което наричат негово превъзходителство. Кой е той и какъв е рангът му и истинското му име?

— Струва ми се — каза Макгрегър, — че щом досега не сте ги узнали, няма особено значение дали ги знаете, или не и затова няма нищо да ви кажа по въпроса. Но аз знаех много добре, че писмото е писано собственоръчно от него. Иначе едва ли бих се загрижил толкова по чужда работа, тъй като имам твърде много собствени грижи, както виждате, и едва се оправям с тях.

Сега си спомних за светлините, които бях виждал в библиотеката, за различните обстоятелства, които бяха възбудили у мене ревност — ръкавицата, раздвижването на гоблена, който прикриваше тайния коридор от стаята на Рашли и, главно, спомних си, че Даяна се бе оттеглила, за да напише, както тогава си мислех, писмото, към което трябваше да прибягна само в случай на крайна нужда. Значи, тя не прекарваше сама времето си, но постоянно е слушала приказките на някой отчаян агент на Стюартите, който тайно

живееше в замъка на чичо й. Други млади жени са се продавали за злато или са се отказвали от първата си любов от суета. Но Даяна бе пожертвувала моята любов и собствените си чувства, за да сподели съдбата на някой отчаян авантюрист и да ходи с него по свърталищата на разбойници посред глуха нощ, със слабата надежда да получи висок ранг и благосъстояние, каквито можеше да даде на привържениците си пародията на кралския двор на Стюартите в Сен-Жермен.^[2]

„Ако е възможно — казах си аз, — ще я видя още веднаж. Ще говоря с нея като приятел, като роднина, за риска, който поема, и ще улесня бягството й във Франция, където би могла по-спокойно и пристойно, както и по-безопасно да изчака изхода на размириците, които политическият интригант, с когото е свързала съдбата си, навярно подготвя.“

— И така, заключавам — казах аз гласно на Макгрегър след около пет минути мълчание, в което бяхме потънали и двамата, — че негово превъзходителство, щом не ми давате друго име за него, е живял в Озбълдистън Хол през цялото време, докато бях там и аз, нали?

— Да, да, така е — и в стаята на Гази девойка, както беше най-разумно.

Тези допълнителни сведения, които не бях поискал, ме огорчиха още повече.

— Но малцина знаеха — добави Макгрегър, — че той се крие там, освен Рашли и сър Хилдебранд. И дума не можеше да става да ви се каже на вас! А останалите младежи там нямат достатъчно ум в главата да пазят тайна, пък покрито мляко котка го не лочи. Ама старият замък си го бива! Мен най ми допада това, че има много кътчета и скривалища. Двадесет-тридесет души могат да се скрият там в някое потулено местенце, а семейството в него би могло да си живее цяла седмица, без да ги открие, което без съмнение би се оказало много удобно при случай. Де да имахме замъци като Озбълдистън Хол в планините при Крейг Ройстън! А на нас, горките планинци, горите и пещерите трябва да ни служат за жилище.

— Навярно негово превъзходителство е знаел за първото нещастие, което сполетя...

Без да искам, се запънах.

— Щяхте да кажете Морис? — каза Роб Рой спокойно, твърде много свикнал с всякакво насилие, за да трае особено дълго обладалото го в първия момент вълнение. — От сърце се смеех на този хитрец, но след злополучната история при езерото, вече не ми е до смях. Не, не, неговото превъзходителство не знаеше нищо за тази работа. Това е наше дело с Рашли. Но после стана весело — Рашли, какъвто си е хитър, взема, та нагласи работата така, че подозрението да падне върху вас: вие, още щом ви видя, не му допаднахте; пък госпожица Дай не ни остави на мира, докато не оправихме кашата, дето я бяхме забъркали, и не ви измъкнахме от лапите на правосъдието. А оня изплашен гарван, Морис, загуби и ума и дума, като видя истинския виновник, точно когато обвиняваше невинния човек; ами оня, секретарят, какъв чешит! Ами съдията — тоя пияница? Ха, ха! Колко пъти ми е досмешавало, като си спомня тая история! А сега мога само да помоля да прочетат някоя и друга молитва за успокоение душата на нещастника.

— Мога ли да узная как госпожица Върнън е придобила толкова силно влияние над Рашли и съзаклятниците му, че да ви накара да промените плановете си? — попитах аз.

— Моите планове? Та това съвсем не бяха мои планове. Никой не може да каже за мен, че съм стоварвал мои грижи на чужд гръб. Всичко беше дело на Рашли. Но тя без съмнение имаше голямо влияние върху нас двамата, поради това, че негово превъзходителство много я обича, както и защото бе посветена в твърде много тайни, за да гледаме леко на една такава работа. Да вземат дяволите онзи — извика той в заключение, — който поверява тайна на жена или пък ѝ дава много власт. На глупаци не бива да се дава нож в ръка.

Бяхме вече на четвърт миля от селото, когато трима планинци изскочиха срещу нас с насочени пушки и ни заповядаха да спрем и да кажем по каква работа идваме насам. Само една, единствена дума — Грегърах, — изречена с дълбокия повелителен глас на моя другар, ги накара да извикат, по-скоро да изреват от щастие, когато познаха главатаря си. Единият от тях, захвърляйки пушката си, така здраво прегърна водача си за колената, щото последният едва се измъкна, и същевременно го заля с поток от поздравления, които от време на време избиваха в радостен вик. Другите двама, след първия изблик на възторг, се затичаха буквално с бързината на сърни, надпреварвайки се

кой пръв да донесе щастливата вест за избавлението и връщането на Роб Рой в селото, което сега бе в ръцете на голям отряд Макгрегъровци. Новината предизвика такива ликуващи викове, че хълмовете заехтяха; старо и младо, мъже, жени, деца, без разлика на пол и възраст, се затичаха надолу по долината да ни посрещнат, буйни и шумни като планински поток. Когато чух стремителния тропот и виковете на тази радостна тълпа, която се приближаваше към нас, сметнах за благоразумно, като предохранителна мярка, да напомня на Макгрегър, че съм чужденец и под негова закрила. Ето защо, той здраво хвана ръката ми, докато всички се трупаха около него и така велегласно изразяваха привързаността си и радостта по случай завръщането му, че човек действително да се трогне. И никому не подаде ръка — нещо, което всички горещо желяеха, докато не им внуши да се отнасят с мен добре и внимателно.

Ако султанът в Делхи би издал заповед, тя не би била изпълнена по-бързо. Наистина сега добронамереното внимание на всички ми създаде толкова безпокойства, колкото по-преди грубостта им. Те едва оставяха приятеля на главатаря си да ходи на собствените си крака и толкова усърдно ме поддържаха по пътя, че най-последно, като използваха един момент, когато поради блъсканицата се препънах в някакъв камък, ме грабнаха и победоносно ме понесоха към ханчето на госпожа Макалпайн.

Когато пристигнахме пред гостоприемната й колиба, аз се уверих, че както другаде, така и в Горна Шотландия, силата и славата са свързани с известни неудобства. Защото, преди да оставят Макгрегър да влезе в къщичката, за да се отмори и подкрепи с малко храна, те го накараха поне дванадесет, ако не повече пъти, да разкаже как бе успял да избяга. Един много любезен старец ми преведе разказа на главатаря си, почти колкото пъти го чу, и аз нямаше как — от вежливост трябваше да го слушам, като си давах вид, че внимавам. Когато най-последно публиката бе задоволена, всички се разотидоха на групички, за да прекарат нощта, едни на открито, други в близки колиби. Някои проклинаха херцога и Гарсхатахин, други оплакваха смъртта на Евън от Бригландз, която го бе постигнала заради приятелството му с Макгрегър, но всички единодушно смятаха, че бягството на Роб Рой не отстъпва по нищо на подвизите на който и да е

от главатарите им от времето на Дугъл Киар, родоначалника на Макгрегъровци.

Дружелюбният разбойник сега ме хвана за ръката и ме поведе към колибата. Внимателно огледах опушените й кътчета с надеждата да видя Даяна и нейния другар — но ги нямаше никакви, а си помислих, че ако попитам за тях, можех да издам някои лични, тайни мотиви, които бе по-благоразумно да скрия. Единственото лице, на което попаднаха очите ми, бе съветникът, който, седнал на едно столче край огъня, прие със сдържано достойнство приветите на Роб Рой, извиненията му за не особено добрата обстановка и разпитванията относно здравето му.

— Доста съм добре, братовчедо — каза съветникът, — да, добре съм горе-долу, благодаря ти. А колкото до обстановката, човек не може да очаква да носи Солния пазар на опашката си, както охлювът носи черупката си. Много се радвам, че си се измъкнал от ръцете на враговете си.

— Е, тогава — отвърна Роб Рой — какво ти е, човек? Нали добре свърши работата, всичко е наред! Светът все ще продължи, докато ние сме живи, ха, дай да пийнем по една ракия. Баща ти, черковният настоятел, си пийваше по чашка при случай.

— Може и да си е пийвал, Робин, като е бил уморен, а мен днес ми се струпа много умора. Но — продължи той, като си напълни бавно едно дървено канче, което побираше три чашки, — той пиеше умерено като мен. — Хайде наздраве, Робин, за твое здраве, и да ти върви и сега, и занапред, също и на братовчедка ми Хелън, и на добрите ти момчета, за които ще поговорим после.

С тези думи той изпи чашата с много сериозен вид, а Макгрегър ми смигна настрана, сякаш да се подиграе на дълбокомъдрения, авторитетен тон, с който съветникът му говореше, и то още по-важно и наставнически, когато Роб бе начело на въоръжения си клан, отколкото, когато съдбата му зависеше от милостта на съветника в глазгоуския затвор. Останах с впечатлението, че Макгрегър държеше аз, като външен човек, да разбера, че ако той приемаше неговият роднина да му говори с такъв тон, това се дължи отчасти на гостоприемството, но още повече, защото това му беше забавно.

Когато съветникът остави чашата си, той ме позна и ме поздрави най-радушно, но с това се и ограничи засега разговорът му с мен.

— По-вашиите работи ще поговорим след малко. Ще започнем, естествено, с работите на моя роднина. Предполагам, Робин, че тук няма човек, който ще отиде да донесе на градския съвет или другаде това, което ще кажа, та да ни увреди на тебе и на мен?

— Бъди спокоен, братовчеде Никъл — отговори Макгрегър, — половината няма да разберат какво говориш, а на останалите им е безразлично. Освен това те знаят, че ще изтръгна езика на всеки, който би си позволил да повтори мой разговор, който е станал в тяхно присъствие.

— Е, щом е така, братовчеде, и тъй като господин Озбълдистън е благоразумен младеж и е сигурен приятел, ще ти кажа най-откровенно, че както отглеждаш децата си, ще тръгнат по лош път. — Той се поизкашля предварително, после се обърна към роднината си, заменяйки обичайната си усмивка със строг изпитателен поглед, както Малволио^[3] възнамерявал да прави, когато заеме важен пост. — Ти сам знаеш, че се отърва лесно от закона; а колкото до братовчедката ми Хелън, макар че начинът, по който ме прие днес — което извинявам поради възбуденото ѝ състояние, — да не беше най-приятелски, аз ще ти кажа... (като оставим настрана личното ми оплакване), ето какво ще кажа за жена ти...

— Нищо не казвай за нея, родственико — прекъсна го Роб със сериозен и строг тон, — освен думи, които подобава на приятел да каже, а на мъжа ѝ да чуе. За мен можеш да кажеш, каквото си щещ.

— Добре де, добре де — отговори съветникът доста смутен, — да оставим тази работа настрана. Аз съм против това да създава човек неприятности в едно семейство. Но ето двамата ти сина, Хамиш и Робин, което, както ми обясниха, значело Джеймс и Робърт, и се надявам, че за в бъдеще ще ги наричаш така, че тия Хамишовци и Ехиновци, и Ангъсовци не излизат на добър край; все тези имена се срещат в обвинителните актове от западните краища за кражби на крави, по предложение на кралския адвокат в интереса на негово величество — та думата ми беше за двете ти момчета: те не са получили и най-елементарно образование, човече, дори не знаят таблицата за умножение, която е основата на всички полезни знания, и само ми се смеят, когато им казах мнението си по тяхното невежество. Чини ми се, че те не знаят нито да четат и пишат, нито да смятат, ако човек може да повярва подобно нещо за роднините си.

— Ако са научили, братовчеде — каза Макгрегър с пълно безразличие, — то са се научили по собствено желание, защото къде по дяволите можех да им намеря учител? Да не искаш да сложа обявление на портата на богословския факултет на Глазгоуския колеж: „Търси се учител за децата на Роб Рой“?

— Не, родственико — отговори господин Джарви, — но можеше да пратиш момчетата някъде да се научат да имат страх божи и да видят как живеят цивилизованите хора. Те са толкова невежи, колкото говедата, които ти някога караше на пазара, или английските селяни, на които ги продаваше, и не могат да свършат никаква полезна работа.

— Хм! — отговори Роб. — Хамиш може да ти свали с един куршум дива кокошка, както лети, а Роб може да промуши с кама петсантиметрова дъска.

— Толкова по-зле за тях, братовчеде! Толкова по-зле и за двамата! — каза Глазгоуският търговец с много решителен тон. — Ако само това знаят, по-добре нищо да не знаят. Кажи си правичката, Роб, какво добро си видял, като знаеш да забиваш кама в човешки месо или в чамови дъски? Не беше ли по-щастлив, докато карайте говедата си, като човек с честен занаят, не беше ли по-щастлив, отколкото си сега, начело на твоите диви планинци и главорези?

Докато добронамереният му роднина говореше, видях, че Макгрегър се върти и гърчи от силна болка, която изпитва, но е твърдо решен да не изохка. Много ми се искаше да намеря случай да прекъсна благожелателните, но явно съвсем неуместни думи, които Джарви говореше на този необикновен човек. Диалогът обаче приключи, без да се намеся аз.

— И така — каза съветникът, — аз мисля, Роб, че макар да си прекалено компрометиран, за да ти простят провиненията, и твърде стар, за да се поправиш, би било жалко да възпитаеш умните си момчета в такъв безбожен занаят като твой. И аз на драго сърце бих ги взел като чираци на стана, както започнах аз самият, а преди мене баща ми, черковният настоятел, въпреки че, слава богу, сега търгувам само като ангросист. И — и...

Той видя, че Роб все повече се намръщва, което навярно го накара да подслади едно неприятно предложение с нещо, което пазеше като върха на своята щедрост, ако предложението му бъде прието:

— Робин, момчето ми, недей гледа толкова мрачно, защото аз ще платя таксата за чиракуване и никога няма да те гоня да ми върнеш хилядата марки.

— Хиляди проклетия и сто хиляди дяволи! — извика Роб, като стана и закрачи из колибата. — Синовете ми да станат тъкачи! Проклятие! По-скоро бих видял всеки стан в Глазгоу, всяка совалка да изгорят в ада.

Струваше ми доста усилия да накарам съветника, който тъкмо се готвеше да му отговори, да разбере колко рисковано и неподобаващо беше да продължава да говори на тази тема с нашия домакин, Но Роб скоро се съвзе и се успокои.

— Знам, че ми мислиш доброто — каза той, — затова дай да ти стисна ръката, Никъл, и ако някога намисля да пратя синовете си за чираци, ще се обърна непременно към теб. Добре, че ми напомни: ние имаме да оправяме сметка за хиляда марки^[4]. Ей, Ехин Маканалистър, донеси ми кесията.

Човекът, към когото се обърна, един висок и як планинец, който, изглежда, беше адютант на Макгрегър, донесе от някакво скривалище една голяма кожена кесия, каквато високопоставените хора от Горна Шотландия носят отпред, когато са облечени в парадна униформа. Тази кесия бе направена от кожата на морска видра и богато украсена със сребърни пулове.

— Никого не съветвам да се опита да отвори тази кесия, докато не е научил тайната ми — каза Роб Рой и после изви едно копче в една посока, друго копче в друга посока, издърпа нагоре един пул, бутна навътре друг и отворът на кесията, който беше обвит с масивно сребро, се откри така, че той можа да си пхне ръката вътре. Той ми обърна внимание, сякаш за да прекъсне разговора, който бе подел съветникът Джарви, че в кесията имало скрит малък пистолет, спусъкът на който бил свързан с общия механизъм, така че той пложително би гръмнал и навярно куршумите биха се забили в тялото на всеки, който, не знаейки тайната на механизма, би се опитал да отвори кесията. — Ето — каза той, като пипна пистолета. — Ето пазача на кесията ми.

Твърде наивното изобретение за затваряне на кожената кесия, която би могла да се разпори, без да се пипа пружината, ми напомни за стиховете в „Одисеята“, където Одисеи в една още по-примитивна

епоха се задоволявал да пази богатствата си, като завързвал по много сложен начин с въжета един сандък, в който ги съхранявал.

Съветникът си тури очилата, за да разгледа механизма, и като свърши тая работа, върна кесията усмихнат и въздъхна:

— Ах, Роб — забеляза той. — Ако хорските кесии бяха толкова добре пазени, съмнявам се дали твоята щеше да е толкова добре напълнена, както изглежда да е, съдейки по теглото ѝ.

— Нищо, братовчеде — каза Роб, като се изсмя. — Тя винаги ще е отворена за приятел в нужда или да плати нещо, което по право дължа, и ето на — добави той, като извади фишек жълтици, — ето ти хилядата марки. Преброй ги, за да се увериш, че напълно съм ти се издължил.

Господин Джарви взе парите мълчаливо и като ги претегли в ръката си за момент, ги остави на масата и отговори:

— Роб, не мога да ги взема. От тях няма да видя добро. Днес много добре разбрах как си печелиш ти парите. От нечестно спечелени пари добро няма да види човек. И да ти кажа право, не искам да ги пипна. Все ми се струва, че може по тях да има кръв.

— Напразно! — каза разбойникът с едно безразличие, което може би си налагаше само външно. — То е чисто френско злато и никога не е било в шотландска кесия, преди да влезе в моята. Погледни тези жълтици, човече — това са луидори, лъскави и хубави, както са излезли от монетарницата.

— Толкова по-зле, Робин — отговори съветникът, като извърна очи от монетите, макар пръстите му да горяха от желание да ги пипнат, както Цезар короната си на луперкалиите^[5]. — Бунтът е по-лошо нещо от магията и разбойничеството. Това и в библията го пише.

— Нищо, че така ни учи Светото писание, братовчеде — каза разбойникът. — Нали по честен начин попаднаха в твоите ръце като заплащане на един редовен дълг. Тези пари идват от единия крал, а ти, ако искаш, можеш да ги дадеш на другия. А те ще послужат, за да отслабят неприятеля, и то точно там, където е най-слабото място на крал Джеймс, защото бог ми е свидетел, че не му липсват верни сърца и ръце, готови да му служат, но струва ми се, че му трябва пари.

— Тогава няма да спечели много последователи между жителите на Горна Шотландия, Робин — каза господин Джарви и поставяйки

отново очилата на носа си, разви фишека с монети и започна да ги брои.

— Нито пък между хората от Долна Шотландия — каза Макгрегър, вдигайки вежди. Той ме погледна, после изви очи към господин Джарви, който съвсем не бе схванал подигравката и продължаваше да претегля на ръка всяка жълтица с обичайната си педантичност. И след като два пъти преброи сумата, с която се изплащаше целият дълг, главницата и лихвата, той върна три жълтици, за да купят с тях рокля на братовчедка му, и още две за двете момчета, като заръча да си купят, каквото си щат с тях освен барут. Планинецът разтвори широко очи при тази неочаквана щедрост от страна на своя роднина, но много вежливо прие подаръка, който временно остави на съхранение в кесията си.

След това съветникът извади разписката за дълга, на гърба на която предварително бе написал, че дългът е изплатен, и след като сам се подписа, ме помоли също да се подпиша в качеството си на свидетел. Аз се подписах и съветникът Джарви се огледа загрижено наоколо за някой друг, защото по шотландския закон трябва да се подпишат двама свидетели, за да бъде валидна разписката за заема или погашението му.

— Едва ли ще намериш човек, който да знае да пише, на три мили оттук освен нас самите — каза Роб. — Но аз лесно ще разреша въпроса.

И взимайки листа от братовчеда си, той го хвърли в огъня. Сега беше ред съветникът Джарви да гледа учудено, но неговият роднина продължи:

— Така уреждаме ние сметките си в Горна Шотландия. Може да дойде време, братовчеде, когато мои приятели да пострадат за това, че са имали вземане-даване с мене, ако пазя всички тия разписки.

На този аргумент съветникът нямаше какво да отговори. Донесоха вечерята, която бе толкова изобилна и дори изискана, че се учудихме, като се има пред вид къде ни я поднесат. Повечето храни бяха студени, от което разбрахме, че са готвени далече от тук. Имаше няколко бутилки хубаво френско вино, които придаваха още по-добър вкус на различните баници с дивеч, както и на другите ястия. Аз забелязах, че Макгрегър, който играеше ролята на много щедър и

грижлив домакин, ни помоли да извиняваме, че някои от ястията са били наченати, преди да ни ги поднесат.

— Трябва да знаете — каза той на господин Джарви, но без да поглежда към мене, — че не сте единствените гости тази вечер в страната на Макгрегър, което без съмнение ще повярвате, защото в противен случай жена ми и двете момчета биха били много щастливи да ви обслужат, както подобава.

Съветникът Джарви сякаш се радваше на всяко обстоятелство, което им пречеше да присъствуват, и аз напълно бих споделил неговото мнение, ако извинението на разбойника не ме караше да мисля, че те прислужват сега на Даяна и нейния другар, когото дори и в мислите си не можех да търпя да нарека неин съпруг.

Докато неприятните мисли, които се породиха у мен по този повод, пресякоха добрия ми апетит и хубавото настроение от оказаното гостоприемство, аз забелязах, че Роб Рой се бе погрижил да ни се приготвят по-добри условия за спане, отколкото имахме предната нощ. Два от сравнително най-солидните одъра, които се намираха край стената на колибата, бяха покрити с цъфнал пирен и толкова добре наредени, че с цветята най-отгоре те ни послужиха като чудесни пружиниращи и ароматни дюшеци. Върху тези натъпкани с растителност легла постлаха пелерини и завивки, каквито можеха да намерят, така че креватите бяха както топли, така и меки. Съветникът изглеждаше съвсем изтощен. Аз реших да му говоря едва на следващата сутрин. И затова го оставих да си легне, щом свърши богатата си вечеря. Макар и уморен и загрижен, съвсем не ми се спеше, а по-скоро изпитвах едно силно безпокойство, което доведе до по-нататъшни разговори с Макгрегър.

[1] Ричард Шеридан (1751–1816) — английски драматург, автор на фарса „Критикът“ и на известната комедия „Училище за сплетни“. — Б. пр. ↑

[2] Джеймз II като изгнаник намерил убежище при Луи XVI в замъка Сен-Жермен. — Б. пр. ↑

[3] Малволио — действащо лице от Шекспировата комедия „Дванайсета нощ“. Самонадеян глупак с голямо самомнение. — Б. пр. ↑

[4] Старинни златни или сребърни монети — Б. р. ↑

[5] Липеркалии — древноримски празници през ранна пролет в чест на бога Пан, защитник на стадата. Сравни „Юлий Цезар“ от Шекспир, действие I, сцена2. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXV

*В мрак безнадежден моят ден потъна:
за сетен път видях очите ѝ прекрасни,
за сетен път дочух благословения ѝ глас,
за сетен път пред моя взор тя мина...
Каква съдба!*

Граф Базил

— Вие сте особен човек, господин Озбълдистън — каза Макгрегър, като ми подаде шишето с вино. — Почти нищо не хапнахте, не ви се спи, при това не пиете, макар да е твърде вероятно това шише бордо да е дошло от избата на сър Хилдебранд. Ако винаги бяхте така въздържан, нямаше да си навлечете смъртната омраза на братовчеда си Рашли.

— Ако всякога бях благоразумен — казах, като се изчервих при мисълта за онази случка, която той възкреси в паметта ми, — щях да избягна едно още по-голямо зло — упреците на собствената си съвест.

Макгрегър ми хвърли остър и почти свиреп поглед, сякаш за да познае дали порицанието, което явно го бе засегнало, бе казано нарочно. Но той схвана, че имам пред вид себе си, а не него, и се обърна към огъня с дълбока въздишка. Последвах примера му и двамата известно време мълчахме, всеки потънал в собствените си мъчителни мисли. Всички в колибата вече спяха, или поне мълчаха, освен ние двамата.

Макгрегър пръв заговори с тон на човек, който е твърдо решен да подхване един доста неприятен разговор.

— Братовчед ми Никъл Джарви има добри намерения — каза той, — но прекалява с натякванията си пред човек с моя нрав и в моето положение, като се има пред вид какъв съм бил, какъв съм бил

принуден да стана и главно, какво ме е накарало да стана това, което съм.

Той замълча. Макар да предчувствувах, че разговорът можеше да доведе до разискването на твърде деликатни въпроси, позволих си да отговоря, че без съмнение много неща в сегашното му положение, трябва да му са крайно неприятни.

— Бих бил много щастлив да узная — добавих аз, — че ще ви се удаде случай почтено да излезете от това положение.

— Говорите като момче — отвърна Макгрегър с нисък глас, в който се долавяше далечен гръм, — като момче, което си мисли, че старият чворест дъб може да се огъва като млада фиданка. Нима мога да забравя позора да бъда поставен въвн от закона, да бъда заклеймен като предател; нима мога да забравя; че за главата ми дават награда; сякаш съм вълк, че се отнасят със семейството ми като с женската и малките на планинската лисица и смятат, че са в правото си да ги тормозят, оскърбяват и унижават, че и името ми, наследено от стар и благороден род на войнствени прадеди, е почернено, сякаш заклинание, с което призовават дявола!

Като говореше, ми стана ясно, че с изброяването на всички понесени от него обиди той разпалва гнева си, за да може да оправдае в собствените си очи грешките, които те го бяха накарали да извърши. И той действително постигна това. Зениците на светлите му сиви очи ту се свиваха, ту се разтваряха, докато сякаш в тях запламтяха огнени езици. Той се наведе напред, дръпна назад крака си, хвана дръжката на камата си, изпъна ръката си, сви юмрук и най-накрая стана от стола си.

— И те действително ще видят — каза той със същия неясен дълбок глас, наситен със сподавен гняв, — че името, което се осмелиха да поставят въвн от закона, че името Макгрегър действително ще послужи за заклинание за призоваване на дявола. Ще чуят за отмъщението ми именно ония, които смятаха, че е под достойнството им да чуят извършените спрямо мен неправди. Нещастният търговец на добитък от Горна Шотландия, обявен за фалирал, гол и бос, лишен от всичко, от честта си, гонен, защото алчността на други бе посегнала към по-големи суми, отколкото бе по силите на този бедняк да плати, този човек ще връхлети върху тях, преобразен и страшен. Онези, които се подиграваха с унижения червей и го тъпчеха, ще викат от ужас, когато видят надвисналия над тях хвърковат змей, бълващ огнени

езици. Но защо казвам всичко това? — рече той, като седна отново и продължи с по-спокоен тон: — Впрочем вие можете да си представите колко ме дразни, господин Озбълдистън, да ме преследват като видра, тюлен или треска в плитчините, и то собствените ми приятели съседи. А да замахнат по теб с толкова саби и да стрелят с пистолети, както днес на брода при Ейвъндоу, би изкарало от търпение и един светия, камо ли пък един планинец: а планинците, както навярно сте чували, господин Озбълдистън, не се славят с това ценно качество. Но от всичко, което Никъл каза, едно ме тревожи — грижа ми е за момчетата — грижа ми е, като си помисля, че Хамиш и Робърт живеят като баща си.

И отдавайки се на отчаяние заради съдбата на синовете си, макар че собствената му съдба не го тревожеше, бащата подпря глава на ръцете си.

Бях много развълнуван, Уил. Винаги повече ме е трогвало отчаянието, което надвива един силен и горд дух, отколкото почестите скърби на хора с по-мек характер. Веднага у мен се породило силно желание да му помогна, макар и да съзнавах, че това бе много трудно, едва ли не невъзможно.

— Ние имаме широки връзки в чужбина — казах аз. — Не биха ли могли синовете ви с малко помощ — а те имат пълно право да очакват помощ от фирмата на баща ми — да си изкарат честно прехраната в чужбина?

Вярвам, че по лицето ми се четеше искреност. Но когато се готвех да продължа, моят другар ме хвана за ръката и каза:

— Благодаря, благодаря ви, но да не говорим повече за това. Мислех, че никой жив човек няма да види вече сълза в очите на Макгрегър.

Той избърса влагата от дългите си рижи мигли с опакото на ръката си.

— Утре заран — каза той — пак ще поговорим по този въпрос, също и по вашите работи. Макар че имате късмет да спим в удобни легла тази нощ, утре тръгваме призори. Няма ли да пиете с мен една последна чаша?

Аз отказах.

— Тогава, в името на свети Маронох! Аз трябва да пия сам. — И той си наля и изпи поне половин литър вино.

Легнах да си почина, решен да не го разпитвам повече, докато не се поуспокои. Този необикновен човек ми бе направил толкова силно впечатление, че не можех да не го следя с очи известно време, след като се тръшнах на покрития с пирен одър уж за да спя. Той крачеше насам-натам из колибата, от време на време се прекръстваше и шепнеше някаква католическа молитва на латински. После се уви в шала си, с гола сабя на едното бедро и пистолет на другото, сгъвайки мантията си така, че да може всеки момент да скочи с оръжие в двете ръце, готов за бой. След няколко минути разбрах по тежкото, му дишане, че е заспал дълбоко. Сломен от умора и зашеметен от различните неочаквани и необикновени събития през деня, скоро и мене ме надви дълбок сън, от който се пробудих едва на другата сутрин, макар че имах много причини за безсъние.

Когато отворих очи и си спомних къде съм, видях, че Макгрегър вече бе напуснал колибата. Събудих съветника, който, след като постена и поохка и се оплака горко, че го болят кокалите от необичайните усилия предишния ден, най-после можа да разбере радостната новина, че ценните книжа, задигнати от Рашли Озбълдистън, са благополучно възвърнати. Щом разбра напълно смисъла на думите ми, той забрави всичките си оплаквания и скачайки бързо от кревата, започна да сравнява съдържанието на пакета, който му дадох, с бележките на господин Оуън, като си мърмореше:

— Точно така, точно така — това е — Бейли и Уитингтън — къде е Бейли и Уитингтън — седемстотин лири, шест шилинга и осем пенса — съвсем точно. Полък и Пийлмън — двадесет и осем лири и седем шилинга — точно! Слава богу! Гръб и Грайндър, отлични хора — триста и седемдесет, Глиблъд — двадесет — май не го бива Глиблъд; Слипритънг — няма го — ама това са малки суми, малки суми, другото е наред, слава богу! Имаме вече книжата и можем да напуснем тази печална страна. Колкото пъти си спомня за езерото Ард, ще ме побиват тръпки.

— Съжалявам, братовчеде — каза Макгрегър, който влезе в колибата, докато съветникът казваше последните думи, — че не можах при тези обстоятелства да ти окажа толкова гостоприемство, каквото бих желал. Но ако благоволите да посетите скромното ми жилище...

— Много благодарим, много благодарим — отвърна господин Джарви бързо. — Но ние трябва да си ходим, трябва да си ходим —

господин Озбълдистън И аз, работа ни чака.

— Е, братовчеде — отвърна планинецът, — знаеш ни обичая: приеми госта, който пристига, изпрати тоз, който трябва да си ходи. Но вие не можете да се върнете през Драймън, трябва да ви заведе до езерото Лоумънд и оттам да ви закарам с лодка до брода Балох, а конете ви да ви дочакат там. Общозвестно е, че един умен човек никога не се връща по същия път, по който е дошъл, ако има друг.

— Да, да, Роб — каза съветникът, — това е една от мъдростите, които си научил като търговец на добитък — не смееше да се срещнеш с арендаторите, в чиито ливади са пасли по пътя говедата ти, а сега пътят ти май е още по-белязан, отколкото тогава.

— Затуй и не бива често да минавам по него, братовчеде — отговори Роб. — Но аз ще пратя конете напред до брода с Дугъл Грегър, когото за целта ще провъзгласим за слуга на съветника, който идва, не както може би би рекъл човек, от Абърфойл или от страната на Роб Рой, а от едно обикновено пътуване до Стърлинг. На виж, ето го.

— Не бих го познал — каза господин Джарви.

И наистина не беше лесно да познае човек дивия планинец, когато се яви на вратата на колибата с шапка, перука и палто за езда, което някога беше притежание на Андрю Феъсървис, и се качи на коня на съветника, повеждайки моя. Той изслуша последните нареждания на господаря си да избягва известни места, където би бил заподозрян, да събира по пътя каквито новини чуе и да ни чака на едно определено място близо до брода Балох.

Същевременно Макгрегър ни покани да тръгнем заедно с него на път, като ни увери, че непременно трябва да изминем няколко мили преди закуска и ни препоръча да си пийнем по малко ракия, за да се подготвим както трябва за пътуването. Съветникът се чукна с него и каза, че било нередно и опасно сутрин рано да се пие алкохол, освен ако трябва да се предпази стомахът (който бил нежен орган) от утринната мъгла; в такъв случай и баща му, черковният настоятел, препоръчвал да се пийва по една чашка и сам давал пример за това.

— Точно така, братовчеде — отговори Роб, — и по тази причина ние, които сме деца на мъглите, имаме право да пием ракия от сутрин до вечер.

Съветникът, надлежно ободрен, се качи на едно дребно планинско конче; предложиха и на мене едно, но аз отказах, и ние тръгнахме по вчерашния ни път със съвсем друг водач и при други обстоятелства.

Придружаваше ни Макгрегър и пет-шест от най-хубавите, най-силните и най-добре въоръжените планинци от четата му, които обикновено го следваха навсякъде.

Когато приближихме прохода, където вчера бе станала схватката и бе извършено след нея едно още по-страшно деяние, Макгрегър побърза да заговори, но не във връзка с нещо, казано от мен, а по-скоро в отговор на мислите, които знаеше, че неминуемо ще ми дойдат на ум.

— Сигурно ни съдите строго, господин Озбълдистън, и не може да се очаква да бъде другояче. Но спомнете си поне, че ние сме действували без провокация. Ние сме груб, невеж и може би буен и невъздържан, но не и жесток народ. В страната ни можеше да цари ред и законност, ако ни оставеха да се радваме на справедливи и мирни закони. Но ние сме едно преследвано племе.

— А от преследване — каза съветникът — може и мъдрият да подлудее.

— Тогава как ли действа то на хора като нас, който живеем като прадедите си от преди хиляда години и едва ли сме попросветени? Можем ли да считаме, че техните кървави закони против нас — бесилките, обезглавяванията, гоненията, очернянето на едно старо и благородно име — заслужават да се отнасяме с тях по друг начин, освен като с неприятели? Ето аз съм участвувал в безброй битки и никога не съм ранявал човек освен когато ми кипне кръвта. А те искат да ме хванат и да ме обесят като без-, стопанствено куче пред портата на първия големец, който ми има зъб.

Аз отговорих, че обявяването на неговото име и род извън законите се струва на англичаните много жесток и безсмислен произвол. И след като го поуспокоих, отново заговорих за предложението си да настаня самия него, ако желае, и синовете му на военна служба в чужбина. Макгрегър ми стисна сърдечно ръка и като ме задържа, за да остави господин Джарви да мине пред нас — маневра, за която тесният път послужи като извинение, ми каза:

— Вие сте добросърдечен и честен младеж и без съмнение умеете да уважавате чувствата на човек на честта. Но пиренът, по

който съм стъпвал приживе, трябва да цъфти на гроба ми. Сърцето ми би се свило и ръката ми би изсъхнала като попарена от слана папрат, ако не виждам вече родните си планини. И няма място на света, което би ме утетило за загубата на тези чукари и пещери, които виждате наоколо, колкото и диви да са те. Ами Хелън — какво би станало с нея, ако я оставя изложена на нови оскърбления и жестокости? И как би понесла тя да се махне от местата, където споменът за неправдите постоянно се подслажда от спомена за отмъщението? Веднаж бях така притиснат от най-големия ми враг, че бях принуден да отстъпя пред силата и да се дигна с хората си и семейството си от родната си страна и временно да се оттегля в страната на Маккалъм Мор. И Хелън така плака и нарежда при тръгването ни, а думите ѝ се лееха, сякаш излизаха от устата на самия Макримън^[1], и бяха тъй тъжни и жални, че сърцата ни само дете не се пръснаха от мъка, като седяхме и я слушахме. Сякаш дете ридаше за родната си майка, сълзи се лееха по грубите лица на нашите юнаци, когато тя нареждаше. Такава мъка втори път не искам да преживея, та ако ще и да ми върнат всичките земи, които Макгрегъровци някога са притежавали.

— Но вашите синове — казах аз — са на възраст, когато сънародниците ви обикновено нямат нищо против да видят света.

— И аз бих бил доволен — отговори той — те да си опитат късмета във френската или испанската войска, както често правят шотландските благородници, и снощи вашият план ми се видя доста приемлив. Но тази сутрин, преди да станете, аз говорих с негово превъзходителство.

— Значи, те са били толкова близо до нас? — възкликнах аз и сърцето ми се разтуптя тревожно.

— По-близо, отколкото си мислехте — отговори Макгрегър. — Но на него май му се зловидеше да говорите с младата дама; така че...

— Нямало е защо да му се зловиди — отговорих аз доста надменно. — Не бих му се натрапил.

— Няма защо да се обиждате и да ме гледате изпод вежди като дива котка от гъсталак, защото трябва да знаете че той от сърце ви мисли доброто и го е доказал. И отчасти затова сега е пламнал пиренът.

— Пламнал пиренът?^[2] — казах аз. — Не ви разбирам.

— Е — поде Макгрегър, — много добре знаете, че жените и парите са причина за всички злини в света. Аз винаги съм подозирал братовчед ви Рашли, откак той разбра, че няма да спечели Дай Върнън, и мисля, че намрази негово превъзходителство главно заради това. После дойде и спорът за връщането на вашите книжа; и сега вече имаме пълни доказателства, че щом бил принуден да ги предаде, веднага отишъл в Стърлинг и издал на правителството всичко, което тихомълком се вършеше между нас планинците, като прибавил и неща, каквито не е имало. И без съмнение по тази причина в цялата страна бяха взети мерки да се хване негово превъзходителство и дамата и така неочаквано да нападнат и мен. И не се съмнявам ни най-малко, че нещастният Морис, с когото можел да си прави каквото иска, е бил подведен от него и от някои благородници от Долна Шотландия да ме улови с измама, както се опита и да направи. Но даже и Рашли да беше последният и най-добрият от рода си, ако се срещна пак с него, дяволът да се навре в гръкляна ми с гол нож на кръста, ако се разделим преди моята кама да опознае кръвта му!

Той злокобно се намръщи, когато изрече тази заплаха, и сложи рака на камата си.

— Почти бих се радвал на всичко, което стана — казах аз, — ако можех да се надявам, че предателството на Рашли ще предотврати избухването на необмисленото и отчаяно съзаклятие, чийто главен двигател отдавна подозирам, че е бил.

— Не се надявайте на това — каза Роб Рой. — Измяната никога не е увредила на една права кауза. Вярно е, че той бе напълно посветен на нашите тайни. Ако не беше така, замъците Стърлинг и Единбург щяха да бъдат в наши ръце сега или в най-близко време, което вече едва ли може да се очаква. Но твърде много хора са замесени в тази работа и каузата ни е твърде добра, за да се откажем от нея заради доносничеството на един предател, и това скоро ще се види и чуе. И така, както бях понечил да ви кажа, сърдечно ви благодаря за предложението ви относно синовете ми, което снощи бях склонен да приема за тяхно добро. Но сега виждам, че предателството на този негодяй ще убеди нашите големци, че трябва незабавно да въстанат и да нанесат първия удар, ако не искат да ги хванат в собствените им домове, да ги вържат като кучета и да ги откарат в Лондон както честните благородници и джентълмени през 1707 година.

Гражданската война е като дракон. От десет години седим и мътим яйцето, в което се крие, и можехме още десет години да седим, но ето че идва Рашли, счупва черупката и чудовището изскача сред нас и ни зове на огън и меч. При такова положение аз се нуждая от всички свои хора. И без да обиждам краля на Франция и на Испания, на които желая само добро, крал Джеймс не е по-лош от кой да е от тях и има по-голямо право над Хамиш и Роб, които по рождение са негови поданици.

Веднага ми стана ясно, че тези думи предвещаваха едно общонародно въстание. И тъй като би било безполезно и опасно да оспорвам политическите убеждения на своя водач на такова място и в такъв момент, аз се задоволих да изразя съжалението си за бъркотията и нещастията, които сигурно щяха да последват от едно общо въстание в полза на заточената кралска фамилия.

— Нека, нека — отвърна Макгрегър. — Виждали ли сте да се оправи времето без буря? И ако светът се обърне наопаки, честните хора може би ще спечелят от това.

Аз отново се опитах да го заговоря за Даяна. Но макар че при всички други случаи и на всички други теми той се изказваше с една свобода, която не ми беше особено приятна, точно на тази тема, която най-много ме интересуваше, той се показваше крайно резервиран. И сега се задоволи да ми каже само, че се надявал дамата скоро да бъде в една по-спокойна страна, отколкото можеше да се очаква да бъде Шотландия за известно време. Трябваше да се задоволя с този отговор и да продължавам да се надявам, че случаят, както и друг път, ще ми помогне и ще ми даде поне тъжното удовлетворение да се сбогувам с тази, която бе завладяла сърцето ми далеч повече, отколкото бях предполагал до момента, когато трябваше да се разделя с нея завинаги.

Вървахме край брега на езерото около шест английски мили по една лъкатушна пътека сред най-разнообразна и красива природа, докато стигнахме някакъв чифлик или пръснати колиби близо до изворите на красивото езеро, наречено, ако се не лъжа, Ледиарт или с някакво подобно име. Тук ни чакаше голяма група от четата на Макгрегър. Племена, които са диви или, по-точно казано, още примитивни, обикновено проявяват верен усет и естествено красноречие именно защото не са обвързани от превзети обществени предписания. Доказателство за това беше мястото, което планинците

бяха избрали, за да приемат гостите си. Казват, че един британски монарх би направил добре да приеме посланиците на своя силен съперник в кабината на военен кораб; и един горношотландски вожд проявяваше добър усет, като бе избрал едно място, където величавата природна красота на неговата страна можеше да окаже пълно въздействие върху гостите му.

Изкачихме се на около двеста метра над брега на езерото покрай един буен поток. На дясната ни страна останаха четири-пет планински колиби с толкова малки парчета орна земя около тях, че явно ги обработваха с лопата, а не с плуг. Малките нивички сякаш бяха изрязани от окръжаващата ги ниска гора и посети с ечемик и овес. Над това местенце склонът ставаше по-стръмен и на хребета видяхме блестящите оръжия и разветите плащове на петдесетина последователи на Макгрегър. Те стояха на едно място, което не мога да си спомня без възторг. Потокът, който се спускаше стремглаво от планината, тук срещаше преграда от скала и образуваше два водопада. Първият, над който се простираше един великолепен стар дъб, надвиснал от отсрещния бряг, засенчвайки тъмната водна струя, беше може би дванадесет стъпки висок; раз-пенените води падаха в красив каменен басейн, тъй правилен, сякаш беше изваян от скулптор, и след като се въртяха по кремъчния му ръб, пак се спускаха буйно през една тъмна и тясна пропаст поне петдесет стъпки висока и оттам поемаха бързо, но сравнително по-спокойно, към езерото.

С естествения усет на планинците, и особено на горношотландците, у които често съм забелязвал чувство за романтика и поезия, жената на Роб Рой и неговите хора ни бяха приготвили утринна закуска на едно място, което не можеше да не изпълни чужденеца с благоволение. Освен това те са по природа сериозни и горди хора и колкото и да ни се виждат първобитни, проявяват разбиранията си за етикет и вежливост по начин, който би изглеждал пресилен, ако зад тези прояви не се чувствуваше голямата им сила. Защото трябва да се признае, че крайната почтителност и строгият етикет, който би изглеждал смешен у един обикновен селянин, ни се виждат съвсем уместни, като салют на отряд гвардейци, у напълно въоръжени планинци. И така, ние бяхме посрещнати и приети с доста голяма тържественост.

Разпръснатите по склона шотландци се събраха, когато се появихме, и застанаха твърдо и неподвижно в гъсти колони зад три фигури, в които скоро разпознах Хелън Макгрегър и двамата ѝ синове. Самият Макгрегър подреди свитата си в тила и като помоли господин Джарви да слезе от коня на стръмното място, тръгна бавно нагоре, водейки ни начело на групата. Докато вървахме, чувахме дивите тонове на гайдите, които губеха неблагозвучността си, като се смесваха с трясъка на водопада. Когато се приближихме, жената на Макгрегър излезе напред да ни посрещне. Беше облечена по-грижливо и по-женствено, отколкото предишния ден, но изразът на лицето ѝ беше все така горд, непреклонен и решителен. И когато тя неочаквано прегърна моя приятел съветника, който не бе твърде възрадваан от това посрещане, по движенията на перуката, гърба и краката му видях, че той се чувства в положението на човек, който внезапно е попаднал в прегръдките на мечка и не знае дали животното е разгневено, или добре разположено.

— Братовчеде — каза тя, — добре си дошъл, също и вие, страннико — добави тя, като пусна уплашения ми другар, който инстинктивно се отдръпна и си оправи перуката. — Добре дошъл и на вас. Вие дойдохте в нашата нещастна страна, когато бяхме разгневени и ръцете ни бяха покрити с кръв. Простете за грубия ни прием и винете за него лошите времена, а не нас.

Докато говореше, държането ѝ беше царствено и тонът и маниерът ѝ подхождаше на кралски двор. В говора ѝ нямаше нито следа от просторечието, което обикновено свързваме с долношотландския диалект. Чувствуваше се силна провинциална интонация, но във всяко друго отношение думите, които Хелън Макгрегър превеждаше от родния си поетичен гелски на английски, който тя бе научила, както ние учим класически езици, и вероятно никога не бе чувала в ежедневиия живот, бяха изящни, звучни и патетични. Нейният мъж, който бе попадал във всякакви положения, говореше много по-просто и непретенциозно, но дори и неговият език достигаше една изисканост на израза, както вероятно сте забелязали, ако съм го предал вярно, когато разискваните въпроси бяха вълнуващи и важни. Струва ми се, че той, както и други горношотландци, които познавам, си служеха с долношотландски диалект в обикновен или шеговит разговор, а когато бяха сериозни или възбудени, прибегваха до

изразните средства на родния си език и изказвайки мислите си на английски, изразите им бяха силни, поетични и в приповдигнат стил. И наистина езикът на чувствата е почти винаги чист и силен и често когато един шотландец напада друг с поток от горчиви думи, ще чуете нападнатият да дразни противника си, като му казва: „Ето че проговори на английски.“

Както и да е, жената на Макгрегър ни покани на сложената на тревата трапеза, пълна с всички вкусни неща, които предлагат планините им. Но тази закуска бе помрачена от неизменния сериозен израз на нашата домакиня, както и от незаличимия и тревожен спомен за случилото се предишния ден. Напразно водачът ни се мъчеше да ни развесели; душите ни бяха смразени като на погребално пиршество; и на всички ни олекна, когато закуската свърши.

— Сбогом, братовчедо — каза тя на господин Джарви, когато станахме. — Най-доброто пожелание, което Хелън Макгрегър може да направи на един приятел, е да не я вижда повече.

Съветникът искаше да отговори вероятно с някоя изтъркана поучителна фраза, но спокойната и скръбна строгост на лицето ѝ победи сухата, педантична важност на съдията. Той се изкашля, захъка, поклони се и не каза нищо.

— А на вас, страннико — каза тя, — трябва да предам един спомен от едно лице, което вие никога няма...

— Хелън — прекъсна я Макгрегър със строг и силен глас, — какво значи това? Нима си забравила какво ти поръчаха?

— Макгрегър — отвърна тя, — не съм забравила нищо, което трябва да помня. На тези ръце — каза тя, протягайки дългите си голи, жилести ръце — не прилича да предават подарък от любима, ако той е свързан с друго освен със скръб. Млади момко — каза тя, подавайки ми един пръстен, който много добре си спомних, защото беше едно от малкото украшения, които госпожица Върнън понякога носеше, — това ви праща една жена, която никога вече-няма да видите. Този дар не носи радост и подобава да ви бъде даден от човек, който никога не ще познае радостта. Последните ѝ думи бяха — „Нека той да ме забрави завинаги.“

— А нима тя мисли, че това е възможно — възкликнах аз, без да съзнавам, че говоря.

— Всичко може да се забрави — каза необикновената жена, която ми предаде пръстена. — Всичко освен позора и желанието за мъст.

— Свирете! — извика Макгрегър, тропайки нетърпеливо с крак. Писнаха гайди и туриха край на нашия разговор с треперливите си, дразнещи звуци. Сбогувахме се безмълвно с нашата домакиня и потеглихме пак на път. Аз имах още едно доказателство, че Даяна ме обича и че съм навеки разделен с нея.

[1] Макримъновци били по традиция свирачи на вождовете на клана Маклод, прочути с дарбата си. Твърдят, че тъжната песен, съчинена от Хелън Макгрегър, още съществува. — Б. пр. ↑

[2] Шотландски израз, означаващ, „готви се бунт“. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXVI

*Последно сбогом с таз земя, де морни
облаци почиват
и хладното планинско тяло като със бял
саван покриват;
със грохота на водопада, надвикван само
от орлите
и с езерото, притаено в прегръдката на
висините.*

Пътят ни минаваше през пуста, но романтична местност, на която аз не можех да обърна внимание в мъката си и затова няма да се опитам да я опиша. Високият връх Бенлоумънд, който господствува тук над планините, бе най-характерната черта на пейзажа от дясната ни страна. Отърсих се от апатията си едва когато след дълго и уморително вървене преминахме един проход и пред очите ни се разкри езерото Лоумънд. Няма да се опитвам да ви описвам това, което едва ли можете да си представите, без да го видите. Но наистина това великолепно езеро, с безбройните си красиви острови с най-различни форми и очертания, които фантазията може да си представи, което се стеснява на северния край, докато се изгуби сред тъмните отдалечаващи се планини, а на южния постепенно се разширява и разлива покрай многобройните заливи и носове на една хубава и плодородна земя — това езеро е една от най-чудните, красиви и възвишени гледки в природата. Източният му край, с особено нарязан и скалист бряг, беше по онова време главното седалище на Макгрегър и клана му. Един малък гарнизон беше настанен на централно място между езерото Лоумънд и друго едно езеро, за да възпира неговите нашествия. Доброто стратегическо положение на тая област обаче, с нейните безбройни проходи, блата, пещери и други места за укриване

и за самоотбрана, правеше установяването на това малко укрепление да прилича по-скоро на признание за съществуването на опасност, отколкото на някаква гаранция срещу нея.

При много случаи, както при този, на който бях свидетел, гарнизонът беше понасял загуби поради смелия дух на обявения извън закона водач и последователите му. Когато той самият командуваше тези поражения, никога не са били очерняни с прояви на жестокост, защото той беше и добър, и мъдър, и разбираше на каква опасност би се изложил, ако възбуди ненужна омраза. С радост узнах, че той беше наредил да се пуснат на свобода пленените предишния ден. Разправят се много случаи за милосърдието, дори за щедростта на този забележителен човек при подобни случаи.

Една лодка ни чакаше в едно малко заливче под огромна скала и в нея имаше четири здрави шотландски гребци. Домакинът ни се сбогува с нас сърдечно, дори с любов. Изглежда, че между него и господин Джарви съществуваше едно взаимно уважение, което беше в странен контраст с техните различни занимания и начин на живот. След като се целунаха най-сърдечно и тъкмо щяха да се разделят, съветникът в изблик да чувства увери с развълнуван глас своя роднина, че ако някога сто или дори двеста лири могат да помогнат на него и на семейството му да заживее както трябва, да драсне само един ред до Солни пазар. А Роб, хващайки здраво с едната ръка дръжката на сабята си, а с другата стискайки ръката на господин Джарви, заяви, че ако някой някога си позволи да обиди неговия роднина, нека само да му се обади, и той ще му разбие черепа, па макар и да е най-важният човек в Глазгоу.

С тези уверения във взаимна помощ и доброжелателство ние потеглихме от брега на северозападния край на езерото, където от него изтича река Левън. Роб Рой остана известно време изправен на скалата, под която бяхме тръгнали, с дългата си пушка, развятото карирано наметало и единственото перо на шапката си, каквото тогава носеха джентълмените и воините на Горна Шотландия. В днешно време забелязвам обаче, че военните са предпочели да украсят шапката на горношотландските воини с цял сноп черни пера, подобни на тези, които се носят пред погребални процесии. Най-последно, когато се отдалечихме доста, ние го видяхме да се обръща и поема нагоре по хълма, последван от своята свита или телохранители.

Дълго време пътувахме в пълно мълчание, нарушавано само от гелската песен, която един от гребците пееше тихо с някакъв неправилен ритъм и която понякога нарастваше в буен хор, когато я подемаха и другите.

Собствените ми мисли бяха много тъжни и все пак аз намирах някаква утеха във великолепия пейзаж наоколо и си мислех в моментното си увлечение, че ако споделях вярата на римската черква, бих се съгласил да живея и умира като самотен отшелник на някой от романтичните, красиви острови, между които се плъзгаше лодката ни.

Съветникът също бе зает със свои мисли, но те имаха твърде различен характер, както разбрах, когато след едночасово мълчание, през което беше направил необходимите изчисления, той се зае да ми доказва възможността да се пресуши езерото и да се разорат стотици, дори хиляди акра земя, от която сега никой няма никаква полза, освен ако от време на време се улови някоя щука или костур.

От целия дълъг спор, при който „той тъпчеше в ушите ми това, което разумът ми не щеше да приеме“, спомням си само, че проектът му предвиждаше да се запази от езерото достатъчно дълбока и широка част за воден транспорт, така че между Дъмбартън и Гленфалъх да могат да минават гемии с въглища и малки кораби също така свободно, както между Глазгоу и Грийнък.

Най-после доближихме мястото, където трябваше да слезем близо до развалините на един стар замък, точно там, където езерото влива излишните си води в река Левън. Тук намерихме Дугъл с конете. Съветникът беше вече изработил план и за „този безделник“, както и за пресушаването на езерото. И двата плана бяха изработени повече с оглед на ползата, отколкото с оглед на практическата възможност за провеждането им.

— Дугъл — каза той, — ти си добра душа и знаеш как да се отнасяш към по-висшестоящите от теб. Но мен ми е жал за тебе, Дугъл, защото, както си тръгнал, рано или късно ще увиснеш на въжето. Мисля, че с моите заслуги като съветник и със заслугите на беца ми, черковния настоятел, бих имал достатъчно влияние да накарам градския съвет да си затвори малко очите и за по-големи прегрешения от твоите. Затова си мисля, ако искаш да се върнеш с нас в Глазгоу, какъвто си здравеняк, можем да ти намерим работа в складовете, докато се окаже нещо по-добро.

— Много съм задължен на ваша милост, господин съветник — отговори Дугъл, — ама дяволът да ми счупи краката, ако стъпя още веднаж на градска улица, освен ако с възета ме изтеглят, както ми се случи вече един път.

Наистина аз узнах, че Дугъл отначало дошъл в Глагоу като затворник във връзка с някакви грабежи, но успял така да спечели благоволенieto на тъмничаря, че той с твърде голямо доверие го задържал в качеството на ключар, една служба, която, доколкото е известно, Дугъл изпълнявал вярно до момента, когато верността към неговия собствен клан надделяла при неочакваното появяване на някогашния му вожд.

Изненадан от този категоричен отказ, съветникът се обърна към мен и забеляза, че „този безделник си е идиот по рождение“. Аз изразих своята благодарност много по-приятно за Дугъл, като пуснах в ръката му две лири. Щом почувствува в ръката си златото, той подскочи един-два пъти с пъргавостта на дива коза, мятайки ту единия, ту другия си крак по начин, който би удивил всеки френски учител по танц. Той изтича при лодкарите да им покаже наградата си и една малка сума, която получиха и те, ги накара да споделят радостта му. После, за да употребя един от любимите изрази на Джон Бъниан^[1], „той си тръгна по пътя и вече не го видях“.

Съветникът и аз се качихме на конете и потеглихме за Глазгоу. Когато езерото и величественият амфитеатър от планини, който го заграждаше, изчезна от погледа ни, аз не можех да не изразя своя възторг от неговата красота, макар и да съзнавах, че господин Джарви е най-неподходящият човек, с когото бих могъл да споделя мислите си по такъв въпрос.

— Вие сте млад — отговори той — и англичанин, и всичко това може да ви се вижда много красиво. Но що се отнася до мен, аз съм прост човек и разбирам от стойността на земята и затова не бих заменил и най-хубавата местност, която видяхме в Горна Шотландия, с кое да е парче земя в Горбалс край Глазгоу. И нека веднаж да стигна пак там, да ме прощавате, господин Франк, ама едва ли друг път ще тръгна да гоня тоя, дето духа, далеч от кулата на „Свети Мънгоу“.

Добрият човек постигна скоро желанието си, защото, пътувайки много до късно, ние успяхме да стигнем в къщата му още същата нощ или по-скоро на следващата сутрин. След като предадох своя достоен

спътник на грижите на внимателната и услужлива Мати, аз се отправих към хана на госпожа Флайтър, където светеше дори в този необичаен час. Вратата ми отвори самият Андрю Феъсървис, който, щом чу гласа ми, нададе силен вик на радост и без да каже нито дума, изтича нагоре към една приемна на втория етаж, от чиито прозорци идваше светлина. Отгатвайки правилно, че той отива да съобщи за идването ми на Оуън, аз го последвах по петите. Оуън не беше сам — в стаята имаше още един човек и той беше баща ми.

В първия момент баща ми се постара да запази с достойнство, обичайното си хладнокръвие и ме поздрави с думите: „Франсис, драго ми е, че те виждам.“ Но в следващия момент ме прегърна нежно и каза: „Скъпи, скъпи ми сине!“ Оуън успя да хване едната ми ръка и да я облее със сълзите си, докато ме поздравяваше за завръщането ми. Такива сцени говорят повече на окото и на сърцето, отколкото на ухото. Старите ми клепки все още овлажняват, когато си спомня нашата среща, но вашите добри и приятелски чувства могат твърде добре да си представят това, което ми е невъзможно да опиша.

Когато премина първата ми буйна радост, узнах, че баща ми пристигнал от Холандия наскоро след като Оуън тръгнал за Шотландия. Решителен и бърз във всичките си действия, той останал в Лондон само докато намери средства да посрещне задълженията, които лежали върху фирмата. Със своите широки връзки, с увеличен капитал и нараснал кредит благодарение на много успешните си сделки на континента той лесно се справил с трудностите, породени от отсъствието му, и потеглил за Шотландия да търси сметка от Рашли Озбълдистън и да уреди работите си в тази страна. Пристигането на баща ми с напълно възстановено доверие, с достатъчно средства, за да посрещне с чест задълженията си и да може занапред да бъде от полза за своите представители, било съкрушителен удар за „Маквити и сие“, които си мислили, че звездата му е залязла навеки. Силно разгневен от начина, по който се бяха отнесли към неговия доверен чиновник и агент, господин Озбълдистън отказал да приеме всичките им извинения и предложения за услуги; и след като си уредил сметките с тях, им заявил, че тази страница от сметководните им книги е завинаги затворена заедно с всички облаги, които биха могли да имат от нея.

Докато се радвал на тази победа над неверните си приятели, той бил не малко разтревожен заради мен. Добрият Оуън не смятал, че може да има някаква особена опасност в едно пътуване от петдесет-шестдесет мили, което би могло твърде леко в спокойно да се извърши във всяка посока от Лондон. Но и той се заразил от уплахата на баща ми, който по-добре познаваше тази страна и нейните непокорни жители.

Тези опасения се превърнали в смъртен страх, когато, няколко часа преди да се върна, се явил Андрю Феъсървис с един страшен и преувеличен разказ за несигурното положение, в което ме бил оставил. Благородникът, сред чиито войски бил нещо като пленник, след като го разпитал, не само го освободил, но му дал и средства да се върне бързо в Глазгоу, за да съобщи на моите близки за опасното ми и неприятно положение.

Андрю беше от тези хора, които се ласкаят от вниманието и тежестта, каквито временно придобива носителят на лоши вести, и затова съвсем не смекчил разказа си особено когато богатият лондонски търговец неочаквано се оказал един от слушателите му. Той надълго и нашироко разказал за опасностите, от които съм се бил отървал, главно, както загатнал той, благодарение на неговия собствен опит, усилия и мъдрост. Тъжно и жално било да си помисли само човек какво щяло да стане с мен сега, когато добрият ми ангел в негово лице не бил вече до мен. Съветникът пет пари не струвал в беда, дори нещо по-лошо, защото бил самонадеян човек, а Андрю мразел самонадеяността. Сигурно тъжна щяла да бъде съдбата на младия господин сред pistolетите и карабините на войниците, които стреляли куршуми като град, сред камите и мечовете на планинците и дълбоките води на Ейвъндоу.

Тези изявления сигурно щели да докарат Оуън до отчаяние, ако беше сам и без подкрепа. Но баща ми познаваше добре хората и веднага разбрал що за човек е Андрю и колко струват неговите сведения. Но дори и без преувеличения положението би било достатъчно тревожно за един баща. Той решил сам да тръгне да ме освободи чрез откуп или преговори и до късно през нощта стоял с Оуън, за да напишат няколко належащи писма и да подготвят някои работи, които трябвало да се извършат през време на отсъствието му. Така именно се случи, че аз ги намерих още будни.

Мина много време, преди да се разделим, за да си легнем, и понеже бях твърде неспокоен, за да спя дълго, аз станах рано на другата сутрин. Андрю ми прислужваше при ставането, както изискваше постът му. Той се яви пред мен не като плашилото, което представляваше в Абърфойл, а в одеждите на погребален агент — в хубав черен костюм за дълбок траур. Едва след няколкократни запитвания, които мошеникът се преструваше, че не разбира, аз Открих, че той бил сметнал, че е прилично да облече траур поради неизразима загуба (моята смърт); и понеже посредникът, от чийто магазин купил дрехите, отказал да ги вземе назад, а собствените му дрехи били унищожени или откраднати, когато изпълнявал службата си към моя милост, сигурно аз и уважаемият ми баща, които провидението било дарило с достатъчно средства, нямало да позволим един беден човек да понесе тази загуба. Един костюм дрехи не били бог знае какво за Озбълдистънови (слава богу!), особено когато са за един стар и предан слуга на фамилията.

Тъй като имаше известно право в доводите на Андрю, че си изгубил дрехите в изпълнение на службата към мен, неговата хитрост успя. И той се снабди с хубав траурен костюм, със съответната черна кожена шапка и прочие външни белези на скръб по един господар, който беше здрав и читав.

Първата грижа на баща ми, когато стана, беше да посети господин Джарви, към когото изпитваше най-голяма благодарност за неговата добрина. Той я изрази накратко, но достойно и сърдечно. Обясни му как са се променили работите му и предложи на съветника при най-изгодни и приемливи условия да поеме тази част от сделките на баща ми, която досега се уреждаше от „Мак-вити и сие“. Съветникът поздрави сърдечно баща ми и Оуън за промененото положение на търговските им работи и без да се опитва да отрича, че е направил всичко възможно да им услужи, когато нещата са изглеждали съвсем другояче, той каза, че бил постъпил така, както би искал да постъпват с него, а що се отнася до разширяването на връзките му с фирмата, той приемал това с искрена благодарност. Ако онези Маквити били постъпили като честни хора, той не би се съгласил да седне на тяхното място. Но работата стояла другояче и затова те трябвало да си понесат загубата.

После съветникът ме дръпна за ръкава и ме отведе в един ъгъл и след като още веднаж сърдечно ми пожела всичко хубаво, продължи с малко смутен глас:

— Много бих искал, господин Франсис, да не се приказва много-много за необикновените работи, дето видяхме там. Няма защо да разправяме, освен ако ни разпитват в съда, за тази ужасна история с Морис. А пък на членовете на градския съвет няма да им се види много прилично, че един от тях се е бил с някакъв шотландец и му е опърлил наметалото. И главно, макар че, когато си стоя на краката, имам приличен и достоен вид, сигурно съм изглеждал доста смешен без шапка и перука, увиснал за кръста като мантия, метната на закачалка. Съветникът Грейъм няма да ме остави на мира, ако чуе за тази история.

Не можах да се въздържа да не се усмихна при спомена за положението на съветника, макар че на времето съвсем не ми беше до смях. Добродушният търговец малко се смути, но и той се усмихна и поклати глава.

— Разбирам, разбирам. Но недейте разправя нищо за това — вие сте добро момче. И накарайте оня бърборив, надут, шантав ваш слуга също да мълчи. Не бих искал дори и момичето Мати някога да узнае за това. Няма да ме остави на мира.

Очевидно страховете му от подигравки изчезнаха, когато му казах, че баща ми има намерение почти веднага да напуснем Глазгоу. И наистина той вече нямаше причини да стои тук, тъй като най-ценните документи, задигнати от Рашли, му бяха върнати. Тази част, която той беше превърнал в пари и похарчил за свои собствени цели или за политическите си интриги, можеше да се върне само по съдебен ред, за която цел бе заведено дело, което, както ни уверяваха адвокатите ни, бързо напредвало.

И така, ние прекарахме един ден с гостоприемния съветник и се разделихме, и за него вече няма да чуете в моя разказ. Той спечели все по-голямо и по-голямо богатство, почести и доверие и достигна до най-високите обществени длъжности в родния си град. Около две години след периода, който описах, той се наситил на ергенския живот и повишил Мати от положението ѝ край чекръка до кухнското огнище до почетно място на неговата трапеза в качеството на госпожа Джарви. Съветникът Грейъм, господа Маквити и други (защото всеки си има

врагове, особено в съвета на един кралски град) се присмивали на тази промяна.

„Нека си приказват, каквото Щат — казвал господин Джарви. — Аз няма да се ядосвам или да се лиша от това, което си харесвам, заради такава дреболия като една неделя хорски клюки. Почтеният ми баща, черковният съветник, си имаше една приказка:

*Черни вежди и бяло лице,
честен поглед и вярно сърце
са съкровище в твоите ръце.*

Освен това — заключавал винаги той — Мати не е просто момиче, тя е роднина на земевладелеца Лимърфийлд.“

Не знам дали благодарение на произхода си или на собствените си добри качества, но Мати се държала отлично в новото си високо положение и с това разсеяла страховете на някои от приятелите на съветника, които смятали, че този опит е твърде рискован. Доколкото ми е известно, в неговия спокоен и полезен живот няма други събития, които биха заслужавали да се споменат по-специално.

[1] Джон Бъниан (1628–1688) — английски писател, автор на алегорията „Странствованията на пилигрима“. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXVII

*Шестима верни синове
зове бащата горд:
„Кажете, кой на бой ще тръгне
с мен и добрия лорд?“
Отвърнаха петима само
на бащиния глас:
„За теб и лорда ще се бием
до смъртния си час!“*

„Въстанието на Севера“

Сутринта, когато трябваше да отпътуваме от Глазгоу, Андрю Феъсървис се втурна като луд в стаята ми, подскачайки и пеейки колкото високо, толкова и фалшиво:

*Пещта се запали — пещта се запали
пещта се запали цялата гори!*

С мъка го накарах да престане с проклетата си врява и да ми обясни какво има. Той благоволи да ме осведоми, като че ли носеше бог знае каква чудесна новина, че цялата Горна Шотландия се била надигнала до последния човек и че Роб Рой и неговите босоноги банди щели да връхлетят върху Глазгоу, преди да минат двадесет и четири часа.

— Я млъкни, разбойнико! — казах аз. — Ти сигурно си или луд, или пиян. А пък ако има нещо вярно в това, което, казваш, за песен ли е тази работа бе, мошенико?

— Пиян или луд, а? Разбира се — каза Андрю, без да се смути, — човек винаги е пиян или луд, когато разправя на големците туй, което не им се ще да чуят. Песен, а? Ами клановете ще ни накарат хубава песен да запеем, ако сме толкова луди или пияни да ги чакаме да дойдат.

Станах бързо и намерих баща си и Оуън вече на крак и доста разтревожени.

Излезе, че новината на Андрю е вярна в общи черти. Беше избухнало вече голямото въстание, което развъълнува Англия през 1715 година, когато нещастният граф Мар в един злокобен час издигна знамето на Стюартите и стана причина за загиването на много видни семейства и в Англия, и в Шотландия. Предателството на някои агенти на Стюартите (между които беше и Рашли) и арестуването на други беше разкрило на правителството на Джордж I широките размери на една отдавна подготвена конспирация. Тя най-после избухна преждевременно, и то в една твърде отдалечена част на кралството, за да има съществено значение за страната, която все пак бе хвърлена в значителен смут.

Това голямо събитие потвърди и изясни неясните обяснения, които бях получил от Макгрегър. Сега лесно можех да разбера-, защо западните кланове, които бяха поведени срещу него, забравиха личните си вражди при мисълта, че скоро всички ще бъдат сплотени в една обща кауза. Повече ме натъжи обстоятелството, че Даяна Върнън е жена на един от тези, които са най-дейни в този опит да се обърне Светът наопаки, и че тя самата е изложена на лишенията и опасностите на рискования занаят на мъжа си.

Веднага обмислихме какви мерки трябва да вземем при това критично положение и се съгласихме с плана на баща ми незабавно да се снабдим с необходимите паспорти и да побързаме за Лондон. Съобщих на баща си, че желая да са запиша в някой от доброволческите отреди, за които вече се говореше. Той с готовност се съгласи с предложението ми, тъй като, макар че по принцип беше против военната професия, никой друг не би изложил с такава готовност живота си в защита на гражданската и религиозна свобода, както той би го направил.

Пътувахме бързо по доста опасен път през Дъмфризшър и близките английски графства. В тази област вече се бяха раздвижили

поддръжниците на торите, за да събират хора и коне, докато витите се струпваха в главните градове, въоръжаваха населението и се готвеха за гражданска война. На няколко пъти едва не ни спряха и често бяхме принудени да минаваме по обиколни пътища, за да избегнем местата, където се събираха войски.

Когато стигнахме в Лондон, веднага се свързахме с онези банкери и видни търговци, които се бяха съгласили да поддържат кредита на правителството и да посрещнат тежките задължения на държавната хазна, на които заговорниците до голяма степен разчитаха за успеха си, като се надяваха, така да се каже, да докарат правителството до фалит. Баща ми бе избран за член на това внушително представително тяло на финансовите интереси, тъй като всички имаха най-голямо доверие в неговата ревност, умение и деловитост. Той беше този, чрез когото те влизаха във връзка с правителството и който успя, със средствата на собствената си фирма и с други средства, с които можеше да разполага, да намери купувачи за голяма част от държавните ценни книжа, които внезапно бяха хвърлени на пазара с понижена стойност, когато избухна въстанието. Аз самият не стоях настрана, а успях да получа офицерски чин и да събера, за сметка на баща си, двеста души, с които се присъединих към армията на генерал Карпентър.

Междувременно въстанието се беше разпростряло и в Англия. Нещастният граф Дъруънтуотър беше взел оръжие за неговата кауза заедно с генерал Фостър. Бедният ми чичо, чието имение беше съвсем разорено поради собствената му небрежност и поради разточителството и пиянството на синовете му и цялото му домакинство, лесно склони да се присъедини към редовете на тази злополучна армия. Преди да направи това обаче, той проявил една предвидливост, която никой не очаквал от него — направил си завещанието!

Чрез този документ той завещал Озбълдистън Хол и така нататък подред на синовете си, докато стигнал до Рашли, когото ненавиждаше от сърце заради политическата му измяна и когото лишил от наследство, посочвайки мен като следващ наследник. Старият джентълмен ме считаше винаги за свой любимец. Но вероятно, изпълнен с вяра в многобройните едри младежи, които сега виждал въоръжени около себе си, той е гледал на тази част от завещанието си

като на мъртва буква, която вмъкнал само за да изрази неодобрението си към Рашли, изменил на общото дело и семейството. Имаше и една точка, с която той завещаваше на племенницата на покойната си жена, Даяна Върнън, понастоящем лейди Даяна Върнън Бийчъм, някакви диаманти, които принадлежали на покойната ѝ леля, и един голям сребърен съд с гравирани на него гербове на фамилиите Върнън и Озбълдистън.

Но providението бе отредило по-бързо загиване на многобройното му и здраво поколение, отколкото той самият вероятно бе очаквал. Още на първия преглед на войските на заговорниците на едно място, наречено Грийн Риг, Торнклиф Озбълдистън се скарал за правото на първенство с някакъв господин от нортъмбрийската граница, който бил също така свиреп и неразбран като самия него. Въпреки всички увещания те показали на своя командир доколко може да разчита на дисциплината им, като се дуелирали с рапири и братовчед ми бил убит на място. Смъртта му беше голяма загуба за сър Хилдебранд, защото въпреки отвратителния си нрав Торнклиф имаше малко повече ум в главата си, отколкото останалите му братя, като се изключи, разбира се, Рашли.

Пърсивал, пияницата, също намерил подобаващ на призиването си край. Той се хванал на бас с друг един господин (който поради подвизите си по тази линия носел страшния прякор „Ракиен кладенец“) кой от тях ще изпие повече ракия, когато Джеймс бил провъзгласен за крал от въстаниците в Морпет. Този подвиг бил нещо необикновено. Не си спомням точно колко ракия изгълтал Пърси, но вследствие на нея го хванала някаква треска, от която издъхнал след три дни, като постоянно повтарял „вода, вода“.

Дикън си счупил врата до моста при Уорингтън, когато се мъчел да демонстрира качествата на един остарял породист кон, за да го пробута на някакъв търговец от Манчестър, който се бил присъединил към въстаниците. Той пришпорил животното да прескочи една висока ограда; то се сгромолясало на земята и нещастният жокей загинал.

Уилфред глупецът, както понякога се случва, бил най-късметлията в семейството. Той паднал убит при Прауд Престън в Ланкашър в деня, когато генерал Карпентър атакувал барикадите, като се бил много храбро, макар и да съм чувал, че никога не можел съвсем

точно да разбере за какво се бие и да запомни на страната на кой крал воюва.

Джон също проявил голяма храброст при това сражение и получил няколко рани, от които нямал щастието да умре на място.

При капитулацията на следния ден старият сър Хилдебранд, съвсем разсипан и сломен от тези последователни загуби, бе един от злочестите пленници, които затвориха в Нюгейт заедно с ранения му син Джон.

Аз бях вече освободен от военния си пост и веднага се постарях да облекча, доколкото мога, страданията на тези мои близки роднини. Бащиното ми влияние пред правителството, както и всеобщото състрадание към един баща, който в такова кратко време бе изгубил толкова синове, сигурно биха избавили чичо ми и братовчед ми от присъда за държавна измяна, но тяхната съдба бе решена от един повисш съд. Джон умря от раните си в Нюгейт, като с последния си дъх остави на моите грижи ястребите си в замъка и една черна кучка, на име Люси.

Бедният ми чичо изглеждаше съвсем сломен от семейните нещастия и от обстановката, в която така неочаквано се беше озовал. Той почти не говореше, но изглеждаше благодарен за дребните грижи, които можех да му окажа. Не присъствувах на първата му среща с баща ми след толкова годишна раздяла при тези печални обстоятелства, но ако съдя по крайно подтиснатия вид на баща ми, тя трябва да е била неописуемо тъжна. Сър Хилдебранд говореше с голямо огорчение за Рашли, единствения му останал син; обвиняваше го за пропадането на семейството и за смъртта на братята му и заявяваше, че нито той самият, нито те не биха се впуснали в политически интриги, ако не беше този именно член на семейството, който пръв ги бе изоставил. Веднаж или дважд той спомена с голяма любов името Даяна Върнън и ми каза, докато седях край леглото му:

— Племеннико, сега, когато Торнклиф и всички други са вече мъртви, съжалявам, че не можеш ти да се ожениш за нея.

Тогава този израз ме развълнува много; защото старият баронет имаше навик, когато тръгваше весело сутрин на лов, да вика любимеца си Торнклиф по име, а към другите да се обръща общо. Силният весел глас, с който се провикваше: „Повикайте Торни — повикайте всичките“, представляваше тъжен контраст със скръбния и примирен

тон, с който промълви сега току-що цитираните отчаяни слова. Той ме запозна със съдържанието на завещанието си и ми даде едно заверено копие — оригинала той беше оставил на стария ми познайник господин съдията Ингълууд, който, тъй като никой те се боеше от него и всички му вярваха като на неутрално лице, беше станал, доколкото знам, пазител на завещанията на половината борци и на двете страни в Нортъмбърланд.

По-голямата част от последните си часове чичо ми прекара в изпълнение на религиозните си задължения към своята черква под ръководството на капелана на сардинския посланик, за когото с известна трудност успяхме да получим разрешение да го посети. Нито от собствените си наблюдения, нито от неговите лекари не можах да установя дали сър Хилдебранд Озбълдистън почина от някаква определена болест, позната в медицината. Той ми изглеждаше напълно изтощен и сломен телесно и душевно и по-скоро престана да живее, отколкото умря в някаква определена борба, също както кораб, блъскан и мятан от много последователни бури, с претоварени трюмове и разхлабени шевове, понякога се попуква и потъва без някаква видима причина за крушението си.

Забележително беше, че баща ми, след като изпълни последния си дълг към своя брат, изведнъж прояви голямо желание да се възползувам от завещанието и да стана представител на бащиното му семейство — нещо, което досега сякаш най-малко го привличаше на този свят. Но очевидно по-рано той беше като лисицата в баснята, която се преструва, че презира това, което не може да стигне. Освен това не се съмнявам, че крайната омраза, която изпитваше към Рашли (сега сър Рашли Озбълдистън), който гръмогласно заплашваше да оспорва последната воля и завещанието на баща си сър Хилдебранд, засилваше желанието на баща ми то да влезе в сила.

— Аз бях най-несправедливо лишен от наследство от моя баща — казваше той. — Завещанието на брат ми заличава този позор, ако не и щетите от него, като оставя жалките останки от имуществото на Франк, законния наследник, и аз съм твърдо решен това завещание да влезе в сила.

Междувременно Рашли се оказа не съвсем незначителен противник. Сведенията, които беше дал, на правителството, бяха обмислени и навременни, а неговото привидно право, подкрепено от

извънредната му интелигентност и ловкия начин, по който умееше да си припише заслуги и, влияние, му беше спечелило покровители между министрите. Бяхме вече в разгара на процеса срещу него заради ограбването на фирмата „Озбълдистън й Трешъм“ и ако можехме да съдим по напредването на това сравнително просто дело, имахме причина да) очакваме, че този втори съдебен процес ще се проточи е години, след като всички ние сме вече измрели.

За да предотврати, доколкото е възможно, такова протакане, баща ми, посъветван от своя опитен адвокат изплати и прехвърли върху мен правата върху някои големи ипотечи на Озбълдистън Хол. Може би също така възможността да прехвърли голяма част от огромните печалби, които реализира от бързото покачване на ценните книжа след потушаването на въстанието, както и неотдавнашните рискове, които беше понесъл в търговията, го бяха насърчили по този начин да си осигури голяма част от имуществото си. Във всеки случай, вместо да ми заповяда да седна на бюрото в кантората, както очаквах, след като му бях изразил готовността си да изпълня желанието му, независимо от това каква съдба ми отрежда то, той ми нареди да отида в Озбълдистън Хол и да вляза във владение на замъка като наследник и представител на фамилията. Трябваше да се обърна КИМ скуайър Ингълууд, за да получа копието от чичовото ми завещание, което той съхраняваше, и да взема всички необходими мерки, за да вляза във владение, което, както казват мъдрите хора, представлява „девет десети от закона“.

По всяко друго време бих бил зарадван от тази промяна в съдбата си. Но сега Озбълдистън Хол беше свързан с твърде много мъчителни спомени. Все пак аз си помислих, че само там мога да очаквам да получа някакви сведения относно съдбата на Даяна Върнън. Имах пълно право да се страхувам, че тя съвсем не е такава, каквато бих желал да бъде. Но не можех да узная нищо точно по въпроса.

Напразно се мъчих да спечеля доверието на някои далечни наши роднини, които бяха затворени в Нюгейт, с услуги и внимание, каквито можех да им окажа при тяхното положение. Една гордост, която не можех да порицая, и едно естествено недоверие към вига Франк Озбълдистън, братовчед на изпечения предател Рашли, запечатваше сърцето и устата им и за всички добрини, които бях в

състояние да им сторя, получавах само хладна и с мъка изказана благодарност. Ръката на правосъдието постепенно намаляваше броя на тези, които се мъчех да подпомогна, а сърцата на останалите живи все повече се затваряха към тези, които те смятаха, че са във връзка със съществуващото правителство. Когато група след група ги водеха на екзекуция, останалите живи загубиха всякакъв интерес към хората и желание да общуват с тях. Дълго ще помня какво ми отговори един от тях, на име Нед Шафтън, когато го запитах загрижено дали не мога да му доставя нещо вкусно за ядене.

— Господин Франк Озбълдистън, вярвам, че ви движат добри чувства и затова ви благодаря. Но, бога ми, хората не могат да се угояват като пилци, когато всекидневно виждат как водят съседите им на екзекуция и знаят, че скоро ще дойде ред и на тях да им извият шията.

Поради това общо взето ми беше приятно да избягам от Лондон, от Нюгейт и сцените, които виждах там, и да подишам свободно в Нортъмбърланд. Андрю Феървис бе останал на служба при мен, по-скоро по желание на баща ми, отколкото по мое собствено. Но все пак това, че той познаваше Озбълдистън Хол и околностите, можеше да ми бъде от полза и затова го взех със себе си, зарадван от мисълта, че скоро ще се отърва от него, като го настаня пак на старата му служба. Не мога да разбера как успя той да накара баща ми да прояви интерес към него, освен може би с изкуството, което притежаваше в твърде значителна степен, за да се преструва, че е извънредно привързан към господаря си. Тази теоретична привързаност той доказваше на практика, като най-безскрупулно играеше на господаря си най-различни номера и не допускаше да го мами никой друг освен самия той.

Пътуването ни до Нортъмбърланд мина без забележителни приключения и чие намерихме тази област, доскоро разтърсена от въстанието, вече омиротворена и редът възстановен. Колкото повече се приближавах до Озбълдистън Хол, толкова повече се свиваше сърцето ми при мисълта, че скоро ще вляза в този запустял дом. И за да отложа този тъжен ден, аз реших най-напред да посетя господин съдията Ингълууд.

Този почтен старец беше твърде съкрушен от мисълта какво е бил някога и какво е сега и спомените за миналото естествено му

пречеха да бъде така деен в длъжността си, както би се очаквало да бъде при сегашното положение. В едно отношение обаче той беше щастлив — беше се отървал от секретаря си Джобсън, който го беше оставил, разгневен от бездействието му, и беше станал юридически помощник на някой си скуайър Стандиш, който напоследък бе поел длъжността на съдия в тази област. Последният изпълняваше длъжността си с такава ревност за каузата на крал Джордж и протестантската династия, твърде различна от чувствата на бившия му шеф, и господин Джобсън беше по-скоро принуден да ограничава тази ревност в рамките на закона, отколкото да я подтиква.

Старият съдия Ингълууд ме прие много любезно и охотно ми показва завещанието на чичо ми, което изглеждаше в пълна изправност. Известно време той очевидно не знаеше как да говори и постъпва в мое присъствие, но когато разбра, че макар и поддръжник на настоящото правителство, аз съм склонен да гледам със състрадание на тези, които се бяха борили против него от едно погрешно чувство за зрялост и дълг, той започна забавно и объркано да ми разправя какво бил сторил и какво не бил — какви усилия бил положил да убеди някои скуайъри да не участвуват във въстанието и как си бил затворил очите за бягството на други, които имали нещастieto да вземат участие в него.

Ние бяхме сами и вече бяхме изпили няколко чашки по специално желание на съдията, когато изведнъж той ме помоли да си напълня чашата и да я изпия от сърце за здравето на бедната мила Дай Върнън, розата на пустинята, звънчето на Чевиотските планини, цветето, което сега било пренесено да цъфти в един проклет манастир.

— Нима госпожица Върнън не е омъжена? — запитах аз силно изненадан. — Аз мислех, че негова светлост...

— Ами, ами, негова светлост и негово сиятелство, всичко това са празни работи сега — все сенжерменски титли, — нарича се граф Бийчъм и посланик на Франция, а пък херцогът регент в Орлеан едва ли знае за съществуването му. Но вие сигурно сте виждали стария сър Фредерик Върнън в замъка, когато той играеше ролята на отец Воън?

— Боже господи! Значи отец Воън е бил бащата на госпожица Върнън?

— Разбира се — каза съдията спокойно, — сега няма смисъл да се пази тайната, тъй като той сигурно вече е напуснал страната, в

противен случай без съмнение бих бил длъжен да го арестувам. Но хайде, изпийте си чашата за здравето на моята скъпа изгубена Дай!

*До дъно, до дъно, до дъно
да пием за нейното здраве!
Поклони, поклони, поклони
към нея сега да отправим!*

Както лесно може да си представи читателят, аз не можех да споделя веселото настроение на съдията. Главата ми беше замаяна от удара, който ми бе нанесен.

— Никога не бях чувал — казах аз, — че бащата на госпожица Върнън е жив.

— Не е заслуга на нашето правителство, че той е жив — отговори Ингълуд, — защото едва ли има друг човек, за чиято глава са предлагани повече пари. Той е бил осъден на смърт за заговора на Феник, а освен това смятали, че е замесен и в аферата на Найтсбридж по времето на крал Уилям: Тъй като бил женен за шотландка, роднина на фамилията Бръдолбеън, той имал голямо влияние над техните вождове. Говореше се, че при подписването на мира в Ризуик искали да бъде предаден на правителството, но той се престорил на болен и френските вестници писали официално, че бил умрял. Но когато се върна тук по старите си работи, ние, старите роялисти, го познахме — искам да кажа, че аз го познах, не защото самият бях роялист. Ама никой не направи донесение срещу бедния господин, пък паметта ми беше много отслабнала от постоянни пристъпи на подагра и не бих могъл да се закълна, че е той, знаете.

— Ами в Озбълдистън Хол не знаеха ли кой е той? — запитах аз.

— Знаеха само дъщеря му, старият барон и Рашли, който беше се добрал до тази тайна, както се добираше до всяка друга тайна, и я държеше като стегнато въже около шията на бедната Дай. Сто пъти съм виждал как тя би искала да го заплюе, ако не се страхуваше за баща си, чийто живот не би струвал пет пари, ако узнаеше за него правителството... Ама не ме разбирайте криво, господин Озбълдистън — аз заявявам, че правителството е добро, милостиво и справедливо и ако обесиха половината от бунтовниците, бедничките, всички

признаваме, че никой от тях нямаше да пострада, ако си бяха стояли мирно у дома.

Отклоних разискването на тези политически теми и върнах господин Ингълуд на въпроса за Даяна. Узнах, че след като решително отказала да се ожени за кой да е от семейството Озбълдистън и дала израз на особеното си отвращение към Рашли, неговата ревност за каузата на претендента^[1] започнала да охладнява. Дотогава той разчитал на тази кауза, за да направи кариера като най-млад от шестимата братя, но смел, ловък и способен. Вероятно това, че бил принуден под общия натиск на сър Фредерик Върнън и шотландските вождове да предаде плячката, която бил измъкнал от кантората на баща ми, определило решението му да напредне по-бързо, като промени политическите си убеждения и измами оказаното му доверие. Освен това той умееше отлично да преценява нещата, когато се касаеше за неговия собствен интерес, и вероятно е пресметнал, че техните средства и способности са съвсем недостатъчни за голямата задача да се свали едно установено правителство, нещо, което по-късните събития доказаха. Сър Фредерик Върнън или, както го наричаха поддръжниците на Стюартите, негово превъзходителство виконт Бийчъм и неговата дъщеря доста трудно успели да избягнат последствията от предателството на Рашли. Тук сведенията на господин Ингълуд не бяха съвсем точни; но тъй като не бяхме чули сър Фредерик да е хванат от правителството, той не се съмняваше, че е вече във от страната, където в съгласие с жестокия договор, сключен между него и зет му, Даяна, която беше отказала да си избере съпруг измежду Озбълдистъновци, трябваше да бъде затворена в манастир. Господин Ингълуд не можеше твърде добре да ми обясни първоначалната причина за това необикновено споразумение, но смяташе, че това е някакъв семеен договор, чрез който се осигуряваха на сър Фредерик рентите от останалите му големи имения, които посредством някакви юридически машинации бяха оставени на семейството) Озбълдистън. Накратко казано — един семеен договор, подобен на много други сключвани по него време, в който чувствата на главните засегнати лица се зачитаха толкова, колкото ако се касаеше за добитъка в именията.

Не знам дали тази новина ми причини повече радост или скръб — тъй странни са пътищата на човешкото сърце. Струва ми се, че

мъката ми по загубата на госпожица Върнън по-скоро нарасна, отколкото намаля, когато узнах, че съм навеки разделен от нея не поради това, че е жена на друг, а защото е затворена в манастир, за да се изпълни един толкова безсмислен договор. Бях подтиснат, унил и разсеян и не можех да поддържам разговора със съдията Ингълуд, който от своя страна започна да се прозява и да казва, че смята да си легне рано. Сбогувах се с него да тази нощ, решен на другия ден преди закуска да отида на кон в Озбълдистън Хол.

Господин Ингълуд изказа одобрението си.

— Добре ще бъде — каза той — да се явите там, преди да стане известно, че сте пристигнали, още повече, че понастоящем сър Рашли Озбълдистън, както казват, бил в къщата на господин Джобсън и сигурно крои с него нещо лошо. Те са си лика-прилика — прибави той, — тъй като сър Рашли е изгубил вече всякакво право да общува с почтени хора. Но едва ли двама мошеници като тях могат да се съберат, без да кроят нещо лошо за честните хора.

Накрая той ми препоръча най-настойчиво, преди да тръгна на другата сутрин, да пийна една чаша и да си хапна от неговата баница с дивеч, колкото да не чувствавам много хладния въздух из полето.

[1] Джеймс II. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXVIII

*Не се дочува в Айвър вече
ловджийски рог и смях звънлив.
Как бързо времето изтече!
Едничък той остана жив...*

Уърдсуърт^[1]

Едва ли има по-тъжно чувство от това, което изпитваме, когато видим променени и запустели тези места, където някога сме били щастливи. На път за Озбълдистън Хол минах през същите места, които някога бях видял заедно с госпожица Върнън в деня на паметното ни пътуване от дома на Инълууд. Духът ѝ като че ли беше с мен и когато приближих до мястото, където за пръв път я видях, аз почти се ослушах да чуя лая на хрътките и звуците на рога и се взрях в празното пространство, сякаш да видя пак красивата ловджийка да се спуска като видение по хълма. Когато стигнах в замъка, затворените врати и прозорци, обраслите с трева плочи, тихите дворове представляваха ярък контраст с някогашните весели и оживени сцени, които тъй често бях наблюдавал там, когато радостните ловци тръгваха сутрин или се връщаха вечер за всекидневното пиршество. Веселият лай на пуснатите хрътки, виковете на ловците, тропотът на конски копита, силният смях на стария барон, начело на неговите здрави и многобройни наследници — сега бяха заглъхнали навеки.

Като гледах тази пустош и самота, аз бях неизразимо трогнат дори при спомена за тези, които приживе нямах особено причина да обичам. Но мисълта, че толкова много хубави младежи, пълни с живот, пращящи от здраве и вяра, след толкова кратко време лежаха в хладния гроб, неочаквано и насилствено покосени от смъртта, ми рисувахе една картина на краткотрайността на земния живот, която караше

сърцето ми да се свива. Слаба утеха беше за мен мисълта, че се връщам като собственик в този замък, който бях напуснал почти като беглец. Не бях свикнал още да гледам на всичко наоколо си като на своя собственост и се чувствувах като узурпатор или поне като натрапник и не можех да се отърся от мисълта, че едрата фигура на някой от покойните ми роднини ще се изправи на входа като гигантски призрак от някоя приказка и ще ми оспори правото да вляза.

Докато стоях потънал в тези тъжни мисли, моят спътник Андрю, чиито чувства бяха съвсем различни от моите, блъскаше подред по всички врати на зданието и същевременно викаше да ни пуснат, с глас достатъчно силен да даде да се разбере, че той поне напълно съзнава новото си важно положение като телохранител на господаря на замъка. Най-после старият иконом и домоуправител на чичо ми Антъни Сидъл се появи страхливо и неохотно на един от долните прозорци зад здравите железни решетки и попита какво искаме.

— Дошли сме да те освободим от длъжността ти, стари ми приятелю — каза Андрю Феъсървис, — можеш веднага да ни предадеш ключовете си — всяко царство си има край. Аз ще поема от тебе сервизите и покривките. Твоето време е минало, господин Сидъл. Но всяко бобче си има черно петно и на всяка пътека има локва. Така че ти отсега нататък ще сядаш вече на долния край на масата, където някога седеше Андрю.

Не без мъка пресякох нахалството на своя слуга и обясних на Сидъл, че имам право да искам да бъда пуснат в замъка в качеството си на собственик. Старецът изглеждаше много развълнуван и разтревожен и прояви явно нежелание да ме пусне да вляза, макар че тонът му беше смирен и покорен. Аз проявих снизхождение към него заради чувствата му, които всъщност правеха чест на стареца, и продължих категорично да настоявам да бъда пуснат, като му обясних, че ако откаже, ще бъда принуден да поискам заповед от господин Ингълуд и полицай.

— Ние идваме тази сутрин от къщата на господин съдията Ингълуд — каза Андрю, за да подсили заплахата ми — и по пътя насам видях полицая Арчи Рътлидж. Няма да има вече беззаконие в тази страна, господин Сидъл, и няма да се позволява на бунтовници и католици да си правят, каквото щат.

Заплахата с правосъдие уплаши стареца, който съзнаваше, че се намира под подозрение заради религиозните си убеждения и предаността си към сър Хилдебранд и неговите синове. Изплашен и разтреперан, той отвори една от задните врати, здраво заключена с резета и лостове, и смирено изрази надеждата си, че ще му простят за верността в изпълнението на неговия дълг. Аз го успокоих и му казах, че го ценя още повече заради предпазливостта му.

— Аз пък не — каза Андрю. — Сидъл е стар хитрец и нямаше да пребледнее като платно и да му се разтреперят краката, ако не криеше нещо от нас.

— Да те прости господ, господин Феъсървис — отговори икономът, — дето приказваш такива работи за един стар приятел, с когото заедно си слугувал тук. Къде ще благоволи ваша милост да нареди да запали огън? — продължи той, следвайки ме покорно по коридора. — Боя се, че къщата ще ви се види много мрачна и пуста. Но може би вие имате намерение да се върнете у скуайър Ингълуд за обед?

— Запали огън в библиотеката — отговорих аз.

— В библиотеката? — повтори старецът. — Та там никоой не е влизал от толкова време и камината пуши, защото свраките са си свили гнездо в комина, а няма млади хора в замъка да го свалят оттам.

— Собственият пушек е по-приятен от огъня на чуждите хора — каза Андрю. — Негова милост предпочита библиотеката. Не е той като твоите католици, господин Сидъл, които обичат сляпото невежество.

Икономът ни поведе към библиотеката много неохотно, както ми се видя. Противно на това, което ми беше казал, вътрешността на стаята имаше вид, сякаш наскоро е подреждана и направена по-уютна от обикновено. В огнището гореше огън и нямаше пушек въпреки казаното от Сидъл за комина. Той взе машата уж за да побутне дървата, но всъщност да прикрие смущението си, и каза:

— Сега гори хубаво, ама тази сутрин страшно пушеше.

Тъй като исках да остана сам, за да се съвзема от първите мъчителни чувства, които будеше всичко наоколо ми, аз заповядах на стария Сидъл да повика управителя на имението, който живееше на около четвърт миля от замъка. Той тръгна с явно нежелание. После заповядах на Андрю да намери и доведе в замъка двама здравеняци, на които може да се разчита, тъй като хората в околността бяха повечето

католици, а сър Рашли, който беше способен на най-отчаяни опити, се намираще наблизко. Андрю Феъсървис прие тази задача с голяма радост и обеща да ми доведе от Тринли Ноу двама верни презвитерианци като самия него, които могат да излязат сто пъти срещу папата и дявола, и претенденти.

— И аз самият много ще се радвам да ми правят компания, защото последната нощ, когато бях в Озбълдистън Хол, господ да порази всичките цветя в двора ми, ако не видях ей тази на картина (и той посочи големия портрет на дядото на госпожица Върнън) да се разхожда при лунна светлина в градината! Аз казах тогава на ваша милост, че съм видял нея нощ вампир, ама вие не щяхте да ме слушате. Винаги съм мислил, че католиците се занимават с магии и дяволии, ама преди онази страшна нощ не бях ги виждал със собствените си очи.

— Хайде, махай се, сър — казах аз, — и доведи хората, за които говориш. И гледай да са по-умни от теб, та да не се плашат от собствената си сянка.

— Досега винаги са ме смятали за не по-малко смел от кой да е друг — каза Андрю сърдито, — но нямам претенции да мога да се разправам със зли духове.

И той излезе точно когато в стаята се яви управителят на имотите Уордло.

Той беше умен и честен мъж и чичо ми трудно би могъл да поддържа толкова години домакинството си без неговото грижливо ръководство. Той внимателно разгледа правото ми на собственост и честно го призна. За всеки друг това наследство би било твърде бедно, толкова много дългове и ипотеки тежаха върху земята. Повечето от тях обаче бяха вече в ръцете на баща ми и той беше на път да поеме и останалите. А големите му печалби от последното покачване на ценните му книжа му даваха възможност лесно да изплати дълговете, които тежаха върху бащиния му имот.

С господин Уордло свършихме много належаща работа и аз го задържах на обед. Ние предпочетохме да се храним в библиотеката, при все че Сидъл горещо ни препоръчваше да се преместим в Каменната зала, която той беше подредил за случая. Междувременно се яви Андрю с верните завербувани слуги, които той възхваля като „трезви и порядъчни хора, добре запознати с религиозните доктрини, и

главно — смели като лъвове“. Поръчах да им дадат да пийнат нещо и те излязоха от стаята. Забелязах, че старият Сидъл поклати глава, когато излизаха, и настоях да узная причината.

— Може би не мога да очаквам — каза той — ваша милост да вярва на това, което казвам, но все пак то си е божа истина. Амброуз Уингфийлд е много честен човек, но ако има в страната мошеник и подлец, това е брат му Ланси. Всички знаят, че е шпионин на секретаря Джобсън против нещастните господа, които са в беда. Но той е отцепник, а това сега е достатъчно.

След като по този начин даде израз на чувствата си, на които аз не бях склонен да обърна внимание, и след като сложи виното на масата, старият иконом се оттегли.

Господин Уордло остана с мен доста до късно вечерта. Най-после той прибра книгата си и си отиде в собственото си жилище, като ме остави в онова объркано душевно състояние, при което сами не знаем дали желаем компания или самота. Аз обаче няхах избор, защото останах сам в тази стая, която повече от всички можеше да буди у мен тъжни размисли.

Когато в стаята настъпи здрач, Андрю прояви предвидливостта да си покаже главата на вратата не за да ме попита искам ли светлина, а да ми я препоръча като предпазно средство срещу духовете, които все още измъчваха въображението му. Отхвърлих предложението му малко нервно, побутнах дървата в огъня да пламнат и сядайки на едно от големите кожени кресла, които се намираха от двете страни на готическата камина, несъзнателно се загледах в играта на пламъка, който бях разпалил.

„Ето така — казах аз сам на себе си — се развиват и свършват човешките желания. Породени от най-малките дреболии, те пламват под влиянието на въображението, нещо повече — подхранват се от празните надежди, докато изгорят всичко, което са запалили. И човекът, с всичките му надежди, страсти и желания, остава само една нищожна купчина въглини и пепел!“

От другата страна на стаята, сякаш в отговор на моите размишления, се разнесе дълбока въздишка. Подскочих смаян — пред мен стоеше Даяна Върнън, облежната на ръката на един човек, който тъй много приличаше на портрета, за който няколко пъти става дума, че бързо погледнах към рамката, като че ли очаквах да я видя празна.

Първата ми мисъл беше или че съм внезапно полудял, или че душите на мъртвите са възкръснали и са се изправили пред мен. Още един поглед ме увери, че съм с ума си и че фигурите пред мен са действителни и от плът и кръв. Това беше самата Даяна, макар и побледа ѝ по-слаба от преди; а до нея стоеше не някой обитател на гроба, а Воън или по-скоро сър Фредерик Върнън в костюм, направен по подобие на този на неговия прадед, между чийто портрет и неговото лице имаше голяма семейна прилика. Той пръв заговори, тъй като Даяна беше приковала поглед в земята, а моят език беше залепнал на небцето ми от учудване.

— Ние се обръщаме с молба към вас, господин Озбълдистън — каза той, — да ни дадете подслон и закрила под вашия покрив, докато можем да продължим пътуването си, при което на всяка крачка ме грози тъмница и смърт.

— Нима — изрекох аз с голяма мъка, — нима госпожица Върнън може да предположи... нима вие, сър, можете да повярвате, че съм забравил намесата ви, когато самият аз бях в затруднение, или пък че съм в състояние да предам някого, камо ли пък вас?

— Знам това — каза сър Фредерик — и все пак не бих могъл да изразя колко неохотно натрапвам именно на вас своето доверие, едно може би неприятно и положително опасно доверие, което бих предпочел да покажа към всеки друг вместо към вас. Но съдбата, която цял живот ме дебне с опасности, сега жестоко ме е притиснала и аз нямам избор.

В този момент вратата се отвори и се чу гласът на натрапчивия Андрю:

— Нося ви свещите, ако искате, запалете ги, не е мъчна работа.

Изтичах до вратата и вярвах, че съм стигнал там навреме, за да му попреча да забележи кой е в стаята. Бързо и грубо го изгоних, затворих вратата и я заключих. После моментално се сетих за двамата му другари долу и понеже знаех колко е бързив и си спомних забележката на Сидъл, че един от тях бил шпионин, колкото може побързо го последвах в стаята на слугите, където се бяха събрали. Езикът на Андрю плещеше високо, когато отворих вратата, но неочакваното ми появяване го накара да млъкне.

— Какво става с тебе, глупако? — запитах аз. — Какво се пулиш така диво, сякаш си видял призрак?

— Н-н-нищо — каза Андрю, — само че ваша милост благоволи така бързо да ме отпрати.

— Защото ме събуди от дълбок сън, диване такова. Сидъл ми каза, че тук нямало къде да спят тези двама добри хора тази нощ, а пък господин Уордло смята, че няма нужда да ги задържахме. Ето една корона за двамата да се почерпят за мое здраве и много благодарности за желанието да ми услужат. Напуснете веднага замъка, момчета.

Двамата мъже ми благодариха за щедростта, взеха парите и се оттеглиха, очевидно доволни и неподозиращи нищо. Наблюдавах ги, докато се отдалечиха, за да бъда сигурен, че тази нощ вече няма да имат възможност да разговарят с честния Андрю. Аз го бях последвал така незабавно, щото мислех, че не е могъл да има време да размени и две думи с тях, преди да го прекъсна. Но удивително е наистина каква пакост могат да сторят две единствени думи. В този случай те струваха два живота.

След като взех тези мерки — най-добрите, които ми хрумнаха под напора на момента, — за да осигуря спокойствието на своите гости, аз се върнах да им кажа какво съм направил и прибавих, че съм наредил на Сидъл да излиза при всяко похлопване на вратата, тъй като заключих, че те са се скрили в замъка с негова помощ. Даяна повдигна очи, за да ми благодари за тази предпазливост.

— Сега вие разбирате тайната ми — каза тя, — сега без съмнение вие знаете колко близък и скъп ми е този родственик, който така често е намирал подслон тук, и вече не се учудвате, че Рашли, който знаеше тази тайна, ме държеше с желязна ръка.

Баща ѝ прибави, че възнамерявали да ме безпокоят с присъствието си колкото е възможно по-кратко време.

Аз помолих бегълците да оставят настрана всякакви съображения освен тези за собствената си безопасност и да разчитат, че ще положи всички усилия да осигуря тази безопасност. Това доведе до обяснение на положението, в което се намираха.

— Аз-винаги съм подозирал Рашли Озбълдистън — каза сър Фредерик, — но неговото държане към беззащитното ми дете, за което с мъка успях да узная от нея, и предателството му във връзка с бащините ви работи ме накараха да го мразя и презирам. В последния си разговор с него аз не скрих чувствата си, което от благоразумие трябваше да се опитам да сторя. И в яда си от презрението, с което се

отнесох към него, той прибави предателството и ренегатството към списъка на своите престъпления. По него време аз наивно се надявах, че предателството му няма да има сериозни последствия. Граф Мар имаше храбра армия в Шотландия, а лорд Дъруънтуотър заедно с Фостър, Кенмър, Уинтъртън и други събираха войски на шотландската граница. Тъй като имах широки връзки с тези английски перове и благородници, бе решено аз да придружа един отред от воители от Горна Шотландия, който под командуването на бригадният генерал Макинтош от Борлъм премина устието на реката Форт и низините на Шотландия и се съедини с английските въстаници на границата. Дъщеря ми ме придружаваше през всички опасности и тежести на този тъй дълъг и труден поход.

— И тя никога вече няма да остави скъпия си баща! — извика госпожица Върнън, притискайки се нежно към ръката му.

— Едва бях стигнал при нашите английски приятели, когато ми стана ясно, че нашата кауза е загубена. Редовете ни намаляваха, вместо да се увеличават, и към нас се присъединяваха само хора от нашата вяра. Торите от англиканската черква изобщо се колебаеха и най-после ние бяхме обградени от една много по-силна армия в градчето Престън. В продължение на един ден се отбранявахме упорито. На следния ден водачите ни изгубиха кураж и решиха, който желае, да се предаде. За мен да се предам при тези условия, беше все едно да сложа главата си на ешафода. Около двадесет-тридесет джентълмени споделяха мнението ми: ние яхнахме конете си и сложихме дъщеря ми, която настояваше да сподели съдбата ми, в средата на нашата малка група. Моите другари, удивени от нейната смелост и синовна преданост, заявиха, че предпочитат да умрат, отколкото да я оставят. Всички заедно тръгнахме по една улица, наречена Фишъргейт, която води до блатиста местност или ливада, простираща се чак до реката Рибъл, където един от групата ни обеща да ни покаже удобен брод. Тази блатиста местност не беше добре пазена от неприятеля, така че имахме да се справим само с един патрул от драгуните на Хъниууд, който обърнахме в бягство и унищожихме. Преминахме реката, стигнахме до шосето за Ливърпул и после се разпръснахме, за да търсим различни места, където да се укрием в безопасност. Съдбата ми ме заведе в Уейлс, където има много джентълмени с моите религиозни и политически убеждения. Обаче не можах да намеря

възможност без риск да избягам по море и се видях принуден да се върна пак на север. Един изпитан приятел беше обещал да ме посрещне в тази част на страната и да ме заведе до едно морско пристанище при Солуей, Където един малък кораб чака да ме откара завинаги далеч от родината ми. Тъй като в момента Озбълдистън Хол беше необитаем и оставен на грижите на стария Сидъл, който и по-рано беше наше доверено лице, ние се отправихме към него като към старо и сигурно убежище. Аз пак облякох костюма, който по-рано успешно бях използвал, за да плаша суеверните селяни или слуги, които случайно можеха да ме видят, и ние всеки момент очаквахме Сидъл да ни съобщи за пристигането на нашия приятел и водач, когато вашето неочаквано идване тук и настаняването ви в тази стая ни принуди да се предадем вам, за да постъпите с нас, както ви диктува милосърдието ви.

Тъй завърши разказът на сър Фредерик, който ми звучеше като разказ от съновидение. Аз едва можех да повярвам, че виждам дъщеря му от плът и кръв пред себе си, макар и тъй унила и не толкова красива, колкото преди. Буйната ѝ жизненост, с която тя някога се противопоставяше на всички несгоди, сега беше отстъпила място на едно изражение на спокойна и покорна, но смела решителност и вяръност. Макар че баща ѝ чувствуваше какво впечатление ми прави, когато я възхвалява, и я ревнуваше заради това, не можеше да се въздържа да не я възхвалява още повече.

— Тя е понесла изпитания — каза той, — достойни за биографията на мъченик. Тя е срещала опасности и смърт в най-различни форми. Преживяла е мъки и лишения, които биха изплашили и най-силните мъже. Прекарвала е деня в мрак и нощта в бдение и никога не е проронила ни дума да се оплаче или да прояви слабост. С една дума, господин Озбълдистън — заключи той, като се прекръсти, — тя е достойна да бъде принесена жертва на онзи бог, комуто ще я даря, като единственото скъпо и ценно нещо, което е останало на Фредерик Върнън.

След тези думи настъпи мълчание, чийто скръбен смисъл аз добре разбрах. Бащата на Даяна и в тоя час, както някога през време на кратката ни среща в Шотландия, се мъчеше да унищожи надеждата ми да се свържа някога с нея.

— А сега — каза той на дъщеря си — ние няма повече да отнемаме времето на господин Озбълдистън, тъй като вече го запознахме с положението на нещастните гости, които търсят неговата закрила.

Помолих ги да останат и предложих аз да напусна стаята. Сър Фредерик забеляза, че това сигурно би събудило подозрение у моя слуга и че тяхното скривалище е във всяко отношение удобно и снабдено от Сидъл с всичко, от което могат да се нуждаят.

— Ние дори може би щяхме да успеем да останем там, без Да ни откриете. Но би било несправедливо да не ви покажем, че имаме най-пълна вяра във вашата чест.

— Вие наистина сте постъпили справедливо спрямо мен — отвърнах аз. — Вие, сър Фредерик, малко ме познавате. Но сигурен съм, че госпожица Върнън може да ми бъде свидетел, че...

— Не се нуждая от уверението на дъщеря си — прекъсна ме той вежливо и все пак с тон, който ми забраняваше да се обръщам към Даяна, — тъй-като аз съм готов да вярвам всичко най-добро за господин Франсис Озбълдистън. Сега позволете ни да се оттеглим. Ние трябва да си отпочинем, докато имаме възможност, тъй като съвсем не знаем кога можем да бъдем повикани, за да продължим опасното си пътуване.

Той хвана дъщеря си под ръка и с дълбок поклон изчезна зад завесата.

[1] Уилям Уърдсуърт (1770–1850) — Един от най-изтъкнатите представители на английския романтизъм. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XXXIV

*Ръката на съдбата вдига веч завесата
и блясва светлина.*

Дон Себастиан^[1]

Вцепенение и хлад сковаха сърцето ми, след като те си отидоха. Когато въображението ни се спира на отсъстващото любимо същество, то го рисува не само в най-красиви краски, но именно такава, каквото бихме искали да го видим. Аз бях мислил за Даяна такава, каквата беше, когато прощалните ѝ сълзи паднаха на бузата ми; когато последният ѝ дар, който получих от жената на Макгрегър, ме караше да се надявам, че тя желае да отнесе в своето изгнание и в самотата на манастира спомена за моята обич. Сега аз я бях видял и нейното студено пасивно държание, което не издаваше нищо повече от спокойна тъга, ме разочарова, дори до известна степен ме обиди. В егоизма на чувствата си аз я обвинявах в безразличие, в безчувственост. Порицавах баща ѝ за неговата гордост, жестокост, фанатизъм. И забравях, че те и двамата жертвуваха своите интереси, а Даяна и своите чувства, в изпълнение на това, което смятаха за свой дълг.

Сър Фредерик Върнън беше строг католик, който считаше, че един еретик не може да мине по тясната пътека към спасението. А Даяна, за която години наред безопасността на баща ѝ беше главният център, около който се въртяха всичките ѝ мисли, надежди и постъпки, чувствуваше, че изпълнява дълга си, като се примирява с неговото желание, жертвувайки не само земните си имуществва, но и най-скъпите си чувства. Но нищо чудно, че в този момент аз не можех напълно да оценя тези достойни за уважение подбуди. Все пак огорчението ми не потърси израз в някаква подлост.

„И така аз съм презрян — казах си аз, когато останах сам и прецених смисъла на това, което ми беше казал сър Фредерик, — аз съм презрян и ме считат недостоеен дори да разменя две думи с нея. Нека бъде тъй. Но те няма да ми попречат поне да бдя за нейната безопасност. Ще остана тук на пост и докато е под моя покрив, никаква опасност, която ръката на един решителен мъж може да отстрани, няма да я заплашва.“

Извиках Сидъл в библиотеката. Той дойде, но дойде придружен от неизменния Андрю, който, мечтаейки за големи работи сега, когато аз бях собственик на замъка и именията към него, беше твърдо решен да не пропусне нищо с отсъствието си. И както често се случва с хора, които преследват егоистични цели, той се престараваше и любезностите му ставаха досадни и неприятни.

Неговото натрапено присъствие ми попречи да говоря открито на Сидъл, но не смеех да го отпратя да не би с това да засиля подозренията, които може би вече хранеше след рязкото му изгонване от библиотеката по-преди.

— Аз ще спя тук, сър — казах аз и наредих да преместят по-близо до камината една старомодна кушетка. — Имам много работа и ще си легна късно.

Сидъл, който като че ли ме разбра, предложи да направи леглото ми по-удобно, като ми донесе дюшек и завивки. Приех предложението му, освободих слугата си, запалих две свещи и помолих да не ме безпокоят до седем часа на другата сутрин.

Слугите се оттеглиха и ме оставиха да се боря сам с мъчителните си и объркани мисли, докато умореното ми тяло поиска почивка.

Мъчех се насила да не мисля за странните обстоятелства, в които се намирах. Чувствата, с които смело се бях борил, докато лицето, което ги предизвикваше, беше далеч от мен, сега бяха възбудени от непосредствената близост с тази, с която трябваше тъй скоро да се разделя навеки. Името ѝ беше написано във всяка книга, която се опитвах да чета. Образът ѝ ми се натрапваше в каквато и насока да се мъчех да тласна мислите си. Той беше като онази натрапчива робиня от Прайъровия^[2] Соломон, където се казва:

Извикам ли я, Абра идва мигом.

И друга да зова, пак тя пристига^[3].

Ту давах воля на тези чувства, ту се борех с тях. Понякога се отдавах на една сладостна скръбна нежност, неприсъща за мен, а понякога се въоръжавах с наранената гордост на човек, който смята, че незаслужено е отритнат. Крачих нагоре-надолу из библиотеката, докато разпалих в себе си някаква Временна треска. Тогава се хвърлих на кушетката и се помъчих да заспя. Но напразно полагах всички усилия да се успокоя — лежах, без да помръдвам никакъв мускул, неподвижен като труп, мъчих се да прогоня или да отклоня вълнуващите ме мисли, като си повтарям нещо или като правя някакви аритметически изчисления. В трескавото ми вълнение кръвта ми туптеше като глухите и ритмични удари на далечна тепавица и се разливаше в жилите ми като потоци разтопен огън.

Най-после станах, отворих прозореца и стоях известно време на ялната лунна светлина. Спокойната и светла нощна картина поне отчасти ме освежи и разсея мислите ми, които иначе биха отказали да се подчиняват на волята. Върнах се на кушетката не наистина с по-леко сърце, но по-твърд и решен да понеса всичко. Скоро ме обзе дрямка. И все пак, макар че сетивата ми спяха, душата ми чувствуваше болезнено положението ми и сънищата ми бяха изпълнени със сърдечна тревога и страшни видения.

Спомням си странния ужас на един сън, в който си представлявах, че Даяна и аз сме в плен на жената на Макгрегър и ще изхвърлят от една скала в езерото; знакът трябваше да бъде даден с топовен гръм от сър Фредерик Върнън, който ръководеше церемонията, облечен като кардинал. Нищо не можеше да бъде така живо, както впечатлението, което остави в мен тази въображаема сцена. И сега бих могъл да предам израза на безмълвно и смело покорство, отпечатано в чертите на Даяна, дивите, обезобразени от злоба лица на палачите, които се трупаха край нас, „кълчейки се и кривейки се“, при което гримасите постоянно се меняха и всяка нова изглеждаше по-отвратителна от предишната. Виждах строгия и непоколебим фанатизъм, изрисуван на лицето на бащата — видях го да издига съдбоносния пламък, — избухна смъртният сигнал, повторен

неколкократно от гърма на ехото от близките скали — и аз се събудих от въображаем ужас за реална опасност.

Звучите, които бях чул насън, не бяха въображаеми. Те отекваха в ушите ми, но трябваше да минат няколко минути, преди да се съвзема и разбера ясно, че идват от силно блъскане по външната врата. Скочих силно изплашен от кушетката, взех сабята си под мишница и побързах да изляза, решил да не пусна никого вътре. Но пътят ми доста заобикаляше, тъй като библиотеката не гледаше към предния четвъртит двор, а към градините. Когато стигнах до едно стълбище, чиито прозорци гледаха към този двор, чух Сидъл да възразява със слаб и изплашен глас на някакви хора, които грубо настояваха да ги пусне по заповед на съдията Стандиш в името на краля и заплашваха стария слуга с най-тежки наказания, ако откаже незабавно да се подчини. Още преди да млъкнат, чух за мое неизразимо възмущение гласа на Андрю, който викаше на Сидъл да се дръпне настрана и да го остави да отвори вратата.

— Щом идват в името на крал Джордж, няма от какво да се боим. За него сме давали и парите си, и кръвта си. Няма защо да се крием като някои други хора, господин Сидъл, не сме нито католици, нито поддръжници на Стюартите.

Напразно побързах да стигна долу; чух как този престараващ се негодник вдигаше лост след лост от вратата и през цялото време се хвалеше, че той и господарят му са верни поданици на крал Джордж. Не ми беше трудно да пресметна, че хората ще влязат, преди да успея да стигна до вратата и да я залостя пак. Заричайки се, че щом имам време да му дам заслуженото, здравата ще напердаша Андрю Феъсървис, аз изтичах назад към библиотеката, барикадирах, доколкото можах, входа, след което побързах към вратата, през която бяха влезли Даяна и баща ѝ, и помолих незабавно да ме пуснат да вляза. Даяна сама отвори вратата. Тя беше вече облечена и не издаваше нито смущение, нито страх.

— Ние сме така свикнали с опасността — каза тя, — че винаги сме готови да я посрещнем. Баща ми вече стана, той е в стаята на Рашли. Ще избягаме през градината и оттам през задната врата (Сидъл ми даде ключа за в случай на нужда) ще се озовем направо в гората. Аз познавам всички долинки в нея по-добре от всеки друг. Задръжте ги за няколко минути. И, скъпи, скъпи Франк, още веднаж сбогом!

Тя изчезна като метеор, за да отиде при баща си, а неканените гости вече блъскаха и се мъчеха да счупят вратата на библиотеката, когато се върнах там.

— Крадливи кучета такива! — извиках аз, преструвайки се нарочно, че не разбирам целта на нахлуването им. — Ако не напуснете незабавно къщата, ще гръмна с пушката си през вратата!

— Ще гръмнете вятър! — каза Андрю Феъсървис. — Тук е господин секретарят Джобсън със съдебно нареждане...

— Да потърся, намеря и арестувам — каза гласът на този отвратителен дребен интригант — известни лица, споменати в тази заповед, обвинени в държавна измяна по 13 закон на крал Уилям, глава трета.

И блъскането по вратата започна отново.

— Ей сега ставам, господа — казах аз, като се мъчех да спечеля колкото може повече време, — не вършете насилие. Дайте ми възможност да видя заповедта. Ако тя е редовна и законна, аз няма да се противопоставям.

— Бог да пази великия ни крал Джордж! — провикна се Андрю. — Казах ви, че тук няма да намерите поддръжници на Стюартите.

След като се забавих колкото бе възможно по-дълго, най-последно бях принуден да отворя вратата, която те иначе щяха да строшат.

Влезе господин Джобсън с няколко — помощници, между които открих по-младия Уингфийлд, на когото сигурно се дължеше доносничеството, и ми показа заповед за арестуване не само на Фредерик Върнън, доказан предател, но и на Даяна Върнън, неомъжена, и Франсис Озбълдистън, джентлемен, обвинен в укриване на предатели. Случаят беше такъв, че би било безумие да се съпротивявам, затова след няколко минути забавяне аз се предадох.

След това бях принуден с безсилен гняв да наблюдавам как Джобсън отиде направо в стаята на госпожица Върнън и узнах, че оттам без всякакво колебание и затруднение отишъл и в стаята, където спеше сър Фредерик.

— Заекът е избягал — каза този гаден човек, — но мястото му е още топло. Хрътките скоро ще го хванат за задницата.

Един писък откъм градината ни извести, че пророкуването му за съжаление се бе сбъднало. След пет минути в библиотеката влезе Рашли, водейки сър Фредерик Върнън и дъщеря му като пленници.

— Лисицата си познава старите леговища — каза той, — но беше забравила, че един опитен ловджия знае как да ги заварди. Не бях забравил градинската врата, сър Фредерик, или ако предпочитате тази титла, високоблагородни лорд Бийчъм.

— Рашли — каза сър Фредерик, — ти си гнусен злодей.

— Повече заслужавах това прозвище, бароне или милорде, когато под ръководството на един опитен учител се мъчех да разпаля гражданска война сред една мирна страна. Но аз направих всичко възможно — каза той, вдигайки очи към небето — да изкупя грешките си.

Не можах да се въздържа вече. Имах намерение мълчаливо да наблюдавам какво правят, но почувствувах, че ако не говоря, ще умра.

— Ако има в ада най-грозен образ — казах аз, — това е образът на злодей под маската на лицемерието.

— Ха, благородни ми братовчедо — каза Рашли, като приближи една свещ и ме огледа от главата до петите, — добре дошли в Озбълдистън Хол! Прощавам ви за злобата — тежко е наистина в една нощ да изгубиш и имение, и любовница, защото ние ще влезем във владение на този замък от името на законния наследник сър Рашли Озбълдистън.

Докато Рашли се перчеше така, аз виждах как с голяма мъка овладя чувството си на гняв и срам. Но той не можа да прикрие душевното си състояние, когато Даяна Върнън се обърна към него.

— Жал ми е за тебе Рашли — каза тя, — защото колкото и голямо зло да се мъчеше да ми сториш и колкото голямо зло да успя да ми сториш, не мога да те мразя така силно, както те презирам и съжалявам. Това което направи сега, може би не ти е отнело повече от един час, но то ще дава храна на мисълта ти цял живот — а какви ще бъдат мислите ти, оставям да определи твоята съвест, която все някога ще се пробуди.

Рашли прекоси един-два пъти стаята, приближи се до една масичка, на която още имаше вино, и си наля с разтреперана ръка една чаша. Но, когато видя, че ние забелязахме как трепери ръката му, той я овладя с върховно усилие и като впи спокоен и дързък поглед в нас, поднесе чашата към устните си, без да разлее нито капка.

— Това е старото бургундско вино на баща ми — каза той на Джобсън. — Радвам се, че е останало още от него. Намерете от мое

име подходящи хора да се грижат за къщата и имението и изхвърлете изкуфелия стар иконом и този глупав разбойник шотландеца. Междувременно ще заведем тези лица на по-подходящо място. Поръчах за ваше удобство старата фамилна карета — каза той, — макар и да ми е добре известно, че дори дамата не би се уплашила да тръгне в студената нощ пеш или на кон, ако има да изпълнява задача, която е по вкуса ѝ.

Андрю започна да кърши ръце.

— Аз само казах, че сигурно господарят ми говори с някакъв дух в библиотеката, а този негодник Ланси да вземе да издаде един стар приятел, с когото двадесет години всяка неделя е пял псалми от същата книга.

Прекъснаха вайканията му и го изгониха от къщи заедно със Сидъл. Неговото изгонване, обаче, имаше твърде необикновени последици. Както сам той разправи, решил да отиде при баба Симпсън да види дали тя няма да го подслони за тази нощ в името на старото им приятелство. Тъкмо бил излязъл от широката алея в старата гора, както все още я наричаха, макар че сега се използваше повече като пасбище, когато неочаквано попаднал на една черда шотландски говеда, които лежали и си почивали след пътуването през деня. Андрю съвсем не се изненадал от това, тъй като неговите сънародници, които карат тези черди, имат обичай, когато се стъмни, да са настаняват на първото незаградено пасбище, което намерят, като се дигат оттам още преди да съмне, за да не плащат наем за нощувката. Но той не само се изненадал, ами се и уплашил, когато изведнъж скочил един планинец и като го обвинил, че плаши говедата, отказал да го пусне да мине, преди да го заведе да говори с господаря му. Планинецът завел Андрю в един гъстак, където намерил още трима-четирима свои сънародници.

— И аз скоро разбрах — каза Андрю, — че хората са твърде много за тази черда говеда. А от въпросите, които ми зададоха, ми стана съвсем ясно, че друго ги води насам.

Те го разпитали най-подробно за всичко, което се бе случило в Озбълдистън Хол, и изглеждали изненадани и загрижени от това, което им съобщил.

— И право да си кажа — рече Андрю, — аз им съобщих всичко, което знаех, защото никога в живота си не съм посмял да откажа да давам сведения на ками и пищови.

Те си поприказвали нещо тихичко помежду си и най-после подбрали говедата си и ги откарали близо до входа на широката алея на около половин миля от къщата. После довлекли няколко трупи, които се търкаляли наблизко, и направили временна барикада на пътя на около петнадесет метра от алеята. Било вече на разсъмване и светлината на залязващата луна се смесвала с бледите лъчи откъм изток, така че предметите се виждали доста ясно. Откъм алеята се чул тежкият тропот на каляска, теглена от четири коня и придружавана от шестима ездачи. Планинците се послушали. В каляската били господни Джобсън и нещастните му пленници. Ескортът се състоял от Рашли и няколко конници, чиновници на мировия съдия и помощниците им. Щом като сме минали вратата на алеята, тя била затворена след нашата кавалкада от един планинец, нарочно поставен там.

Спомням си, че в същото време каляската бе спряна от говедата, сред които попадна, и от барикадата пред нас. Двама от придружаващите ни слязоха от конете си, за да преместят трупите, които те сигурно помислиха, че са оставени там случайно или от небрежност. Другите започнаха да гонят говедата от пътя с камшиците ей.

— Кой се осмелява да бие говедата ни? — извика един глас грубо. — Застреляй го, Ангъс!

Рашли веднага се провикна: „Дошли са им на помощ!“ и гръмвайки с пистолета си, нарани човека, който се беше обадил.

— На оръжие! — извика водачът на шотландците и веднага започна схватка. Полицайте, които бяха изненадани от това неочаквано нападение и не се отличаваха с особена смелост, не оказаха кой знае каква съпротива, въпреки че бяха повече на брой от неприятелите. Някои се опитаха да се върнат към замъка, но когато откъм вратата гръмна пистолет, те сметнаха, че са обградени и се разбягаха на различни посоки. Междувременно Рашли, който беше слязъл от коня си, се бореше отчаяно с водача на групата. Имах възможност да наблюдавам двубоя им от прозореца на каретата. Най-после Рашли падна.

— Ще искате ли прошка в името на бога, на крал Джеймс и на старото ни приятелство? — попита един глас, който твърде добре познавах.

— Не, никога! — каза Рашли твърдо.

— Тогава, предателю, умри в своето предателство! — отвърна Макгрегър и прониза падналия си противник със сабята си.

След една минута той беше вече при вратата на каретата, изведе госпожица Върнън, помогна на баща ѝ и на мен да слезем и като извлече секретаря с главата напред, хвърли го под колелетата.

— Господин Озбълдистън — пошепна ми той, — вие няма от какво да се боите. Аз трябва да се погрижа за тези, които са в опасност. Вашите приятели скоро ще бъдат на сигурно място. Сбогом и не забравяйте Макгрегър!

Той свирна, хората му се събраха около него и повеждайки бързо Даяна и баща ѝ с тях, те почти веднага изчезнаха в гъстака на гората. Кочияшът и пощальонът бяха изоставили конете си и бяха избягали още при първите изстрели. Но животните, спрени от барикадата, стояха съвсем неподвижни за щастие на господин Джобсън, защото и при най-малкото движение колелото щеше да го премаже. Първата ми работа беше да го вдигна, защото този негодяй беше толкова изплашен, че никога не би могъл да стане сам. После му заповядах да забележи, че нито съм взел участие в избавлението на пленниците, нито съм се възползувал от случая, за да избягам, и го накарах да се върне в замъка и да извика някои от хората си, които бяха останали там, за да помогнем на ранените. Но страхът така беше парализирал мозъка на Джобсън, че той съвсем не беше в състояние да мръдне. Тогава реших да отида сам, но като тръгнах, спънах се о тялото на един човек, когото помислих за мъртъв или умиращ. Оказа се обаче, че това е Андрю Феъсървис, който беше заел това лежащо положение, за да избегне ударите с камии и саби и куршумите, които една-две минути летяха на всички посоки. Толкова се зарадвах, че го намирам, щото не го попитах как е попаднал тук, ами веднага му заповядах да ми помогне.

Първата ни грижа беше за Рашли. Той изпъшка, когато се доближих до него, не само от болка, но и от злоба, и затвори очи, сякаш бе решен като Яго да не каже ни дума повече. Ние го вдигнахме и сложихме в каретата. Направихме същата добрина и на още един ранен от групата му, който лежеше на пътя. После с голяма мъка успях да накарам Джобсън да разбере, че трябва и той да влезе в каретата и да поддържа сър Рашли на седалището. Той се подчини, но от изражението му личеше, че едва ли разбира какво му говоря. Андрю и

аз обърнахме конете назад и като отворихме вратата на алеята, поведохме ги бавно към Озбълдистън Хол.

Някои бегълци вече бяха стигнали по околни пътища в замъка и бяха изплашили пазещите го с вестта, че сър Рашли, секретарят Джобсън и всички придружаващи ги били посечени на края на алеята от цял полк диви шотландци. И така, когато стигнахме в къщата, тя бръмчеше като кошер изплашени пчели. Но господин Джобсън, който донякъде се беше свестил, събра глас да се обади. Той побърза да се измъкне от каляската, защото един от другарите му (полицаят) за негов неизказан ужас бе издъхнал до него със страшно стенание.

Сър Рашли Озбълдистън беше още жив, но така ужасно ранен, че подът на каретата беше покрит с кръвта му и тя остави дълги следи от входната врата до каменната зала, където го пренесоха и сложиха на един стол. Някои се мъчеха да спрат кръвта с кърпи, други викаха да отиде някой за лекар, но на никого като че ли не му се ходеше.

— Не ме измъчвайте — каза раненият. — Знам, че нищо няма да ми помогне. Аз умирам.

Той се повдигна на стола си, макар че хладните капки на смъртта вече избиваха по челото му, и заговори с една твърдост, която беше свръх силите му.

— Братовчеде Франсис — каза той, — приближете се до мен.

Приближих, както искаше той.

— Искам само да знаете, че смъртната агония ни на йота не променя чувствата ми към вас. Аз ви мразя! — каза той и изразът на ярост придаде някакъв страшен блясък на очите му, които трябваше тъй скоро да се склопят завинаги. — Макар че лежа окървавен и умиращ, аз ви мразя със същата силна омраза, която бих изпитвал, ако кракът ми бе стъпил на шията ви!

— Не съм ви дал никакъв повод, сър — отвърнах аз, — и заради вас самия бих желал сега да ви движат по-добри чувства.

— *Дали* сте ми повод — отговори той. — Вие навсякъде се изпречвахте на пътя ми — и в любовта, и в амбициите ми, и в интересите ми. Аз бях роден да стана гордост на бащиния си дом, а бях опозорен, и то само заради вас. Бащиното ми наследство стана ваше — вземете го — каза той — и нека проклятието на един умиращ вечно да тежи над него!

Веднага щом изрече това страшно пожелание, той се отпусна на стола; очите му се изцъклиха, тялото му се вкочани, но грозната усмивка и страшният поглед на смъртна омраза останаха на лицето му до последния дъх. Няма повече да се спирам на тази мъчителна гледка, нито ще говоря вече за смъртта на Рашли. Ще кажа само, че тя ми откри пътя към правото на наследство без всякакви по-нататъшни спорове и че Джобсън бе принуден да признае, че обвинението в укриване на предатели е било скалъпено въз основа на една клетвена декларация, която той изготвил, само за да облагодетелствува Рашли и да ме отстрани от Озбълдистън Хол. Името на този негодник бе заличено от списъка на секретарите и той изпадна в мизерия и бе презрян от всички.

Когато уредих работите си в Озбълдистън Хол, аз се върнах в Лондон щастлив, че напускам едно място, което будеше толкова мъчителни спомени. Тревожеше ме мисълта за съдбата на Давана и баща ѝ и горещо желяех да узная нещо за тях. Един французин, който дойде в Лондон по търговски сделки, ми предаде писмо от госпожица Върнън, което успокои тревогата ми относно безопасността, им.

От него разбрах, че тъй навременното явяване на Макгрегър и хората му не е било случайно. Шотландските и английските перове и благородници, участвували във въстанието, особено много желяели да подпомогнат бягството на сър Фредерик Върнън, който, бидейки стар и доверен агент на Стюартите, имал достатъчно сведения, за да опропасти половин Шотландия. Те избрали Роб Рой като най-подходящо лице, което да улесни това бягство, тъй като имали много доказателства за неговата мъдрост и смелост. Срещата била определена да стане в Озбълдистън Хол. Вие вече знаете, че планът им насмалко не бе провален от действията на Рашли. Но той успял напълно. Защото, щом сър Фредерик и дъщеря му били освободени, те намерили готови коне да ги чакат и благодарение на Макгрегър, който познавал всяко кътче на Шотландия и северна Англия, стигнали безопасно до западния бряг и отплували за Франция. Същият французин ми каза, че вследствие на понесените несгоди и лишения сър Фредерик страдал от тежка и мъчителна болест, която най-много след няколко месеца щяла да го отнесе в гроба. Дъщеря му била в манастир, но въпреки че желанието на баща ѝ било да се покалугери, знаело се, че той я бил оставил да постъпи така, както сама пожелае.

Когато узнах тези новини, аз откровено разкрих пред баща си своите чувства. Той беше доста изплашен при мисълта, че искам да се ожена за католичка. Но горещо желаеше да ме види „нареден в живота“, както се изразяваше. Той чувствуваше, че като се бях отдал тялом и духом на търговските му работи, аз бях пожертвувал собствените си наклонности. След кратко колебание и след като ми зададе някои въпроси, отговорите на които го задоволиха, той каза:

— Едва ли някога съм си мислил, че моят син ще бъде господар на Озбълдистън Хол, а още по-малко, че ще отиде да си търси жена във френски манастир. Но такава примерна дъщеря не може да не бъде и добра съпруга. Ти се съ согласи да работиш в кантората, за да угодиш на мене, Франсис. Справедливо е в женитбата си да утолиш на себе си.

Няма защо да ви разказвам, Уил Трешъм, как ми провървя, когато я поисках за жена. Вие знаете колко дълго и колко щастливо живях с Даяна. Знаете също така и колко много скърбих за нея. Но вие не знаете — и не можете да знаете — колко много заслужаваше тя скръбта на съпруга си.

Нямам вече да разказвам никакви други романтични приключения. Изобщо не бих могъл да ви кажа вече нищо ново, тъй като събитията на по-нататъшния ми живот са така добре известни на вас, който с приятелско съчувствие споделяхте и радостите, и скърбите, с които той бе изпъстрен. Често съм посещавал Шотландия, но никога вече не видях храбрия планинец, който игра такава важна роля в младините ми. Чувах обаче, от време на време, че той продължава да поддържа влиянието си сред планините на езерото Лоумънд напук на мощните си врагове и че дори успял да получи до известна степен мълчаливото съгласие на правителството за узурпираната от него длъжност Пазител на Ленъкс, по силата на която събирал своя данък също така редовно, както собствениците събирали наемите си. Изглеждаше наистина невероятно, че живот като неговия може да свърши другояче освен с насилствена смърт. И все пак той умря спокойно в напреднала възраст около 1733 година и сънародниците му го помнят като шотландския Робин Худ — бич за богатите и приятел на бедните, надарен с многобройни качества на ума и сърцето, които биха правили чест на една по-малко съмнителна професия, отколкото тази, на която съдбата го беше обрекла.

Старият Андрю Феъсървис обичаше да казва, че има неща, които са твърде лоши, за да ги благослови човек, и твърде добри, за да ги проклина — също като Роб Рой.

(Тук ръкописът свършва доста неочаквано. Имам причина да мисля, че останалата част се отнася до чисто лични работи.)

[1] Трагедия от Джон Драйдън Б. пр. ↑

[2] Матю Прайър (1664–1721) — английски поет и дипломат. — Б. пр. ↑

[3] Стиховете в книгата преведе Огняна Иванова. ↑

Издание:

Уолтър Скот. Роб Рой
Роман

Преведе от английски: Теодора Атанасова
Библиотечно оформление: Стефан Груев
Художник: Никифор Русков
Редактор: Огняна Иванова
Художник: Никифор Русков
Художествен редактор: Венелин Вълканов
Технически редактор: Иван Андреев
Коректор: Асен Баръмов

Английска. Второ издание. Издателски номер 792. Дадена за набор на 17. XI. 1981 Г. Подписана за печат на 26. V. 1982 Г. Излязла от печат на 16. VI. 1982 Г. Формат 16/60×90. Печатни коли 24. Издателски коли 24. Усл. изд. коли 28,02. Цена 2,42 лева.

Индекс 11 95376 21532/6126-26-82

Издателство „Отечество“, София, 1982
Печат: ДП „Г. Димитров“
с/о Jusautor, Sofia

Sir Walter Scott. Rob Roy
London and Glasgow

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.